

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชน
รอบข้างเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

นางสาวภัทราภรณ์ รองพินิจ



บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES OF WAT PHRAMAHATHAT
WORAMAHAWIHAN,NAKHON SI THAMMARAT AND THE SURROUNDING COMMUNITIES
FOR BEING INSCRIBED IN THE WORLD HERITAGE LIST



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Design
Department of Urban and Regional Planning
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2015
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุ
วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนรอบข้าง
เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

โดย

นางสาวภัทราภรณ์ ร่องพินิจ

สาขาวิชา

การออกแบบชุมชนเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร. พรสรร วิเชียรประดิษฐ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนจันธุติ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. นพรัตน์ ตาปนานนท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร. พรสรร วิเชียรประดิษฐ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร. วสุ โปษะนันทน์)

5573343125 : MAJOR URBAN DESIGN

KEYWORDS: WORLD HERITAGE / WAT PHRA MAHATHAT WORAMAHAWIHAN / CONSERVATION

PATTARAPORN RONGPINIT: CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES OF WAT PHRAMAHATHAT WORAMAHAWIHAN, NAKHON SI THAMMARAT AND THE SURROUNDING COMMUNITIES FOR BEING INSCRIBED IN THE WORLD HERITAGE LIST. ADVISOR: DR. PORNSAN VICHENPRADIT, 208 pp.

Wat Phra Mahathat Woramahawihan is an important temple in Nakhon Si Thammarat province and the region. There are traditional communities locating around it, where interaction between residents and the temple still exists because it is the place for religious activities and working. In 2012, the temple was submitted in World Heritage tentative list of Thailand, and there was the attribution of buffer zone on the area around the temple. The registration of World Heritage may affect local people lifestyles more or less.

Due to the fact that the government and private sector do not have the integrated plan of utilization of spaces for activities which expected to occur in the area of the temple and the surroundings, it's considered to have management problems. Hence, there is necessity to study communities' demands in order to find out proper guidelines of spatial design which suit future activities appropriately, and prevent management problems. With urban design procedure, the guidelines are needed to be created, to respond to local requirements in order to preserve communities' benefits, and to properly guide developments after World Heritage registration.

The objectives of this study are to study the roles and importance of the temple to the surrounding communities, to find the perspective and attitude of the people in surrounding communities toward World Heritage registration, and also to create integrative spatial guidelines for conservation and development of the temple and related surrounding community spaces.

The study shows that the spatial changes of the temple and surroundings from governmental development projects may affects people in surrounding communities. Most of effects are expected to be positive, but there still remains communities' concerns about transition of the workplace; commercial space. And it shows that it's lack of local participation in procedure of conservation and development. Therefore, the physical design of Wat Phra Mahatath which is more responsive to local demands is recommended, and also urban design guideline and area management concept are created, for holistic and effective benefit of future urban conservation and development.

Department: Urban and Regional Planning

Student's Signature

Field of Study: Urban Design

Advisor's Signature

Academic Year: 2015

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างยิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาอาจารย์ ดร.พรสรร วิเชียรประดิษฐ์ ที่กรุณาผลักดัน ส่งเสริม และดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลาที่ผ่านมา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.นพรัตน์ ตาปานานท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภักดีสุขเจริญ และดร.วสุ โปษยะนันท์ ที่กรุณาเสียสละเวลาในการอ่านเล่มวิทยานิพนธ์ รวมทั้งร่วมรับฟังการเสนอผลงานวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณคณาจารย์ของภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ที่ได้ให้ความรู้และคำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ ผู้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและหน่วยงานต่างๆ ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยนี้

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา ที่มอบความรัก ความห่วงใย และกำลังใจมาให้โดยตลอด รวมถึงขอบคุณพี่สาวที่คอยเป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาในการศึกษาจนข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาครั้งนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญตาราง.....	ฏ
สารบัญแผนที่.....	ฒ
สารบัญแผนภูมิ.....	ด
บทที่ 1.....	1
บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์	2
1.4 ขอบเขตการศึกษา	2
1.5 ขั้นตอนของการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2.....	7
แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 ความหมายและความสำคัญของมรดกโลกทางวัฒนธรรม (World heritage).....	8
2.1.1 ความหมายของมรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	8
2.1.2 หลักเกณฑ์การนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติเป็นแหล่ง มรดกโลก.....	9
2.1.3 ศักยภาพคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล.....	10

2.1.4 แหล่งมรดกโลก	11
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์	14
2.2.1 แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า.....	14
2.2.2 การอนุรักษ์โดยใช้นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน	24
2.3 แนวคิดและกระบวนการมีส่วนร่วม.....	28
2.3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม.....	28
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชน	37
2.4.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน	37
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมและการใช้พื้นที่	40
2.5.1 กิจกรรมทางสังคมและการใช้พื้นที่	40
2.5.2 ระบบของกิจกรรม และระบบของที่ตั้ง	41
2.6 แนวคิดความสัมพันธ์ของคนและวัด.....	43
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	45
2.7.1 งานวิจัยแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่า และความสำคัญด้าน มรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การ เสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก (วิรุจ ถิ่นนคร, 2558).....	45
2.8 กรณีศึกษา	49
2.8.1 การอนุรักษ์เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น.....	49
2.8.2 การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมวัดพูและชุมชนโบราณที่เกี่ยวข้องในเขตภูมิทัศน์ วัฒนธรรมจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	54
2.8.3 การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมืองหลวงพระบาง.....	58
2.8.3 การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย	62
2.9 สรุป	66

บทที่ 3.....	67
วิธีการดำเนินการศึกษา.....	67
3.1 แหล่งที่มาของข้อมูล.....	67
3.1.1 การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ.....	67
3.1.2 การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ.....	68
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	69
3.3 ขั้นตอนการศึกษา.....	70
3.4 สรุป.....	72
บทที่ 4.....	74
สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	74
4.1 ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์.....	74
4.1.1 ประวัติศาสตร์และความเป็นมา.....	74
4.2 ลักษณะทางกายภาพ.....	81
4.2.1 สภาพทางธรณีวิทยา.....	81
4.2.2 อาคารสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างสำคัญ.....	82
4.2.3 โครงข่ายการสัญจร และการเข้าถึง.....	97
4.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม.....	103
4.3.1 ด้านเศรษฐกิจ.....	103
4.3.2 ด้านสังคม.....	108
4.4 กฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา.....	116
4.4.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	116
4.5 การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก.....	121
4.6 โครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ศึกษา.....	123

4.6.1 โครงการในพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่โดยรอบ	123
4.7 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT Analysis).....	131
บทที่ 5.....	136
ผลการศึกษาและวิเคราะห์	136
5.1 ผลการสังเกตการณ์พื้นที่.....	136
5.1.1 ชุมชนโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	136
5.1.2 การใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมต่างๆ	140
5.2 ผลการจัดทำแบบสอบถาม.....	143
5.2.1 ความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่	145
5.2.2 การมีส่วนร่วม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	147
5.2.3. ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา การรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก	150
5.3 ผลจากการสัมภาษณ์	154
5.3 การอภิปรายและวิเคราะห์ผลการศึกษา.....	159
5.3.1. การใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบในการทำกิจกรรมต่างๆ	159
5.3.2.การมีส่วนร่วม และการรับรู้ข่าวสาร	163
5.3.3.ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่.....	166
บทที่ 6.....	169
แนวทางและข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่	169
6.1 สรุปประเด็นที่จะใช้ออกแบบพื้นที่.....	169
6.2 การออกแบบ	173
6.3 แนวทางการส่งเสริมภูมิทัศน์ Design Guideline.....	177
6.4 แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่.....	182
6.4.1 การสร้างกลไกเพื่อการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วม	182

รายการอ้างอิง..... 185

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... 208



สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	3
ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่หลัก(Core Zone) และ พื้นที่กันชน(Buffer Zone).....	4
ภาพที่ 3 แสดงผังก่อนและหลังการปรับปรุงพื้นที่	47
ภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างการปรับปรุงพื้นที่ลานทางเข้าวัด	48
ภาพที่ 5 ภาพวาดมุมมองสูงของเมืองเกียวโตแสดงสภาพความเป็นแอ่งกระทะของพื้นที่.....	49
ภาพที่ 6 ผังแสดงย่านในเมืองเกียวโต	50
ภาพที่ 7 บ้านที่ได้รับการอนุรักษ์ในเมืองเกียวโต.....	51
ภาพที่ 8 แสดงการควบคุมการใช้ป้ายโฆษณาและป้ายประชาสัมพันธ์กับทัศนียภาพหลังอนุรักษ์.....	52
ภาพที่ 9 การควบคุมการออกแบบเพื่อเปิดมุมมอง.....	53
ภาพที่ 10 ปราสาทหินวัดพู แขวงจำปาสัก.....	55
ภาพที่ 11 ปราสาทหินวัดพู.....	56
ภาพที่ 12 งานเทศกาลปราสาทหินวัดพู.....	57
ภาพที่ 13 เมืองหลวงพระบาง.....	58
ภาพที่ 14 โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองหลวงพระบาง	60
ภาพที่ 15 เมืองหลวงพระบาง.....	62
ภาพที่ 16 แสดงพื้นที่เขตอนุรักษ์เมืองมะละกา.....	64
ภาพที่ 17 รูปแบบการปรับปรุงอาคารเก่า ในเมืองมะละกา.....	65
ภาพที่ 18 ย่านเมืองเก่ามะละกา	65
ภาพที่ 19 ตรา 12 นักกษัตริ์ ซึ่งเป็นตราประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช	75
ภาพที่ 20 ภาพอาณาจักรตามพรลิงค์ศตวรรษที่12-13.....	75
ภาพที่ 21 พระบรมธาตุเจดีย์	79
ภาพที่ 22 แสดงสภาพภูมิศาสตร์ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช	81

ภาพที่ 23 มุมมองจากบนพระธาตุฯ ด้านหน้าวัดบนถนนราชดำเนินและด้านหลังวัด (A,B).....	92
ภาพที่ 24 ภาพอาคารพาณิชย์ ร้านค้าแผงลอยซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามวัดพระมหาธาตุฯ (C)	92
ภาพที่ 25 ภาพทิวทัศน์ด้านหน้าวัดพระมหาธาตุฯ (D).....	92
ภาพที่ 26 ภาพทิวทัศน์บ้านท่านขุนรัฐภูมิวิจารณ์ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามวัดพระมหาธาตุฯ (E).....	92
ภาพที่ 27 ตลาดรวมพืชผลหัวอัฐิ	104
ภาพที่ 28 รูปแบบการค้าขายในพื้นที่ศึกษา.....	105
ภาพที่ 29 ภาพแผนที่ท่องเที่ยวตัวเมืองนครศรีธรรมราช	107
ภาพที่ 30 ประเพณีงานสารทเดือนสิบ.....	113
ภาพที่ 31 ประเพณีงานแห่ผ้าขึ้นธาตุ.....	114
ภาพที่ 32 การปรับปรุงผังเมืองรวมจังหวัดนครศรีธรรมราช(ครั้งที่ 3) พ.ศ. 2556.....	116
ภาพที่ 33 การปรับปรุงพื้นที่บริเวณวัดพระมหาธาตุฯ (core zone).....	124
ภาพที่ 34 พื้นที่โดยรอบวัดพระมหาธาตุฯ (BUFFER ZONE).....	126
ภาพที่ 35 การปรับปรุงระบบสายไฟลงดิน ถนนราชดำเนิน.....	128
ภาพที่ 36 แสดงแผนผังถนนพุทธภูมิ.....	128
ภาพที่ 37 ถนนพุทธภูมิ (แนวคันคลองชลประทานท่าดี).....	129
ภาพที่ 38 การปรับปรุงถนนพุทธภูมิเชื่อมเข้าสู่พื้นที่ศึกษา	129
ภาพที่ 39 แสดงโครงการพัฒนา จากการทำวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก.....	130
ภาพที่ 40 ลักษณะการอยู่อาศัยของคนในชุมชน.....	138
ภาพที่ 41 ภาพร้านขายสินค้าภายในวัด ชุมชนด้านหลังวัด.....	140
ภาพที่ 42 แสดงกิจกรรมในพื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	162
ภาพที่ 43 กิจกรรมอื่นๆ ในพื้นที่โดยรอบ.....	162
ภาพที่ 44 การจัดระเบียบพื้นที่ค้าขาย	173
ภาพที่ 45 การใช้พื้นที่เพื่อนันทนาการและการจัดถนนคนเดิน	174

ภาพที่ 46 ภาพตัดแสดงการปรับปรุงถนนราชดำเนิน	175
ภาพที่ 47 การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนหลังวัดพระธาตุ.....	176
ภาพที่ 48 ภาพตัดแสดงการปรับปรุงถนนหลังพระธาตุ	176
ภาพที่ 49 แสดงสภาพปัจจุบันบริเวณริมถนนราชดำเนิน ฝั่งด้านหน้าวัดพระมหาธาตุฯ	178
ภาพที่ 50 แสดงสภาพปัจจุบันบริเวณริมถนนราชดำเนิน ฝั่งตรงข้ามวัดพระมหาธาตุฯ	178
ภาพที่ 51 แสดงสภาพปัจจุบันบริเวณริมถนนราชดำเนิน ฝั่งวัดพระมหาธาตุฯ.....	178
ภาพที่ 52 แสดงสภาพปัจจุบันบริเวณริมถนนราชดำเนิน ฝั่งด้านหน้าวัดสระเรียง	178
ภาพที่ 53 ตัวอย่างการกำหนดรูปแบบอาคารในพื้นที่.....	179
ภาพที่ 54 ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน	182



สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของมรดกโลกในประเทศไทย	13
ตารางที่ 2 แสดงสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญในเมืองนครศรีธรรมราช	84
ตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา.....	87
ตารางที่ 4 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช	106
ตารางที่ 5 ตารางแสดงเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระ มหาธาตุวรมหาวิหาร.....	121
ตารางที่ 6 แสดงการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ในเขตพื้นที่หลัก(Core Zone)	125
ตารางที่ 7 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	144
ตารางที่ 8 แจกแจงผู้ให้สัมภาษณ์	155
ตารางที่ 9 ตารางผลการสัมภาษณ์คนหน้าวัดและคนหลังวัด	155
ตารางที่ 10 ตารางผลการสัมภาษณ์คนหน้าวัดและคนหลังวัด (ต่อ)	156
ตารางที่ 11 ตารางผลการประชุมระดมความคิดเห็นวันพุธ ที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2559.....	158
ตารางที่ 12 แสดงบันไดแห่งการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1962)	165

สารบัญแนพื้นที่

แผนที่ 1 แสดงวัดบวรวิวาร 4 ทิศรอบวัดพระมหาธาตุฯ	78
แผนที่ 2 แสดงสถานที่สำคัญพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์	83
แผนที่ 3 ภาพแสดงพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์	86
แผนที่ 4 ภาพแสดงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา	88
แผนที่ 5 ภาพแสดงความสูงอาคารในพื้นที่ศึกษา	90
แผนที่ 6 ผังแสดงตำแหน่งมุมมองสำคัญในพื้นที่ศึกษา.....	91
แผนที่ 7 ภาพแสดงการใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราช.....	95
แผนที่ 8 ภาพแสดงการใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่ศึกษา	96
แผนที่ 9 ภาพแสดงการคมนาคมระดับเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช	98
แผนที่ 10 ภาพแสดงการสัญจรในพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราช.....	100
แผนที่ 11 ภาพแสดงรูปแบบการสัญจรทางเท้าในพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราช	101
แผนที่ 12 ภาพแสดงรูปแบบการสัญจรในพื้นที่ศึกษา	102
แผนที่ 13 แสดงที่ตั้งตลาดรวมพืชผลหัวรัฐ.....	103
แผนที่ 14 แสดงชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราชในพื้นที่ศึกษา	111
แผนที่ 15 แสดงสถานที่สำคัญโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	112
แผนที่ 16 พื้นที่จัดงานเทศกาล ประเพณีในพื้นที่ศึกษา	115
แผนที่ 17 แสดงโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนในเขตเมืองนครศรีธรรมราช	117
แผนที่ 18 เขตพื้นที่เมืองเก่านครศรีธรรมราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช	119
แผนที่ 19 แสดงแผนผังโครงการปรับปรุงระบบสายไฟลงดิน(เส้นสีม่วง)	127
แผนที่ 20 แสดงจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาของพื้นที่ศึกษา.....	132
แผนที่ 21 แสดงจุดอ่อนและภาวะคุกคามในการพัฒนาของพื้นที่ศึกษา	133
แผนที่ 22 เสนอแนวคิดการอนุรักษ์พื้นที่ศึกษา.....	135

แผนที่ 23 แสดงชุมชนโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	137
แผนที่ 24 แสดงการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบ.....	142
แผนที่ 25 แสดงพื้นที่แผนพัฒนาในพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร.....	161
แผนที่ 26 ผังแนวคิดในการออกแบบพื้นที่อนุรักษ์วัดพระมหาธาตุฯและชุมชนโดยรอบ	172
แผนที่ 27 พื้นที่ส่งเสริมภูมิทัศน์อาคาร	177



สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 แสดงรากฐาน 3 ประการของคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากลในอนุสัญญามรดกโลก	11
แผนภูมิที่ 2 แสดงแนวคิดในการวางแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่า ...	25
แผนภูมิที่ 3 บันไดแห่งการมีส่วนร่วม	31
แผนภูมิที่ 4 ระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน	36
แผนภูมิที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่	41
แผนภูมิที่ 6 กรอบแนวคิดการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรม	66
แผนภูมิที่ 7 ขั้นตอนการศึกษา	73
แผนภูมิที่ 8 การคาดการณ์จำนวนประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช	108
แผนภูมิที่ 9 แสดงจำนวนประชากรในอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช	109
แผนภูมิที่ 10 แสดงการใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมต่างๆ	145
แผนภูมิที่ 11 แสดงการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบทำกิจกรรม	146
แผนภูมิที่ 12 แสดงการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา จัดการต่างๆในวัดและโดยรอบวัด	148
แผนภูมิที่ 13 แสดงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก	149
แผนภูมิที่ 14 แสดงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดต่อประชาชนและชุมชนจากการบริหาร จัดการด้าน ต่างๆ	152
แผนภูมิที่ 15 แสดงผลกระทบที่อาจเกิด หากวัดพระมหาธาตุฯ ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก....	153

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวง ชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหารและเป็นวัดที่สำคัญทั้งในระดับจังหวัดและระดับภาค ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองนครศรีธรรมราช(ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช) ในท้องที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บริเวณรอบข้างวัดพระมหาธาตุฯ มีชุมชนเก่าแก่ซึ่งวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนดังกล่าวมีปฏิสัมพันธ์กับวัด เนื่องจากพื้นที่วัดเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนใช้ประกอบศาสนกิจและประกอบอาชีพ เมื่อวัดพระมหาธาตุฯ ได้รับการเสนอชื่อเพื่อพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกการกำหนดพื้นที่โดยรอบวัดพระมหาธาตุฯ เป็นพื้นที่กันชน(buffer zone) ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ ความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้น โครงการพัฒนาของภาครัฐที่เข้ามาในพื้นที่ การปรับภูมิทัศน์พื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และพื้นที่รอบข้าง ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คนในชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาแนวความคิด การเตรียมการรับมือ และความต้องการของชุมชนเพื่อนำไปสู่แนวทางการออกแบบพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการพื้นที่แต่เนื่องจากภาครัฐและภาคเอกชนภายในจังหวัดไม่ได้มีการวางแผนในการใช้พื้นที่อย่างเป็นระบบ การวางแผนการบริหารจัดการร่วมกัน โดยเฉพาะการเตรียมการเพื่อรองรับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นบริเวณวัดพระมหาธาตุฯ และพื้นที่รอบข้าง ทำให้คาดการณ์ได้ว่าอาจเกิดปัญหาในการบริหารจัดการ

ทิศทางของการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่มรดกโลกที่ผ่านมา ภายหลังจากขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้วเกิดปัญหา ส่งผลกระทบต่อประชาชน ต่อชุมชนโดยรอบ หรือขาดการวางแผนในการบริหารจัดการอย่างมีระบบ ทำให้ต้องแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม การใช้มาตรการควบคุมทางกฎหมาย เสนอแนวคิดการบริหารจัดการร่วมกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน

ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและเสนอแนวทางในการวางแผนออกแบบเพื่อตอบสนองความ

ต้องการของคนในพื้นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยใช้กระบวนการออกแบบชุมชนเมืองในการปรับปรุง ด้านด้านกายภาพและกิจกรรมรวมถึงการบริหารจัดการร่วมกันของทุกฝ่ายเพื่อให้มีความเหมาะสมกับ สภาพพื้นที่ต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1. การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระธาตุมหาวิหารส่งผลต่อการอนุรักษ์และพัฒนา พื้นที่ภายในวัดและชุมชนรอบข้างอย่างไร
2. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ในปัจจุบัน สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนใน พื้นที่ชุมชนรอบข้างหรือไม่ อย่างไร
3. แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนของวัดพระมหาธาตุฯ ควร เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ ของคนในพื้นที่ต่อวัดพระธาตุ กิจกรรม ความต้องการของคนในพื้นที่แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของ ชุมชนรอบข้างเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุฯและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
2. ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการขึ้นทะเบียนพระธาตุฯเป็นมรดกโลก
3. เสนอแนวทางการวางผังออกแบบพื้นที่ เพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่น่าจะเกิดขึ้นจากการ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกรวมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและการบริหารจัดการพื้นที่

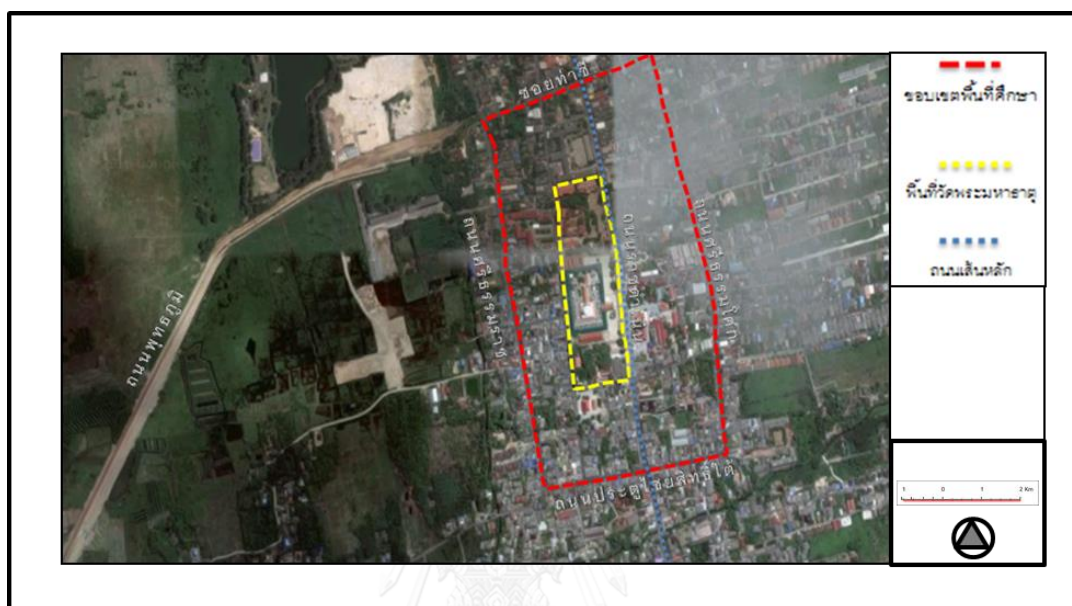
1.4 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตของพื้นที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา และขอบเขตของ เนื้อหา ดังนี้

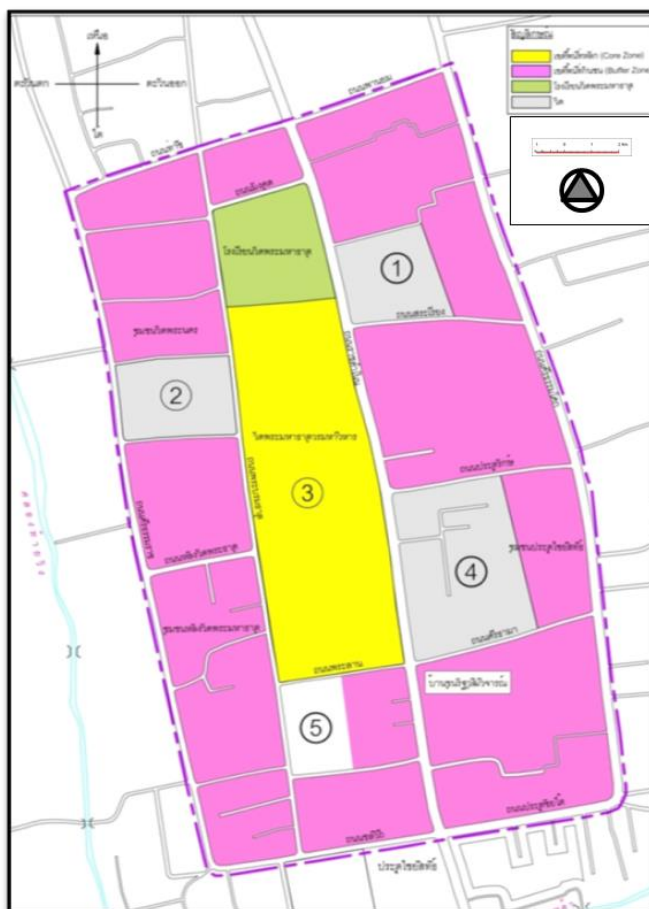
1. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

พื้นที่บริเวณที่ทำการศึกษเป็นบริเวณเมืองเก่า ซึ่งมีวัดพระมหาธาตุมหาวิหาร เป็นศูนย์กลาง มีการเปลี่ยนแปลงผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยวัดพระมหาธาตุมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชอยู่ทางทิศใต้ของบริเวณเมืองเก่า

ด้านทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ถนนท่าชี
ด้านทิศใต้	ติดต่อกับ	ประตูไชยสิทธิ์ใต้
ด้านทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ถนนศรีธรรมโศก
ด้านทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ถนนศรีธรรมราช



ภาพที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา



ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่หลัก(Core Zone) และ พื้นที่กันชน(Buffer Zone)

ที่มา : สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

CHULALONGKORN UNIVERSITY

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไป และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลกระทบจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมไปถึงลักษณะทางสังคมทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่

2. ศึกษาเกี่ยวกับ หลักเกณฑ์ และข้อบังคับต่างๆ ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)หรือ ยูเนสโก (UNESCO) และทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ในพื้นที่อื่นๆ รวมไปถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ เช่น พระราชบัญญัติผังเมือง พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พระราชบัญญัติควบคุมอาคารและกฎหมายท้องถิ่น

3. ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของเมืองอื่นๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและนำมาปรับใช้ในพื้นที่ วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

4. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ของประชาชน ต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

1.5 ขั้นตอนของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยทำการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองเก่า การอนุรักษ์ชุมชน แนวทางการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วม แนวคิดการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ แนวคิดการอนุรักษ์ชุมชน ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา กรณีศึกษาตัวอย่างเมืองที่ได้รับกรขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

2. กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิการกำหนดพื้นที่หลัก และพื้นที่กันชนในแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ

3. ศึกษาและเลือกพื้นที่ศึกษา โดยนำแนวคิดการอนุรักษ์ชุมชนจำเป็นต้องมีการคำนึงถึงวิถีชีวิต แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนจำเป็นในการพัฒนาเมือง โดยใช้เครื่องมือในการศึกษาดังนี้

- การค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ
- การสำรวจภาคสนาม
- การสอบถาม

เพื่อศึกษาถึงการใช้พื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ ในการทำกิจกรรมต่างๆ ระดับการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ต่อแผนการพัฒนาพื้นที่ และผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

-การสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านอนุรักษ์ทางด้านผังเมือง ประชาชนที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

4. ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบของกิจกรรม และเวลาการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้าง
5. ศึกษาการมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ของทางภาครัฐที่ผ่านมา
6. ศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในด้านต่างๆ เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดระเบียบการจราจรโดยรอบวัด การปรับภูมิทัศน์ภายในวัด เป็นต้น
7. สรุปผลการศึกษา เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีระบบ แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ เสนอแนวคิดการบริหารจัดการร่วมกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน นำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.เข้าใจถึงการออกแบบพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และชุมชนโดยรอบวัด ให้เกิดความเหมาะสมเพื่อรองรับการพัฒนาในอนาคต
2. ทราบถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่เหมาะสมกับวัดพระมหาธาตุฯ
- 3.นำไปเป็นแนวทางในการออกแบบ วางผังทางกายภาพพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และชุมชนโดยรอบวัด

บทที่ 2

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พื้นที่เมืองนครศรีธรรมราชมีประวัติการตั้งถิ่นฐานยาวนาน จากการศึกษทางประวัติศาสตร์พบว่า นครศรีธรรมราชเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และศาสนามากที่สุดเมืองหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นครศรีธรรมราชมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมาไม่น้อยกว่า 1800 ปี มาแล้ว หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานทางเอกสารที่ปรากฏในขณะนี้ยืนยันได้ว่านครศรีธรรมราชมีกำเนิด มาแล้ว ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย (อาคม เดชทองคำ, 2547 : 58) จากการศึกษาความเป็นมาของพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่รอบข้าง พบว่าประวัติการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนนั้น มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่าง ศาสนาพุทธ และอิสลาม มาตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีวิชัย กำลังเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแต่ละกลุ่มก็ยังคงดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนเองอยู่ มิได้ถูกทำให้สมานกลมกลืนกันเข้าไปในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ โดยที่แต่ละชาติพันธุ์ก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติตนเองไว้ แม้ว่าในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจมีการส่งเสริมทางการท่องเที่ยวเข้ามา ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นภายในชุมชน แต่สิ่งที่ยังวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ทั้งทางด้านกายภาพ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ที่ยังดำเนินอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตของชุมชนนั้นก็ยังคงมีความเด่นชัดอยู่ในปัจจุบัน

ดังนั้นในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยจึงต้องศึกษาแนวความคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการออกแบบชุมชน เพื่อใช้เป็นหลักในการอ้างอิงและเป็นแนวทางการวิเคราะห์ในการศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพการตั้งชุมชน วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆในชุมชน นำไปสู่การอธิบายข้อสรุปให้ได้แนวความคิดในออกแบบชุมชน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งจะมี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ดังนี้

- 2.1 ความหมายและความสำคัญของมรดกโลกทางวัฒนธรรม (World heritage)
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์
- 2.3 แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม
- 2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชน
- 2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมและการใช้พื้นที่
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรณีศึกษา

2.1 ความหมายและความสำคัญของมรดกโลกทางวัฒนธรรม (World heritage)

2.1.1 ความหมายของมรดกโลกทางวัฒนธรรม

UNESCO¹ (2000) ได้ให้ความหมายของมรดกโลก (World heritage) ว่าเป็น มรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ หมายถึง แหล่งวัฒนธรรม และธรรมชาติที่มีคุณค่าโดดเด่นระดับสากล (Outstanding universal value) จนได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนให้เป็นแหล่งมรดกโลก ภายใต้หลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติหรืออนุสัญญาคู่คุ้มครองมรดกโลก (the convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) และ มรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) ซึ่งในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกได้ให้คำนิยามไว้ว่า

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ซึ่งเป็นโบราณสถานไม่ว่าจะเป็นงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หรือแหล่งโบราณคดีทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำ หรือกลุ่มสถานที่ก่อสร้างยกหรือเชื่อมต่อกันอันมีความเป็นเอกลักษณ์ หรือแหล่งสถานที่สำคัญอันอาจเป็นผลงานฝีมือมนุษย์หรือเป็นผลงานร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าความล้ำเลิศทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ มนุษยวิทยา หรือวิทยาศาสตร์

Feilden and Jokileht² (1998) ได้ให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมว่า มรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีหลายประเภท มิได้เป็นเพียงโบราณสถาน, อาคาร, พื้นที่ประวัติศาสตร์และสวนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมายแสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ที่สำคัญของโลก

มรดกทางธรรมชาติ หมายถึง สภาพธรรมชาติที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพอันมีคุณค่าเด่นชัดในด้านความล้ำเลิศทางวิทยาศาสตร์ หรือเป็นสถานที่ซึ่งมีสภาพทางธรณีวิทยาและภูมิ

¹ องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

² Feilden and Jokilehto (1998), หน้า 11, อ้างถึงใน วิวรรณ สีหนาท, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง กรมศึกษา : คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2546), หน้า 8.

ประเทศที่ได้รับการวิเคราะห์แล้วว่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและสัตว์ ซึ่งถูกคุกคาม หรือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพืชหรือสัตว์ที่หายาก เป็นต้น

2.1.2 หลักเกณฑ์การนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก

การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแหล่งมรดกโลกจะต้องมีคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล และสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนที่กำหนดอย่างน้อย 1 ข้อจากที่กำหนดไว้ทั้งหมด 10 ข้อ โดยแบ่งเป็นเกณฑ์สำหรับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม 6 ข้อ และทางธรรมชาติ 4 ข้อ แต่หลังปี ค.ศ.2004 ได้ควบรวมเกณฑ์ทั้งหมดเข้าด้วยกัน เนื่องจากแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นกระบวนการพิทักษ์รักษาสภาพแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม อีกทั้งมีแหล่งจำนวนหนึ่งที่สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ของมนุษย์มีฐานมาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างแยกขาดออกจากกัน ไม่ได้ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นแหล่งมรดกโลกแบบผสม (Mixed Site) และภูมิทัศน์วัฒนธรรม³ (Cultural Landscape)

1. เป็นตัวแทนของผลงานชิ้นเอกของอัจฉริยภาพการสร้างสรรค์ของมนุษย์
2. แสดงออกถึงการแลกเปลี่ยนคุณค่าต่างๆ ของมนุษย์ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือภายในพื้นที่วัฒนธรรมหนึ่งของโลก ในแง่พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี ศิลปะที่ยิ่งใหญ่ ผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์
3. เป็นประจักษ์พยานเพียงหนึ่งเดียว หรืออย่างน้อยมีลักษณะพิเศษ ของการสืบทอดทางวัฒนธรรม หรือของอารยธรรมที่ยังดำรงอยู่หรือสูญไปแล้ว
4. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของประเภทอาคาร กลุ่มสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาที่สำคัญ ช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงในประวัติศาสตร์ของมนุษย์
5. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่สืบทอดกันมา การใช้ที่ดิน หรือการใช้สอยพื้นที่ในทะเล ซึ่งเป็นตัวแทนของวัฒนธรรม (หรือหลายวัฒนธรรม) หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ

³ เกรียงไกร เกิดศิริ "วัดพุทธ: ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากเมืองจำปาสัก", ใน วารสารหน้าจั่ว วารสารวิชาการประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ฉบับที่ 21, ปีการศึกษา 2547-2548. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. 2548. หน้าที่ 83-94

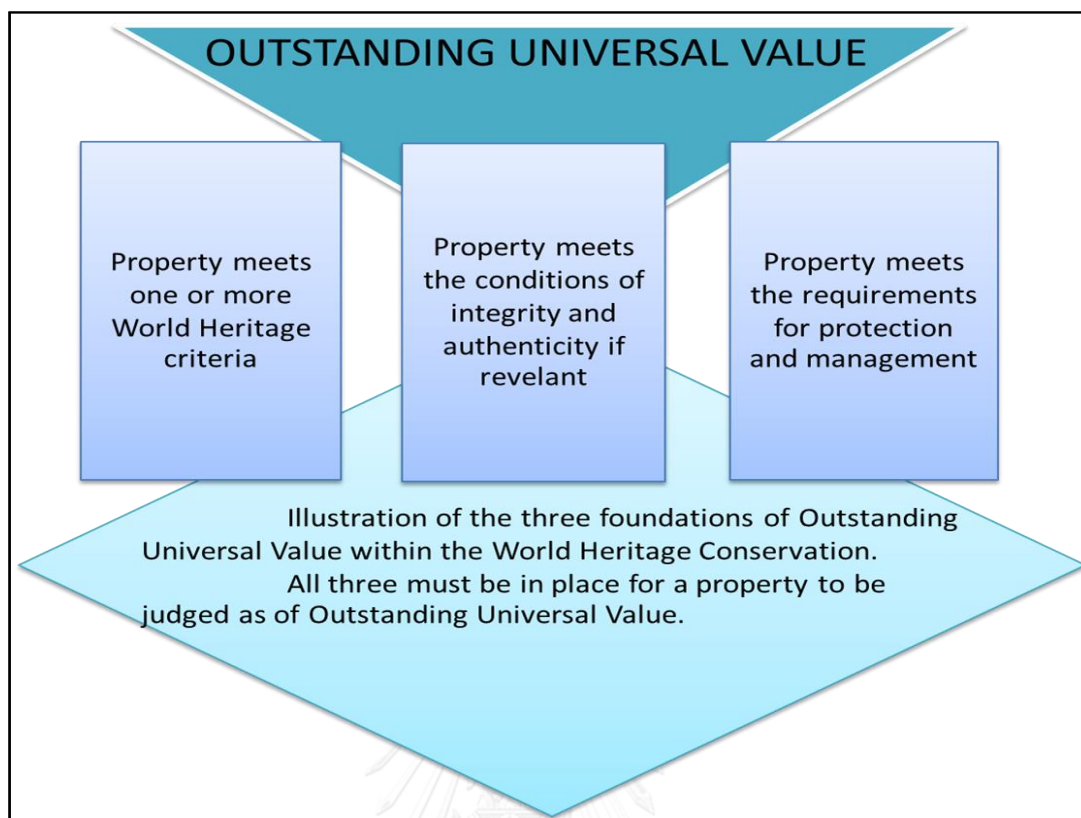
สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเมื่อสิ่งแวดล้อมมีความอ่อนไหวเนื่องด้วยผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจย้อนคืน

6. มีความสัมพันธ์โดยตรงหรือความสัมพันธ์เชิงรูปธรรม กับเหตุการณ์หรือประเพณีที่ดำรงอยู่ กับความคิดหรือกับความเชื่อ กับงานศิลปะและวรรณกรรม ที่มีความสำคัญโดดเด่นเป็นสากล
7. มีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สุดยอด หรือพื้นที่ที่มีความงามตามธรรมชาติเป็นพิเศษ และมีความสำคัญทางสุนทรียศาสตร์
8. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นอันเป็นตัวแทนช่วงเวลาสำคัญในประวัติศาสตร์ของโลก รวมถึงการบันทึกชีวิต กระบวนการทางธรณีวิทยาสำคัญที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในพัฒนาการของภูมิลักษณะหรือลักษณะทางธรณีฐาน หรือภูมิลักษณะวรรณคดีที่สำคัญ
9. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นอันเป็นตัวแทนของกระบวนการทางนิเวศวิทยาและชีววิทยาที่ดำเนินอยู่ในวิวัฒนาการและพัฒนาการของพื้นที่บนดิน พื้นที่น้ำจืด ระบบนิเวศชายฝั่งและในทะเล และชุมชนของพืชและสัตว์
10. มีแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติที่สำคัญที่สุดและมีความหมายมากที่สุดสำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในแหล่งที่ตั้ง รวมถึงพื้นที่ที่มีสปีชีส์ที่ถูกคุกคามซึ่งมีคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากลในแง่ของวิทยาศาสตร์หรือการอนุรักษ์

2.1.3 ศักยภาพคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล

การระบุและนิยามศักยภาพคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล

ในการนำเสนอมรดกโลกจะต้องอยู่ที่คุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล แหล่งมรดกโลกจะต้องมีคุณค่าระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากการประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากลยังรวมถึงการทดสอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความครบถ้วน (integrity) และความแท้ (authenticity) การปกป้องคุ้มครอง (protection) และการอนุรักษ์ (conservation)



แผนภูมิที่ 1 แสดงรากฐาน 3 ประการของคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากลในอนุสัญญามรดกโลก
ที่มา: เอกสารชุด คู่มือมรดกโลก การเตรียมการนำเสนอแหล่งมรดกเพื่อขึ้นบัญชีมรดกโลก

คุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล ประกอบด้วย แหล่งมรดกผ่านเกณฑ์มรดกโลกหนึ่งเกณฑ์หรือมากกว่า แหล่งมรดกผ่านเงื่อนไขด้านความครบถ้วน และความแท้ หากเกี่ยวข้อง แหล่งมรดกผ่านความต้องการด้านการปกป้องคุ้มครองและการบริหารจัดการ

2.1.4 แหล่งมรดกโลก

ปัจจุบัน (กรกฎาคม 2558) มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่อยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) จำนวน 1,628 แห่ง แหล่งมรดกโลก 1,031 แห่ง จาก 163 ประเทศ ประกอบด้วย แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำนวน 802 แห่ง แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ จำนวน 197 แห่ง แหล่งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จำนวน 32 แห่ง

ในประเทศไทยมีแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติทั้งหมด 5 แห่ง ดังนี้

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 แห่ง ได้แก่

1. เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร
2. นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
3. แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง

แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ 2 แห่ง ได้แก่

1. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง
2. พื้นที่กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่

โดยแต่ละแห่งมีความโดดเด่นตามหลักเกณฑ์การนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก ดังตารางที่ 1

โดยปัจจุบัน (2559) มีสถานที่ที่อยู่ระหว่างการนำเสนอเป็นแหล่งมรดกโลก⁴ ได้แก่

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (พ.ศ.2555)
2. เส้นทางวัฒนธรรมพิมายและศาสนาสถานที่เกี่ยวข้อง และปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ (พ.ศ.2547)
3. อนุสรณ์สถาน สถานที่ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมในเชียงใหม่เมืองหลวงแห่งล้านนา (พ.ศ. 2558)
4. อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท (พ.ศ.2547)

แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ

1. พื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน (พ.ศ.2554)

⁴ กลุ่มงานประสานการบริหารจัดการมรดกโลก สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

และเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2556 คณะกรรมการมรดกโลกสากลสมัยที่ 37 ณ กรุงพนมเปญ ราชอาณาจักรกัมพูชา ได้รับรองวาระการนำเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด นครศรีธรรมราชเข้าสู่ “บัญชีเบื้องต้น (Tentative List)” ตามที่ประเทศไทยนำเสนอ เพื่อเข้า กระบวนการพิจารณาประกาศขึ้นทะเบียนมรดกโลกในขั้นต่อไป

โดยวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เสนอเข้ารับการพิจารณาเพื่อขึ้น ทะเบียนเป็นมรดกโลกด้วยหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกโลก จำนวน 3 ข้อ คือ

ข้อ 2. แสดงออกถึงการแลกเปลี่ยนคุณค่าต่างๆ ของมนุษย์ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือ ภายในพื้นที่วัฒนธรรมหนึ่งของโลก ในแง่พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี ศิลปะที่ยิ่งใหญ่ ผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์

ข้อ 4. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของประเภทอาคาร กลุ่มสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี หรือภูมิ ทัศน์ ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาที่สำคัญ ช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงในประวัติศาสตร์ของมนุษย์

และข้อ 6. มีความสัมพันธ์โดยตรงหรือความสัมพันธ์เชิงรูปธรรม กับเหตุการณ์หรือประเพณี ที่ดำรงอยู่ กับความคิดหรือกับความเชื่อ กับงานศิลปะและวรรณกรรม ที่มีความสำคัญโดดเด่นเป็น สากล

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์

2.2.1 แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

ในประเทศไทยปรากฏเมืองเก่ามากมายกระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศ เมืองเก่าจำนวนมาก เป็นพื้นที่ที่มีประชากรใช้ประโยชน์เป็นที่ตั้งชุมชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน⁵ เมืองเก่าเหล่านี้มีประวัติ ความเป็นมายาวนาน มีเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามช่วงเวลาต่างๆ อย่างมากมาย สามารถใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องทิศทางและแนวโน้มของการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและด้านวัฒนธรรมของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านลักษณะกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างมาก และรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อรูปแบบเดิมที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา รวมทั้งพื้นที่ ที่เป็นเมืองเก่า มีโอกาสที่จะถูกเปลี่ยนสภาพหรือถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิงก่อนเวลาอันสมควร จึงควร

⁵ กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีการดำเนินการแทรกแซงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่ออนุรักษ์รูปแบบบางส่วนที่มีความสำคัญต่อการศึกษาวรรณคดีความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าในประเทศไทยไว้ ให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2550) ได้ให้หลักการของการพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งรูปแบบอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง ทั้งนี้ต้องไม่ให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจเข้ามารบกวนพื้นที่อนุรักษ์

พื้นที่อนุรักษ์เมื่อได้รับการบูรณะ ปรับปรุงอาคาร สถานที่ และสิ่งที่มีคุณค่าปรากฏให้เห็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ชัดเจนในระดับหนึ่งแล้ว ควรต้องมีการจัดการปรับปรุงในรายละเอียดต่างๆ และจัดการเพื่อให้ได้บรรยากาศของพื้นที่ที่ได้รับการอนุรักษ์นั้น ซึ่งในการดำเนินการปรับปรุงต้องมีความระมัดระวังมิให้เน้นการตกแต่งมากเกินไปจนเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมเดิม

การพัฒนาเมืองเก่าในเชิงอนุรักษ์นั้น นอกจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสำคัญ อัตลักษณ์ คุณลักษณะเฉพาะ บุรณภาพ และความเป็นของเดิมแท้ของเมืองเก่าแล้ว จะต้องคำนึงถึงระบบนิเวศของเมืองด้วย อาทิ สายน้ำหรือแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงเมือง ระบบนิเวศเกษตรโดยรอบเมืองเก่า และระบบนิเวศธรรมชาติที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับเมืองเก่า เพราะระบบนิเวศเหล่านี้ย่อมมีผลในการทำให้เมืองเก่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นภาพของการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าจึงมีบริบทที่กว้างขวางมากขึ้น นอกจากนี้ในบางประเทศ อาทิ ญี่ปุ่น ยังได้มีการขยายขอบเขตของการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าไปถึงขั้นของการปลูกไม้ใหญ่ไว้เพื่อใช้ซ่อมแซมอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมสำคัญๆ ภายในเมืองด้วย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ นอกจากจะแสดงถึงความตั้งใจจริงในการอนุรักษ์เมืองเก่าไว้ให้ได้ อย่างยั่งยืนแล้ว ยังแสดงถึงความเจริญทางด้านจิตใจของผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองเก่าด้วย ทั้งนี้ได้พยายามประมวลตัวอย่างบางประการมาไว้ในรูปด้านล่างนี้แล้ว

แนวคิดสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในแนวอนุรักษ์ก็คือ การบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้ามาช่วยในงานด้านการอนุรักษ์ และส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการมาก

⁶ กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่สุด ทั้งนี้การบูรณาการจะต้องผสานทั้งศาสตร์และศิลปะในหลายด้านด้วยกัน อาทิ การใช้หลักนิติศาสตร์เข้ามาช่วยในการออกกฎหมาย และกำหนดมาตรการที่เหมาะสม การใช้หลักรัฐศาสตร์เพื่อการจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เสมอภาค และเป็นธรรม การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพื่อสร้างเครื่องมือและแนวคิดใหม่ๆ ในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น การใช้หลักเศรษฐศาสตร์มาสร้างแรงจูงใจในเชิงเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการ

นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่มักถูกละเลยเสมอๆ ก็คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ในเรื่องของอุปสรรคหรือความล้มเหลวในการจัดการในอดีต เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อมิให้เกิดเหตุการณ์ผิดพลาดนั้นอีก ในปัจจุบัน ส่วนในด้านของศิลปะนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับคน ซึ่งอาจเป็นชาวบ้านในท้องถิ่น ผู้บริหารในระดับต่างๆ ผู้ประกอบการ ภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ให้เข้าใจถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งในปัจจุบันได้มีการกระจายอำนาจ และความรับผิดชอบไปสู่ท้องถิ่นแล้ว ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาต่างๆ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องติดต่อประสานงานกับท้องถิ่น และต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านในท้องถิ่นด้วย แต่การทำความเข้าใจโดยให้แต่ข้อมูลอย่างไม่มีศิลปะมักจะทำให้เกิดปัญหาอยู่เสมอ หรือมักเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า “พูดกันคนละภาษา” อยู่เสมอๆ ทั้งนี้หากขาดศิลปะในการสื่อสารมวลชนที่ดีแล้วก็จะทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินการได้ นอกจากนี้การเข้าถึงชุมชน และการจัดการเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการก็เป็นเรื่องสำคัญ จึงต้องมีศิลปะในการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Public Participation) ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการมากที่สุด และประเด็นสุดท้ายที่เป็นเรื่องสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การใช้หลักศึกษาศาสตร์ในการให้ความรู้แก่ชุมชน ซึ่งการให้ความรู้ต้องมีช่องทางความรู้ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องเป็นการให้ความรู้และสร้างกระบวนการเพื่อให้เกิดจิตสำนึก รวมทั้งเกิดความตระหนักในด้านการอนุรักษ์เมืองเก่าด้วย

การส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะชาวชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ที่อยู่ในเมืองเก่า และจะเป็นผู้สานต่อให้เกิดความยั่งยืนของเมือง ดังนั้นการให้ความรู้ ความเข้าใจถึงคุณค่า และความสำคัญของเมืองเก่าจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของเมืองเก่าต่อไป

อย่างไรก็ตามสำหรับแนวคิดหลักในการอนุรักษ์ ได้มีการกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า พ.ศ. 2548-2552 ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2548 ดังนี้ “เมืองเก่าหรือเมืองประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ เป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการปกป้องรักษาและส่งเสริมให้อัตลักษณ์และคุณลักษณะเฉพาะ (identity and character) ดำรงอยู่ และส่งผลให้เกิดคุณค่าความสำคัญ บุรณภาพและความเป็นของแท้ (integrity and authenticity) แก่พื้นที่ ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม (tangible heritage) และส่วนที่เป็นนามธรรม

(intangible heritage) ที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับความสมดุลของระบบนิเวศ สภาพเศรษฐกิจชุมชน และสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน”

2.2.2 การอนุรักษ์โดยใช้นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าในประเทศไทย ที่สำคัญได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 กำหนดให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า มีหน้าที่

1. กำหนดพื้นที่เมืองเก่าโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี
2. หลังจากคณะรัฐมนตรีเห็นชอบพื้นที่แล้ว คณะกรรมการฯ จะต้องวางนโยบาย และจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่านั้นๆ โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี
3. จัดทำแนวทาง แผนงาน/โครงการ และมาตรการต่างๆ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อดำเนินการในพื้นที่เมืองเก่านั้นๆ

ในเวลาต่อมาคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่าได้กำหนดยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า พ.ศ.2548-2552 ขึ้น ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “เมืองเก่าได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเหมาะสม สามารถดำรงคุณค่าความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติไว้ได้ พร้อมไปกับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศเมือง และประโยชน์สุขของประชาชน”

โดยมียุทธศาสตร์ 3 ประการ ดังนี้

- 1) กำหนดและประกาศพื้นที่เมืองเก่า
- 2) พัฒนากลไกและกระบวนการบริหารจัดการเมืองเก่าอย่างบูรณาการ
- 3) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า มีหลายฉบับ และหลายลักษณะ และที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่

1. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่กำหนดกรอบและโครงสร้างองค์กรในการอนุรักษ์เมืองเก่า เช่น การกำหนดนิยามและความหมายของเมืองเก่า การจัดตั้งและขอบเขตการดำเนินงานความรับผิดชอบของ

คณะกรรมการ และการจัดตั้งคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

2. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2525 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2535 สามารถกำหนดพื้นที่เมืองเก่าให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เมืองได้ในกฎกระทรวงผังเมืองรวม หรือกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เพื่อดำเนินโครงการต่างๆ โดยประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ ซึ่งต้องออกเป็นพระราชบัญญัติผังเมืองเฉพาะ ดังปรากฏรายละเอียดของการสำรวจเพื่อวางและจัดทำผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะในหมวดที่ 2 การวางและจัดทำผังเมืองรวมในหมวดที่ 3 และการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะในหมวดที่ 5 ซึ่งในมาตรา 28 อนุมาตราที่ 3 ข้อ (ฉ) และ (ช) ได้มีการระบุอย่างชัดเจนถึงสาระสำคัญของแผนผังเมืองหรือแผนผังบริเวณที่สามารถออกแผนผังกำหนดบริเวณของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่สำคัญของเมืองเก่าได้ ดังนี้

(ฉ) แผนผังแสดงบริเวณที่ตั้งของสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีที่พึงจะส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะ

(ช) แผนผังแสดงบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติหรือภูมิประเทศที่งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ รวมทั้งต้นไม้เดี่ยวหรือต้นไม้หมู่ที่พึงจะส่งเสริมหรือบำรุงรักษา และในมาตราเดียวกันนี้ในอนุมาตราที่ 5 ก็ได้กำหนดข้อกำหนดที่เป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมของเมืองเก่าในข้อ (ฉ) (ช) และ (ซ) ดังนี้

(ฉ) การส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

(ช) การดำรงรักษาที่โล่ง

(ซ) การส่งเสริมหรือบำรุงรักษาต้นไม้เดี่ยวหรือต้นไม้หมู่

3. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือการประกาศเป็นโบราณสถาน รวมทั้งสามารถประกาศเขตที่ดินโบราณสถานได้ตามความในมาตรา 7 วรรคแรก ที่ว่า เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้... และถึงแม้ว่าจะไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน แต่หากมีการพิจารณาแล้วว่ามีคุณค่า ถือเป็นโบราณสถานก็ได้รับการคุ้มครองเช่นกัน

4. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2535 ในหลายมาตราซึ่งท้องถิ่นสามารถประยุกต์ใช้เพื่อออกเป็นเทศบัญญัติหรือกฎหมายท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อให้มีการพัฒนาในพื้นที่เมืองเก่าอย่างเหมาะสมได้

5. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งสามารถออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดให้พื้นที่เมืองเก่าเป็นพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และมีการควบคุมการพัฒนาได้ ดังปรากฏในมาตรา 43 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ความว่า ในกรณีปรากฏว่าพื้นที่ใดมีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป หรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่ายหรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศ กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนด ให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสามารถกำหนดมาตรการคุ้มครองได้ตามมาตรา 44

นอกจากนั้น จังหวัดสามารถออกประกาศจังหวัด เพื่อควบคุมกิจกรรมบางประการที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่เมืองเก่า เช่น ประกาศของจังหวัดน่านที่ห้ามมิให้รถบรรทุกผ่านพื้นที่อนุรักษ์ เป็นต้น

ส่วนของภาคประชาชน ยังสามารถเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ.2542 ซึ่งมีการระบุไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 4 ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่น เพื่อดำเนินการให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็สามารถออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ แล้วแต่กรณี อาทิ เทศบัญญัติในกรณีของเทศบาล หรือข้อบังคับตำบลในกรณีขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งออกตามความในมาตรา 71 ของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ที่ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อใช้บังคับในตำบลได้ เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกิน 500 บาท

2.2.3 แนวทางการรักษาเอกลักษณ์ ภูมิทัศน์ และการฟื้นฟูเมืองเก่า

การรักษาเอกลักษณ์ ภูมิทัศน์ และการฟื้นฟูชุมชนในเมืองเก่า⁷ แนวทางการรักษาที่เป็นสากล นั้น เซอร์เบอร์นาต เฟลเดน (Fielden, 1993) ได้ให้หลักการในแง่ของการวางแผนการอนุรักษ์เมือง ประวัติศาสตร์ ไว้ 4 ประการ คือ

- การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (integrated conservation)
- การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (control of change)
- การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (infill design)
- การบริหารจัดการ (administrative actions)

โดยหลักการทั้งสี่ มีรายละเอียดดังนี้

1.การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (integrated conservation)

แนวคิดของการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือจะต้องผสมผสาน (integrate) งานอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของการวางผังเมือง เนื่องจากการอนุรักษ์เมือง ไม่อาจพิจารณาอย่างโดดเดี่ยวได้ กลวิธีที่ใช้ในการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมือง ประกอบไปด้วยเทคนิคทางด้านอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งการจัดการบริการสาธารณะ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว การวางแผนอนุรักษ์ควรมีการดำเนินการร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่ และควรมีการออกกฎหมายข้อบังคับและการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ

2.การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (control of change)

การควบคุมอัตราการเจริญเติบโตหรือการพัฒนาใหม่ๆ เป็นวัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่ง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคม จะทำให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โดยการหามาตรการควบคุมการพัฒนาที่มีมากเกินไป โดยการกำหนดขนาดและรูปแบบอาคาร การจำกัดปริมาณการจราจร และการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม

3.การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (infill design)

การออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้างหรือส่วนต่อเติม ควรมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเนื้อเมือง (urban fabric) และหน้าที่ใช้สอย

⁷ กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(function) ดังนั้น หลักการของการออกแบบชุมชนเมือง และความงามของเมือง จะต้องนำมาประยุกต์ใช้

4.การบริหารจัดการ (Administrative Actions)

การบริหารและการจัดการในพื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่า เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ได้มีการกล่าวไว้ว่า ไม่มีแผนอนุรักษ์ใดที่ทำได้สำเร็จ หากไร้การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น (Shankland, 1975) และในบางครั้งอาจต้องอาศัยอำนาจระดับสูงในการดำเนินงานให้เป็นผล (Holiday, 1973) นอกจากหน่วยงานท้องถิ่นแล้ว ยังมีหน่วยงานอีกหลายส่วนที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ รวมทั้งการออกกฎหมายและมาตรการควบคุมและสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้จัดทำไว้

การบริหารจัดการเมืองเก่า จะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในกรณีเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือมีกิจกรรม (living city) และเมืองที่ตายแล้วหรือไร้กิจกรรม (dead city) เมืองเก่าที่ยังมีชีวิต หมายถึงเมืองที่ยังคงมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ การส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าจะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่ยังมีพลวัต (dynamic political instruments) มากกว่าวิธีการที่หยุดนิ่งหรือเน้นเฉพาะทางด้านเทคนิค (static or technical means) ซึ่งจะทำให้เมืองหยุดการเจริญเติบโต และให้ผลร้ายกับพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย ดังนั้น การบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ (Feilden, 1993) แต่สำหรับเมืองที่ตายแล้ว วิธีการจะเน้นที่การสร้างสรรค์ หรือจัดเตรียมที่ว่าง (space) และลักษณะภูมิทัศน์ ให้สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างที่มีการอนุรักษ์ การควบคุมลักษณะภูมิทัศน์ทั้งหมด จะมีความสำคัญมาก (Goakes, 1987) ดังนั้น การบริหารจัดการ ควรจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพมากกว่าการพิจารณาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม

สำหรับในประเทศไทย ดร. นิจ วิทยุธีระนันท์ ได้เคยให้แนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมืองไว้ 6 ประการ มีรายละเอียดดังนี้⁸ (นิจ วิทยุธีระนันท์, 2520)

1. การใช้ประโยชน์ที่ดิน มีข้อพิจารณาคือ
 - การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม
 - การฟื้นฟูบูรณะชุมชนให้กลับคืนสู่ชีวิต และ
 - การจัดให้มีสวนสาธารณะ
2. การพัฒนาและก่อสร้าง มีข้อพิจารณาคือ

⁸ การอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมือง. ข่าวสารสำนักผังเมือง. 33/2520 หน้า 26-29”

- การออกแบบสถาปัตยกรรมให้มีความกลมกลืนกับอาคารข้างเคียง
- การควบคุมความสูง ซึ่งหมายถึงการควบคุมความหนาแน่นโดยปริยาย และยังทำให้ไม่บดบังหรือข่มอาคารเดิม ความสูงนี้รวมถึงเสาไฟฟ้า เสาโทรเลข ฯลฯ ด้วย
- ลักษณะภายนอก ต้องมีการควบคุมลักษณะภายนอกของอาคาร
- การบำรุงรักษาให้อาคารและสภาพแวดล้อมดำรงคุณค่าอยู่เสมอ

3. การอนุรักษ์

- การคุ้มครองคุณค่าและความงาม โดยการขึ้นทะเบียนวัตถุและบริเวณ ซึ่งคุณค่าที่คุ้มครองควรมี 3 ลักษณะ คือคุณค่าทางวิชาการ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าความงามตามธรรมชาติ

- การอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรม จะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองและภาค โดยพยายามธำรงรักษาลักษณะพิเศษของท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่
- แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง เป็นที่โล่ง และเป็นแหล่งทิ้งดงาม ให้ความรื่นรมย์แก่เมือง
- ต้นไม้ ควรเก็บรักษาไว้ รวมทั้งให้มีการรักษาหน้าดินไว้ ในบางประเทศมีการขออนุญาตตัดต้นไม้แม้ว่าจะอยู่ในบ้านของเอกชน

- โครงการพัฒนา เช่น สะพานลอย ถนนคร่อมคลอง ควรมีการพิจารณาก่อนการดำเนินการ เพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทัศนียภาพของเมือง

4. การสัญจร

- ถนนและอุปกรณ์ ควรมีทางเท้ากว้าง และบริเวณปลูกต้นไม้ เครื่องเรือนในถนน และบริการสาธารณะ อาจจัดให้อยู่ในอาคารสถานที่ราชการ รวมทั้งการนำสายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ สายโทรเลข ลงใต้ดินในถนนบางสาย

- ระบบถนน โดยสร้างถนนเลียบบริเวณที่จะอนุรักษ์ และปรับเปลี่ยนถนนเดิมในบริเวณอนุรักษ์ให้เป็นทางเท้า
- ทางเท้าได้ขยายคา ควรจัดให้มีเฉพาะย่านพาณิชยกรรม
- ทางเดินและทางจักรยานในเขตอนุรักษ์ ควรลดการจราจรสำหรับรถยนต์ โดยเฉพาะรถยนต์ส่วนตัว และคืนเมืองให้กับคนและจักรยาน ถนนบางแห่ง อาจให้มีการปิดการจราจรแล้วเปิดให้เป็นทางเท้า เพื่อเสริมการจับจ่ายซื้อของ โดยอาจให้มีหาบเร่แผงลอยที่เป็นระเบียบเรียบร้อยร่วมอยู่ด้วยเป็นสัดส่วน

5. บริการสาธารณะ

- ปัจจัยพื้นฐาน บริการสาธารณะจะต้องจัดให้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผน พัฒนา และบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง
- การรณรงค์ต่อต้านความน่าเกลียด โดยใช้วิธีการชักชวนและวิธีการทางกฎหมาย

- ที่สาธารณะและบริการในเมือง โดยต้องจัดให้มีสาธารณูปการกระจายอยู่ในระยะ และบริเวณอันเหมาะสม เช่น พิพิธภัณฑ์สถาน หอสมุด สวนสาธารณะ ลานกลางเมือง
- การควบคุมสิ่งโฆษณา กำหนดให้มีได้เฉพาะย่านพาณิชยกรรม และต้องคำนึงถึงผลทางการมองเห็นด้วย
- ความเจ็บสงบ จะต้องมีการควบคุมระดับเสียงที่เกิดจากอุตสาหกรรมและยานพาหนะ และจากกิจกรรมต่างๆ

6. คณะกรรมการเฉพาะกิจ โดยในท้องถิ่น ควรตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อปกป้องและส่งเสริมคุณภาพและความงามของสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นของตน และควรมีการตั้งรางวัลสำหรับมอบให้แก่องค์กรหรือบุคคลที่มีส่วนในการปกป้องและส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมนั้น

ในอีกลักษณะหนึ่ง ในเมืองเก่าที่มีชุมชนดั้งเดิมที่มีลักษณะพื้นถิ่น ควรมีแนวทางการอนุรักษ์ที่เป็นพิเศษ ในกรณีนี้ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์⁹ (Eim-anant, 1997) ได้ให้แนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนพื้นถิ่นในภาคเหนือของไทยไว้ว่าจะต้องมีการอนุรักษ์ในสิ่งต่าง ๆ 4 ประการ คือ

1. อนุรักษ์มโนทัศน์ (conservation of concepts) หมายถึงแนวคิดของการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จะมีผลทำให้สภาพความเป็นอยู่เดิมๆ ต้องเปลี่ยนไปด้วย หากไม่มีแนวทางในการกำหนดแบบแผนการพัฒนาแล้ว การอนุรักษ์จะดำเนินการไม่ได้เลย การอนุรักษ์มโนทัศน์ จะทำได้โดยการให้การศึกษากับคนในชุมชน และอาจหมายรวมถึงกิจกรรมที่ช่วยปลูกจิตสำนึกเพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่อาศัยอยู่ ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถปรับแนวความคิดในการดำรงชีวิตสมัยใหม่ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเดิมของตนได้

2. อนุรักษ์รูปแบบ (conservation of styles) จะต้องมีการศึกษารูปแบบของสิ่งก่อสร้างในชุมชนอนุรักษ์อย่างละเอียด และบันทึกไว้เป็นหลักฐาน การดัดแปลงต่อเติม สามารถทำได้ แต่ต้องให้สอดคล้องกับรูปแบบดั้งเดิม การบูรณปฏิสังขรณ์ จะต้องดำเนินการตามรูปแบบเดิม รวมทั้งวัสดุและฝีมือช่าง การอนุรักษ์รูปแบบนี้ เพื่อให้มีการดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง ควรมีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” เพื่อเก็บรักษารวบรวมและให้มีการศึกษางานช่างเพื่อให้คงไว้ซึ่งลักษณะรูปแบบของสิ่งก่อสร้างเดิมในชุมชน

3. อนุรักษ์ฝีมือช่าง (conservation of craftsmanship) งานช่างฝีมือมักถูกละเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานช่างปูน ช่างไม้ ซึ่งสำคัญมากในงานสถาปัตยกรรมของไทย การอนุรักษ์งานช่างฝีมือนี้

⁹ การพัฒนาเมือง/ชุมชนเมืองในแนวอนุรักษ์. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: เมืองเก่าภายใต้โครงการบริหารจัดการและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. หน้า 31

รวมถึงเครื่องมือเครื่องไม้ที่ใช้ด้วย ซึ่งต้องเหมือนของเดิมเพื่อให้ได้รูปลักษณะเดียวกัน การอนุรักษ์งานช่าง ทำได้โดยการ ฝึกรอบรมช่างรุ่นใหม่ โดยให้สังเกตและฝึกฝนตามช่างฝีมือที่ได้รับการฝึกฝนมาแต่โบราณ ในประเทศไทย น่าจะได้มีการตั้งโรงเรียนช่างสิบหมู่ขึ้น และควรมีการจัดประกวดฝีมือช่างเพื่อพัฒนาฝีมือและสร้างความภาคภูมิใจให้กับช่างฝีมือด้วย

4. อนุรักษ์วัสดุ (conservation of building materials) การพิจารณาการใช้วัสดุในงานอนุรักษ์ มักจะถูกกละเลย ทำให้เกิดความขัดแย้ง ความไม่กลมกลืน นอกจากนั้น บางส่วนยังเป็นตัวเร่งให้วัสดุเดิมที่มีอยู่เสื่อมสภาพเร็วขึ้น การใช้วัสดุ ไม่ใช่คำนึงแค่พื้นผิวเหมือนของเดิมเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติด้วย เช่นการใช้ปูนฉาบสมัยใหม่ จะไม่เหมาะสมกับการฉาบผนังที่เป็นอิฐเก่า เนื่องจากปูนฉาบสมัยใหม่จะมีความแกร่งกว่าอิฐมาก ทำให้เกิดรอยแยกในการก่อ หรือการใช้ไม้ที่อบไม่แห้ง ก็จะทำให้ไม้เสียกำลังวัสดุ ดังนั้นจึงควรให้มีการส่งเสริมการผลิตขึ้นมาใหม่ และควรพิจารณาในแง่ของ การตลาด ด้วย เพราะวัสดุแบบเก่าคงขายได้ไม่มาก จึงควรให้หน่วยงานของรัฐบาล เช่น สถาบันการศึกษา เป็นผู้ดำเนินการศึกษาวิจัย และทดลองผลิตวัสดุต่างๆ เหล่านี้

2.2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน

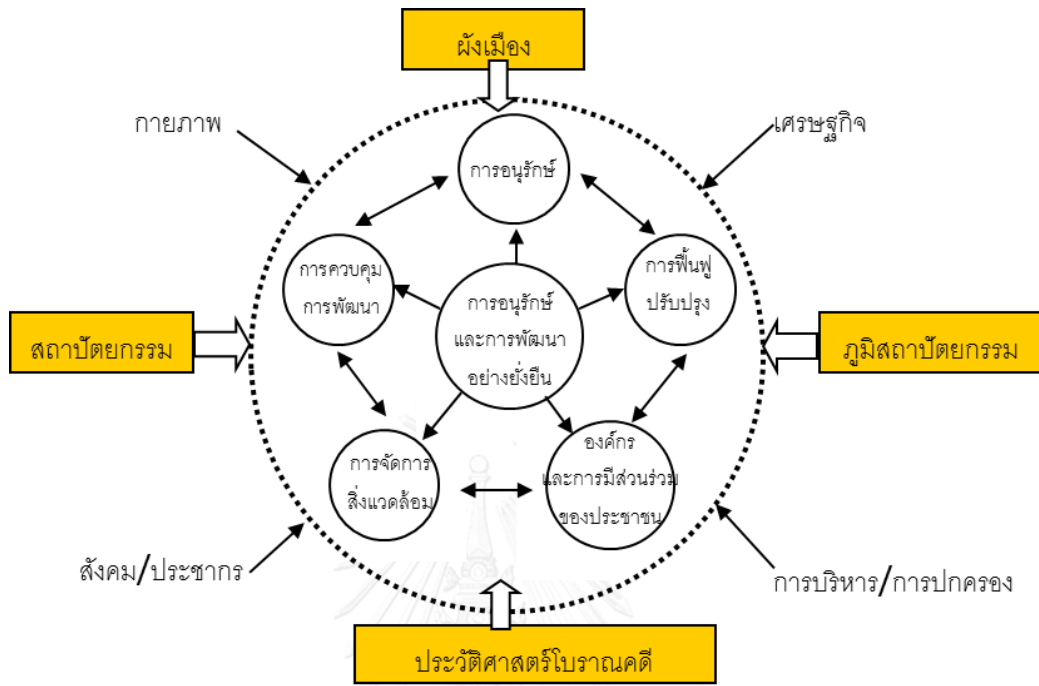
คุณค่าของสิ่งที่ควรอนุรักษ์เกิดจากความมีเอกลักษณ์(Uniqueness) ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะในการสร้างจิตวิญญาณแห่งสถานที่ (Spirit of place) โดยตั้งอยู่บนแนวคิดลักษณะของเมือง (Character of town) ที่เป็นการศึกษาสิ่งที่เป็นคุณค่าในระดับเมือง และระดับความเป็นย่านของชุมชน ทั้งในสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ทางรูปธรรม และนามธรรม ซึ่งองค์ประกอบในด้านต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นเมืองนั้นจะเป็นสิ่งที่ทำให้เมือง มีลักษณะพิเศษแตกต่างกันออกไปจากพื้นที่อื่นๆ

2.2.4.1 การอนุรักษ์กับการวางแผนเมือง (Integrated Conservation)

Feilden¹⁰ กล่าวว่า Integrated Conservation หมายถึงการรวมเอาการอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นเป้าหมายในการวางแผนเมือง เช่น การพิจารณาโครงสร้างประวัติศาสตร์เท่ากับปัจจัยอื่นๆ ในกระบวนการวางแผน รวมถึงการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูอาคารรวมไปถึงพื้นที่ทาง

¹⁰ Feilden and Jokilehto (1998), หน้า78, อ้างถึงใน วิวัฒน์ สีนหาท, "การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่กลุ่มคลอง กรมศึกษา: คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี," หน้า11.

ประวัติศาสตร์และการบริการทางสังคมที่เหมาะสมที่คำนึงถึงพื้นที่ เพื่อประสบความสำเร็จในระยะยาว กระบวนการนี้ควรปฏิบัติร่วมกับผู้อยู่อาศัย



แผนภูมิที่ 2 แสดงแนวคิดในการวางแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่า
ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

2.2.4.2 การอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

Roy Worskett¹¹ (1969) ได้กล่าวถึงเป้าหมายและหลักการของการอนุรักษ์ไว้ที่น่าสนใจว่า การอนุรักษ์กับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปควบคู่กัน เราไม่สามารถที่จะปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่างๆได้ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพไปด้วย และหากการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้ว เราจะต้องผสมผสานระหว่างการเปลี่ยนแปลงใหม่กับโครงสร้างเก่าของเมือง เพราะโดยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจเราไม่อาจสร้างเมืองใหม่ทั้งเมืองได้ เราจะต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ที่ไม่ทำลายคุณค่าของอาคารเก่า ตลอดจนเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ที่ต้องอนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้ การอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมด้วย กล่าวคือ การอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุง

¹¹ Roy Worskett, the Character of town: An Approach to Conservation, pp. 42 – 56.

ดัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน และให้มีความต่อเนื่องกับอดีตแล้ว การอนุรักษ์จะต้องมองถึงการรักษาสภาพแวดล้อมความมีชีวิตชีวาของเมือง เพื่อเป็นการปลูกอดีตของเมืองให้ตื่นขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่ง Robert McNulty¹²(1985) เห็นว่า การทำลายความหวงแหนทางวัฒนธรรมโดยความก้าวหน้าเป็นความจริงที่เกิดขึ้น การสงวนวัฒนธรรมเป็นงานสำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาและความเจริญทางเทคโนโลยี การเปิดวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็เท่ากับเป็นการเริ่มกระบวนการแตกสลายทางวัฒนธรรม ซึ่งหลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน มีดังนี้

1. เคารพต่อธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่งของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน
2. ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่นั้น
3. เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ
4. ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรมรวมไปถึงการประชาสัมพันธ์
5. จัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะรูปแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม
6. ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ
7. ใช้มาตรการเชิงสร้างสรรค์ เชิงบวกในการแก้ปัญหา โดยประนีประนอม หรือเจรจาต่อรองประสานผลประโยชน์

¹² Robert McNulty, "Cultural Tourism: Opportunities of Conservation Economic development," in Conservation and Tourism (London: heritage trust, 1985), p.37.

Middleton¹³ (1972) ได้รายงานสัมมนาเกี่ยวกับ Civic Trust ที่ Royal Festival Hall กล่าวว่าเซฟเพิร์ด (Peter Shepheard) ได้ให้หลักการเพื่อการอนุรักษ์ว่า

1. เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีใหม่ ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น
2. เพื่ออนุรักษ์อาคารกลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆ ให้กับอาคาร
4. จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจแล้วว่าที่นั้นๆมีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย
5. จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย

จากการประชุมใน French Proposal to Amend the Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monument and Sites ในเดือนมิถุนายน 2521 คณะผู้แทนจากฝรั่งเศส ได้เสนอหลักการในการอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้¹⁴

1. เป้าหมายของการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ คือการคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต ความเป็นหนึ่งเดียว และความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ อันมีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม และสื่อให้เห็นโครงสร้างทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในอดีต

2. ในการดำเนินการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ จะต้องให้ความเอาใจใส่ต่อสิทธิของประชาชนในพื้นที่

3. การปรับปรุงหรือฟื้นฟูเมืองหรือชุมชนโบราณ และการดัดแปลงให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันจะต้องได้รับการวางแผนและดำเนินการ โดยให้ความเคารพต่อเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าของที่ตั้งและสถาปัตยกรรม ความงาม และความสมดุลของสังคมที่มีอยู่เดิม

4. การอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณควรประสานเข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาค หรือท้องถิ่น โดยในแผนดังกล่าวจะต้องถือการอนุรักษ์เป็นส่วนสำคัญและเร่งด่วน เนื่องจากเอกลักษณ์และโครงสร้างเฉพาะตัวของเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณนั้น เป็นสิ่งที่หาของใหม่มาทดแทนไม่ได้

¹³ Middleton Michale, "Conservation in action," in A Progress Report on What is Being Done in Britain's Conservation Area, Based on Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall, (London: Civic Trust, 1972), p.8.

¹⁴ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย (กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยารักษ์จำกัด, 2541), หน้า 6-11.

นอกจากนั้นการทำลายสิ่งเหล่านี้ไม่เป็นเพียงแต่การทำลายเศรษฐกิจของเมืองเท่านั้น ยังเป็นการทำลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ และความภูมิใจ ศักดิ์ศรีของประเทศและคนในประเทศอีกด้วย และการยอมรับในข้อที่ว่า มรดกด้านอารยธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมอันล้ำค่าของโลก ซึ่งมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษาต่างเป็นเจ้าของและปกป้องรักษา ฉะนั้นเราทุกคนต้องมีหน้าที่คุ้มครองป้องกันสิ่งต่างๆเหล่านี้ ให้อรอดพ้นจากอันตรายร้ายแรงนานับประการ ซึ่งได้แก่ การพังทลายอันเกิดขึ้นจากการละลายไม่เอาใจใส่ หรือมลพิษในอากาศ หรือสาเหตุอื่นๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะการพิจารณาอย่างรอบคอบในการรื้อทำลาย (Demolition) เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาแผนใหม่

จากการศึกษาแนวคิดแนวทางการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องประกอบด้วยบริบทด้านต่างๆ นอกเหนือจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่ายังจำเป็นต้องประกอบด้วยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ต้องมีการบริหารจัดการพื้นที่ ซึ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าในพื้นที่ที่มีชีวิต จะต้องให้ความสำคัญ รวมถึงการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าทางด้านกายภาพ ประชาชนในพื้นที่ที่ให้การให้ความรู้ โดยรูปแบบการให้ความรู้จะเป็นเพียงด้านเดียวไม่ได้ต้องคำนึงถึงรูปแบบการสื่อสารเพื่อความเข้าใจตรงกันของข้อมูลข่าวสารที่ต้องการสื่อให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจ และการเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดสำนึกในการมีส่วนร่วมทำให้เกิดการปฏิบัติด้วยความร่วมมือของชุมชนและทำให้มาตรการต่างๆเหล่านั้นประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2.3 แนวคิดและกระบวนการมีส่วนร่วม

2.3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ในที่ประชุมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. 1975 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น คำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม ดังนั้น การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของ

ประชาชน¹⁵ ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้ (กรมอนามัย, 2550)

ประเด็นที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่ และมีอิทธิพลต่อกระบวนการ พัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในกรณีนี้คือการเอื้อให้เกิดการพยายามพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

ประเด็นที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของ ประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

นอกจากนี้ ในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง การตัดสินใจใช้ทรัพยากร¹⁶ โดย ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจ นโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (allocation) และการใช้ประโยชน์ (utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดีและสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึง ซึ่งการพัฒนาให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่ง

¹⁵ จินตวีร์ เกษมสุข เอกสารประกอบการเรียนรู้ หมวดวิชาการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์. 2554 หน้า 1-4

¹⁶ ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. 2527, หน้า 2

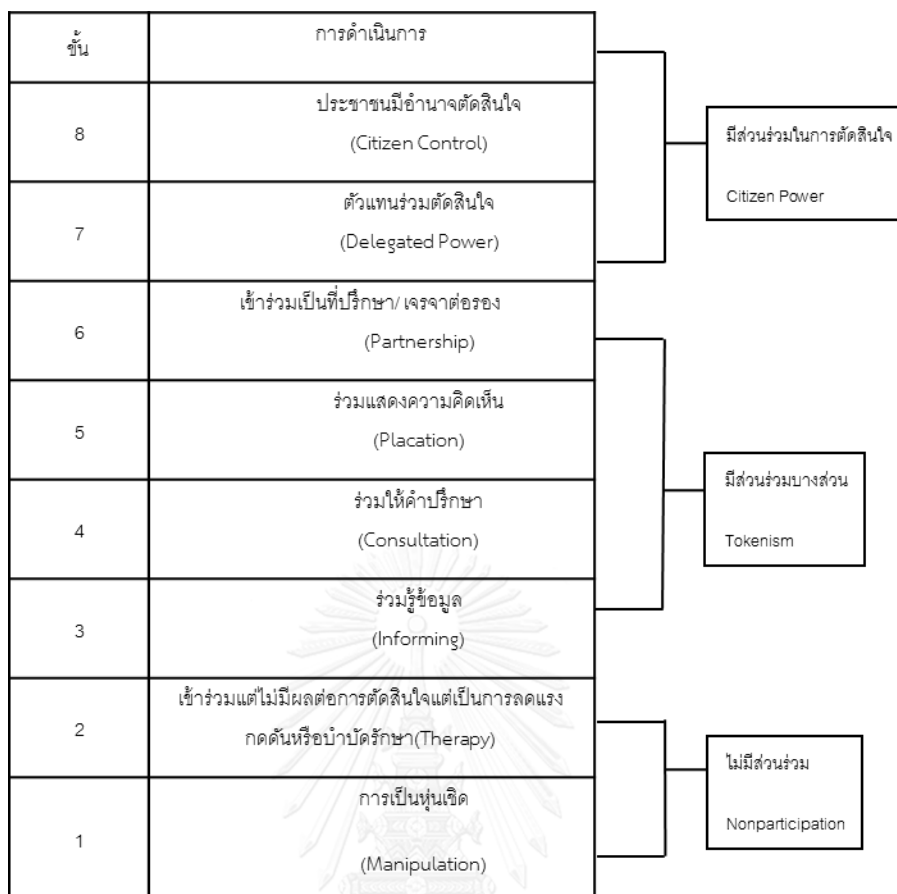
อำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย และการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริการทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการของชุมชนของตน การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเองโดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเองทั้งนี้โดยมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

ตามนิยามข้างต้น จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะในบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเองเป็นต้นของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี นอกจากนี้ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากร ควบคุมการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา

2.3.2 ระดับของการมีส่วนร่วม

Arnstein (1971) (อ้างถึงใน นพพันธ์ ตาปนนท์, 2550)¹⁷ ได้จำแนก 8 ระดับของบันไดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Ladder of Citizen Participation) ดังนี้

¹⁷ นพพันธ์ ตาปนนท์. โครงการเสริมสมรรถนะการวิเคราะห์วางแผนพื้นที่และประสานเชื่อมโยงการจัดการเชิงพื้นที่ทุกระดับ รายงานฉบับสมบูรณ์, 2550



แผนภูมิที่ 3 บันไดแห่งการมีส่วนร่วม

ที่มา : Arnstein (1962)

ชั้นที่ 1 ได้แก่ระดับที่ (1) การเป็นหุ่นเชิด (Manipulation) และ (2) เข้าร่วมแต่ไม่มีผลต่อการตัดสินใจแต่เป็นการลดแรงกดดันหรือบำบัดรักษา (Therapy) ซึ่งชั้นตอนนี้จะไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงเพราะ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน ดำเนินการ รวมไปถึงการติดตามผล แต่ชั้นที่ (1) และ (2) ถือเป็นเพียงขั้นตอนที่ผู้มีอำนาจได้เข้ามาใช้ประชาชนเป็นเครื่องมือให้ทำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาแต่อย่างใด

ชั้นที่ 2 ได้แก่ระดับที่ (3) ร่วมรับรู้ข้อมูล (Informing) และ (4) ร่วมให้คำปรึกษา (Consultation) ในชั้นตอนนี้นักจะเป็นข้อมูลขั้นสุดท้ายที่ประชาชนได้รับ ประชาชนจึงไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือต่อรองได้ ในขั้นของการร่วมปรึกษานั้น อาจจะมีการทำประชาพิจารณ์อยู่บ้าง เพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมและมีปริมาณการเข้าร่วมที่มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ชั้น

ของ (5) ร่วมแสดงความคิดเห็น (Placation) แม้ว่าจะมีการพยายามให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ มีแสดงความคิดเห็น แต่อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจเลือกแผนการปฏิบัติการในการดำเนินโครงการ ยังคงตกเป็นของผู้มีอำนาจในท้ายที่สุด

ในกระบวนการขั้นสุดท้ายคือ (6) เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา/ เจรจาต่อรอง (Partnership) คือ ขั้นตอน ที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะประชาชนได้มีโอกาสในการเจรจาและสร้างอำนาจ ในการต่อรองกับกลุ่มผู้มีอำนาจมากขึ้น นำไปสู่ขั้นตอน (7) ตัวแทนร่วมตัดสินใจ (Delegated Power) ที่ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจและวางแผนการดำเนินงานต่างๆ และ (8) ประชาชนมี อำนาจตัดสินใจ (Citizen Control) กระบวนการทุกขั้นตอนและการตัดสินใจเป็นไปตามความต้องการของประชาชนอย่างสมบูรณ์ (แผนภูมิที่ 3)

โดยแบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ขั้นตอน (8 ระดับ) คือ

ขั้นพื้นฐาน	วัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงการให้ความรู้แก่ประชาชนเท่านั้นเองจึงถือว่าเป็นขั้นที่ยังไม่มีการมีส่วนร่วมเกิดขึ้น (Non-participation)
ขั้นกลาง	กลุ่มคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้นในการให้ข้อมูลและคำปรึกษา แต่ยังไม่มียอำนาจในการตัดสินใจจึงถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมแบบหลอกเท่านั้น (Tokenism)
ขั้นสุดท้าย	เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและดำเนินการ (Citizen Power)

ระดับของการมีส่วนร่วมจึงอาจเริ่มจากระดับล่างสุด คือการให้ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้ ซึ่งกล่าวได้ว่าประชาชนไม่มีส่วนร่วมเลย ขั้นต่อมาคือการมีส่วนร่วมโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด การให้คำปรึกษา ขั้นต่อนั้นคือการที่รัฐและประชาชนร่วมมือกันเปรียบเสมือนเป็นหุ้นส่วนกัน และในระดับสูงสุดซึ่งเป็นไต่ยากที่สุด คือการกระจายอำนาจอย่างยิ่ง การไม่ควบคุมประชาชนซึ่งถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะมีได้หลายรูปแบบ ซึ่งมีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นน้อยแตกต่างกันไป และถูกออกแบบมาให้เหมาะสมกับประเด็นและข้อจำกัดในบริบทที่แตกต่างกัน

ถวิลวดี¹⁸ (2551) ได้รวบรวมวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงลำดับจากการระดับการมีส่วนร่วมมากไปยังการมีส่วนร่วมน้อย จากงานศึกษา Review of Public Participation and Consultation Methods โดย Abelson J, Forst P-G, Eyles J, Smith P, Martin E และ Gauvin F-P (2001) ดังนี้

1. คณะกรรมการภาคประชาชน (Citizen Juries) เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 12-20 คน เป็นตัวแทนของชุมชน เรียกว่าคณะกรรมการภาคประชาชน มาร่วมกับประชุมกันเพื่อหารือเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายเป็นเวลาหลายวัน คณะกรรมการภาคประชาชนนี้ จะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่พิจารณาจากผู้เห็นเหตุการณ์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และการได้สวนหาข้อเท็จจริง คล้ายกับคณะลูกขุนในระบบการพิจารณาคดีของศาล เมื่อได้รับข้อมูลเพียงพอจึงทำการอภิปรายและตัดสินใจ

2. กลุ่มอภิปราย (Citizens Panels) กลุ่มอภิปรายประกอบด้วยผู้ที่ได้รับคัดเลือกจำนวนประมาณ 12 คน อาจโดยการสุ่ม มีการประชุมกันเป็นประจำเพื่อพิจารณาประเด็นที่ได้รับมอบหมายจากนั้นจึงลงมติร่วมกัน กลุ่มทำหน้าที่ที่เป็นเสมือนคณะกรรมการรับเรื่องร้องเรียนให้กับหน่วยงานของรัฐ มักใช้ในการเสนอแนะการดำเนินงานของนโยบายสาธารณะต่างๆ เช่น การให้บริการด้านสาธารณสุขอย่างทั่วถึง เป็นต้น

3. ส่วนการวางแผน (Planning Cells) เป็นรูปแบบที่คล้ายคลึงกับคณะกรรมการประชาชน ริเริ่มในประเทศเยอรมัน ในช่วงปี ค.ศ.1970 ประกอบด้วยผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 25 คนทำการอภิปรายและให้ข้อเสนอแนะต่อประเด็นพิจารณา รายงานจากการประชุมจะถูกนำเสนอต่อผู้สนับสนุน สื่อมวลชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆที่เกี่ยวข้อง จุดเด่นของวิธีการส่วนการวางแผน คือ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและสถาบันวิจัย ซึ่งผลการตัดสินใจจากการประชุมส่วนวางแผนจะได้รับการพิจารณาโดยตรงจากหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนนี้ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

4. การลงฉันทามติ (Consensus Conference) ประกอบด้วยผู้เข้าร่วมประชุมจากประชาชนหลายสาขาอาชีพ เช่น การประชุมร่วมกันเพื่ออภิปรายและเสนอแนะนโยบายสาธารณะที่เป็นประเด็นทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ที่ซับซ้อน การประชุมแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนสำคัญ คือ

¹⁸ ถวิลวดี บุรีกุล เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมแนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. 2551

การประชุมของคณะประชาชนร่วมกับผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำความเข้าใจในประเด็น และการประชุมหาฉันทามติของคณะประชาชน โดยระหว่างการประชุมจะมีการสังเกตการณ์และสรุปผลการหาฉันทามติต่อสื่อมวลชนและประชาชนทั่วไป

5. การสำรวจความเห็นในเชิงเสนอแนะ (Deliberative Polling) เป็นกระบวนการที่ใช้ผู้เข้าร่วมจำนวนมาก คัดเลือกโดยการสุ่มประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกเหล่านี้ จะต้องเข้าร่วมการประชุมอภิปรายในประเด็นที่พิจารณาเป็นเวลา 2-3 วัน โดยจะมีการสำรวจความเห็นของประชาชนก่อนและหลังการอภิปราย ขอสรุปที่ได้จากการประชุมจึงเป็นความเห็นส่วนบุคคลต่อประเด็นซึ่งได้รับการขัดเกลาจากกระบวนการกลุ่ม ประเด็นที่พิจารณามักเป็นประเด็นใหญ่ระดับชาติ เช่น การจัดการอาชญากรรม การล้มเลิกระบบกษัตริย์ และ อนาคตระบบสาธารณสุขของประเทศ เป็นต้น

6. การประชุมกลุ่ม (Focus Group) เป็นการประชุมผู้เข้าร่วมประมาณ 6-12 คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกโดยมีเกณฑ์เฉพาะเพื่อให้สามารถเป็นตัวแทนประชากรที่ต้องการได้ มักเป็นการประชุมเพียงครั้งเดียวเพื่ออภิปรายหัวข้อที่พิจารณา การประชุมจะถูกวางรูปแบบให้มีลักษณะไม่เป็นทางการ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมถกเถียงแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างกันอย่างกว้างขวาง

7. การสร้างฉันทามติ (Consensus building exercise) เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดฉันทามติในประเด็นต่างๆ มีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางในการช่วยให้ประชาชนได้ข้อสรุปที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน

8. การสำรวจความคิดเห็น (Surveys) เป็นวิธีการที่ง่ายและใช้กันอย่างกว้างขวาง ทำโดยการสำรวจความเห็นประชาชนจากการตอบคำถามของกลุ่มตัวอย่างประชากร สามารถสำรวจความคิดเห็นด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ทางไปรษณีย์ และทางโทรศัพท์ เป็นต้น

9. ประชาพิจารณ์ (Public Hearing) มีการกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมที่แน่นอน ผู้เข้าร่วมมักเป็นผู้ที่มีความสนใจในประเด็นพิจารณาอยู่แล้ว และมักเป็นผู้เชี่ยวชาญ ก่อนการลงประชามติจะมีการนำเสนอข้อมูลและข้อเสนอแก่ผู้เข้าร่วม

10. เวทีสาธารณะ (Open House) ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าร่วมเวทีสาธารณะที่จัดขึ้นได้ตามสะดวก ในวันเวลาและสถานที่ที่มีการจัดเวทีขึ้น ผู้เข้าร่วมจะได้มีส่วนร่วมโดยการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ผู้จัดงาน และได้รับข้อมูลจากการจัดแสดงในรูปแบบต่างๆที่เตรียมไว้ นอกจากนี้ อาจมีการจัดวงแลกเปลี่ยนความเห็นกลุ่มย่อยให้ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างกัน

11. คณะกรรมการที่ปรึกษาภาคประชาชน (Citizen Advisory Committee) คณะกรรมการนี้ มักถูกตั้งขึ้นมาเพื่อให้เป็นตัวแทนประชาชนในวงกว้าง ประกอบด้วยตัวแทนจากภาคส่วนที่หลากหลายตั้งแต่หน่วยงานราชการจนถึงภาคประชาชน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะด้านต่างๆตามแต่ที่จัดตั้ง

12. การวางแผนชุมชน (Community Planning) เป็นวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในระดับที่กว้างเพื่อกำหนดประเด็นนโยบายสาธารณะ และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ถกเถียงแลกเปลี่ยนกันเชิงวิสัยทัศน์ต่อบทบาทชุมชนและการจัดบริการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนั้น วิธีการนี้จะให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วม เช่น วิสัยทัศน์หรือแผนแม่บทของชุมชน มากกว่าตัวกระบวนการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ สามารถใช้รูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมได้หลากหลาย เช่น การส่งเอกสารปรึกษาหารือก่อนพิจารณาร่วมกัน การเขียนข้อคิดเห็นตอบโต้ และการจัดเวทีสาธารณะ เป็นต้น ผลลัพธ์ของกระบวนการวางแผนชุมชนสะท้อนความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญของชุมชน ซึ่งได้ผ่านการถกเถียงมาแล้ว และผู้เข้าร่วมจะมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้นในประเด็นปัญหาที่พิจารณา

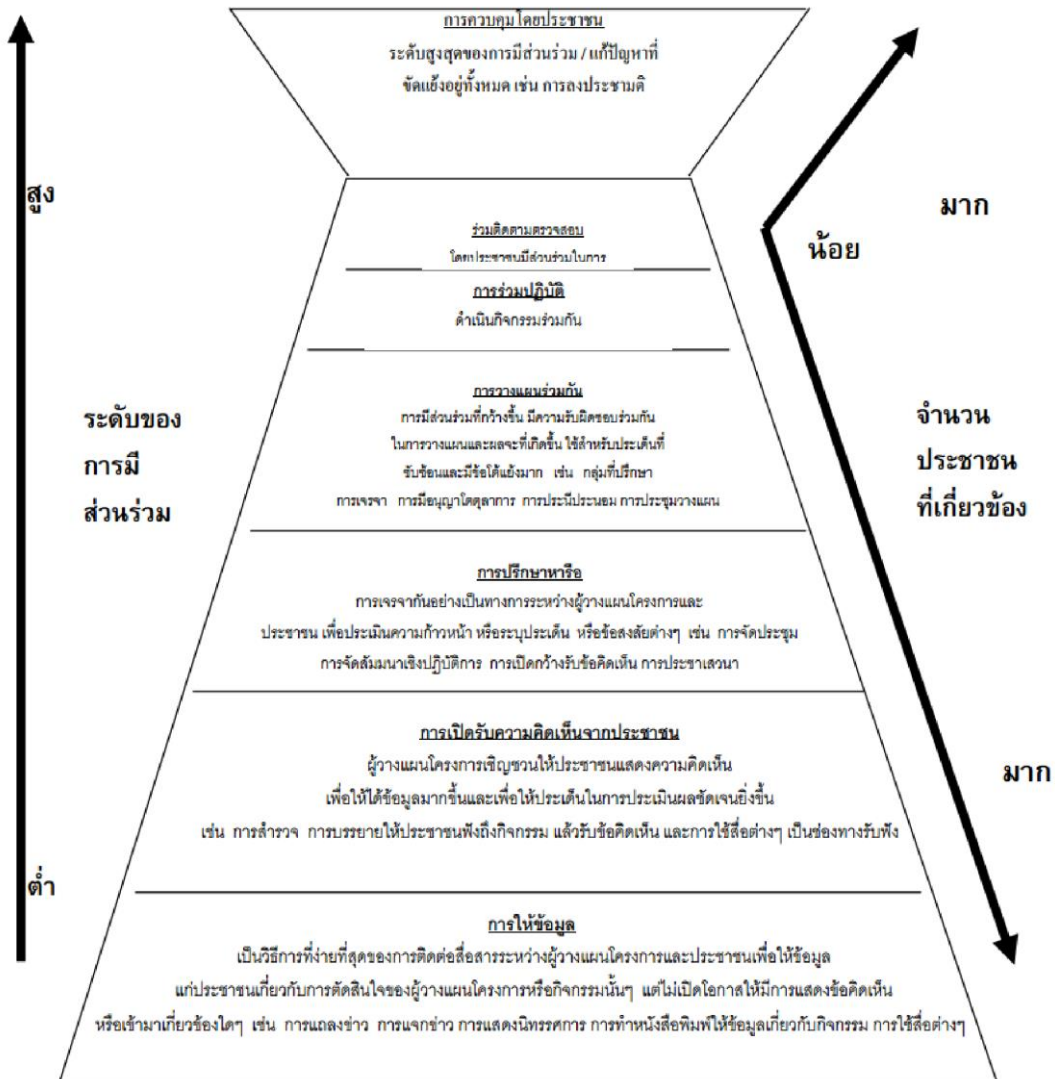
13. การกำหนดวิสัยทัศน์ (Visioning) มีความคล้ายคลึงกับการวางแผนชุมชน แต่มุ่งเน้นที่การกำหนดวิสัยทัศน์มากกว่าแผนการรูปธรรมที่จะบรรลุวิสัยทัศน์นั้น กระบวนการจะเป็นการนำเสนอความเห็นและแลกเปลี่ยนกันจนกระทั่งได้ภาพที่ชัดเจน ผลจากกระบวนการนี้ มักจะเป็นภาพรวมของความเป็นไปได้ในประเด็นพิจารณานั้นๆ มากกว่าการได้แผนการที่เป็นรูปธรรม

14. การแจ้งให้ทราบ การแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการชักชวนเพื่อให้แสดงความคิดเห็น (Notification, Distribution, and Solicitation of Comments) เป็นรูปแบบที่ง่ายที่สุดของกระบวนการการมีส่วนร่วม สามารถทำได้การส่งรายงานไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมาย สามารถใช้ร่วมกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมอื่นได้

15. ประชามติ (Referenda) ประชาชนลงคะแนนโหวตในประเด็นที่พิจารณา สามารถจัดทำโดยหน่วยงาน**รัฐบาล** องค์กรต่างๆหรือองค์กรภาคประชาชน

16. ประชามติแบบมีโครงสร้าง (Structured Value Referenda) ในกระบวนการจะให้ประชาชนลงคะแนนเสียงเพื่อสำรวจความต้องการของประชาชนเบื้องต้น มีการใช้หลักการวิเคราะห์การตัดสินใจประกอบกระบวนการสำคัญของวิธีการนี้ ได้แก่ 1) การเลือกประเด็นตัดสินใจเชิงนโยบาย 2) กำหนดวัตถุประสงค์ 3) พัฒนาทางเลือกเชิงนโยบาย 4) คาดการณ์ผลกระทบของทางเลือกต่างๆ

5) กำหนดประเด็นคำถาม 6) กำหนดการลงประชามติ 7) พัฒนาแนวทางการสื่อสารกระบวนการที่จัดขึ้นออกไป



แผนภูมิที่ 4 ระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน
ที่มา : ถวิลวดี (2551)

จากการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วม พบว่าแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญมากในกระบวนการวางแผน การพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และพื้นที่รอบข้าง เนื่องจากมีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่หลากหลายกลุ่ม และมีระดับการมีส่วนร่วมหลายระดับ ทั้งนี้ช่วยให้ตัดสินใจหาข้อตกลงหรือข้อปฏิบัติที่สามารถยอมรับได้ทั้งสองฝ่ายนั้น ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย และทำให้การพัฒนาดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์ โดยจากแนวคิดของ

Arnstein จะแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ คือขั้นพื้นฐาน(การไม่มีส่วนร่วมใดๆ) ชั้นกลาง (เป็นการมีส่วนร่วมแบบหลอกๆคือให้แค่รับรู้และปรึกษาแต่ไม่ให้อำนาจตัดสินใจ)และขั้นสุดท้ายที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมจริงๆ จากแนวความคิดของถวิลวดี พบว่าน่าสนใจ เนื่องจากสามารถเปรียบเทียบกระบวนการที่กำลังเกิดขึ้นในการดำเนินการวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชน

2.4.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน

การอนุรักษ์ในระยะแรก มีการอนุรักษ์เฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งขาดการมองเป็นภาพรวม มักเป็นการอนุรักษ์ที่เน้นด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เมื่อถึงยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมคริสต์ศตวรรษที่ 19 เกิดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมการผลิต มีผลให้เมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาเทคนิค แนวความคิดในการอนุรักษ์ที่ซับซ้อน มีระบบมากขึ้น และเกิดแนวความคิดการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมือง เนื่องจากสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างต่างๆที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และได้รับการอนุรักษ์ มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเมือง และเป็นองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง ดังนั้นการอนุรักษ์ จึงเป็นการมองภาพรวมในลักษณะการอนุรักษ์ทั้งเมือง โดยเน้นการสงวนรักษา ปรับปรุงให้คงสภาพเดิมและให้พื้นที่หรือบริเวณที่ทำการอนุรักษ์มีชีวิตชีวาอยู่ได้โดยไม่กระทบหรือขัดกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจที่ดำเนินไปในปัจจุบัน

แนวคิดในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์นั้น วรรณศิลป์ พีรพันธุ์¹⁹ (2553) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวาว่า เมืองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาประกอบด้วย

1. องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชนการควบคุมการพัฒนาที่เหมาะสม และการปรับปรุงหรือฟื้นฟูบริเวณที่เสื่อมโทรม ให้กลับคืนสภาพที่ดี
2. องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวฐานชุมชนตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการกระจายรายได้ในชุมชน

¹⁹ วรรณศิลป์ พีรพันธุ์, องค์ประกอบเมือง, (อัครา, 2538).

3. องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์วิถีชีวิต และประเพณีที่ดั้งเดิม การฟื้นฟูวิถีชีวิตและประเพณีที่ดั้งเดิมแต่สูญหายหรือเสื่อมไปโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ คู คลองให้กลับคืนมารวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมแก่ทุกคนในชุมชน

4. องค์ประกอบทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม ได้แก่ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่าย

โดยหลักทั่วไปของการอนุรักษ์ คือ การป้องกันมิให้เกิดการเสื่อมสภาพ และยืดอายุการใช้งานให้ได้มากที่สุด เพื่อให้สิ่งเหล่านั้นแสดงออก ถึงสาระหรือความสำคัญเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งการอนุรักษ์ (Conservation) ตามความหมายที่ Bernard M. Feilden²⁰ ให้ความไว้ว่า “การกระทำใดใดเพื่อป้องกันการเสื่อมลงและรวมถึงการยืดอายุของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงต่อผู้คนถึงความมหัศจรรย์ในงานศิลปะและสืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ที่มีอยู่ในเหล่านั้น”

การอนุรักษ์ชุมชนจึงรวมหมายถึงการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความหมายและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การอยู่อาศัย ประเพณีวัฒนธรรม ที่มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และมีสิ่งซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้นๆ ให้มีชีวิตอยู่ได้ กระบวนการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมให้ดำเนินไปด้วยกันทั้ง 2 ปัจจัยอย่างสอดคล้องกัน จึงจะทำให้พื้นที่เหล่านั้นมีคุณค่าและเกิดความหมาย หรือ “Sense of place” ขึ้นได้ ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า “ย่านประวัติศาสตร์ชนบท (Rural District)” คือพื้นที่ชนบทที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของการดำเนินชีวิตในชนบท ประกอบด้วย บ้านเรือนในท้องถิ่น รูปแบบของพื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือกสิกรรม

Aldo Rossi²¹ (1950) ได้อธิบายแนวคิดในการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ ไว้ว่า การอนุรักษ์และฟื้นฟู จำเป็นต้องมองภาพในลักษณะขององค์รวม ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้าง บริเวณ หรือสถานที่ที่คนในชุมชนนั้น สามารถสัมผัสได้ และเป็นที่ยอมรับ

²⁰ Bernard M. Feilden, *Conservation of Historic Building*, (Great Britain: Bath Press Ltd, 1994).

²¹ Aldo Rossi, อ้างถึงใน พัชรินทร์ เวียงชัย “แนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชนไทย-โคราช กรณีศึกษา:หมู่บ้านพระเพลิง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 18.

ของคนทั้งในและนอกชุมชน เกิดเป็นภาพที่มีความหมายในสิ่งก่อสร้างนั้นจะรวมหมายถึงบริบทของสิ่งก่อสร้างด้วย ที่คนในชุมชนร่วมกันทำให้เกิดความหมายขึ้นมา ภาพในที่นี้สามารถเห็นได้โดยไม่ต้องอาศัยคำอธิบาย

2. องค์ประกอบส่วนที่อยู่ภายในเป็นคุณค่าที่มองไม่เห็นด้วยตา ที่ Bernard M.Freidan เรียกว่า คุณค่าทางด้านอารมณ์ความรู้สึก เกิดจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผ่านกาลเวลาที่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน เกิดการซ้อนทับของความหมายของพื้นที่ ในมิติต่างๆของชุมชน จนเกิดเป็นภาพลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นที่ยอมรับของคนในและนอกชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะมีความรู้สึกผูกพันกับความหมายของคุณค่านี้ๆ ภาพลักษณ์นี้ คนในชุมชนถือว่าเป็นกลไกที่ทำให้เกิดความหมายและเรื่องราวต่างๆดำเนินอย่างต่อเนื่อง

หลักการทั่วไปของการอนุรักษ์ชุมชน จึงเป็นการอนุรักษ์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆที่ประกอบกัน จนกลายเป็นชุมชน ไม่จำกัดเฉพาะกายภาพของชุมชนเท่านั้น ปันรัฐฎ์ กาญจนรัชฎิติ²² (2555) ได้กล่าวว่า “การอนุรักษ์ชุมชนต้องมีการคำนึงถึงชุมชนและเมืองโดยรวม ซึ่งจะต้องมีสภาพน่าอยู่ และมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่กับโลกแวดล้อมที่ผู้คนที่สร้างขึ้น นับได้ว่าเป็นแนวความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม” สอดคล้องกับความคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม²³ (2554) ที่ว่า “การปรับตัวเข้าสู่สมัยใหม่ (Modernization) คือการปรับเปลี่ยนเอาสิ่งที่ดีอยู่แล้วในอดีต มาผสมผสานเข้ากับสิ่งที่เหมาะสมที่เลือกเฟ้นจากภายนอก เพื่อปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกนั่นเอง” และชุมชนในความหมายของ ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล กล่าวว่า “ชุมชนไม่ได้หมายถึงกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการผสมผสานของ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographic Area) การปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม (Social Interaction) และความผูกพันร่วมกัน (Common Ties)

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เป็นแนวคิดในการป้องกัน พื้นที่ซึ่งมีร่องรอยแห่งอดีต สถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์สำคัญที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นกลุ่มอาคาร ทำให้ไม่สามารถอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นโดยแยกจากกันได้ วิธีที่ดีที่สุด คือ การอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นรวมกัน เนื่องจากคุณค่าของความเป็นกลุ่มอาคารนั่นเอง

²² ปันรัฐฎ์ กาญจนรัชฎิติ, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ “การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540).

²³ ศรีศักร วัลลิโภดม, “ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย “ท้องถิ่นวัฒนา,” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เสนอที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 22-23 มิถุนายน 2540. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

จากการศึกษาแนวทางอนุรักษ์ชุมชนพบว่า หัวใจของการอนุรักษ์พื้นที่จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ความเก่า ความโบราณของสถาปัตยกรรมและสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการอนุรักษ์คุณค่าที่เกิดจากการหล่อหลอมจากรุ่นสู่รุ่น วิถีชีวิต ความสัมพันธ์เชิงสังคมของชุมชน มิติต่างๆของชุมชน จนเกิดเป็นภาพลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ของชุมชนด้วย

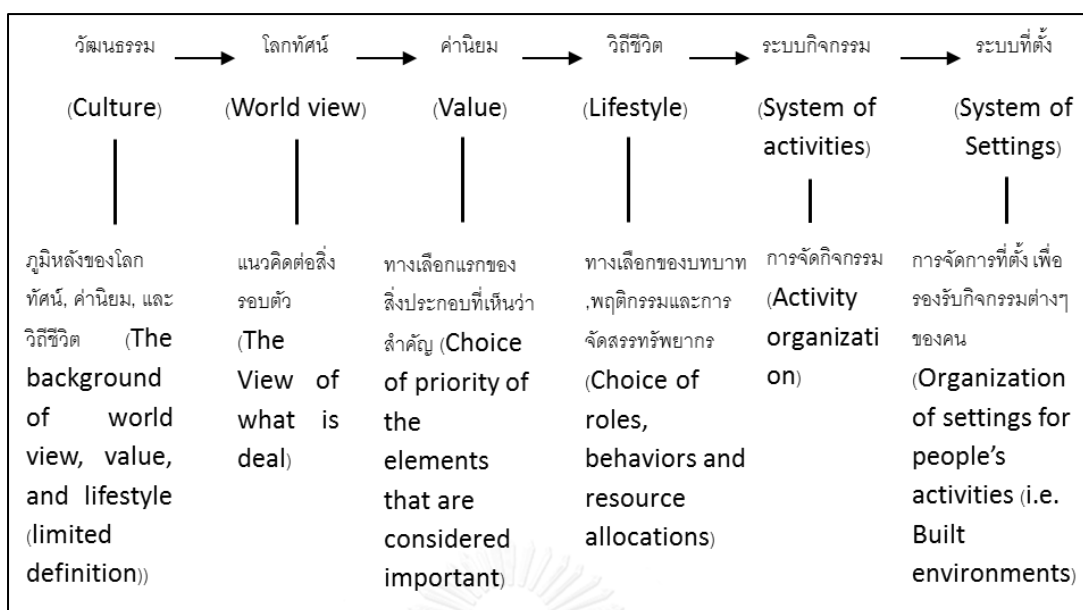
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมและการใช้พื้นที่

2.5.1 กิจกรรมทางสังคมและการใช้พื้นที่

กิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น นอกจากจะต้องมีการปะทะสังสรรค์กันของคนในชุมชนแล้ว ยังต้องมีการเคลื่อนไหว (Movement) เกิดขึ้นบนพื้นที่ชุมชนด้วย

Amos Rapoport and Haryadi(1977)²⁴ แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิต การทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กัน เริ่มจากการจำกัดความคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อความเชื่อ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ สิ่งนั้นจะก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่มนุษย์สามารถตีคุณค่า แล้วเลือกเอาคุณค่านั้นมาเป็นค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่แสดงออกในรูปของระบบกิจกรรม ในที่สุดก็จะเกิดเป็นการใช้พื้นที่หรือระบบที่ตั้ง

²⁴ Amos Rapoport and Haryadi, อ้างถึงใน ปรีดา หุตะจูฑะ, “พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 35



แผนภูมิที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่

2.5.2 ระบบของกิจกรรม และระบบของที่ตั้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม (ในด้านพฤติกรรมมนุษย์) การจัดสภาพแวดล้อม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของกิจกรรมและวัฒนธรรม Fellman²⁵ กล่าวว่าระบบกิจกรรม (ในเวลาและพื้นที่) มีความสำคัญในการวางแผนและออกแบบในระดับความต้องการพื้นฐานที่มีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งทุกกิจกรรมเกี่ยวเนื่ององค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1. ตัวกิจกรรมเอง
2. กิจกรรมถูกนำไปใช้อย่างไร
3. กิจกรรมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่นๆ
4. ความหมายที่แอบแฝงอยู่ของกิจกรรม

จุดหลัก คือ ระบบกิจกรรมไม่สามารถเกิดขึ้นโดยปราศจากพื้นที่และเวลาได้ และไม่สามารถมองตัวกิจกรรมเพียงกิจกรรมเดียว แต่ต้องพิจารณาทั้งระบบกิจกรรม เช่น เราไม่สามารถพิจารณาอาคารเพียงอาคารเดียว เพราะคนเราใช้หลายอาคาร และมีกิจกรรมหลากหลายในพื้นที่เปิดโล่งนอกอาคาร การตั้งถิ่นฐาน และทั้งภูมิภาค คนอาศัยในภูมิประเทศวัฒนธรรม (Cultural Landscapes) ดังนั้นจึงไม่สามารถพิจารณาเพียงแค่สถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียว ทุกอาคารที่ปรากฏมักถูกเชื่อมโยง

²⁵ Fellman, อ้างถึงในปริดา หุตะจุฑะ, “พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภูมิศาสตร์และเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 29.

กับระบบกิจกรรมของผู้คนที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตของบทสรุปนี้คือ มันมีความสัมพันธ์ระหว่างระบบกิจกรรมและวัฒนธรรม

ที่ตั้ง (Setting) เป็นการผสมผสานกันของพฤติกรรมที่ตั้ง (Behavior Setting) และบทบาทที่ตั้ง ที่ตั้งเป็นสภาพแวดล้อมกับระบบของกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ที่ซึ่งสภาพแวดล้อมและกิจกรรมถูกเชื่อมโยงด้วยกฎเกณฑ์ (Rules) ต่างๆ เพื่อทำให้เกิดที่ตั้งที่เหมาะสม และตามที่คาดหวังเอาไว้ กฎต่างๆนี้มีขึ้นเสมอในการกำหนดเกณฑ์ในที่ตั้ง สถานการณ์ และแปรเปลี่ยนตามวัฒนธรรมด้วย ที่ตั้งต้องพิจารณาโดยรวมกับระบบภายในของระบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นซึ่งถูกเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ที่ตั้งถูกเชื่อมโยงในหลายด้านทั้งในพื้นที่เอง ความใกล้ชิด การเชื่อมโยง และการแบ่งแยก รวมถึงเรื่องเวลาในการลำดับ

ที่ตั้งมักจะจะเป็นไปตามความเหมาะสมของกิจกรรม และพฤติกรรมเสมอๆ ที่ตั้งของคนมีขอบเขตและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เวลา และคุณภาพของที่ตั้งแปรเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรม และเปลี่ยนไปตามสมาชิกของวัฒนธรรมหนึ่งๆ หรือกลุ่มในวัฒนธรรมนั้นๆ

สิ่งแวดล้อมสามารถสร้างแนวคิดให้กับที่ตั้ง และอีกส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับระบบกิจกรรม การจัดสภาพแวดล้อมมีผลสร้างแนวคิดในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของ 4 ตัวแปร คือ พื้นที่ เวลา ความหมาย และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นไปตามกิจกรรมที่แปรเปลี่ยนตามตัวแปรดังกล่าว และด้วยตัวกิจกรรมเองเกี่ยวข้องกับการจัดเรียงกิจกรรม ที่แตกต่างกันของกิจกรรมในเวลา และพื้นที่พอกัน ความเร็วของกิจกรรม (จำนวนของกิจกรรมต่อหน่วยของเวลา) และจังหวะต่างๆ (ในช่วงของกิจกรรมเกี่ยวข้องกับวงจรหลากหลาย เช่นวิถีชีวิต ปี ฤดูกาล เทศกาล วันทำงาน วันหยุด กลางวัน กลางคืน เป็นต้น)

การพิจารณาระบบกิจกรรม ในระบบของที่ตั้งเป็นประเด็นสำคัญที่จะเข้าใจรูปแบบของเมือง การเลือกที่อยู่และการใช้พื้นที่เปิดโล่งในย่านละแวกบ้านของเมือง

ถ้ากิจกรรมนั้นหนาแน่นเกิดขึ้นอย่างมากในพื้นที่ส่วนตัว เช่นภายในที่อยู่อาศัย หรือสวนหลังบ้าน กิจกรรมในพื้นที่เปิดโล่งของเมือง หรือพื้นที่สาธารณะในละแวกบ้านจะเกิดขึ้นน้อย ถ้าในวัฒนธรรมที่ใช้พื้นที่ของเมืองในการสัญจรเป็นหลัก ซึ่งตรงข้ามกับกิจกรรมอื่นๆ การใช้พื้นที่ก็จะแตกต่างกันกับกิจกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะเช่นเดียวกัน ถ้ากฎของวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานเปลี่ยนไป พื้นที่เมืองในทางตรงข้ามกับพื้นที่ส่วนตัวก็จะถูกใช้ต่างกันไปด้วย

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมและการใช้พื้นที่ จะเห็นว่ากิจกรรมและการใช้พื้นที่ เริ่มต้นมาจาก วัฒนธรรมความเชื่อแปรเปลี่ยนเป็นค่านิยมทำให้เกิดพฤติกรรมที่กลายเป็นวิถีชีวิตจึง เกิดระบบกิจกรรมและจะเกิดเป็นการใช้พื้นที่ เช่นเดียวกับรูปแบบการใช้พื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ การ ใช้พื้นที่วัดเพื่อกิจกรรมต่างๆทั้งการประกอบอาชีพ พื้นที่นันทนาการ พื้นที่พักผ่อน ออกกำลังกาย พบปะ พูดคุยกับคนในชุมชนอื่นๆ ล้วนเกิดเป็นระบบที่ตั้งเพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ ของคนในพื้นที่และนอก พื้นที่

2.6 แนวคิดความสัมพันธ์ของคนและวัด

ในสมัยโบราณวัดเป็นสถานที่รวมจิตใจของคนไทยและนอกจากนั้นวัดยังเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่คนในสมัยโบราณ เพราะแต่ก่อนยังไม่มีโรงเรียนก็เลยใช้วัดเป็นที่ให้ความรู้แก่เด็กโดยมีพระ เป็นผู้อบรมสั่งสอนและวัดยังเป็นที่พักผ่อนของคนเพื่อเป็นที่ประชุมหรือเพื่อเป็นที่ชำระจิตใจของผู้คน นับได้ว่าในสมัยก่อนวัดมีอิทธิพลมากต่อคนไทยจนมาถึงในยุคสมัยปัจจุบันวัดก็ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจ ของคนไทยมาช้านาน ซึ่งวัดจะเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่างๆไว้มากมาย พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นต่อสังคมไทยมาช้านานนับตั้งแต่อดีต บทบาทของวัดในอดีตจึงมีหน้าที่เหมือนศูนย์กลางที่ต้องรับใช้ตอบสนองสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ชุมชน บทบาทของวัดในอดีตมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยด้วยกัน 12 ประการ (พระสุธีวรญาณ, 2549: 161-163) ได้แก่

1. วัดเป็นโรงเรียนสำหรับราษฎรที่ทำหน้าที่อบรมทางศีลธรรม วิชาการ และฝึกสายอาชีพ ต่าง โดยชาวบ้านในท้องถิ่นจะส่งบุตรหลานของตนเข้ามาจำเรียนในการแสวงหาความรู้และอยู่รับใช้ พระสงฆ์'
2. วัดเป็นสถานสงเคราะห์สำหรับราษฎรที่เดือดร้อน ให้มาอาศัยประกอบชีวิตเล่าเรียนจนมี อาชีพไปเลี้ยงตัวได้
3. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ทำหน้าที่เหมือนกับโรงแรมในปัจจุบันในการทำ หน้าที่ รับรองผู้เดินทางจากต่างแดน
4. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาของคนในสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่ง ตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไป

5. วัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน โดยวัด ชาวบ้าน และ พระสงฆ์ช่วยกันดูแลให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น เพื่อเป็นสถานที่ศูนย์กลาง ชุมชน

6. วัดเป็นสถานที่เผยแพร่คำสอนและแสดงธรรมเทศนาแก่ชาวบ้าน

7. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆสำหรับชาวบ้าน เช่น งานก่อพระเจดีย์ ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ พิธีกรรมทางศาสนา ฯลฯ

8. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ

9. วัดทำหน้าที่ เหมือนศาลท้องถิ่นที่คอยไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ไขปัญหาวชิวัต ครอบครัวยของชาวบ้าน

10. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบ พิธีกรรมทางศาสนา

11. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้สาธารณะ เมื่อมีงานใดๆก็สามารถเบิกไปยืมใช้ได้ตาม ความสะดวก

12. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมา ประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเกิด การถอยห่างออกจากกันเรื่อยๆจนกลายเป็นช่องว่างทางสังคมที่สื่อเค้าให้เห็นถึงปัญหาใน ความสัมพันธ์ที่ตึงงามให้สูญหายไป ที่จากเดิมบทบาทของวัดเคยมีการทำหน้าที่ต่อสังคมทั้งทางโลก และทางธรรม กล่าวคือ วัดในอดีตไม่ได้เป็นเพียงสถานที่พึ่งทางจิตวิญญาณของสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็น ที่พึ่งทางร่างกายและความต้องการขั้นพื้นฐานของวิถีชีวิตประชาชนด้วย ในปัจจุบันบทบาทของวัด เหลือหน้าที่หลักๆ ด้วยกัน 3 ประการ²⁶ คือ

1. บทบาทเชิงสัญลักษณ์แก่ประชาชน กล่าวคือ วัดกลายเป็นพื้นที่ รองรับการจัดประเพณี วัฒนธรรมพิธีกรรมทางศาสนาและประจำชาติ 2

²⁶ ดำรงศักดิ์ มีสุนทร. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน กรณีศึกษาวัดนามสมมติกับชุมชนนามสมมติ จังหวัดกาญจนบุรี (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการบริหารพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2556). หน้า 24.

2. บทบาททางศาสนา กล่าวคือ วัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ประกอบด้วยการอบรมศีลธรรม เผยแผ่ธรรมะ ทั้งหลักปรัชญาและหลักปฏิบัติ เช่น ด้านการวิปัสสนา เป็นต้น
3. บทบาททางสังคม กล่าวคือ วัดในปัจจุบันยังเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของชุมชนที่พื้นที่ บางส่วนของวัดจัดเป็นพื้นที่ ให้ประชาชนเข้ามาจับจองเพื่อการค้าขาย

ดังนั้นวัดจึงเปรียบเสมือนแหล่งรวบรวมและสร้างวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นค่านิยมและความเชื่อที่มีร่วมกันมาอย่างช้านานซึ่งเป็นระบบที่เกิดขึ้นในสังคมแทบทุกสังคมของคนไทยและกลายเป็นแนวทางในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรม บรรทัดฐานของคนไทย วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนบุคลิกภาพ และจิตวิญญาณของคนในสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อวัดมีความสัมพันธ์รวมตัวกับคน ชุมชน และสังคมตลอดเวลา ในการอนุรักษ์ชุมชนย่อมส่งผลกระทบต่อวัด และการอนุรักษ์วัดย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนเช่นกัน ในกรณีพื้นที่ศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ ยังคงความสำคัญเป็นศูนย์กลางของชุมชนเรื่อยมา เป็นพื้นที่ที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนโดยรอบ ดังนั้นในการดำเนินการการพัฒนา การอนุรักษ์วัดพระมหาธาตุฯ หรือการอนุรักษ์ชุมชนโดยรอบวัดพระมหาธาตุฯ จำเป็นอย่างยิ่งที่การจัดการพื้นที่วัด ต้องอาศัยความร่วมมือจากคน ชุมชน และสังคม

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 งานวิจัยแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่า และความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก (วิรุจ ถิ่นนคร, 2558)

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาและออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่อนุรักษ์สำคัญ (core zone) บริเวณภายในวัด โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอรูปแบบการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่อนุรักษ์สำคัญ โดยศึกษาจากเกณฑ์การพิจารณาในการขึ้นบัญชีแหล่งมรดกโลก ทางวัฒนธรรมของยูเนสโก กฎหมายต่างๆ ที่ควบคุมในพื้นที่ แนวคิดในการอนุรักษ์แหล่งมรดก ประวัติศาสตร์ ปรัชญา คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำผลการวิเคราะห์ทางด้านกายภาพในแต่ ด้าน ซึ่งประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ที่ดิน เส้นทางสัญจร ที่เปิดโล่ง มุมมอง และรูปแบบการ

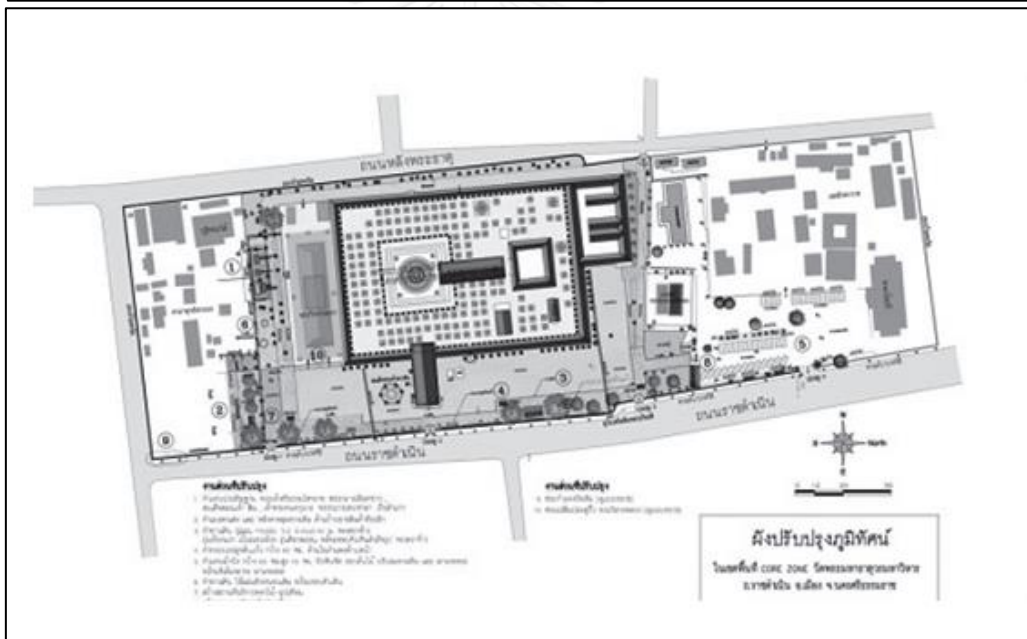
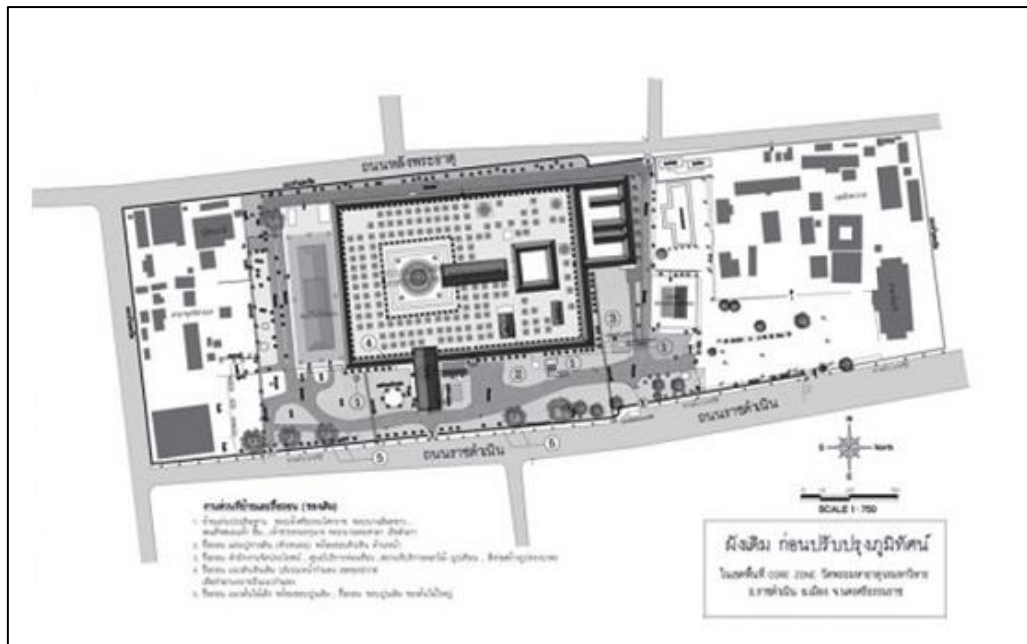
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่แนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์และการกำหนดมาตรการควบคุมในด้านต่างๆ โดยสร้างความสำเร็จเพื่อให้ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นโบราณสถานที่มีคุณค่า และมีความสอดคล้องกับเกณฑ์ตัวชี้วัด ในการประกาศคุณค่า โดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value: OUV) ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและ ความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรมวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลกนั้น โดยผลจากการศึกษาได้พบประเด็นที่สำคัญอยู่ 2 ประเด็น คือ

1. พระบรมธาตุเจดีย์มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบ ของเมืองและผังเมืองเดิม ซึ่งลักษณะของผังเมือง เดิมเป็นรูปแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีถนนราชดำเนินเป็นแกนกลางและเชื่อมส่วนต่างๆ ของเมือง โดยจะเน้นความสำคัญไปที่พระบรมธาตุเจดีย์ ผลในการศึกษาประเด็นเหล่านี้สามารถนำมาไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่ให้มี ความเหมาะสมถูกต้องตามหลักคตินิยมและส่งเสริมความสำคัญของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพระบรมธาตุ เจดีย์

2. กิจกรรมชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องมีผลกระทบต่อวัดพระมหาธาตุฯ และพื้นที่โดยรอบ เช่น ภายในบริเวณวัดมีการสร้างอาคารร้านค้า อาคารขายดอกไม้รูปเทียน ซึ่งมีรูปแบบและตำแหน่งอาคารที่ไม่เหมาะสม อาคาร บริเวณโดยรอบวัดแม้จะมีการควบคุมความสูง แต่ไม่ได้ ควบคุมถึงลักษณะและรูปแบบที่มีความสอดคล้องกับ พื้นที่ หรือมีการบุกรุกพื้นที่กำแพงเมืองที่แสดงขอบเขต ของเมืองเก่า เป็นต้น จากผลการศึกษาได้นำไปเป็นแนวคิดในการปรับปรุง ภูมิทัศน์ เพื่อสู่การเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่ง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. พื้นที่อนุรักษ์สำคัญ (Core Zone) โดยพัฒนาและ ส่งเสริมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้เป็นที่หมายตาของเมือง และอนุรักษ์องค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญภายในวัด โดยปรับปรุงพื้นที่ลานหน้าวัดให้เป็นลานทราย เพื่อสะท้อน ถึงบรรยากาศเดิม และปรับปรุงรูปแบบทางเดินเป็นเส้นตรงให้สามารถรองรับกิจกรรมประเพณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ รื้อย้าย อาคารและรูปปั้นสร้างใหม่ที่ใกล้โบราณสถานและอยู่ใน ตำแหน่งที่บดบังทัศนียภาพของพระบรมธาตุเจดีย์ และสร้างอาคารใหม่ในตำแหน่งที่ไม่บดบัง โดยมีรูปแบบอาคาร ที่มีความกลมกลืนกับโบราณสถาน รวมถึงออกมาตรการ ควบคุมการห้ามก่อสร้างอาคารภายในพื้นที่



ภาพที่ 3 แสดงผังก่อนและหลังการปรับปรุงพื้นที่

2. พื้นที่กันชน (Buffer Zone) อาจมีการกำหนดพื้นที่ อนุรักษ์และพัฒนาเมืองเพิ่มเติมโดย

2.1 กำหนดนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภท อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์

ศิลปวัฒนธรรม และ กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบให้ มีความสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาใน ด้านต่างๆ ได้ เช่น การท่องเที่ยว เป็นต้น รวมถึงการ ควบคุมหรือการห้ามประกอบกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับ แนวทางการอนุรักษ์ เช่น สถานบริการ อาคารสำหรับกองเก็บ ขนถ่ายหรือรวบรวมวัสดุ และศูนย์ค้าส่งขนาดใหญ่ ในพื้นที่กันชนและพื้นที่โดยรอบ



ภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างการปรับปรุงพื้นที่ลานทางเข้าวัด

2.2 แนวทางปรับปรุงระบบการสัญจร โดยกำหนดการ เข้าถึงที่เชื่อมต่อกับเส้นทางหลักและเส้นทางรองสำหรับ การเข้าถึงด้วยรถยนต์ และกำหนดมาตรการห้ามรถขนาดใหญ่เข้าพื้นที่ เพราะทำให้เกิดความสั่นสะเทือนและ มลภาวะ และอาจส่งผลให้โบราณสถานและสถานที่สำคัญ เกิดความเสียหายขึ้นได้ รวมทั้งจัดหาที่จอดรถยนต์และ รถนำเที่ยวขนาดใหญ่ ให้อยู่ด้านนอกเขตพื้นที่กันชน และ เพิ่มระบบขนส่งสาธารณะและรถนำเที่ยว ตลอดจน ปรับปรุงลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสม

2.3 แนวทางปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยให้มีความสอดคล้อง กับการอนุรักษ์ในภาพรวม ซึ่งแม้ว่าจะมีการควบคุมความ สูงไม่เกิน 12 เมตรแล้ว ควรมีการกำหนดมาตรการ ควบคุมอื่นๆ เช่น พื้นที่เปิดโล่งของอาคาร รูปแบบอาคาร การใช้สี และการติดตั้งป้ายต่างๆ รวมถึงการปรับปรุง ภูมิทัศน์และพื้นที่ปูอาคารโบราณสถานในพื้นที่ เพื่อลดมลทัศน์และส่งเสริมทัศนียภาพ ที่ดีในพื้นที่แหล่งมรดก

สรุปผลและข้อเสนอแนะการศึกษาไว้ว่า มีประเด็นอื่นเพิ่มเติมคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขโดยไม่ลิดรอนสิทธิของประชาชน ขณะเดียวกันในการออกมาตรการใดๆ ก็ตามควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้มาตรการเหล่านั้นสามารถนำไปปฏิบัติด้วยความร่วมมือของชุมชนและทำให้มาตรการเหล่านั้นประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ และมีความสอดคล้องกับการประกาศคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล

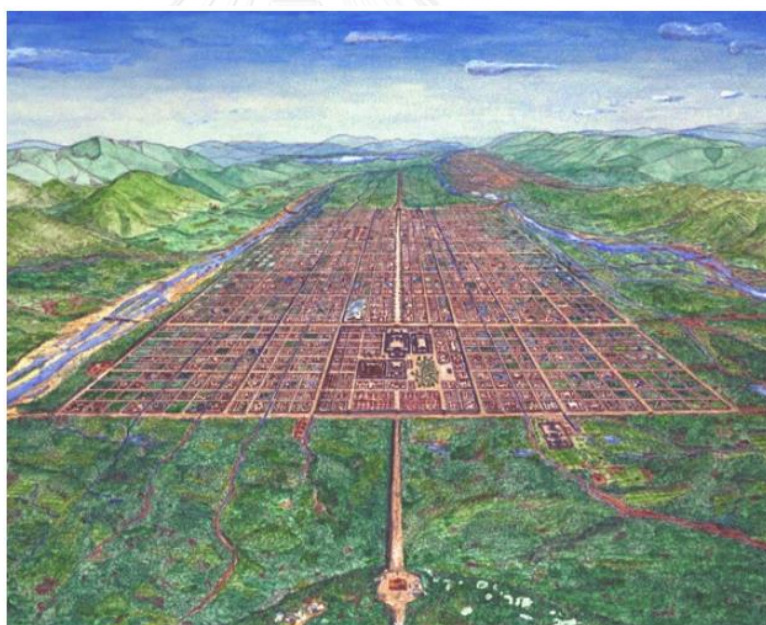
สรุปจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า จากการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ในครั้งนี้คือเป็นการออกแบบที่เน้นการปรับปรุงสถาปัตยกรรมเป็นสำคัญ และได้มีการกล่าวถึงการเพิ่มประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในส่วนของความคิดเห็นต่อปัญหาและแนวทางแก้ไข การออกมาตรการต่างๆในพื้นที่ ดังนั้นจึงควรมีประเด็นอื่นเพิ่มเติม คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไข เพื่อให้การ

พัฒนาต่างๆบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว และคงรักษาคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ไว้ด้วยคนในพื้นที่เอง ได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาต่อไป

2.8 กรณีศึกษา

2.8.1 การอนุรักษ์เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น

โดยมีวิสัยทัศน์ในการอนุรักษ์เมือง ซึ่งมีแนวทางในการอนุรักษ์ การมองเมืองในอนาคตมองไกลไปถึง 50 และ 100 ปีหลังจากนี้ ทัศนียภาพเป็นสมบัติของทุกคน การใช้ทัศนียภาพของแอ่งกระทะเป็นพื้นฐานคือ การกำหนดจุดมองเพื่อคงคุณค่าของโบราณสถาน สืบทอดและสร้างสรรค์วัฒนธรรมอันดีงาม เน้นความเป็นเกียวโต สร้างความศรัทธาให้กับเมืองคือการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของเมือง และการรักษาเป็นหน้าที่ของเราทุกคนให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกัน



ภาพที่ 5 ภาพวาดมุมมองสูงของเมืองเกียวโตแสดงสภาพความเป็นแอ่งกระทะของพื้นที่
ที่มา : urban conservation 2015 lecture: ตัวอย่างการอนุรักษ์เมืองในประเทศตะวันออก
นครเกียวโตได้จัดระบบการอนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองเกียวโต ซึ่งสอดคล้องกับการพิทักษ์รักษา
เส้นขอบฟ้าของเมือง (City skyline) ให้มีสภาพความเป็นเมืองเก่าไว้โดยแบ่งเขตพื้นที่ทั้งหมดออกเป็น
9 เขต ได้แก่

1. เขตพิเศษเพื่อการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ (Special Area for the Preservation of Historical Landscape)
2. เขตทิวทัศน์ (Scenic Area)
3. เขตพื้นที่สีเขียวชานเมือง (Suburban Green Area)
4. เขตควบคุมความสูง (Height District)
5. เขตสวยงาม (Aesthetic Area)
6. เขตห้ามสร้างอาคารใหญ่ (Restricted Area against Enormous Constructions)
7. เขตอนุรักษ์พิเศษสำหรับอาคารแบบเก่า (Special Preservation Area of Traditional Buildings)
8. เขตอนุรักษ์กลุ่มอาคารเก่า (Preservation District for Groups of Historic Buildings)
9. เขตอนุรักษ์บรรยากาศประวัติศาสตร์ (Preservation Area of Historic Atmosphere)



ภาพที่ 6 ฝั่งแสดงย่านในเมืองเกียวโต

ที่มา : urban conservation 2015 lecture: ตัวอย่างการอนุรักษ์เมืองในประเทศตะวันออก

การรักษาสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานและอาคารบ้านเรือนในเกียวโต ปัจจุบันกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆ ได้ถูกประกาศใช้อย่างชัดเจน โดยมีการประกาศใช้ครั้งแรกในประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่ ปีค.ศ. 1972 มีการทำแผนบูรณการอย่างเป็นระบบ เพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์

เมืองไ้ว โดยมีเทศบาลเป็นผู้ควบคุม ระบบนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่พิเศษของอาคารแบบดั้งเดิมในเขตที่ภูมิทัศน์เมืองมีลักษณะเฉพาะแบบเกียวโต



ภาพที่ 7 บ้านที่ได้รับการอนุรักษ์ในเมืองเกียวโต

นโยบายและแนวทางอนุรักษ์ การพัฒนานี้มีประเด็นสำคัญคือสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ทำให้ประชากรมีสุขภาพจิตและกายที่ดี การทำบ้านที่ทรุดโทรมให้แข็งแรงปลอดภัยต่อผู้อยู่อาศัยใน ปี ค.ศ. 1930 ได้มีการพัฒนาภูมิทัศน์ ให้สวยงามและพัฒนาต่อเนื่องมาถึงปี 2002 ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ ในแผนพัฒนาได้แบ่งเขตอนุรักษ์เป็นหลายส่วน ตามความหนาแน่นของพื้นที่ รวมถึงแผนอนุรักษ์ป่าภูเขา สิ่งแวดล้อมของเมืองโดยมีขั้นตอนการพัฒนาคือ กำหนดเขตอนุรักษ์ในปี ค.ศ. 1972 มีเขตอนุรักษ์พิเศษคือ Sanneizaka อยู่ใกล้กับวัด Kiyomizu มีจำนวนอาคาร 240 หลัง ตามมาด้วยเขต Gionshimbashi มีจำนวน 100 หลังซึ่งเป็นช่วงบุกเบิกต่อมามีโครงการมากมายเกิดขึ้นเมื่อมีการกำหนดเขตอนุรักษ์ เพื่อให้สถานที่นั้นๆ ดึงดูดความสนใจมากขึ้นและเพื่อให้มีการปรับปรุงต่อไปอย่างต่อเนื่องการควบคุมโบราณสถานภายในเมืองโดยใช้ข้อบัญญัติต่างๆ เช่น วัดหรือบ้านที่มีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ทางเทศบาลจะไม่อนุญาตให้ปรับปรุงแก้ไข แต่จะให้เงินช่วยเหลือในการซ่อมแซม และเมื่อมีการก่อสร้างหรือปรับเปลี่ยนทางสถาปัตยกรรมขึ้นใหม่ ทั้งทางสูงและทางราบจะถูกควบคุม การออกแบบจะต้องสอดคล้องกับรูปแบบเดิม สิ่งปลูกสร้างที่ใช้ต้องไม่ขัดกับบรรยากาศเดิมและต้องได้รับความเห็นชอบจากเทศบาล พัฒนาแหล่งชุมชนให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงามโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา (Community Landscape Development Districts.) มีรายละเอียดดังนี้

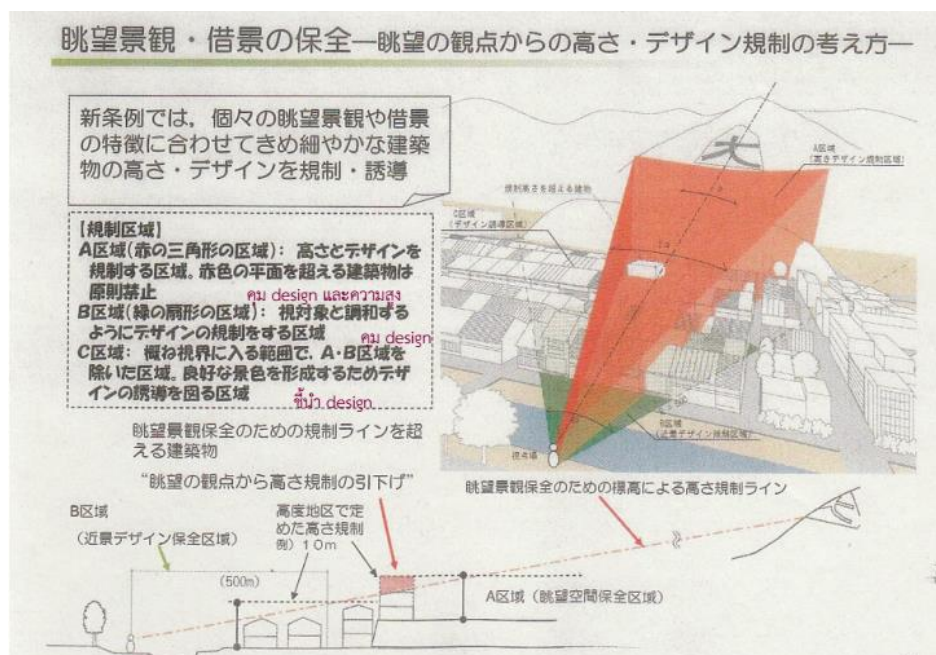
- ปรับสภาพภูมิทัศน์ด้วยการปูแผ่นหินบริเวณถนนและทางเดิน

- ควบคุมการติดตั้งป้ายโฆษณาและป้ายประชาสัมพันธ์ต่างๆ โดยกำหนดขนาดความสูง ไม่ให้บดบังทัศนียภาพของอาคารและทัศนียภาพโดยรอบ การออกแบบป้ายโฆษณา การใช้สี การใช้ภาพและ ตัวอักษร รวมถึงวัสดุที่ใช้ต้องสอดคล้องกับสภาพภูมิทัศน์ของเมือง
- การปรับสภาพภูมิทัศน์โดยการปลูก ต้นไม้เพิ่มเติมในบางส่วน บริเวณแนวทางเดิน และ บริเวณริมคลอง



ภาพที่ 8 แสดงการควบคุมการใช้ป้ายโฆษณาและป้ายประชาสัมพันธ์กับทัศนียภาพหลังอนุรักษ์ โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ด้วยการปูแผ่นหินบริเวณถนนและทางเดิน ควบคุมการติดตั้งป้ายโฆษณา ป้ายประชาสัมพันธ์ โดยกำหนดขนาดความสูง ไม่ให้บดบังทัศนียภาพของอาคารและทัศนียภาพโดยรอบ การออกแบบป้ายโฆษณา การใช้สี การใช้ภาพ และตัวอักษร รวมถึงวัสดุที่ใช้ต้องสอดคล้องกับภูมิทัศน์เมือง

กำหนดเขตอนุรักษ์ที่ชัดเจนกำหนดจุดมมองสำคัญของมรดกวัฒนธรรมจากกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างมาตรการเพื่อรักษาภูมิทัศน์ของมรดกวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์โดยอยู่ในกรอบที่เหมาะสม



ภาพที่ 9 การควบคุมการออกแบบเพื่อเปิดมุมมอง

ที่มา : urban conservation 2015 lecture: ตัวอย่างการอนุรักษ์เมืองในประเทศตะวันออก

การอนุรักษ์ภูมิทัศน์ ทัศนียภาพ สิ่งแวดล้อมของเมือง

รศ.โรจน์ คุณเอนก²⁷ (2552, น. 21) ได้กล่าวไว้ว่า ที่ญี่ปุ่น โบราณสถานของเขามองเห็นโดดเด่นเป็นเครื่องหมายของเมือง (Landmark) ส่วนด้านองค์ประกอบของอาคารเมื่อมีการอนุรักษ์ เขาจะไม่อนุรักษ์เฉพาะตัวอาคารแต่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรอบด้วย

เช่น ที่วัดคิโยมิสึเดระ เมืองเกียวโต มีการคงป่าไม้อยู่เหมือนเดิม มีการปลูกต้นไม้เพื่อใช้ซ่อมแซมโบราณสถาน หรือ ปราสาทคินคาคุจิ ปัจจุบันก็ยังอยู่ และได้อนุรักษ์พื้นที่โดยรอบเอาไว้โดยไม่มีอาคารสมัยใหม่มาปรากฏให้เห็นทำให้สิ่งแวดล้อมรอบข้างค่อนข้างดี การที่ชาวเกียวโตสามารถมองเห็นภูเขาได้จากทุกมุม ตลอดจนการคงเก็บรักษาภูมิทัศน์เมืองของวัด ความใสสะอาดของแม่น้ำ และต้นไม้ขนาดใหญ่ทั้งในเมืองและย่านภูเขาทั้งสามด้านรอบเมืองล้วนเป็นเอกลักษณ์กายภาพที่ยังผสมผสานกลมกลืนกับชีวิตความเป็นอยู่ปัจจุบันของคนเกียวโตได้อย่างน่าอัศจรรย์และในวัดสำคัญต่างๆที่มีฉากหลังเป็นป่าไม้อัน สงดงามอีกทั้งมีส่วนแบบญี่ปุ่นที่มีลักษณะพิเศษ

จากตัวอย่างการอนุรักษ์เมืองเกียวโต การสะท้อนให้เห็นถึงการรักษามุมมองสำคัญอย่างมีส่วนร่วม การมีมาตรการเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของLandmark ที่อยู่ภายในเมืองที่มีการใช้ชีวิต

²⁷ ฐิติมา ตาห้ำแนวคิด “การสร้างบ้านแปลงเมือง” ของเมืองเกียวโตในฐานะที่เป็นเมืองท่องเที่ยว. 2556 หน้า 5

รูปแบบของการพัฒนาที่มีการพัฒนาไปพร้อมๆกับการอนุรักษ์พื้นที่ การอนุรักษ์ที่เป็นการอนุรักษ์ทั้งอาคาร รวมถึงสิ่งแวดล้อมโดยรอบ โดยการให้คนในเมืองได้ตระหนักถึงความเป็นเจ้าของ เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา การเปิดทัศนียภาพ เปิดมุมมองทั้งเมืองไม่ให้เกิดบังจุดนำสายตา หรือสถานที่สำคัญๆ ของเมือง และด้วยลักษณะของเมืองที่เป็นเอกลักษณ์มีการควบคุมการออกแบบ ให้มีรูปแบบอาคาร ความสูง สี วัสดุต่างๆ กลมกลืนกับความเป็นเมืองอนุรักษ์ได้อย่างดี รวมถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของเมือง เพื่อให้เมืองยังคงความมีชีวิตอยู่ต่อไป

2.8.2 การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมวัดพุทธและชุมชนโบราณที่เกี่ยวข้องในเขตภูมิทัศน์วัฒนธรรมจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจำปาสัก รวมถึงกลุ่มโบราณสถานวัดพุทธ เป็นภูมิทัศน์ที่ได้รับการวางผัง มีอายุเก่าแก่กว่า 1,000 ปี ที่ยังคงรักษาสภาพไว้ได้เป็นอย่างดี พื้นที่ดังกล่าวได้รับการออกแบบให้สะท้อนวิสัยทัศน์แบบฮินดูเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ โดยใช้แนวแกนจากเขาถึงริมฝั่งแม่น้ำในการวางผังศาสนสถาน เทวาลัย และระบบชลประทานแบบเรขาคณิตในระยะทางมากกว่า 10 กิโลเมตร เมืองที่มีการวางผัง 2 เมืองบนฝั่งแม่น้ำโขง รวมทั้งเขาภูเก้า (Phou Kao mountain) ยังเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งมรดกนี้ ซึ่งโดยรวมเป็นตัวแทนของพัฒนาการในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง 15 ซึ่งส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรเขมร

เกณฑ์ข้อที่ 3 เป็นประจักษ์พยานเพียงหนึ่งเดียว หรืออย่างน้อยมีลักษณะพิเศษ ของการสืบทอดทางวัฒนธรรม หรือของอารยธรรมที่ยังดำรงอยู่หรือสูญไปแล้ว

เกณฑ์ข้อที่ 4 เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของประเภทอาคาร กลุ่มสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาที่สำคัญ ช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงในประวัติศาสตร์ของมนุษย์

เกณฑ์ข้อที่ 6 มีความสัมพันธ์โดยตรงหรือความสัมพันธ์เชิงรูปธรรม กับเหตุการณ์หรือประเพณีที่ดำรงอยู่ กับความคิดหรือกับความเชื่อ กับงานศิลปะและวรรณกรรม ที่มีความสำคัญโดดเด่นเป็นสากล

แนวทางการอนุรักษ์ และการปรับปรุงพื้นที่

กำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับกิจกรรมต่างๆ ภายในบริเวณที่มีการคุ้มครองมรดกครอบคลุมไปถึงการปฏิบัติในแง่บวกที่ผู้จัดการสถานที่จะต้องปฏิบัติเพื่อที่จะพัฒนาการอนุรักษ์ และภาพลักษณ์ของสถานที่และพื้นที่ต่างๆ ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว โบราณสถานและลักษณะอื่น ๆ นั้นก็ต้องการวิธีการที่แตกต่างกันไปในการรักษาและการจัดการซึ่งขึ้นอยู่กับความเป็นธรรมชาติและ การดำรงอยู่ มีแนวทางในการป้องกันการเสื่อมถอยมากกว่าที่จะมาซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้นไปแล้ว

จุดประสงค์ของแผนการที่จะสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจภายในกรอบความคิดที่ยั่งยืนถาวร และภายใต้ความจำเป็นที่จะสงวนโบราณสถาน และงานอนุรักษ์ทั้งหมดจะต้องวางแผนไปในทางที่เพิ่มความเกี่ยวพันของส่วนท้องถิ่นและโอกาสในการจ้างงานให้มีเพิ่มขึ้น



ภาพที่ 10 ปราสาทหินวัดพู แขวงจำปาสัก

ที่มา: http://aseannotes.blogspot.com/2014/08/2_10.html

มาตรการการอนุรักษ์ที่ได้รับการสนับสนุน

การจัดการปูชนียสถานต้องเผชิญกับการพังทลาย และเสี่ยงต่อการพังทลายที่อาจเกิดขึ้นอีก ในอนาคตอันใกล้ ปัญหาสามารถ สืบหาร่องรอยจากระบบการระบายน้ำของสถานที่เก่าที่มีผลปรากฏว่าน้ำกัดเซาะรากฐานของสิ่งก่อสร้างหรือตึกหรือการผุพังของบล็อกศิลาแลง

บริเวณพื้นที่มรดกทางโบราณคดี หลักการที่ทำให้เกิดความเสียหายก็คือพืชพันธุ์และกิจกรรมที่ไม่ได้รับอนุญาตโดยชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ

ความสำคัญลักษณะของหมู่บ้านและสิ่งก่อสร้างโบราณที่ยังคงมีอยู่ถูกกล่าวถึงในทุกแผนการ คือ การเพิ่มความตระหนักที่มีต่อความสำคัญของหมู่บ้านและสิ่งก่อสร้างโบราณ

ความปลอดภัยของสถานที่โบราณสถานและปูชนียสถานเผชิญกับความเสียหายจากภัยคุกคาม เช่น การขโมย การทำลายทรัพย์สิน จำเป็นที่จะต้องคิดเกี่ยวกับความปลอดภัยของผู้เยี่ยมชมไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวหรือคนในพื้นที่การทำลายทรัพย์สินและความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจ ดังนั้นมันจะเป็นประโยชน์ หากมีการจัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเช่น สัญลักษณ์เครื่องหมายหรือหนังสือแนะนำที่อธิบายว่าทำไมสถานที่แห่งนั้นๆมีความสำคัญและจะต้อง

ถูกรักษาดูแลอย่างไร สำหรับปราสาทหินวัดพู นักท่องเที่ยวจะต้องถูกตักเตือนว่าพวกเขาไม่เยียมเยือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และจะต้องมีความเคารพนับถือ นอกจากนี้ยังมีการป้องกันการเข้ามาในขณะที่สถานที่ปิดอย่างเป็นทางการเป็นมาตรการที่สำคัญเพื่อที่จะป้องกันการทำลายทรัพย์สินและการขโมย



ภาพที่ 11 ปราสาทหินวัดพู

ที่มา: http://aseannotes.blogspot.com/2014/08/2_10.html

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของการท่องเที่ยว

เมื่อจำนวนของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จำเป็นที่จะต้องพัฒนาและเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งที่พักอาศัย อาหาร การขนส่ง มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และโอกาสในการซื้อของที่ระลึก และสินค้าพื้นบ้านอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ต้องมีการวางแผนมาอย่างรอบคอบ เพื่อให้มั่นใจว่าการพัฒนาในรูปแบบใหม่จะไม่ส่งผลร้ายต่อลักษณะของสถานที่หมู่บ้านรอบข้างและภูมิทัศน์วัฒนธรรม

งานเทศกาลปราสาทหินวัดพู

ปราสาทหินวัดพู เป็นสถานที่สำหรับเทศกาลทุกๆเดือนกุมภาพันธ์ มีนักท่องเที่ยวเข้าร่วมมากถึง 10,000 คน ในช่วงเทศกาล ตลาดส่วนใหญ่จะถูกก่อตั้งขึ้นภายในอาณาเขต ปัญหาการทำลายทรัพย์สิน และความเสียหาย ค่อนข้างที่จะเกิดขึ้น ผู้คนเดินเล่นในยามค่ำคืนนั้น มีความเสี่ยงที่จะเกิดอันตราย ผู้จัดการสถานที่จะต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการงานเทศกาล เพื่อป้องกันความเสียหาย สถานที่จะต้องสะอาดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และนักท่องเที่ยวต้องมีความปลอดภัย และต้องมีการป้องกันอัคคีภัยด้วย พนักงานเสริมเป็นที่ต้องการในช่วงเทศกาล และเสาะหาการสนับสนุนในการบำรุงรักษาสถานที่ ผู้จัดการสถานที่จะต้องพัฒนาวิธีการใหม่ๆ เพื่อที่จะจัดการเทศกาลโดยกสนประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง



ภาพที่ 12 งานเทศกาลปราสาทหินวัดพู

ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/paradiso/2013/02/20/entry-1>

ชุมชนท้องถิ่น : มีบทบาทที่สำคัญในการทำให้การรักษาความปลอดภัยของสถานที่ พวกเขาได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่รอบๆสถานที่ และใช้เรื่อยมา ทำให้มีความตระหนักถึงความสำคัญที่ว่า การกระทำใดที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อปูชนียสถาน หากประชากรท้องถิ่นเข้าใจถึงความสำคัญของมรดก พวกเขา ก็จะแจ้งว่า มีกิจกรรมใดที่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย และรายงานความเสียหายนั้นกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

จากกรณีศึกษาแหล่งมรดกโลกวัดพู พบว่าแนวทางในการอนุรักษ์คือการเตรียมการรับมือ นักท่องเที่ยว ผลกระทบที่จะเกิดกับชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งมรดกโลก แล้วช่วยกันดูแล รักษา รวมทั้งเป็นหูเป็นตาในการป้องกันผลกระทบใดๆ ที่จะเกิดจากการอนุรักษ์พื้นที่แล้วจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ในการจัดการเทศกาลวางแผนการจัดการงานผ่านการระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนแนวทางการจัดงาน การเตรียมงาน และการดำเนินงานให้สำเร็จ ล่วงด้วยการดำเนินการของทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น

2.8.3 การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมืองหลวงพระบาง

ในระหว่างปี พ.ศ. 2536-2537 องค์การยูเนสโกเข้ามาสำรวจหลวงพระบางตามข้อเสนอให้เมืองนี้ได้เป็นมรดกโลกด้วยชัยภูมิที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวของเมืองหลวงพระบาง และด้วยการที่ฝรั่งเศสย้ายศูนย์กลางการบริหารปกครองไปอยู่ที่เวียงจันทน์ ยังผลให้ราชธานีเก่าแก่อย่างหลวงพระบางคงบรรยากาศแบบโบราณเอาไว้ได้จนกระทั่งทุกวันนี้ แม้ในยุคสงครามกลางเมืองอันยืดเยื้อ หลวงพระบางก็ไม่ได้ได้รับความเสียหายใดๆ แต่การคุกคาม ที่แท้จริงนั้นเริ่มขึ้นในทศวรรษ 1990 เมื่อลาวเริ่มเปิดประเทศต้อนรับโลกภายนอกและการพัฒนาความเจริญอีกครั้ง โชคดีที่องค์การสหประชาชาติให้ความสนใจกับปัญหานี้และส่งคณะผู้แทนเข้ามาทำการสำรวจ รายงานที่ได้รับทำให้ยูเนสโกประกาศยกย่องให้หลวงพระบางเป็น “เมืองที่ได้รับการอนุรักษ์เอาไว้ได้ดีที่สุดในเอเชียอาคเนย์” (The best preserved city in South-East Asia)



ภาพที่ 13 เมืองหลวงพระบาง

ที่มา : www.thailandtouronline.com

เมืองหลวงพระบางนั้น ผ่านเกณฑ์พิจารณาถึง 3 ข้อได้แก่

เกณฑ์ข้อที่ 2 คือ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้าน การออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม

เกณฑ์ข้อที่ 4 คือ เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการ พัฒนา ทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ ของมนุษยชาติ

เกณฑ์ข้อที่ 5 คือ เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ขนบธรรมเนียมประเพณีแห่ง สถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตาม กาลเวลา

วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ความเป็นอยู่ของผู้คนชาวหลวงพระบางเหมือนกับว่าดำเนินมา แบบดั้งเดิม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ในปัจจุบันได้มีการเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในลักษณะของการใช้ ประโยชน์ที่ดิน สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคม ซึ่งเกิดจากผลของการพัฒนาการการท่องเที่ยว เพื่อ สร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง จึงทำให้เกิดการหลั่งไหลของวัฒนธรรมใหม่จนเกิดการ ปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับเก่า และเกิดกระแสเงินทุนเข้ามาลงทุนภายในเมือง²⁸

เมืองหลวงพระบางมีเนื้อที่ตามเขตผังเมืองประมาณ 7.8457 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมตัว เขตเทศบาลเมืองหลวงพระบางและพื้นที่ชานเมืองสองฝั่งแม่น้ำโขง และแม่น้ำคานแบ่งออกเป็นพื้นที่ อนุรักษ์และพื้นที่ชายเมืองนอกเขต โดยมีพื้นที่อนุรักษ์ 8.1248 ตารางกิโลเมตร สำหรับเขตอนุรักษ์ กำหนดเป็นเขตพื้นที่เมืองเก่า (ZPP-UA) มีพื้นที่ 2.5114 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 18 หมู่บ้าน 4 ตำบล มีอาคารจำนวน 1884 หลัง ประชากร 11,484 คน ซึ่งในปัจจุบันประชากรได้เพิ่มจำนวนขึ้น จากประชากรเดิมจำนวนมาก กลุ่มธุรกิจในหลวงพระบาง และจากนักท่องเที่ยวก็เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน มากเช่นกัน

เพื่อให้แผนการอนุรักษ์เมืองหลวงพระบางดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลสปป.ลาว ได้ มีประกาศมรดกแห่งชาติทางวัฒนธรรมและธรรมชาติเป็นรัฐบัญญัติ และได้ออกกฎระเบียบของเมือง

²⁸ จูตามาศ ลิ้มรัตนพันธ์ ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:กรณีศึกษา เมืองหลวงพระบาง.

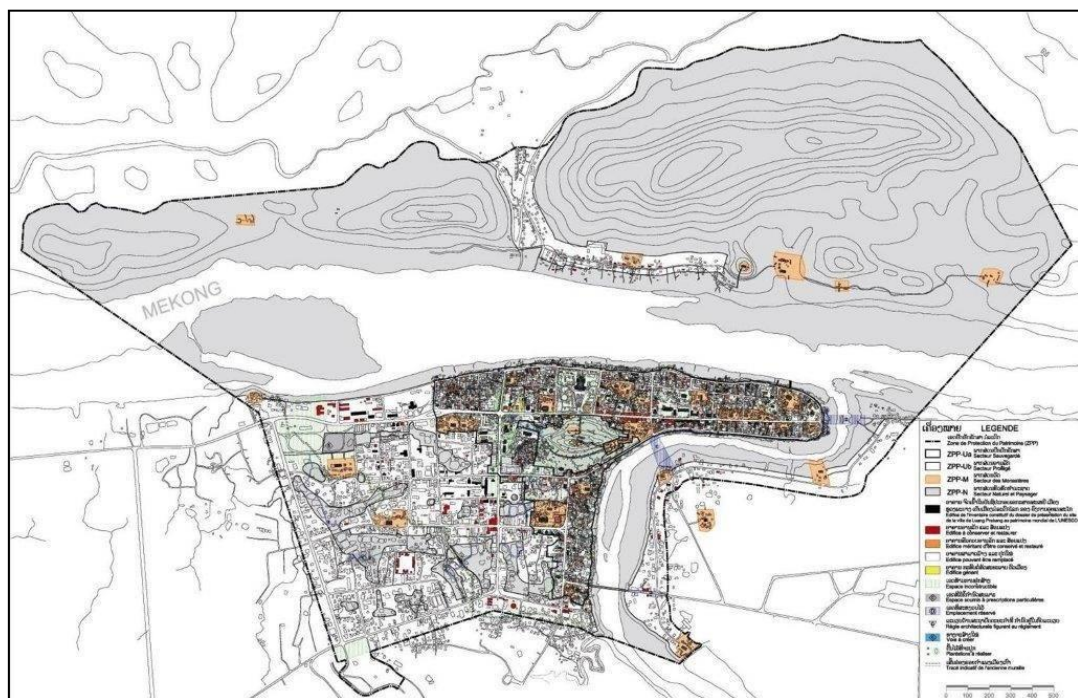
หลวงพระบางด้วย โดยมีเนื้อหาสอดคล้องกับเนื้อหาของแผนการอนุรักษ์และแจกแจงพื้นที่ดังกล่าว เป็นกฎหมายที่มีข้อกำหนดต่างๆ โดยละเอียด เช่น การวางผังเมือง ลงไปถึงวัสดุและสีที่ใช้ในการ ซ่อมแซมอาคารที่อยู่ในเมือง และการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตามข้อบังคับ

ตามกฎระเบียบเมืองหลวงพระบาง ได้แบ่งพื้นที่เขตอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม ตัวเมือง และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งแบ่งเป็นเขตดังนี้

ZPP-UP เป็นเขตเมืองเก่า (เป็นเขตที่ต้องเข้มงวดต่อระเบียบเมือง)

ZPP-UB เป็นเขตประวัติศาสตร์ล้อมรอบศูนย์กลาง

ZPP-N เป็นเขตธรรมชาติ (เป็นเขตสงวนทางธรรมชาติและเขตอนุรักษ์)



ภาพที่ 14 โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองหลวงพระบาง

ที่มา: world Heritage Centre(2005)

บริเวณเขตเมืองเก่า (ZPP-UA) นั้น ได้มีการกำหนดชนิดวัสดุที่ใช้สำหรับการซ่อมแซมอาคาร สถานที่อยู่อาศัย ว่าต้องเป็นแบบที่ใกล้เคียงกับวัสดุดั้งเดิมที่ทางการได้จัดทำขึ้นทะเบียนไว้แล้ว หรือ กระทั่งการตัดหรือปลูกต้นไม้ก็เป็นส่วนหนึ่งของการรักษาภูมิทัศน์ของเมือง กฎระเบียบต่างๆ เหล่านี้ ได้ไปมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตอนุรักษ์ ซึ่งอาจจะส่งผลทำให้เกิด ความพอใจในกลุ่มที่ได้ผลประโยชน์ และอาจจะเกิดความไม่พอใจจากผู้ที่เสียผลประโยชน์

สิ่งที่ตามมาภายใต้นโยบายว่าด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมและธรรมชาติรวมถึงแผนการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและธรรมชาติ ทำให้เกิดอัตราการเติบโตของธุรกิจ การท่องเที่ยว เมืองหลวงพระบางขยายตัวอย่างรวดเร็ว และสิ่งที่น่าสนใจที่เกิดจากการพัฒนาคือ มูลค่าเม็ดเงินที่ได้จากการท่องเที่ยว ทำให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ค่าครองชีพสูงขึ้น การที่เมืองหลวงพระบางได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเป็นเสมือนเครื่องรับรองว่าเมืองหลวงพระบางสามารถรักษาความเป็นอดีตได้เป็นอย่างดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างความหนาแน่นให้แก่ประชาชนชาวหลวงพระบางที่ต้องดำเนินชีวิตในเมืองหลวงพระบาง

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพภายหลังการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก คือส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัย ก่อนดำเนินการซ่อมแซมต้องยื่นขอซ่อมแซมต่อห้องการมรดกซึ่งส่วนที่เป็นหลังคากำหนดให้ใช้กระเบื้องดินเผา ความเข้มงวดกับอาคารที่ขึ้นทะเบียนและอาคารของวัด สิ่งที่เป็นรั้ว กำหนดให้ใช้วัสดุธรรมชาติเช่นไม้หรือไม้ไผ่ขัดแตะ และพื้นที่สาธารณะได้มีโครงการต่างๆ เช่น โครงการวางท่อระบายน้ำและสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย โครงการเดินสายไฟลงดินโครงการสวนสาธารณะ โครงการปรับปรุงทางเท้า โครงการสร้างตลาดกลางแจ้ง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดการยอมรับระบบทุนนิยมมากขึ้นเป็นผลต่อเนื่องจากนโยบายจินตนาการใหม่ที่ใช้ระบบตลาดเป็นกลไกการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ในส่วนเศรษฐกิจระดับจุลภาคเกิดกิจการร้านค้ารายย่อยทั้ง ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านอาหาร ร้านอัดรูป บริษัทท่องเที่ยว เรือนพักต่างๆ ซึ่งการเจริญเติบโตด้านการท่องเที่ยวนี้ไม่ได้เกิดเฉพาะเมืองหลวงพระบางเท่านั้น ยังส่งผลต่อเนื่องในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ทั่วประเทศอีกด้วย



ภาพที่ 15 เมืองหลวงพระบาง

ที่มา: www.louangprabang.net

จากกรณีศึกษาเมืองหลวงพระบางสามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และชุมชนรอบข้าง ภายภาพของพื้นที่มีส่วนช่วยให้อัตลักษณ์ของพื้นที่คงอยู่ ประเพณีต่างๆ ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยว แนวทางการควบคุมพื้นที่ทั้งวัสดุ รูปแบบอาคาร ความสูงอาคาร รวมถึงเป็นตัวอย่งผลกระทบที่เกิดจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก รูปแบบการพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่หลวงพระบาง การควบคุมการลงทุนของระบบทุนนิยม และได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการพื้นที่ ความเข้มงวดในการอนุรักษ์ตลอดจนความเข้มแข็งของภาคประชาชนที่ต้องการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของหลวงพระบางให้คงอยู่ต่อไป

2.8.3 การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย

มะละกา²⁹ ในฐานะเมืองหลวงของรัฐมะละกา คือ ๑ ใน ๑๓ รัฐของประเทศมาเลเซีย เป็นผืนแผ่นดินหนึ่งที่ตั้งอยู่บน ‘คาบสมุทรมลายู’ เคยเจริญรุ่งเรืองถึงขนาดได้รับการขนานนามว่า

²⁹ อัญญา โต้ะสาน. ประวัติศาสตร์มะละกา กำเนิดบทบาทสำคัญ. Patani Forum. 2012

เป็น ‘ศูนย์กลางทางการค้าแห่งภูมิภาคตะวันออก’ (The Emporium of The East) ด้วยเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างเส้นที่วัฒนธรรมตะวันตก-ตะวันออก โดยผ่านทางช่องแคบมะละกา (Straits of Malacca) ทำให้ตลาดล้าไปด้วยพ่อค้านักเดินทางจากอาหรับ อินเดีย และจีน เกิดความมั่งคั่งทางการค้าขาย และช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่ออังกฤษประกาศคืนเอกราชให้ประเทศมาเลเซีย ตนกู อับดุล เราะห์มาน นายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศ ได้เลือกมะละกา ให้เป็นเมืองประกาศ ‘อิสรภาพ’ (Merdeka)

มะละกาและจอร์จทาวน์ นครประวัติศาสตร์บนช่องแคบมะละกา (Melaka and George Town, Historic Cities of the Straits of Malacca) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมของมาเลเซีย ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 32 เมื่อปี พ.ศ. 2551 ที่เมืองควิเบก ประเทศแคนาดา ด้วยข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณา จำนวน 3 ข้อ ดังนี้

ข้อ 2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม

ข้อ 3 เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน หรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว

ข้อ 4 เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ



ภาพที่ 16 แสดงพื้นที่เขตอนุรักษ์เมืองมะละกา

ที่มา: www.nkkhoo.com

เนื่องจากมะละกาเป็นเมืองท่าที่สำคัญในอดีตทำให้พื้นที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจสูงและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เมื่อเมืองมีการพัฒนาและได้ย้ายศูนย์กลางเมือง ทำให้เมืองมะละกามีเศรษฐกิจซบเซาลง ประกอบกับเมืองยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองได้อยู่ จึงเกิดโครงการอนุรักษ์เมืองขึ้น และได้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยการนำร่องด้วยการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงได้มีการจัดระบบการบริหารจัดการพื้นที่เมือง ทั้งโครงข่ายคมนาคม ที่ว่าง ที่จอดรถ และมีการควบคุมแนวทางในการออกแบบเพื่อคงเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมทั้งมีแนวทางในการออกแบบพื้นที่กิจกรรมของเมืองเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามพื้นที่ต่างๆ อย่างเป็นโครงข่ายในการออกแบบเมือง มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับโครงสร้างและองค์ประกอบเมืองที่สร้างเอกลักษณ์ให้กับเมืองมะละกา เช่น การเปิดพื้นที่คลองเป็นพื้นที่กิจกรรมริมคลอง ปรับปรุงทัศนียภาพริมคลอง และในทางสถาปัตยกรรม ได้มีการกำหนดรูปแบบอาคาร ทั้งอาคารสร้างใหม่และการปรับปรุงอาคารเดิม รวมถึงการควบคุมความสูงอาคาร เพื่อให้คงความเป็นย่านเมืองเก่าของมะละกาไว้

**BASIC RECOMMENDATIONS:
Colours on Buildings.**

**CADANGAN ASAS:
Warna di Bangunan.**

Special techniques must be applied when painting plaster as the effects to reveal the intrinsic patterns in the decoration is very difficult to attain.

Teknik khusus perlu dipakai bagi mengecat dahagian plaster kerana ia sukar untuk memulakan kembali corak yang ada pada hiasan.

Examples of using contrasting colours and patterns on façade which are not encouraged.
Contoh pemakaian warna yang kontras dan corak yang tidak digalakkan.

Examples of colour range encouraged on residential and commercial buildings.
Contoh warna-warna yang digalakkan pada bangunan komersial dan perumahan.

**BASIC RECOMMENDATIONS (some examples):
Signage and Advertising regulation in the "Conservation Zone".**

**CADANGAN UMUM (beberapa contoh):
Peraturan Papan Tanda dan Pengiklanan di Kawasan Pemeliharaan.**

Examples of the Signage Guideline for the Conservation Zone: Location of Signboards on Buildings.
Contoh Garis panduan Papan Tanda di Kawasan Pemeliharaan: Perletakan Papan Tanda di Bangunan.

On the facade, the sign must be located in a way that it does not obscure the architectural details of the building.

On the facade, the sign must be located in a way that it does not obscure the architectural details of the building.

Personal characters and inscriptions must not be placed on the facade of the building.

Personal characters and inscriptions must not be placed on the facade of the building.

For hanging signage, the signage must be placed away from the facade. The bottom edge of the signage must be at least 2500mm away from the facade.

For hanging signage, the signage must be placed away from the facade. The bottom edge of the signage must be at least 2500mm away from the facade.

ภาพที่ 17 รูปแบบการปรับปรุงอาคารเก่า ในเมืองมะละกา
ที่มา : Melaka as a World heritage

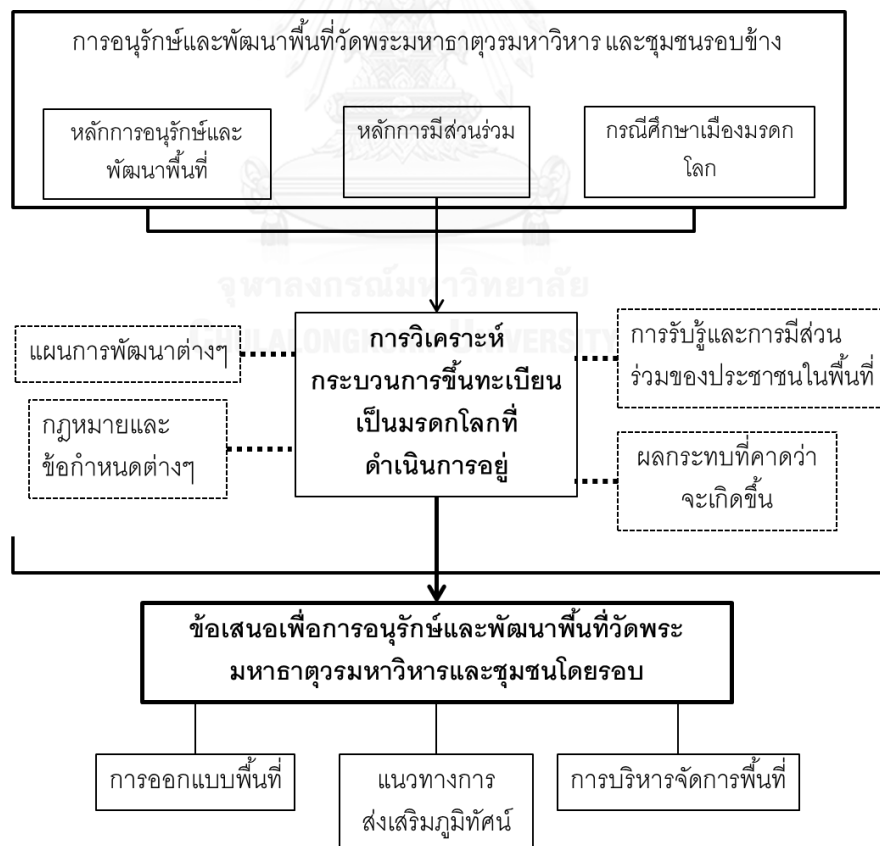


ภาพที่ 18 ย่านเมืองเก่ามะละกา
ที่มา: www.aseannotes.blogspot.com

จากกรณีศึกษานี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และชุมชนรอบข้างในการออกแบบคือการบริหารจัดการพื้นที่ด้านการควบคุมการจัดโซนนิ่งไปถึงกิจกรรมในพื้นที่เมืองมะละกา รวมถึงแนวทางในการออกแบบพื้นที่โล่ง พื้นที่จอดรถ พื้นที่สาธารณะ เพื่อรองรับกิจกรรมในอนาคต การรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ให้คงอยู่ และรายละเอียดสำหรับการปรับปรุงอาคารเก่า โดยให้กลมกลืนกับอาคารที่มีคุณค่า

2.9 สรุป

การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและชุมชนรอบข้าง จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่าการอนุรักษ์ควรทำไปพร้อมกันทั้งด้านกายภาพและกิจกรรมในพื้นที่ ควรรีวิวลสิ่งๆที่ดำเนินการไปแล้ว และอยู่ระหว่างดำเนินการเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไปจากแผนและโครงการ โดยเน้นหลักการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม และกรณีศึกษาอื่นๆ และพัฒนาเป็นข้อเสนอ ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน ดังแผนภูมิที่ 6



แผนภูมิที่ 6 กรอบแนวคิดการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก กรณีศึกษา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และชุมชนรอบข้าง มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ โดยการสังเกต สอบถาม และสัมภาษณ์ เกี่ยวกับการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้าง กระบวนการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาพื้นที่วัดเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และผลกระทบที่อาจเกิดจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และชุมชนรอบข้าง เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาอย่างเหมาะสม โดยได้แบ่งเนื้อหา ดังนี้

- 3.1 แหล่งที่มาข้อมูล
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.3 ขั้นตอนการศึกษา
- 3.4 สรุป

3.1 แหล่งที่มาของข้อมูล

จากกรอบแนวคิดในการศึกษาสามารถพิจารณาได้จากลักษณะทางกายภาพ (Physical reality) กิจกรรม (activity) หรือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นพื้นที่นั้น จึงนำมาสู่การกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งการเก็บข้อมูลแบ่งออกได้ดังนี้

3.1.1 การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ

1. ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของจังหวัดนครศรีธรรมราช วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ความเป็นมาของพระมหาธาตุและความเป็นมาของชุมชนโดยรอบ จากหน่วยงานราชการต่างๆ ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ เอกสารงานวิจัยต่างๆ เพื่อนำมาศึกษาถึงความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ และระบบกิจกรรมภายในพื้นที่ที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท และความสำคัญของพื้นที่วัดพระ

มหาธาตุวรมหาวิหาร และชุมชนรอบข้าง เพื่อนำไปพิจารณาถึงบทบาทที่เหมาะสมในขั้นตอนการวางผังและออกแบบพื้นที่ในอนาคต

2. ข้อมูลทางสถิติและเอกสารอ้างอิง

ด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ ประกอบด้วย ข้อมูลประชากร ชุมชน ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ รวมถึงกลุ่มผู้ใช้พื้นที่ในปัจจุบัน นอกจากเอกสารอ้างอิง ยังรวมถึง แนวความคิดในการพัฒนา แนวคิดการอนุรักษ์ แนวคิดการมีส่วนร่วม รวมถึงแผนพัฒนา นโยบาย ข้อบังคับต่างๆ ในการพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และชุมชนรอบข้าง

3. ข้อมูลและรายละเอียดของพื้นที่ศึกษา

การออกแบบพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และชุมชนรอบข้างซึ่งเป็นโครงการของสำนักผังเมืองและโยธาธิการ จังหวัดนครศรีธรรมราชออกแบบโดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ รายละเอียดในการออกแบบพื้นที่การกำหนดพื้นที่ เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่หลัก(Core Zone) และ พื้นที่กันชน (Buffer Zone) และผลกระทบต่างๆ

4. แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ

จากหน่วยงานราชการ และสถาบันต่างๆ ได้แก่สำนักงานช่าง เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อนำมาศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เนื้อเมือง

3.1.2 การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ

1. ลักษณะทางกายภาพ

การสำรวจการเข้าถึงพื้นที่ โครงข่ายคมนาคม รูปแบบการสัญจร ระบบพื้นที่ว่างสาธารณะ การใช้อาคาร การสัมผัสถึงประเด็นปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับวัด ทศนคติต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โครงการพัฒนาต่างๆที่เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก การสอบถามการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้างในการทำกิจกรรมต่างๆ ระดับการมีส่วนร่วมต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ข้อมูลเกี่ยวกับแผนพัฒนาต่างๆ

2. ระบบกิจกรรม

การใช้พื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และพื้นที่โดยรอบ ปัจจุบันพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และชุมชนรอบข้างเป็นย่านพื้นที่อนุรักษ์ของเมืองโดยแบ่งเป็นพื้นที่กิจกรรมหลัก กิจกรรมทางด้านสังคม และกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ พื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรม ช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรม และใช้พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสำรวจ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

1. การสังเกตการณ์ ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับวัด การประกอบอาชีพ ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม และรูปแบบการใช้พื้นที่ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

2. การสอบถาม ใช้แบบสอบถามโดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไป แบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 2 แบบสอบถามการใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมต่างๆ และพื้นที่โดยรอบในกิจกรรม เช่น การออกกำลังกาย นันทนาการ การจอดรถ ในตอนที่ 3 ถามถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ส่วนที่ 4 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อผลกระทบของคนในชุมชนโดยรอบวัดพระมหาธาตุฯ ต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

โดยมีการเก็บตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก กรณีศึกษา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เลือกพื้นที่ศึกษา คือขอบเขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone)

ในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยชุมชนด้านหน้าวัด ได้แก่ ชุมชนวัดหน้าพระธาตุ ชุมชนวัดสระเรียง ชุมชนประตูลักษ์ ชุมชนศรีธรรมโศก ชุมชนประตูไชยสิทธิ์ ชุมชนด้านหลังวัด ได้แก่ ชุมชนหลังวัดพระธาตุ ชุมชนท่าชี จำนวนประชากรทั้งหมดที่นับได้ 662 ครัวเรือน

การคำนวณขนาดตัวอย่าง

Yamane (1967) ได้เสนอสูตรการคำนวณตัวอย่าง โดยสมมติค่าสัดส่วนเท่ากับ 0.5 และที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยใช้สูตร

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษา

E = ความผิดพลาดที่ยอมรับได้ (ในการวิจัยนี้ กำหนดให้มีค่า 0.05)

แทนค่าโดย

ประชาชนที่อยู่ในชุมชน 662 คริวเรือน

ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง (e) = 0.05

$$n = \frac{662}{1 + (662)(0.05)^2}$$

$$= 249$$

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้คือ 249 คริวเรือน

3. การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนต่อวัด ความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนรอบข้างเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยเลือกสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน และตัวแทนประชาชนทั้งด้านหน้าและด้านหลังวัด ทศนคติต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และการใช้พื้นที่ รูปแบบกิจกรรมทั้งอดีตและปัจจุบัน การมีส่วนร่วมต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

3.3 ขั้นตอนการศึกษา

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม เพื่อสร้างแนวทางการเป็นไปได้ในการอนุรักษ์ย่านพื้นที่วัดพระมหาธาตุและชุมชนโดยรอบ

2.ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย แผนการพัฒนาเมือง มาตรการทางผังเมืองรวมทั้งกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เมืองมรดกโลก เพื่อนำมาปรับใช้กับกรณีวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและชุมชนโดยรอบ

3.ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลระดับพื้นที่ศึกษา โดยแบ่งเป็น

- ข้อมูลทุติยภูมิ คือข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าทางเอกสาร งานวิจัย บทความ ได้แก่ ข้อมูลประวัติความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา ข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคม และมาตรการทางกฎหมายของพื้นที่โดยนำไปใช้ในการวิเคราะห์
- ข้อมูลปฐมภูมิ คือข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ได้แก่ ข้อมูลทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่กับวัด กิจกรรมในพื้นที่ โดยวิธีการสังเกต สอบถาม และสัมภาษณ์

4.วิเคราะห์ข้อมูลทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ของพื้นที่ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยรอบ ความสำคัญของพื้นที่ รวมถึงวิเคราะห์ประเด็นปัญหา ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภาวะคุกคามในพื้นที่ศึกษา

การวิเคราะห์ผลการศึกษา ได้แก่

- การวิเคราะห์แผนพัฒนากับการใช้พื้นที่จริง เพื่อหาความสอดคล้องของแผน ความเชื่อมโยงของแผนในทุกระดับและในหน่วยงานหลายหน่วยงาน
- วิเคราะห์การมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม และปัญหาในการมีส่วนร่วมของประชาชน
- วิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนา ความคิดเห็นต่อการพัฒนาในอนาคต ความกังวลต่อความเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้น

5.กำหนดแนวทางในการวางแผนการอนุรักษ์พื้นที่ศึกษา คือพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และชุมชนโดยรอบให้มีความสัมพันธ์โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน กับการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

6.เสนอแนะการออกแบบวางผังทางกายภาพของพื้นที่ โดยกำหนดถึงบทบาทในอนาคต และแนวคิดในการออกแบบ โดยอาศัยเทคนิคในการวิเคราะห์ทั้งทางด้านทัศนคุณภาพ รวมถึงเกณฑ์มาตรฐานทางด้านการออกแบบชุมชนเมือง เพื่อให้การกำหนดพื้นที่ เพื่อการบริหารจัดการ พื้นที่หลัก (Core Zone) และ พื้นที่กันชน (Buffer Zone) เพื่อการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ดังกล่าว

3.4 สรุป

วิธีการดำเนินการศึกษาครั้งนี้ เริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ สอบถามและสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมข้อมูลเบื้องต้น วิเคราะห์การมีส่วนร่วม โครงการพัฒนา รวมถึงวิเคราะห์ประเด็นปัญหา ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภาวะคุกคามในพื้นที่ศึกษา กำหนดแนวทางในการวางแผนการอนุรักษ์พื้นที่ศึกษาเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนโดยกำหนดแนวทางในการออกแบบลักษณะทางกายภาพควบคู่ไปกับแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม ดังแผนภูมิที่ 7





แผนภูมิที่ 7 ขั้นตอนการศึกษา

บทที่ 4 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

4.1 ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์

4.1.1 ประวัติศาสตร์และความเป็นมา

1. ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองนครศรีธรรมราช

เมืองตามพรลิงค์³⁰ เกิดขึ้นตามแนวชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกติดกับอ่าวไทยขนานในแนวเหนือ – ใต้ ตั้งแต่อำเภอสิชล ท่าศาลา มาจนถึงอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เคยมีความรุ่งเรืองมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 – 13 จนกลายเป็นเมืองใหญ่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 หลังจากนั้น ศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัย (พ.ศ. 1202 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 18) ที่เมืองไชยา (หรือเมือง ครหิ ปัจจุบันคือ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี) ได้ถูกลดความสำคัญลง ในศตวรรษที่ 17 ต่อมา “นครหลวง” ในคาบสมุทรมอินโดจีนละแวกนี้ก็ได้มีการย้ายชุมชนมาสร้างอำนาจใหม่จนเกิดความรุ่งเรืองขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราชแทน ประมาณปี พ.ศ. 1620 พระเจ้าศรีธรรมโศกราชได้มาสร้างเป็นเมืองแห่งใหม่ขึ้นบนดอนทรายที่มีทะเลล้อมรอบชื่อ หาดทรายแก้ว แล้วให้ชื่อว่า “นครศรีธรรมราช” ตามชื่อสร้อยพระนามของพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พร้อมกับสร้างสถูปเจดีย์ขึ้น ตามศรัทธาความเชื่อของกษัตริย์และชาวเมืองตามพรลิงค์ เรียกเจดีย์นี้ว่า พระบรมธาตุเจดีย์ หรือบ้างก็เรียกว่า พระมหาธาตุเจดีย์

พุทธศตวรรษที่ 17-19 เป็นช่วงที่นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ภายใต้ การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราช ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองน่าจะ เนื่องมาจากการเป็นสถานีการค้าสำคัญของคาบสมุทรมไทยเป็นจุดพักถ่าย ซื้อสินค้าระหว่าง ตะวันออกกับตะวันตก ที่ดีที่สุดในเวลานั้น ประกอบกับบริเวณ หาดทรายแก้วอันเป็นศูนย์ กลางของชุมชน เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของ พระพุทธองค์ความศรัทธาและ ความเลื่อมใสในบวรพุทธศาสนา จึงเป็นปัจจัยชักนำให้ผู้คน จากทุกสารทิศในภาคใต้เข้ามา ตั้งถิ่นฐานในนครศรีธรรมราชอย่างหนาแน่น ในราว พ.ศ. 1700 เศษ ราชวงศ์ศรีธรรมมาโศกราช ก็สามารถจัดการปกครอง หัวเมืองรายรอบ ได้สำเร็จถึง 12 เมือง เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร คือ

- | | |
|-------------------------|--------------------------|
| 1. เมืองสายบุรี ตราหนุ | 2. เมืองปัตตานี ตราวัว |
| 3. เมืองกลันตัน ตราเสือ | 4. เมืองปาหัง ตรากระต่าย |

³⁰ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ สวัสดิ์ตามพรลิงค์ กรุงเทพฯ. 2557. หน้า 195

- | | |
|------------------------------------|-----------------------------------|
| 5. เมืองไทรบุรี รางูใหญ่ | 6. เมืองพัทลุง รางูเล็ก |
| 7. เมืองตรัง รางูม้า | 8. เมืองชุมพร รางูแพะ |
| 9. เมืองปันทายสมอ (กระบี่) รางูลิง | 10. เมืองสระอุเลา (สงขลา) รางูไก่ |
| 11. เมืองตะกั่วป่า รางูกลาง | 12. เมืองกระบี่ รางูหมา |



ภาพที่ 19 รางู 12 นักษัตร ซึ่งเป็นรางูประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่มา : www.Nakhoninter.com

ตามหลักฐานในหลักศิลาจารึกที่ 24 ว่า ในปี พ.ศ. 1773 ยังคงได้มีการเรียกชื่อว่า “ตามพริงค์” มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีกษัตริย์ผู้ทรงอำนาจพระนามว่า พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมโศกราช ได้แผ่ขยายอำนาจกว้างไกลไปทั่วภูมิภาคภาคใต้ ตั้งแต่ชุมพร ไปจนถึงสุดแหลมมาลายู ซึ่งเป็นพื้นที่ประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน



ภาพที่ 20 ภาพอาณาจักรตามพริงค์ศตวรรษที่ 12-13

ที่มา: <http://www.gotonakhon.com/?p=12368>

ในเวลาต่อมาพระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมโศกราช ได้ยกทัพเรือไปถึงเกาะลังกาถึง 2 ครั้ง รบชนะในครั้งแรก 2 ปีต่อมาได้ยกทัพเรือไปตีเกาะลังกาอีกครั้ง ได้รับความพ่ายแพ้กลับมา แต่ก็ได้รับเอา

ศาสนาพุทธนิกายลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาเป็นศาสนาสำคัญของนครแห่งนี้ จนกระทั่งพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้หมดศรัทธาลงไปพร้อมๆ กับการสิ้นสุดของอาณาจักรศรีวิชัย ครั้งนั้นยังนำเอาพุทธศิลป์แบบลังกา โดยเฉพาะการสร้างพระสถูปขนาดใหญ่ (พระบรมธาตุเจดีย์) อันเป็นอิทธิพลศิลปกรรมที่ได้มาจากเมืองลังกา เรียกว่า สถูปแบบลังกา ต่อมาได้เป็นที่นิยมแพร่หลายไปทั่วในดินแดนแห่งนี้ เช่น ในเขตเมืองสทิงพระ ก็ปรากฏว่ามีพระสถูปทรงกลมที่มีลักษณะที่เลียนแบบมาจากพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช และมีเจดีย์อีกหลายองค์ เช่น ที่วัดสทิงพระ วัดพะโคะ วัดเจดีย์งาม วัดสี่หยัง เป็นต้น จนกระทั่งสถูปแบบลังกาได้แพร่หลายเข้าไปยังเมืองอยุธยา สุโขทัย ศรีสัชชนาลัย มักเรียกกันว่าเจดีย์ทรงลังกา ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันทั้งหมดพร้อมทั้งการแพร่ขยายพุทธศาสนาไปจากเมืองนครศรีธรรมราช ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยว่า “พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทานแก่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลุกแต่เมืองศรีธรรมราชมา” แปลความได้ว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทรงนิมนต์พระสังฆราชจากเมืองนครศรีธรรมราชมาเผยแผ่พระธรรมวินัยแก่ชาวสุโขทัย

ในช่วงแรกของการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีคือสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้แต่งตั้งอุปราช(พัฒน์) บุตรเขยของพระเจ้านครศรีธรรมราช(หนู) ขึ้นเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช "เจ้าพระยานครศรีธรรมราช(พัฒน์) รับราชการมาจนถึงปลาย รัชสมัยรัชกาลที่ 2 จึงได้กราบทูลลาออกจากตำแหน่งด้วยเห็นว่าชราภาพมากแล้วพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระบริรักษ์ภูเบศรผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมากระทำความดีความชอบในราชการจนได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช " คนทั่วไปรู้จักในนามเจ้าพระยานครน้อย " เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ตามหลักฐานทางราชการกล่าวว่า เป็นบุตรเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์) แต่คนทั่วไปทราบกันว่าเป็นโอรสพระเจ้ากรุงธนบุรี เจ้าพระยานครศรีธรรมราชผู้นี้มีความสามารถได้ปราบปรามหัวเมืองมลายูได้สงบราบคาบเป็นนักการทูตที่สำคัญคนหนึ่ง โดยเฉพาะการเจรจากับอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 2-3 ได้ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชมีอิทธิพลต่อหัวเมืองมลายูเป็นที่น่านับถือยำเกรงแก่บริษัทอังกฤษซึ่งกำลังแผ่อิทธิพลทางการค้าขายและทางการเมืองในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้เจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย) ยังเป็นผู้มีฝีมือในทางช่างหลายอย่างเช่น ฝีมือในทางการต่อเรือจนได้รับสมญาว่าเป็น "นาวิสถาปนิก" และในสมัยรัชกาลที่ 4 เจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย) ก็ได้ถวายพระ

แผ่นถมตะทองและพระราชยานถมอีกด้วย ภายหลังจากที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย) ถึงแก่อสัญกรรมเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนถัดมา คือเจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อยกลาง) ผู้บุตรไม่เข้มแข็งเท่าที่ควรเป็นเหตุให้หัวเมืองกระต่างกระเดื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแก้ไขจัดการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ โดยให้มีการปกครองเป็นมณฑลนครศรีธรรมราชจึงเป็นมณฑลหนึ่งของประเทศไทยโดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุโขมนัยวินิต(ปั้นสุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชในพ.ศ. 2439

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเปลี่ยนแปลง การบริหาร ราชการแผ่นดินด้านการปกครองหัวเมืองอีกครั้งหนึ่งในรัชกาลนี้ โปรดฯ ให้มีการแต่งตั้ง ตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ขึ้นเพื่อปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมดในการนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพรกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ดำรงตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ. 2475 จึงได้ยุบมณฑลนครศรีธรรมราชลงเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทยและดำรงฐานะดังกล่าวเรื่อยมาจนปัจจุบัน ด้วยเหตุที่นครศรีธรรมราชมีประวัติอันยาวนานมากก่อนกรุงสุโขทัยซึ่งถือว่าเป็นราชธานีแรกของไทยมีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์มาก่อนศิลปวัฒนธรรม เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ช่างฝีมือพื้นบ้าน การละเล่น และ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจึงมีมากซึ่งชาวเมืองยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน นครศรีธรรมราชจึงมีอารยธรรมและศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติบ้านเมืองมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระบรมธาตุวรมหาวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดวรมหาวิหารตั้งอยู่ในใจกลางเมืองนครศรีธรรมราช31 เดิมชื่อวัดพระบรมธาตุต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในพ.ศ. 2458 พื้นที่ใช้สอยในวัดเมื่อสมัยแรกสร้างจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กำหนดให้บริเวณวัดเป็นเขตพุทธาวาส และได้ตั้งเขตสังฆาวาสขึ้นรอบองค์พระบรมธาตุ ทั้ง 4 ทิศ ได้แก่

³¹ วิมล คำศรี. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช มรดกธรรมสู่มรดกโลก. 2558 หน้า 11

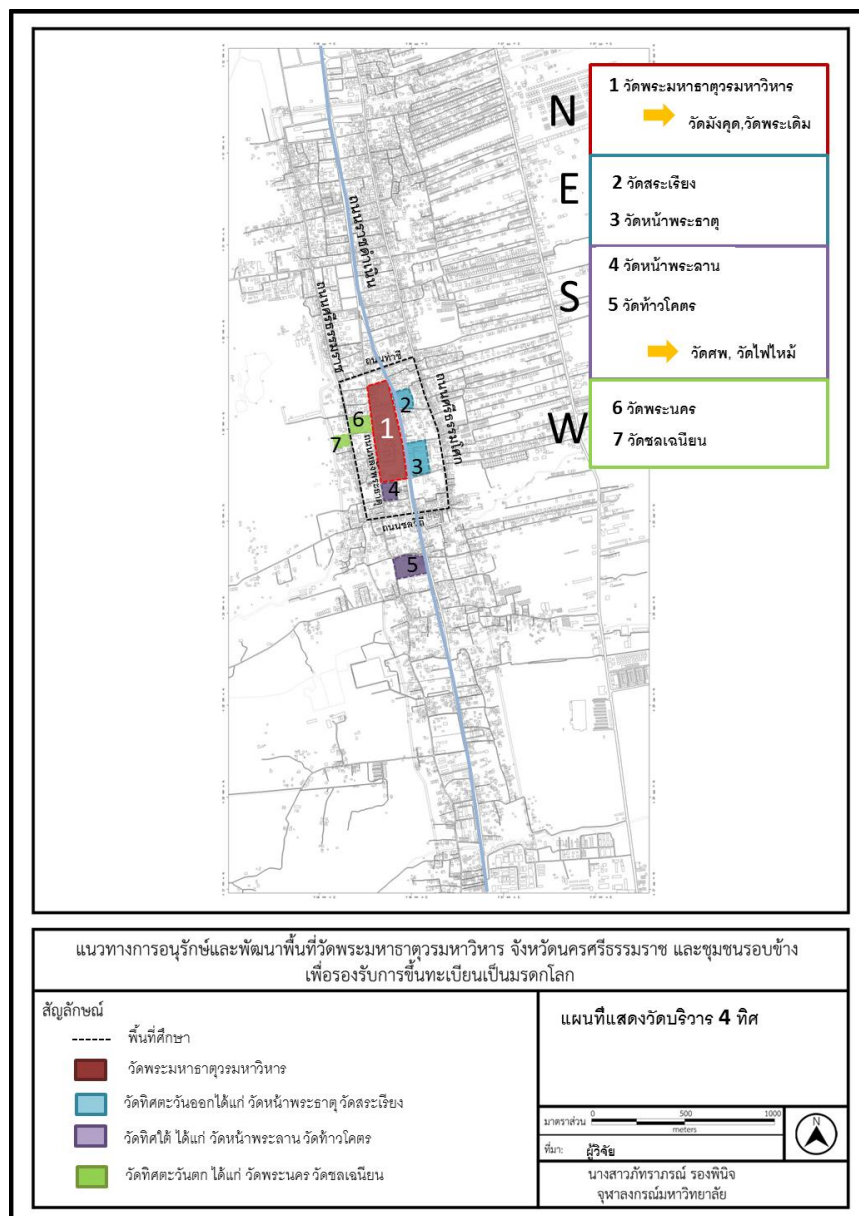
ทิศเหนือ มีวัดพระเดิม วัดมิ่งคุณ และวัดโรงช้าง

ทิศใต้ มีวัดหน้าพระลาน วัดโคกธาตุ วัดท้าวโคตร วัดศพ วัดไฟไหม้ และวัดชายน้ำ

ทิศตะวันออก มีวัดดิงดง วัดธรรมมาดี วัดสิงห์ วัดสระเรียง วัดหน้าพระบรมธาตุ และวัดหน้า

ราหู

ทิศตะวันตก มีวัดพระนคร วัดแม่ชี และวัดชลฉนียน



แผนที่ 1 แสดงวัดบริวาร 4 ทิศรอบวัดพระมหาธาตุฯ

ในปัจจุบัน วัดต่างๆ ที่อยู่รอบองค์พระบรมธาตุทั้ง 4 ทิศ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ วัดโรงช้าง วัดดิ่งตง วัดธรรมาวดี วัดสิงห์ และวัดแม่ชี กลายเป็นวัดร้าง ส่วนวัดพระเดิมและวัดมังคุด รวมเป็นวัดเดียวกับวัดพระมหาธาตุฯ วัดศพและวัดไฟไหม้รวมเป็นวัดเดียวกับวัดท้าวโคตร สำหรับวัดราหูได้รวมกับวัดหน้าพระธาตุ

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร³² เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ทั้งในจังหวัดภาคใต้และรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย รวมทั้งพุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วประเทศ สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างทั้งหลายภายในเขตพระอาราม ล้วนเป็นประจักษ์พยานที่แสดงถึงความศรัทธาเลื่อมใส ที่สืบทอดต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนาน รูปแบบสถาปัตยกรรมและงานช่างศิลปกรรม ปูนปั้นสถานและปูนปั้นวัตถุสะท้อนประวัติศาสตร์และการเผยแพร่เข้ามาของพระพุทธศาสนาในดินแดนภาคใต้และแสดงถึงความสัมพันธ์กับดินแดนอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกันด้วยการรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาร่วมกันและขยายแวงดวงแห่งความศรัทธาจนพระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาท ลังแกวงศ์จากนครศรีธรรมราชเป็นศาสนาประจำชาติไทยในวันนี้



ภาพที่ 21 พระบรมธาตุเจดีย์

ที่มา : ผู้วิจัย

³² ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก. 2558 หน้า 27

พระบรมธาตุเจดีย์ หรือ พระธาตุ แห่งวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นเจดีย์ที่เชื่อกันว่ามีพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ ตำนานระบุว่า พี่น้องสองคน (เจ้าชายทนต์กุมารและพระนางเหมชาลา) เป็นผู้อัญเชิญมาจากอินเดีย เดิมจะไปยังเกาะลังกา แต่เรือแตกจึงดันดันเดินบกมาพบหาดทรายแก้ว เห็นว่าเป็นชัยภูมิเหมาะสม จึงฝังพระบรมสารีริกธาตุไว้แล้วก่อสร้างเจดีย์ เวลาผ่านไปหลายร้อยปี เมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราชตั้งอาณาจักรนครศรีธรรมราชขึ้นแล้ว จึงได้บูรณะใช้รูปแบบทรงระฆังคว่ำอันเป็นสถาปัตยกรรมลังกามาก่อสร้าง มีจุดเด่นที่ยอดเจดีย์ ซึ่งหุ้มด้วยทองคำแท้ จากความเชื่อ เล่าสืบต่อกันมาว่า องค์พระธาตุประกอบด้วยทองรูปพรรณและของมีค่ามากมาย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนำมาถวาย

พระบรมธาตุมีความโดดเด่น ดังนี้ เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญสำหรับศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท จากตำนานรวมถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งตรงกับเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ข้อที่ 2 ที่ว่า เป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณค่าของพัฒนาการอันสำคัญของมนุษยชาติ, ที่ก้าวข้ามผ่านกาลเวลา หรือเป็นช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของวัฒนธรรมโลก, เป็นพัฒนาการทางสถาปัตยกรรม หรือเทคโนโลยี, อนุสรณ์ทางศิลปะ, การวางผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์

วัดเป็นอนุสรณ์สถานสถาปัตยกรรมทางศาสนาพุทธที่ผ่านพลังสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่ ซึ่งตรงกับหลักเกณฑ์ข้อที่ 4 ที่ว่าเป็นตัวอย่างอันโดดเด่นเชิงสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม หรือเทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าเพียงข้อเดียว หรือหลายข้อของพัฒนาการของหน้าประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

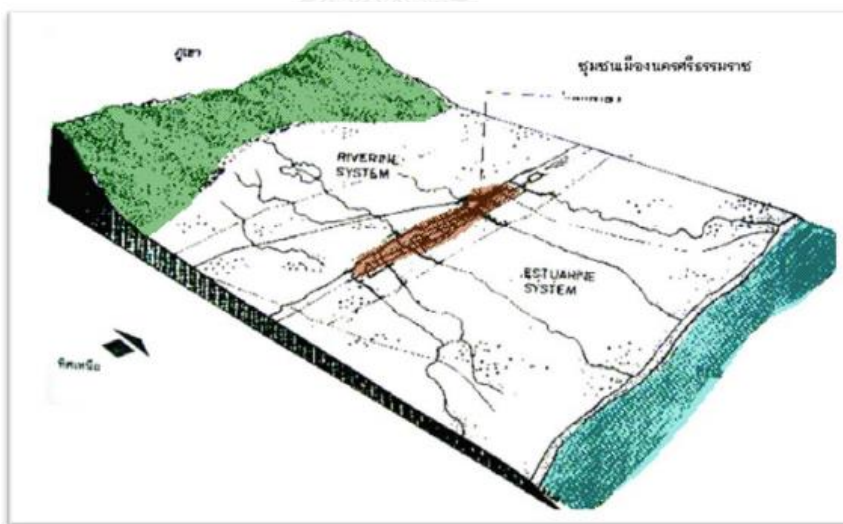
รูปแบบประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระธาตุๆ ของคนจังหวัดนครศรีธรรมราช และคาบสมุทรมาลายูที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อน ถือเป็นเส้นทางวัฒนธรรม ตรงกับเกณฑ์ข้อที่ 6 ที่ว่ามีการเกี่ยวข้องทั้งทางตรง หรือทางนามธรรมที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ หรือประเพณีที่ยังมีพลวัต, แนวความคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับศิลปะ และวรรณกรรมที่แสดงออกถึงคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล

4.2 ลักษณะทางกายภาพ

4.2.1 สภาพทางธรณีวิทยา

เมืองนครศรีธรรมราชมีลักษณะทางภูมิศาสตร์³³ ตั้งอยู่บนแนวสันทรายที่เกิดจากการทับถมของตะกอนทรายและการกระทำของน้ำทะเลเป็นระยะเวลายาวนาน แนวสันทรายที่ทอดตัวเป็นแนวยาวจากเหนือถึงใต้มีความยาวประมาณ 10 กิโลเมตร และมีลำน้ำต่างๆที่ไหลผ่านตัวเมืองจากด้านตะวันตกไปด้านตะวันออก ได้แก่ คลองท่าวัง คลองหน้าเมือง คลองป่าเหล้า คลองคูพาย โดยทำหน้าที่เป็นคูเมือง ซึ่งทำให้ลักษณะของผังเมืองเดิมเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และมีลักษณะแคบยาว โดยพบว่าในอดีตได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน คือกลุ่มศาสนสถานกลุ่มเหนือ กลุ่มศาสนสถานกลุ่มใต้ และส่วนกลางเป็นจวนเจ้าเมือง ซึ่งปัจจุบันคือศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539)

ในพื้นที่ศึกษา ระดับพื้นที่เป็นพื้นที่ราบ ไม่มีระดับความต่างของพื้นที่ โดยมีถนนราชดำเนินเป็นแกนกลางและเชื่อมส่วนต่างๆ ของเมือง เน้นความสำคัญไปที่พระบรมธาตุเจดีย์ รวมทั้งมีกำแพงและคูเมืองล้อมรอบ



ภาพที่ 22 แสดงสภาพภูมิศาสตร์ชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช
ที่มา : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (2556)

³³ นพกร ผลาวรณ การประเมินคุณภาพทางสายตาของภูมิทัศน์ : กรณีศึกษา คุณภาพเชิงทัศนียภาพบนถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาออกแบบและวางผังชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2555

4.2.2 อาคารสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างสำคัญ

มรดกวัฒนธรรมภายในพื้นที่ศึกษาแบ่งเป็นการวิเคราะห์มรดกวัฒนธรรมเชิงกายภาพ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage)

4.2.2.1 คุณค่าของสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้าง

เมืองนครศรีธรรมราช มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยก่อนกรุงสุโขทัย เป็นหัวเมืองสำคัญของทางภาคใต้ เป็นศูนย์กลางเมืองชายทะเล เมืองศูนย์กลางศาสนาพุทธที่เข้ามาจากลังกาตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 18-19 ภายในเมืองจึงมีทางมรดกวัฒนธรรมมากมาย โดยจะแบ่งออกเป็น

ศาสนสถาน ได้แก่ ศาลหลักเมือง อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 5 พระวิหารสูง วัดบุญนารอบ วัดมุ่มป้อม อนุสาวรีย์พระเจ้าศรีธรรมโศกราช กำแพงเมืองเก่า หอพระนารายณ์ หอพระอิศวร พระพุทธสิหิงค์ วัดเสมาเมือง วัดสวนปาน

ชุมชนดั้งเดิม ชุมชนเพนียด ชุมชนหลังสนามหน้าเมือง ชุมชนป่าขอม ชุมชนมุ่มป้อม

อาคารที่โบราณ ได้แก่ หอพระศิวะ หอพระนารายณ์

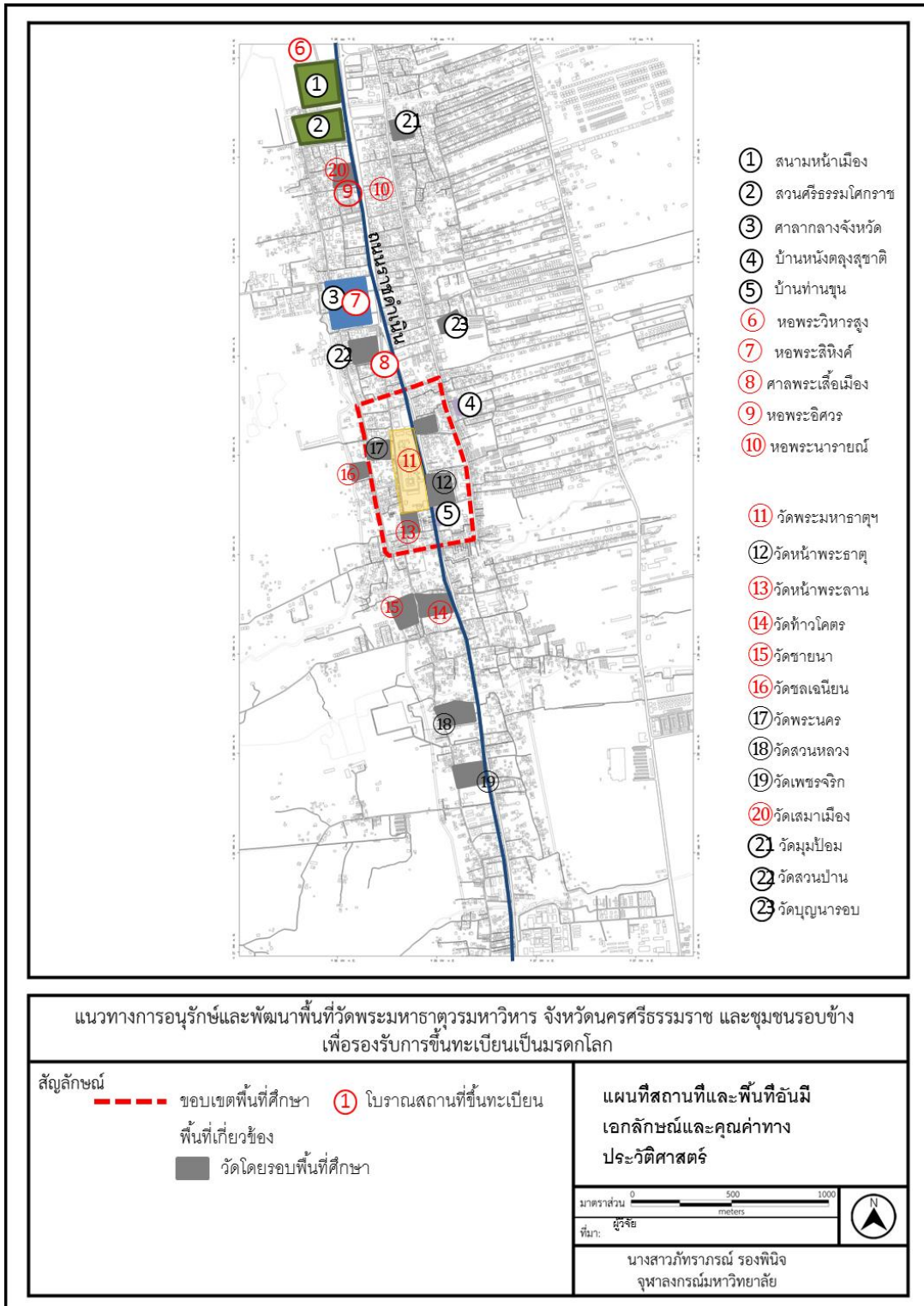
และภายในพื้นที่ศึกษามีอาคารทางมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่า โดยแบ่งออกเป็น

ศาสนสถาน ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดหน้าพระธาตุ วัดสระเรียง วัดหน้าพระลาน วัดพระนคร วัดชลเฉลิม ฐานพระสยามภูวนารถ

สถาปัตยกรรมที่สำคัญ ได้แก่ อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสิน อนุสาวรีย์พระเจ้าทนต์กุมารและพระนางเหมชาลา
















ชุมชนเก่าแก่ ได้แก่ ชุมชนหลังวัดพระธาตุ

อาคาร ได้แก่ บ้านท่าขุน อาคารเก่าด้านหน้าวัดพระมหาธาตุฯ

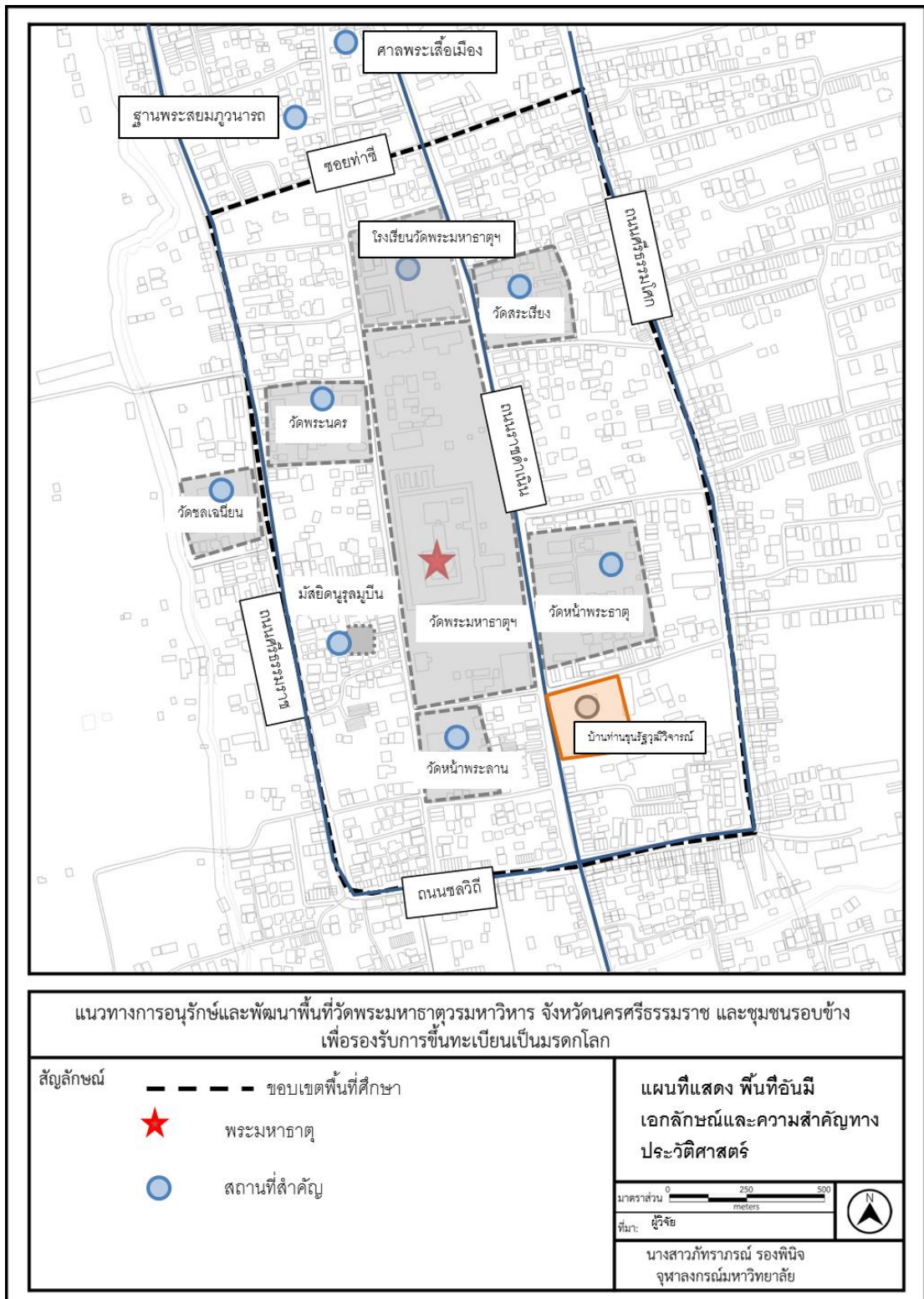


แผนที่ 2 แสดงสถานที่สำคัญพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ตารางที่ 2 แสดงสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญในเมืองนครศรีธรรมราช

<p>วัดพระมหาธาตุฯ</p> 	<p>วัดหน้าพระธาตุ</p> 	<p>วัดสระเรียง</p> 
<p>บ้านท่านขุน</p> 	<p>บ้านหนังสุชาติ</p> 	<p>วิหารสูง</p> 
<p>หอพระศิวะ</p> 	<p>หอพระนารายณ์</p> 	<p>หอพระพุทธสิหิงค์</p> 
<p>ศาลพระเสื้อเมือง</p> 	<p>ฐานพระสยามภูวนารถ</p> 	<p>สวนศรีธรรมโคกราช</p> 
<p>สนามหน้าเมือง</p> 	<p>ศาลหลักเมือง</p> 	<p>วัดเสมาเมือง</p> 

จากการที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงปรากฏสถานที่และพื้นที่อันมีเอกลักษณ์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากมาย โดยเริ่มเข้าเขตเมืองเก่า มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราช ได้แก่ วัดที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต ได้แก่ วัดเสมาเมือง วัดชายนา วัดพระมหาธาตุฯ วัดชลเฉนียน วัดทำวโคตรต่างเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาวิชาต่างๆ รวมถึงพื้นที่ในการรักษาวัฒนธรรมเก่าแก่ประเพณีดั้งเดิม เช่น ประเพณีให้ทานไฟ ประเพณีชักพระ ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ โดยจะมีวัดพระมหาธาตุฯ ซึ่งเป็นวัดศูนย์กลางที่มีความสำคัญ และมีขนาดใหญ่เป็นพื้นที่รวมงานประเพณี รummhrสพ การละเล่นพื้นบ้านมาตั้งแต่สมัยโบราณ ไม่ว่าจะเป็น หนังตลุง มโนราห์ เพลงบอก เป็นต้น ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวเมืองนครศรีธรรมราชผูกผันอยู่กับพื้นที่ดังกล่าวมาเป็นเวลานาน และยังคงดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่นการสวดมนต์ข้ามปีบูชาพระธาตุฯ วึ่งข้ามปีบูชาพระธาตุฯ การตักบาตรในเทศกาลสำคัญของทางพุทธศาสนา ทำให้พื้นที่ดังกล่าวยังคงมีการดำเนินของกิจกรรมเรื่อยมา และจะเห็นว่ามีศาสนสถานของศาสนาพราหมณ์ คือโบสถ์พราหมณ์ หอพระศิวะ หอพระนารายณ์ กระจายตัวอยู่ภายในเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชเรื่อยมาในด้านพิธีกรรมต่างๆ เช่น การทำขวัญนาค การลงเสาเอก และมีประเพณีที่ได้มีการรื้อฟื้นกลับมาคือพิธีโล้ชิงช้า ประเพณีแห่นางกระดานในเทศกาลสงกรานต์ซึ่งถือเป็นงานสำคัญของจังหวัดอีกงานหนึ่ง

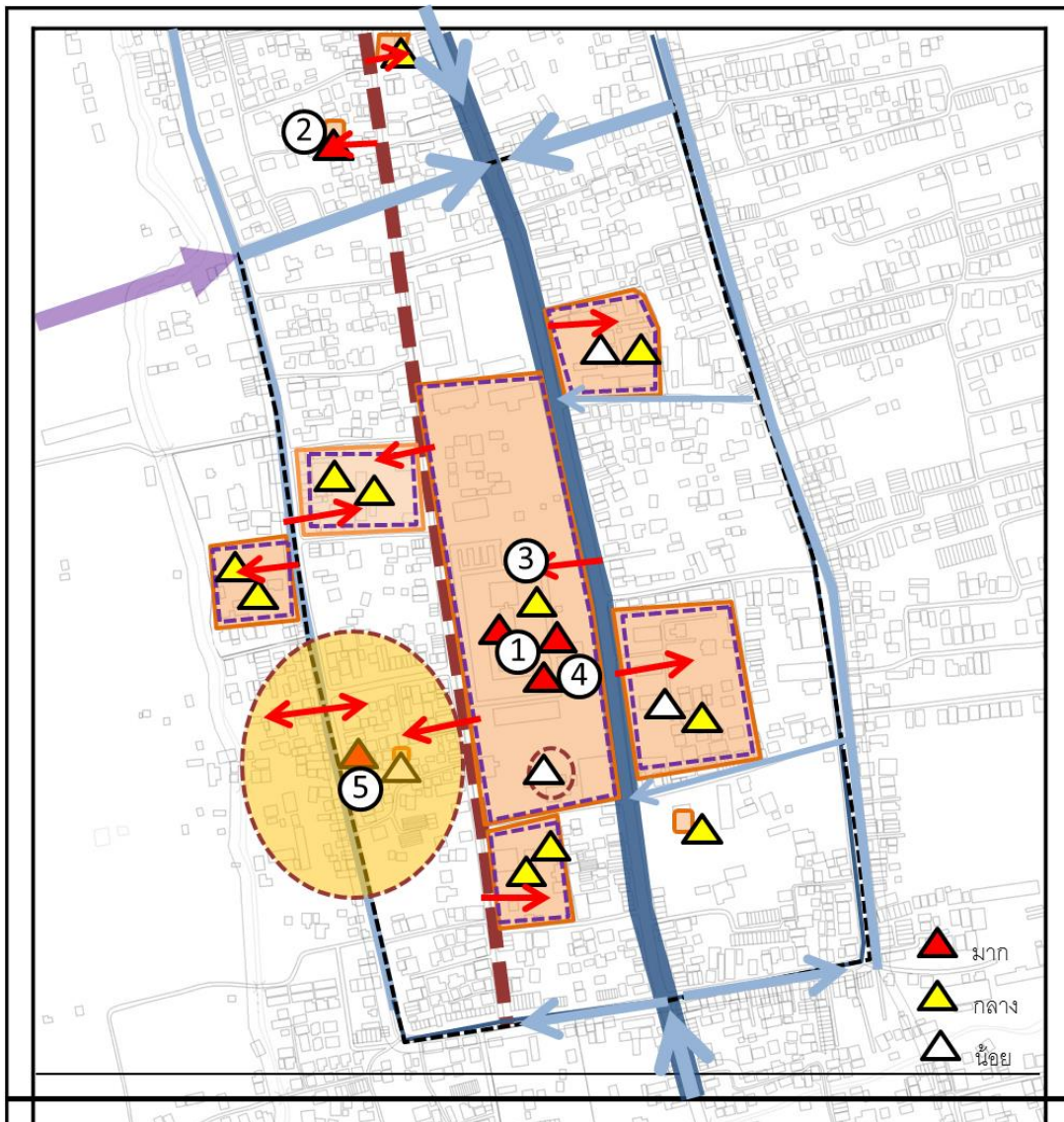


แผนที่ 3 ภาพแสดงพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์

การประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาแบ่งเป็นคุณค่าเชิงสังคมวัฒนธรรมและคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ โดยคุณค่าเชิงสังคมวัฒนธรรมแบ่งเป็น คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าเชิงวัฒนธรรม คุณค่าเชิงสังคม คุณค่าเชิงสุนทรียภาพ คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ และคุณค่าทางเศรษฐกิจ คือ วัดเป็นตัวแทนได้และวัดเป็นตัวแทนไม่ได้ ผลการประเมินคุณค่าแสดงในตารางที่ 4-2

คุณค่าทางวัฒนธรรม								ผลการประเมินคุณค่า
คุณค่าเชิงสังคมวัฒนธรรม						คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ		
	คุณค่าด้านประวัติศาสตร์	คุณค่าเชิงวัฒนธรรม	คุณค่าเชิงสังคม	คุณค่าเชิงสุนทรียภาพ	คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ	วัดเป็นตัวแทนได้	วัดเป็นตัวแทนไม่ได้	
มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้								
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	●	●	●	●	●	●	●	มาก
ศาลพระเสื้อเมือง	●		●		●		●	กลาง
ฐานพระสยามภูวนารถ	●	●	●	●	●		●	มาก
วัดชลเฉียน	●	●	●				●	กลาง
วัดหน้าพระลาน	●	●	●				●	กลาง
วัดสระเรียง		●	●				●	น้อย
วัดหน้าพระธาตุ		●	●				●	น้อย
บ้านท่านขุนรัฐวุฒิวิจารณ์	●		●			●	●	กลาง
มัสยิดนุรุลมุบีน			●				●	น้อย
มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้								
ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ	●	●	●	●	●	●	●	มาก
ประเพณีงานสารทเดือนสิบ	●	●	●	●	●	●	●	มาก
ประเพณีให้ทานไฟ		●	●	●	●		●	กลาง
ประเพณีกวนข้าวมธุปายาส		●	●	●	●		●	กลาง
ภูมิปัญญาทำเครื่องทองเหลือง	●	●	●	●		●	●	มาก
ภูมิปัญญาการทำขนมลา		●	●	●		●	●	กลาง

ตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา



แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนรอบข้าง เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก



มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้



มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

- 1 วัดพระมหาธาตุฯ
- 2 สุสานพระสยาม
- 3 ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ
- 4 ประเพณีสารทเดือนสิบ
- 5 ภูมิปัญญาการทำเครื่องทองเหลือง

แผนที่คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม

มาตราส่วน 0 250 500 meters



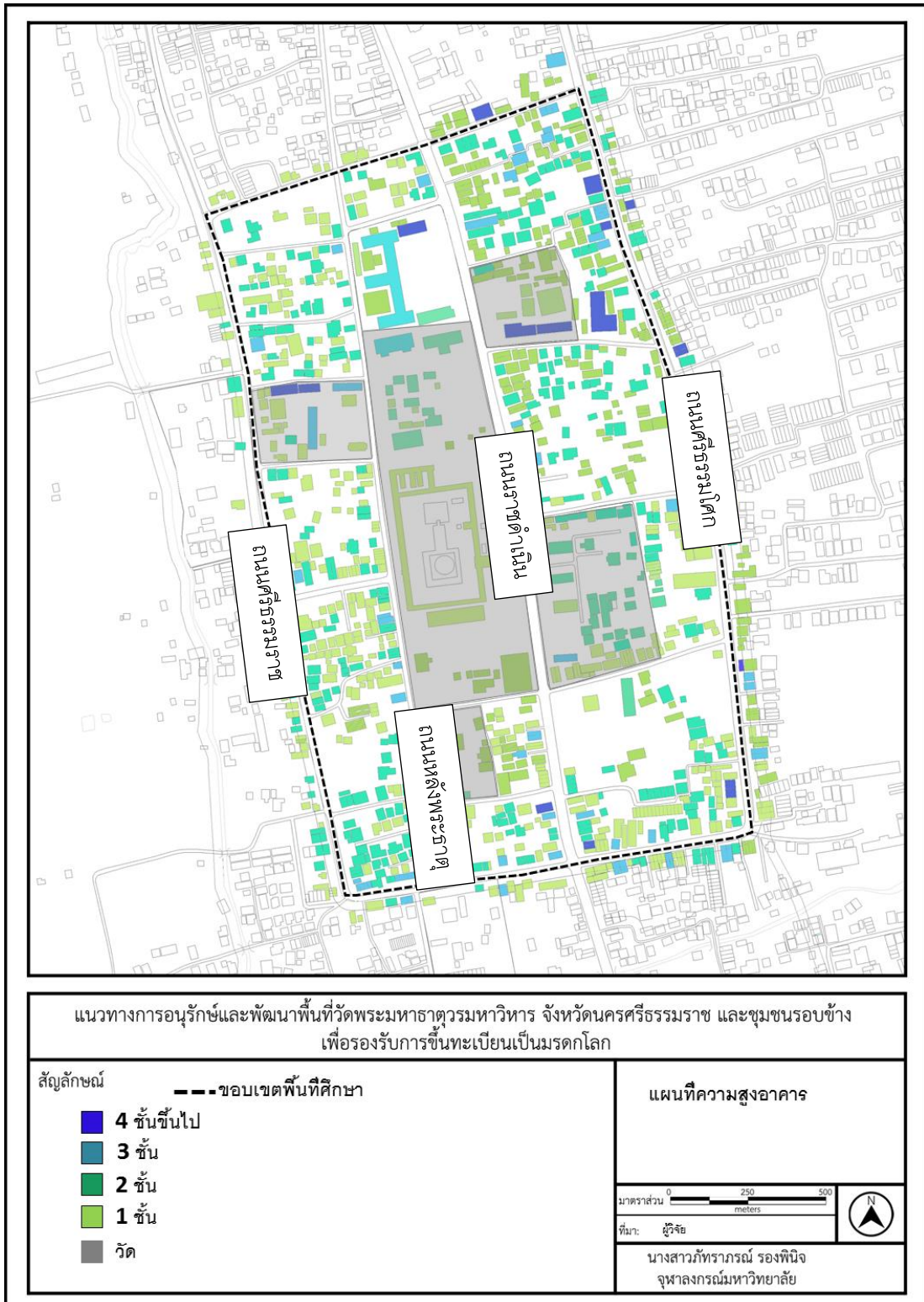
ที่มา: นางสาวภัทราภรณ์ ร่องพินิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4 ภาพแสดงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา

ผลการประเมินระดับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมแบ่งเป็น 3 ระดับ คือมีคุณค่ามาก ได้แก่ วัดพระมหาธาตุฯ ฐานพระสยามฯ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสารทเดือนสิบ ภูมิปัญญาการทำเครื่องทองเหลือง มีคุณค่าระดับกลาง ได้แก่ ศาลพระเสื้อเมือง วัดบวรวิหารทั้ง 4 ทิศรอบพระธาตุฯ ประเพณีให้ทานไฟ บ้านท่าขุน ประเพณีกวนข้าวมธุปายาส ภูมิปัญญาการทำขนมลา และมีค่าน้อย ได้แก่ มัสยิดนูรุลมุบีน วัดสระเรียงและวัดหน้าพระธาตุ ซึ่งจะเห็นว่าพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ เชื่อมต่อไปทางฝั่งตะวันตก (ด้านหลังวัด) ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งปัจจุบันมรดกวัฒนธรรมบางแห่งถูกละเลยในการบูรณะ ดูแลรักษา

4.2.2.2 ความสูงอาคาร

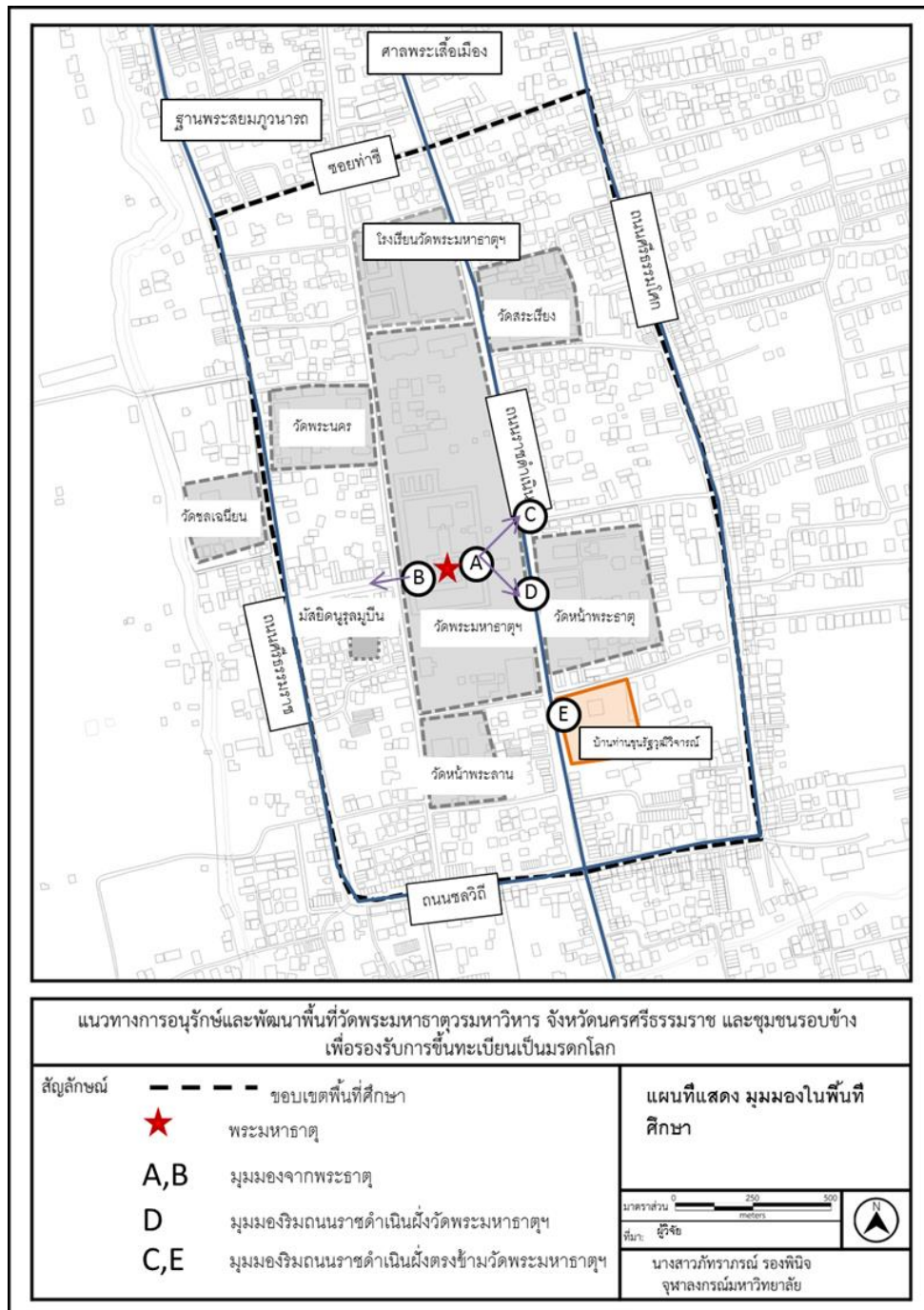
อาคารในพื้นที่ศึกษา โดยส่วนใหญ่จะมีความสูงในช่วง 1-5 ชั้น อีกทั้งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีการควบคุมความสูงอาคารตามเทศบัญญัติเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ซึ่งกำหนดความสูงอาคารไม่เกิน 12 เมตร ในส่วนของอาคารในพื้นที่ศึกษาที่มีความสูงเกิน สันนิษฐานว่าเกิดก่อนการบังคับใช้เทศบัญญัติหรือการเปลี่ยนแปลงผังการใช้ประโยชน์ที่ดินที่กำหนดพื้นที่จากพื้นที่ที่อยู่อาศัยปานกลางเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์



แผนที่ 5 ภาพแสดงความสูงอาคารในพื้นที่ศึกษา

มุมมองในพื้นที่ศึกษา

มุมมองในพื้นที่ศึกษา แบ่งเป็นมุมมองจากที่สูง คือจากองค์พระธาตุ และมุมมองความ
ต่อเนื่องหน้าวัดด้านถนนราชดำเนินด้านหน้าวัดพระมหาธาตุฯ และมุมมองด้านหลังวัด



แผนที่ 6 ฝั่งแสดงตำแหน่งมุมมองสำคัญในพื้นที่ศึกษา

- มุมมองจากที่สูง



ภาพที่ 23 มุมมองจากบนพระธาตุฯ ด้านหน้าวัดบนถนนราชดำเนินมุมมองจากจุด A และด้านหลังวัด มุมมองจากจุด B (แผนที่ 6)

- มุมมองหน้าวัดริมถนนราชดำเนินฝั่งหน้าวัดพระมหาธาตุฯ



ภาพที่ 24 ภาพอาคารพาณิชย์ ร้านค้าแผงลอยซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามวัดพระมหาธาตุฯ เป็นมุมมอง C (แผนที่ 6)



ภาพที่ 25 ภาพทิวทัศน์ด้านหน้าวัดพระมหาธาตุฯ เป็นมุมมองจากจุด D (แผนที่ 6)



ภาพที่ 26 ภาพทิวทัศน์บ้านท่านขุนรัฐวุฒิจารณ์ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามวัดพระมหาธาตุฯ เป็นมุมมองจากจุด E (แผนที่ 6)

มุมมองด้านหลังวัดพระมหาธาตุฯ ชุมชนหลังพระธาตุฯ จะเห็นสายไฟขัดขวางมุมมอง รวมทั้งสีของอาคารที่ไม่มีความกลมกลืนกับความเป็นย่านพื้นที่อนุรักษ์

มุมมองด้านหน้าวัดพระธาตุฯ จะเห็นความไม่เป็นระเบียบของอาคาร ทั้งลักษณะอาคาร สี ทำให้เมื่อมองออกไปจากพระธาตุฯ ไม่สวยงาม มีร้านค้าแผงลอยรบกวนทัศนียภาพของวัดพระมหาธาตุฯ ภาพบ้านท่านขุนรัฐวุฒิวิจารณ์ ซึ่งเป็นบ้านเรือนไทยปั้นหยายอายุ 108 ปีมีการอนุรักษ์และซ่อมแซมให้เป็นสถานที่เพื่อนักท่องเที่ยวเข้าชม

4.2.2.3 การใช้ประโยชน์อาคาร

ในพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราช มีการใช้ประโยชน์อาคารในรูปแบบต่างๆ โดยการใช้อาคารส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นอาคารที่พักอาศัย สถานที่ราชการและศาสนสถาน มีส่วนการใช้อาคารเพื่อพาณิชย์กรรมจะกระจายอยู่บริเวณริมถนนราชดำเนินในพื้นที่ศึกษาได้มีการแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

- อาคารทางศาสนา

อาคารทางศาสนาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อเมืองและชุมชนตั้งแต่อดีต พื้นที่ส่วนนี้จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ เนื่องจากเป็นศูนย์กลางเมืองและชุมชนเช่น วัดพระนคร วัดสระเรียง วัดหน้าพระธาตุ วัดหน้าพระลาน วัดชลเฉลิม มัสยิดนูรุลมุบีน

- อาคารเพื่อพาณิชย์กรรม

จะเห็นว่าอาคารพาณิชย์จะกระจายตัวตามเส้นถนนราชดำเนินซึ่งเป็นถนนเส้นหลัก และถนนศรีธรรมโศกซึ่งเป็นสายรอง เป็นที่ตั้งของร้านค้า ร้านอาหาร จากการขยายตัวของเมืองพบว่าเกิดอาคารพาณิชย์ตามแนวเส้นหลังเพิ่มมากขึ้น อาคารเก่าริมถนนราชดำเนินปรับเปลี่ยนเป็นอาคารพาณิชย์ ห้องแถวเป็นจำนวนมาก

- อาคารที่พักอาศัย

พื้นที่อยู่อาศัยในอดีตอยู่ตามเส้นหลักถนนราชดำเนิน เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนความเจริญเข้ามา บ้านริมถนนสายหลักปรับปรุงแบบเป็นอาคารพาณิชย์ มีการสร้างบ้านกระจายเข้าไปตามตรอก ซอย มากขึ้น และมีทิศทางที่กระจายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

- อาคารราชการ

มีการใช้ประโยชน์ประเภทนี้ที่สำคัญได้แก่ ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช องค์การบริหารส่วนจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ศาลประจำจังหวัด สถานีตำรวจภูธรจังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านพักข้าราชการ ซึ่งล้วนอยู่ตามแนวเส้นถนนราชดำเนินซึ่งเป็นถนนสายหลักในพื้นที่

- อาคารสำหรับการศึกษา

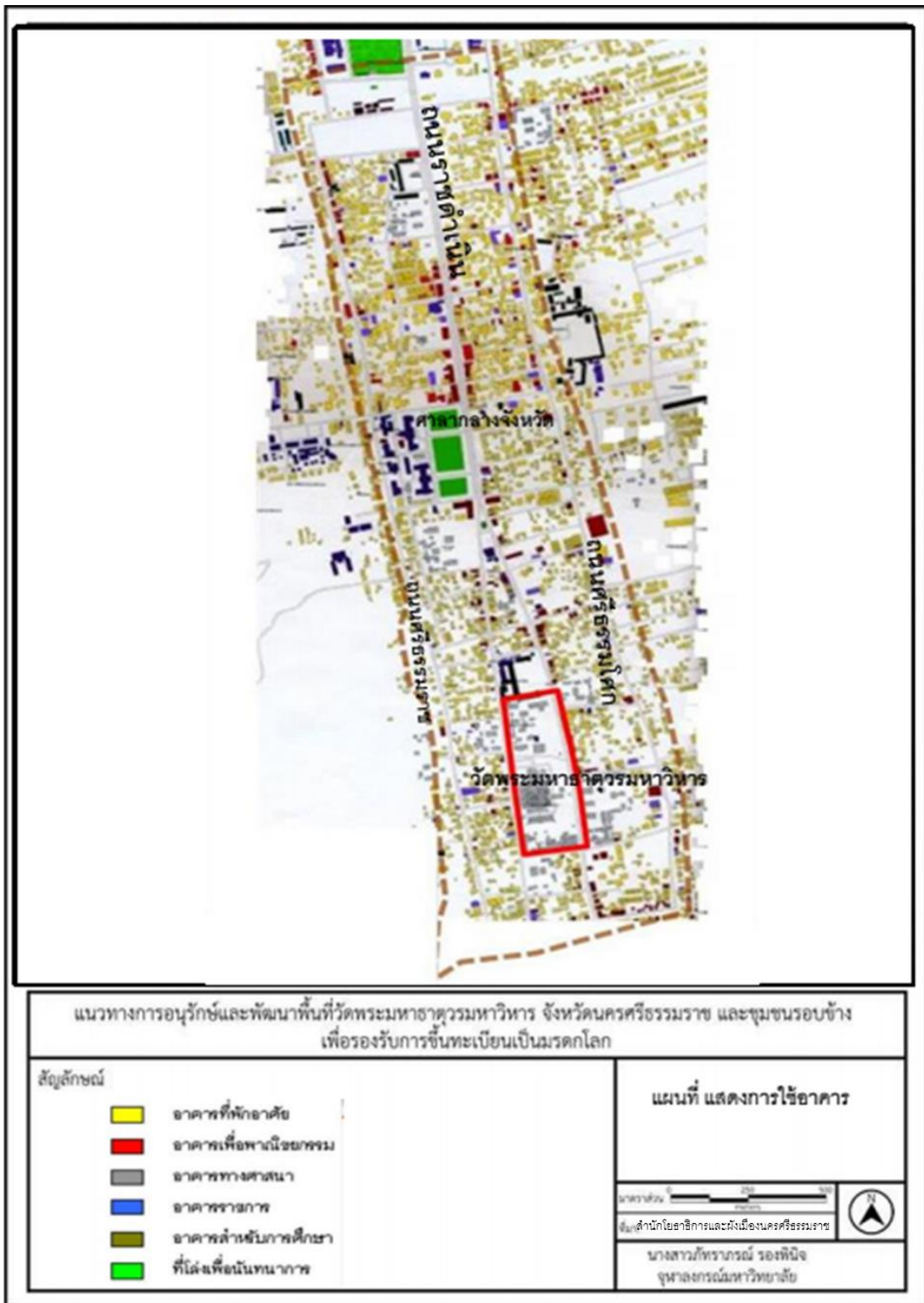
ประกอบด้วยสถาบันการศึกษาระดับอนุบาล-อุดมศึกษา โดยสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ โรงเรียนอนุบาลลู่กัด โรงเรียนอนุบาลจังหวัด โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช โรงเรียนพาณิชย์การ โรงเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งกระจายตัวตามเส้นถนนราชดำเนิน

- ที่โล่งเพื่อนันทนาการ

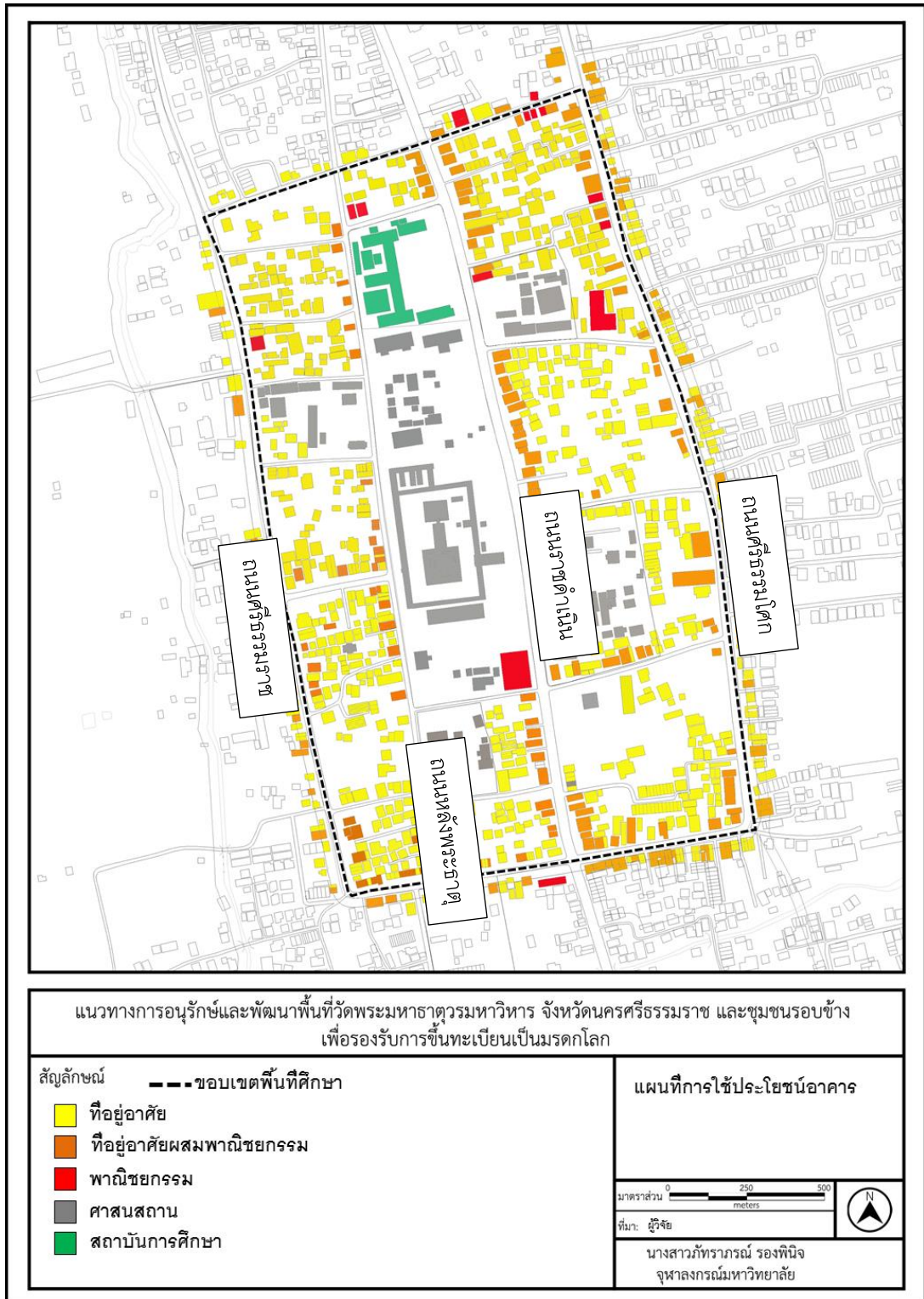
เป็นพื้นที่โล่ง พื้นที่สาธารณะเพื่อใช้เป็นพื้นที่นันทนาการ ได้แก่ ศาลากลางจังหวัด สนามหน้าเมือง นอกจากเป็นพื้นที่เพื่อนันทนาการแล้วยังเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมประเพณี การแสดง การจัดงาน ตลาดน้ำ มหรสพต่างๆอีกด้วย

- ประเภทพาณิชยกรรมผสมที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยร้านค้าตึกแถวริมถนนราชดำเนิน ริมถนนพระนคร และถนนศรีธรรมโศกราช รวมถึงชอยย่อย

การใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่ศึกษา พบว่าส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัย จะมีบริเวณพื้นที่ริมถนนราชดำเนิน ถนนศรีธรรมราช ถนนศรีธรรมโศก จะมีรูปแบบเป็นแบบผสมพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัย ในพื้นที่มีอาคารประเภทพาณิชยกรรม ได้แก่ ร้านอาหาร โรงแรม และมีสถาบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ



แผนที่ 7 ภาพแสดงการใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราช



แผนที่ 8 ภาพแสดงการใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่ศึกษา

4.2.3 โครงข่ายการสัญจร และการเข้าถึง

4.2.3.1. การคมนาคม และขนส่ง

การคมนาคมและขนส่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช การคมนาคมมี 3 ประเภท คือ ทางรถไฟ ทางรถยนต์ และทางอากาศ

1. การขนส่งทางรถไฟ

มีทางรถไฟจากทางรถไฟสายใต้ แยกจากชุมทางเขาชุมทอง ไปยัง อ.เมือง นครศรีธรรมราช โดยมีการให้บริการขบวนรถจากนครศรีธรรมราช - กรุงเทพฯ มีวันละ 2 ขบวน คือรถด่วน และรถเร็ว

2. การขนส่งทางรถยนต์

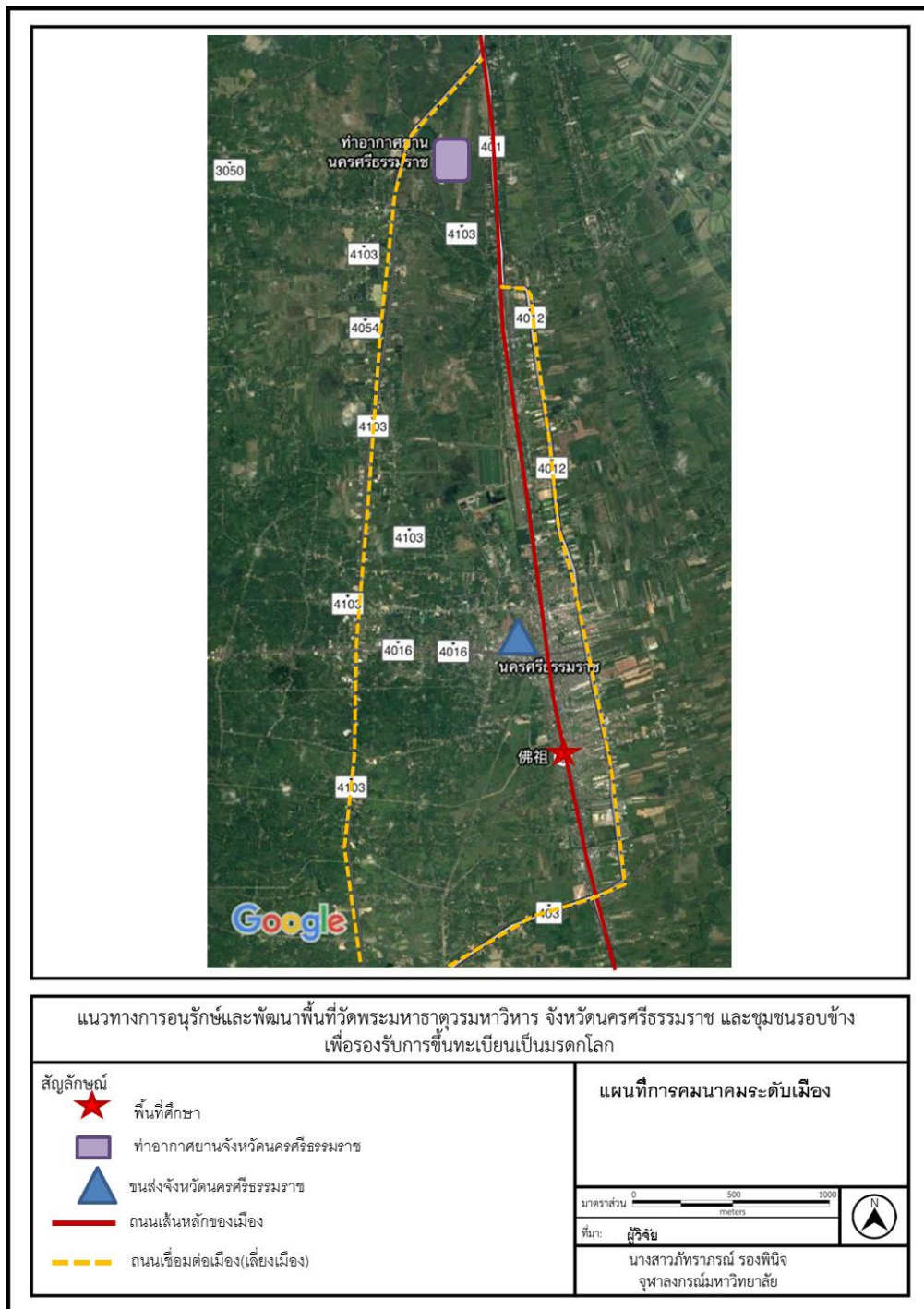
ทางหลวงแผ่นดินที่สำคัญ ที่เชื่อมโยงจังหวัดใกล้เคียง

- ทางหลวงหมายเลข 41 เริ่มต้นจากอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผ่านสุราษฎร์ธานี เข้าสู่ นครศรีธรรมราช
- ทางหลวงหมายเลข 403 จากนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอร่อนพิบูลย์ ทุ่งสง เข้าเขต จังหวัดตรัง
- ทางหลวงหมายเลข 408 จากนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอเชียรใหญ่ หัวไทร เข้าสู่จังหวัด สงขลา
- ทางหลวงหมายเลข 4013 จากนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอปากพนัง หัวไทร เข้าสู่ จังหวัดสงขลา

การคมนาคมภายในตัวจังหวัด มีรถสองแถววิ่งบริการรอบเมืองและจากนครศรีธรรมราช ไปสู่จังหวัด ช้างเคียง สามารถเลือกใช้บริการได้ทั้งรถตู้ รถแท็กซี่ รถโดยสาร

3. การขนส่งทางอากาศ

ทางอากาศยานนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อยู่ห่าง จากจังหวัด ประมาณ 15 กิโลเมตร มีพื้นที่ 1,790 ไร่

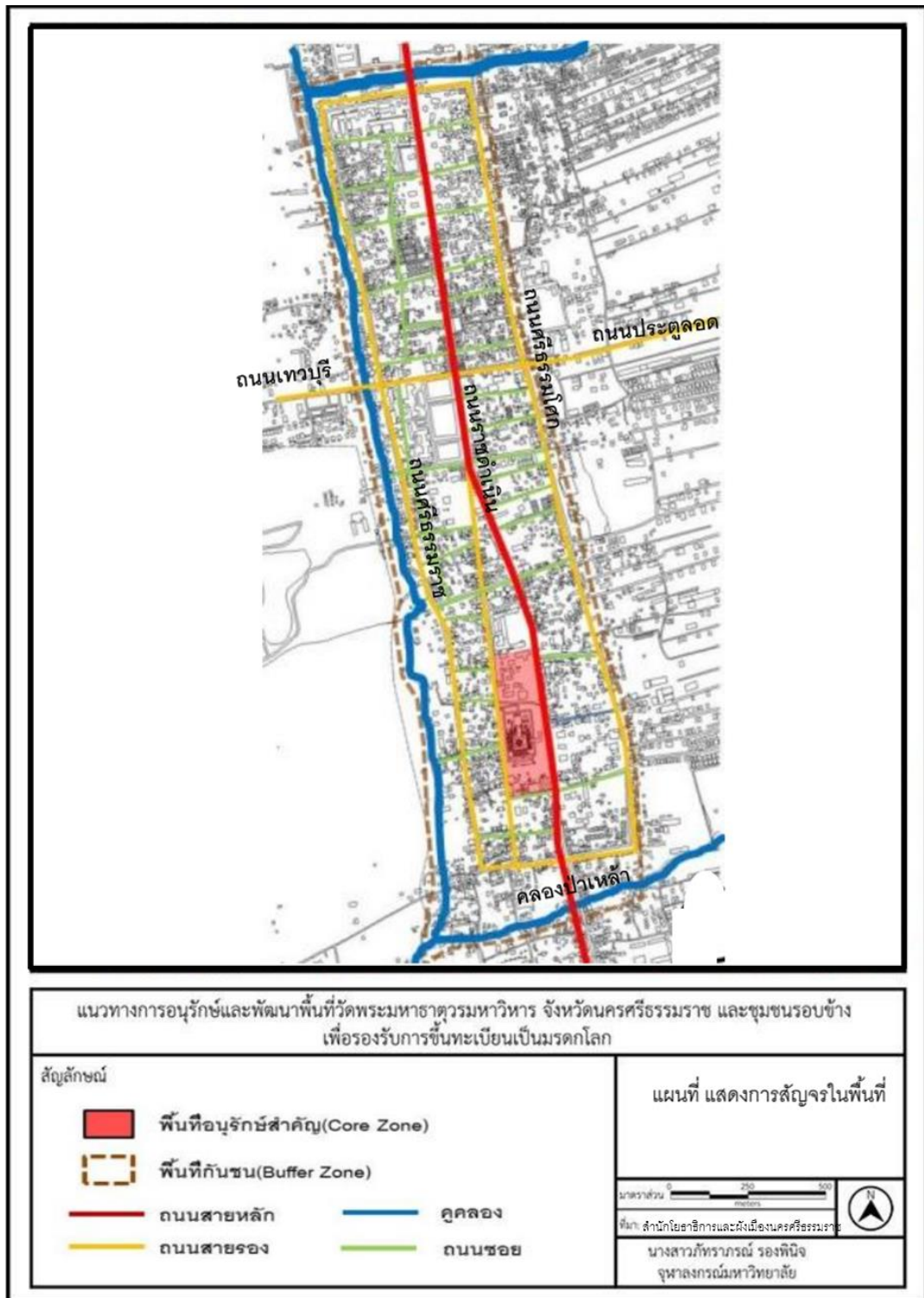


แผนที่ 9 ภาพแสดงการคมนาคมระดับเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

โครงข่ายการคมนาคมในพื้นที่ศึกษา จากโครงข่ายเดิมที่มีถนนราชดำเนินเป็นสายหลักของพื้นที่ มีถนนศรีธรรมโศกและถนนศรีธรรมราช เป็นถนนสายรอง และมีซอยย่อยเชื่อมถนนหลักและถนนรองในพื้นที่ และมีถนนพุทธภูมิเข้ามาในพื้นที่ที่เชื่อมจากถนนริมทางรถไฟซึ่งต่อมาจากถนนเลี้ยวเมือง ทำให้การเข้าถึงพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ สะดวกยิ่งขึ้น

โดยถนนราชดำเนินถือเป็นถนนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเข้าถึงพื้นที่อนุรักษ์วัดพระมหาธาตุฯ มีรถโดยสารประจำทางระหว่างเมืองผ่าน ทั้งรถเมลิโดยสาร รถตู้ รถทัวร์ มีรถโดยสารประจำทางสายหัวถนน-สนามกีฬาผ่าน เชื่อมพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราชจากทางเหนือ-ใต้ และเป็นถนนหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุ งานสารทเดือนสิบ การตักบาตรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และในพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ มีกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางด้วยรถทัวร์เข้ามาบูชาพระธาตุฯ โดยการเข้ามาในพื้นที่ของรถทัวร์เหล่านั้น ทำให้การจราจรด้านหน้าวัดติดขัด พื้นที่จอดรถที่ทางวัดมีไม่เพียงพอต่อความต้องการในช่วงเทศกาลต่างๆที่ใช้พื้นที่ในการจัดกิจกรรม ทำให้รถทัวร์จอดริมถนนราชดำเนินทำให้เกิดปัญหาการจราจรเพิ่มขึ้น

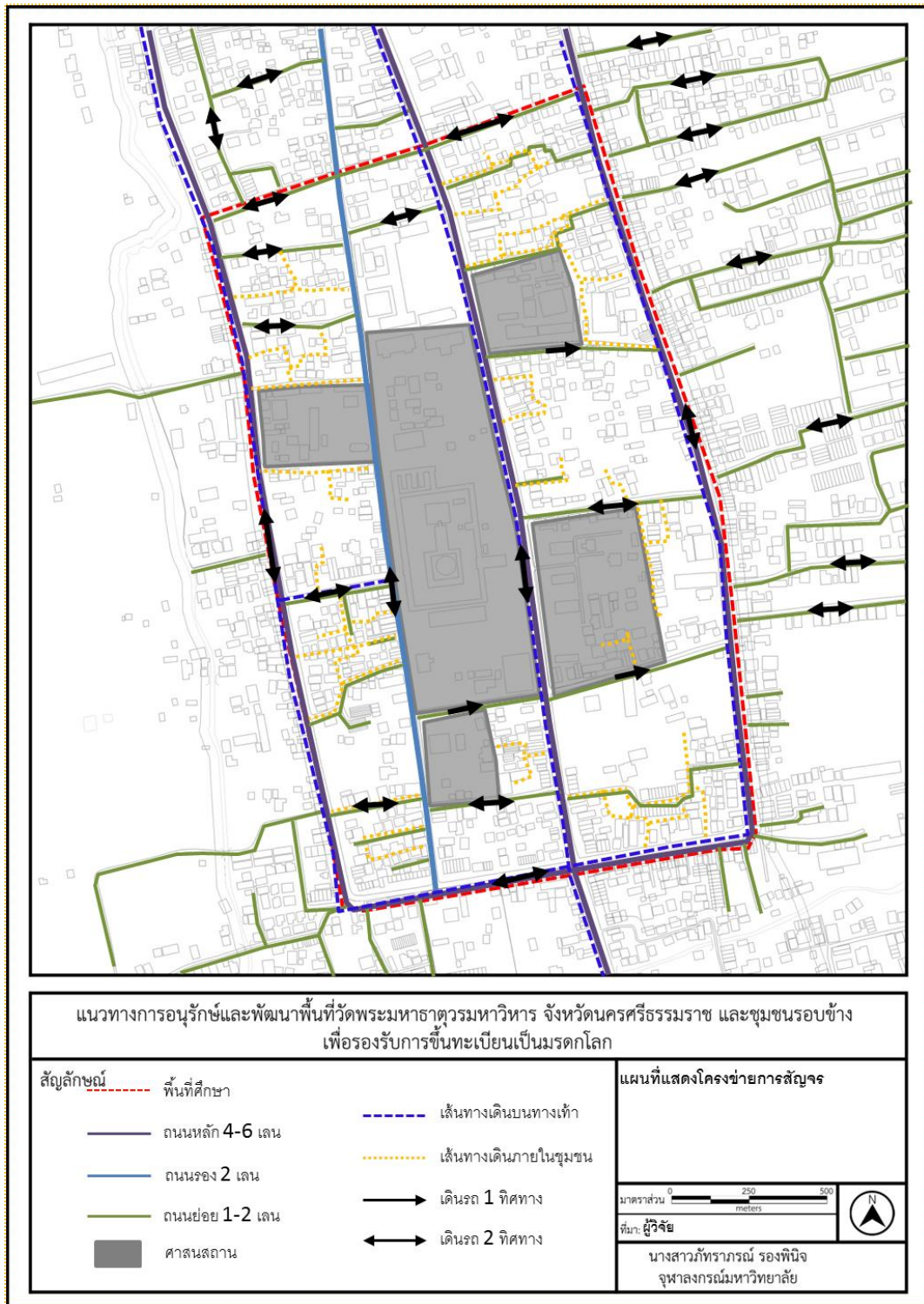
ทางเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา มีถนนราชดำเนิน ถนนศรีธรรมโศก ถนนศรีธรรมราช และถนนหลังพระธาตุฯ ที่มีทางเดินริมเท้า ส่วนถนนเส้นอื่นในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีขนาด 2-4 เลนและไม่มีทางเดินเท้า ทำให้การเชื่อมต่อด้วยการเดินเท้าน้อยในพื้นที่ อีกทั้งรูปแบบทางเดินเท้าที่มีไม่ส่งเสริมการเดินในพื้นที่ เนื่องจากการวางสิ่งของกีดขวางทางเดินเท้า ขนาดทางเดินเท้าที่มีขนาดเล็ก และลักษณะทางเดินเท้าไม่มีร่มเงา



แผนที่ 10 ภาพแสดงการอนุรักษ์ในพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราช



แผนที่ 11 ภาพแสดงรูปแบบการสัญจรทางเท้าในพื้นที่เมืองนครศรีธรรมราช

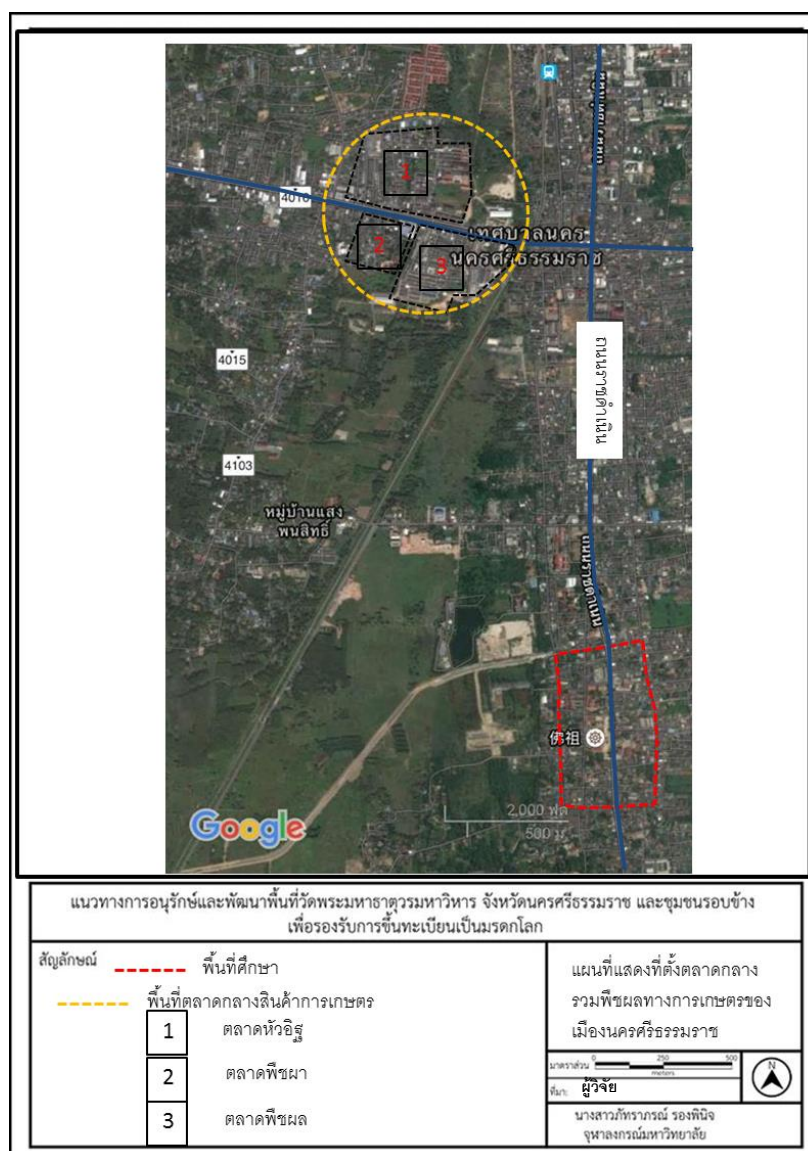


แผนที่ 12 ภาพแสดงรูปแบบการสัญจรในพื้นที่ศึกษา

4.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

4.3.1 ด้านเศรษฐกิจ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมืองนครศรีธรรมราชประกอบด้วย กิจกรรมการค้าทั้งปลีกและส่ง โดยเฉพาะสินค้าเกษตรเนื่องจากมีตลาดกลางสินค้าการเกษตรในเขตพื้นที่เมือง ได้แก่ ตลาดหัวอัฐ ตลาดกลางพืชผล รวมทั้งมีการทำประมงชายฝั่งทะเลอ่าวไทย มีปากแม่น้ำปากนครน้ำซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมือง 10 กิโลเมตร



แผนที่ 13 แสดงที่ตั้งตลาดรวมพืชผลหัวอัฐ



ภาพที่ 27 ตลาดรวมพืชผลหัวอิฐ

ที่มา : www.oknation.net

ประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อ ปี 39,165บาท (ข้อมูล ปี 2540) ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมทำให้นครศรีธรรมราชเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของภาคใต้ โดยเฉพาะข้าว ยางพารา ไม้ผล ไม้ยืนต้นต่าง ๆ อาชีพที่สำคัญ ได้แก่

1. การเพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่

- ข้าว นครศรีธรรมราชเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญมากของภาคใต้ ส่วนใหญ่ทำนาในบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง การทำนาส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนที่มีตามธรรมชาติทำให้ผลผลิตโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทำให้เกิดโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังเพื่อแก้ปัญหา

- ยางพารา เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญมีพื้นที่ปลูกคิดเป็นร้อยละ 63.4 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ไม้ผลที่สำคัญ ได้แก่ มะพร้าว มังคุด ทุเรียน เงาะ พืชผักปลูกทั้งเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อการค้าผักที่ปลูกมีหลายชนิด ได้แก่ พริก แตงกวา ถั่ว ผักยาว ผัก คะน้า ผัก กวางตุ้ง เป็นต้น

2. การประมง ประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีอาชีพประมงเป็นอาชีพหลักมาเป็น เวลานาน

เนื่องจากมีชายฝั่งทะเลทอดยาวประมาณ 225 กิโลเมตร มีอ่าวที่มีพื้นที่ติดชายฝั่ง เนื่องจากเว้าอ่าวไทยเขตจังหวัด นครศรีธรรมราชเป็นเขตนํ้าตื้น ที่มีลํานํ้าไหลลงสู่อ่าวหลายสายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แม่นํ้าปากพนังเป็นเขตที่มีความอุดมสมบูรณ์ของห่วงโซ่อาหาร จึงทำให้มีปลาชุกชุม ทรัพยากรประมงที่สำคัญ ได้แก่ ปลาทู ปลาลัง ปลาฉลาม ปลากระเบน ปลาเบ็ด กุ้ง กุ้ง เคย ปู ปลาหมึก หอยแมลงภู่ และสัตว์นํ้าอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการทำประมงนํ้าจืดและนํ้ากร่อยในหลายพื้นที่

ในเขตพื้นที่ศึกษา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายทั้งการค้าปลีกและการทำธุรกิจ
กิจการด้านอื่นๆ เนื่องจากพื้นที่ติดถนนสายหลักคือถนนราชดำเนิน และมีถนนเชื่อมถนนอีก 2
เส้นทางที่เชื่อมต่อถึงกัน คือถนนศรีธรรมโศก และถนนศรีธรรมราช มีพื้นที่ค้าขายสินค้าพื้นเมืองที่
สำคัญ ร้านอาหาร

และจากบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ในเมืองที่เข้าถึงสะดวกและรวดเร็ว อีกทั้งอยู่ใกล้วัดพระ
มหาธาตุฯ ทำให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในพื้นที่



ภาพที่ 28 รูปแบบการค้าขายในพื้นที่ศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย

3. ด้านการท่องเที่ยว

จังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดนครศรีธรรมราชมีนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นครเมืองสองธรรม คือ ธรรมชาติ และธรรมะ

ข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช

รายการ	2552 (2009)	2553 (2010)	2554 (2011)
จำนวนผู้เยี่ยมเยือน	1,914,416	1,876,225	2,377,787
ชาวไทย	1,888,477	1,857,246	2,362,439
ชาวต่างประเทศ	25,939	18,979	15,348
จำนวนนักท่องเที่ยว	1,392,186	1,340,556	1,715,111
ชาวไทย	1,373,124	1,327,063	1,703,588
ชาวต่างประเทศ	19,062	13,493	11,523
จำนวนนักท่องเที่ยว	522,230	535,669	662,676
ชาวไทย	515,353	530,183	658,851
ชาวต่างประเทศ	6,877	5,486	3,825

ที่มา: การท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยว จะเห็นว่านักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปี และในปี 2553มีการเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดเพราะมีการสนับสนุนการท่องเที่ยวในประเทศจากนโยบายของรัฐบาล การประชาสัมพันธ์จังหวัดที่เพิ่มมากขึ้นและจากการเสนอชื่อพระธาตุนครศรีธรรมราชให้เป็นมรดกโลก ทำให้จังหวัดเป็นที่รู้จักมากขึ้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวนโยบาย นคร 2 ธรรมคือ ธรรมชาติ และธรรมะ การเพิ่มเที่ยวบินเดินทางสะดวก รวดเร็วขึ้น ก็เป็นอีกเหตุผลที่ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น การส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยยกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นสถานที่สำคัญ จากการได้ขึ้นทะเบียนบัญชีเบื้องต้น และการเสนอชื่อเป็นมรดกเป็นจุดขายของจังหวัด และมีสถานที่มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญหลายแห่งอยู่ในเขตเมืองเก่า

ส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งการท่องเที่ยวทั้งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กันไป การจัดโครงการ “สองน่องท่องมรดกเมือง” โดยนำบ้านหนังสุชาติ

ผนวกในเส้นทางจักรยาน จัดกิจกรรมชมแสงสียามค่ำคืนของตัวเมือง ซึ่งมีโบราณสถานและเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต จิบน้ำชากินโรตีส และให้ บ้านหนังสือชาติเป็นหนึ่งในเส้นทาง รวมถึงประสานขยายเวลาเปิดวัดพระมหาธาตุฯ ให้บริการพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยว



ภาพที่ 29 ภาพแผนที่ท่องเที่ยวตัวเมืองนครศรีธรรมราช
ที่มา การท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราช

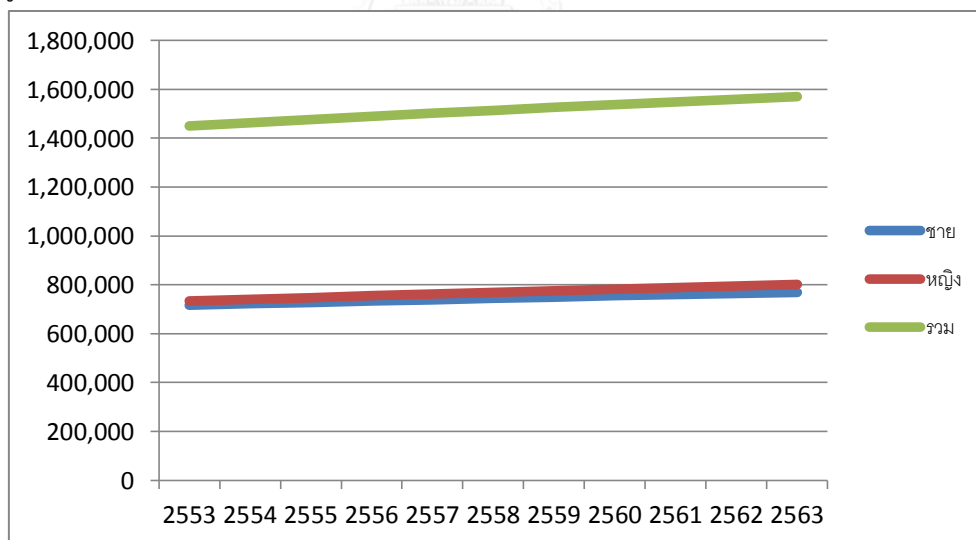
4.3.2 ด้านสังคม

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีความหลากหลายในด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะความศรัทธาในพุทธศาสนาที่หยั่งรากลึก จากหลักฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์ อีกทั้งความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางธรรมชาติ ภูเขาสูง เทือกเขาหลวง ชายทะเลริมฝั่งอ่าวไทย เป็นดินแดนแห่งผลไม้ ไม่ว่าจะเป็น มังคุด พุเรียน เงาะ ลองกอง หรือวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยมรดกศิลป์ ทั้งศิลปะการแสดงหนังตะลุง มโนราห์ เครื่องถม ผ้ายก งานจักสาน ย่านลิเภา เป็นต้น

4.3.2.1 ประชากรและชุมชน

จากข้อมูลการคาดการณ์ประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากปี 2553-ปี 2563 จะเห็นว่าประชากรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากการคาดการณ์จำเป็นต้องมีการรองรับความต้องการที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต และการคำนึงถึงประชากรที่จะเข้ามาในพื้นที่จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของจังหวัดนครศรีธรรมราชในอนาคต

แผนภูมิที่ 8 การคาดการณ์จำนวนประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช



ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เทศบาลนครนครศรีธรรมราชมีประชากรทั้งหมด 106,322 คน แบ่งเป็น ชาย 50,311 คน หญิง 56,011 คน (จากข้อมูลทะเบียนราษฎรปีพ.ศ. 2555)

แผนภูมิที่ 9 แสดงจำนวนประชากรในอำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

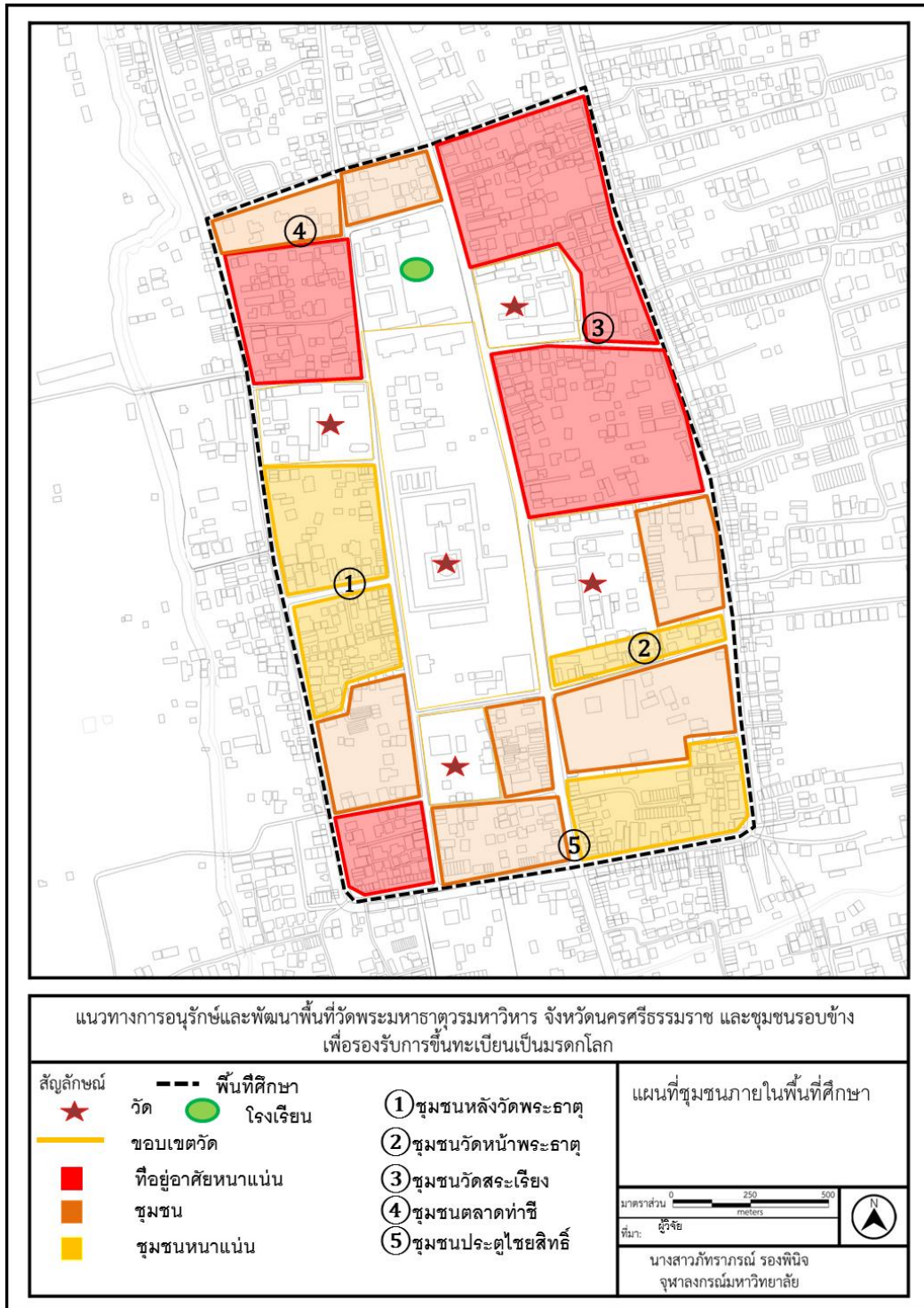
อำเภอ/เทศบาล	จำนวนราษฎร				จำนวน ราษฎรรวม	จำนวน บ้าน	จำนวน บ้านรวม
	ชาย	ชายรวม	หญิง	หญิงรวม			
อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช		130,171		136,448	266,619		84,070
นอกเขตเทศบาล	72,551		73,777			42,952	
เทศบาลปากนคร	3,130		3,024			1,523	
เทศบาลตำบลบาง จาก	896		959			506	
เทศบาลตำบลท่าแพ	20,353		21,104			1,097	
เทศบาลนคร นครศรีธรรมราช	51,559		56,574			37,992	

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อมูล ณ มิถุนายน 2551

เทศบาลนครนครศรีธรรมราชประกอบด้วยชุมชน 59 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกอไผ่ คูขวาง-คลัง
คูขวาง-ท่าวัง ตลาดท่าม้า การเคหะแห่งชาติ ท่าโพธิ์ ทวดทอง บ่อโพธิ์หลังวัดพระธาตุ ประตู่ไชยสิทธิ์
แม่อ่างทอง ป่าโล่ง เพชรจริก ท้าวโคตร ท่าช้าง ไทยสมุทร มุมป้อม สารีบุตร หน้าแขวง หัวท่า มะขาม
ชุม เพนียด ราชนิคม ไสเจริญ บ้านตก หน้าแขวงการทาง สะพานยาว ชุมแสง ทุ่งจัน เทวบุรี ป่าขอม
ลูกแม่อ่างทอง ศาลามีชัย หัวถนนก้าวหน้า กรแก้ว ปิยะสุข หอไตร หน้าพระธาตุ หน้าสถานีรถไฟ คู
ขวาง-คลังท่าช้าง บ่ออ่าง ตลาดยาว เศรษฐีศรีนคร ตลาดแขก ตากสิน-วัดชะเมา ดอนไพร ราชนิคม
หน้าทักษิณ ท่ามอญซอยต้นหว้า ตลาดหัวอิฐ บุญพาสันติ สันติธรรม บ่อทรัพย์ นครอาชีพศึกษา หน้า
แขวงทางหลวง เคหะเอื้ออาทร บ้านโพธิ์ บขส. เป็นต้น

ในพื้นที่ศึกษามีชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบวัดพระมหาธาตุฯ 5 ชุมชน ได้แก่

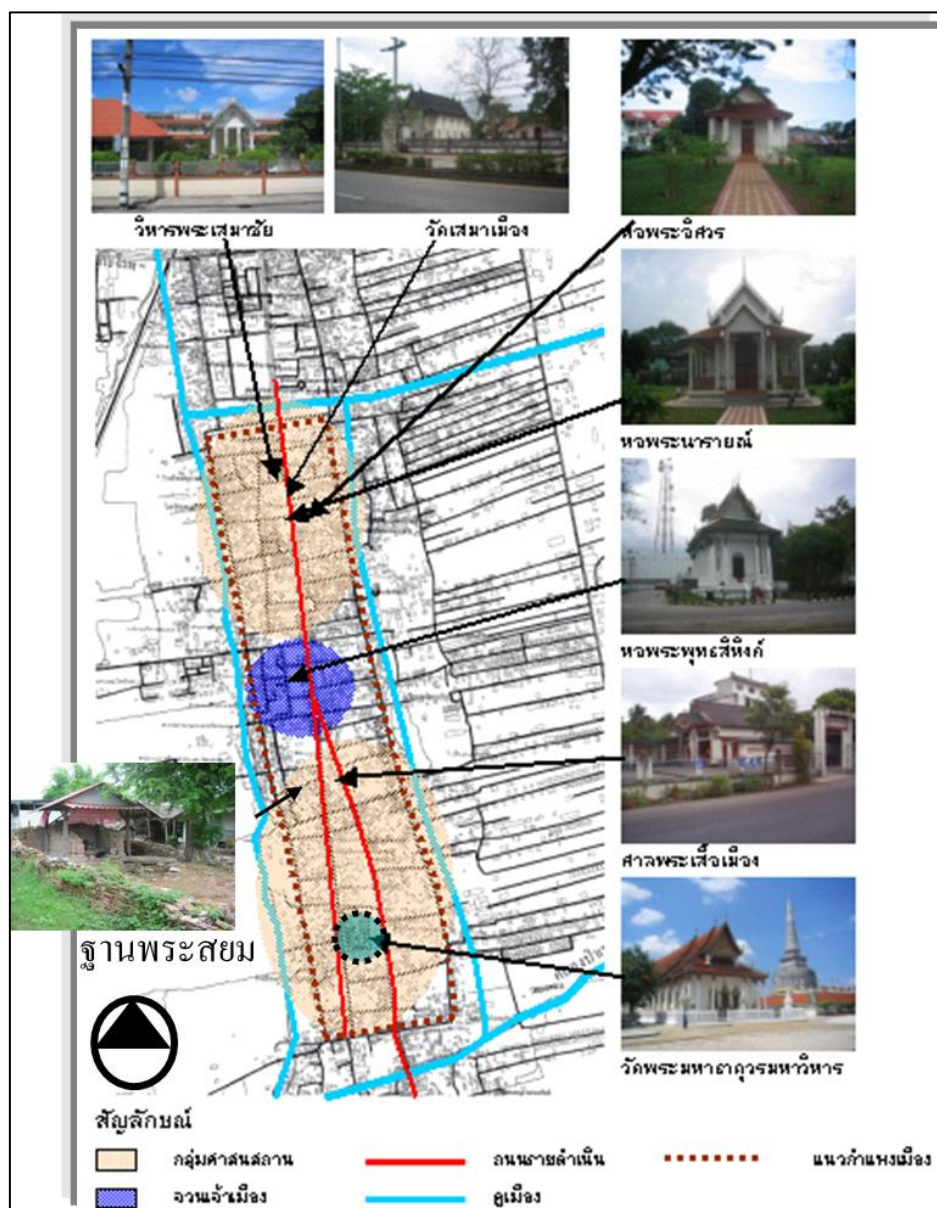
- ชุมชนหลังวัดพระธาตุ เป็นชุมชนอิสลามที่สำคัญ มีการทำเครื่องทองเหลืองซึ่งเป็นงานฝีมือที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ
- ชุมชนวัดหน้าพระธาตุเป็นชุมชนเก่าแก่เข้าพื้นที่วัดในการอยู่อาศัยและใช้ประกอบอาชีพ ประกอบด้วยซอยหน้าพระธาตุ ซอยวัดสระเรียงเป็นชุมชนดั้งเดิม ประชากรในชุมชนประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง และชอยประดู่รักษ์ เป็นการอยู่อาศัยในพื้นที่วัดหน้าพระธาตุ อยู่กันเป็นชุมชนมาเป็นเวลานาน
- ชุมชนวัดสระเรียง เป็นชุมชนตั้งอยู่ด้านหลังวัดสระเรียง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างต่างๆ เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่วัด
- ชุมชนตลาดท่าชี ชุมชนตั้งอยู่บริเวณตลาดท่าชี ซึ่งบริเวณนี้มีตลาดแค่ 2 ที่คือตลาดท่าชี และตลาดท่าวโคตรซึ่งอยู่บริเวณชุมชนประดู่ไชยสิทธิ์ จึงเป็นชุมชนเก่าแก่มามีมาเป็นเวลายาวนาน
- ชุมชนประดู่ไชยสิทธิ์ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนถนนประดู่ไชยสิทธิ์ เนื่องจากอยู่ติดถนน ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่เปิดร้านขายจึงไม่ว่าจะเป็น อาหาร เสื้อผ้า ร้านขายของชำ ร้านโทรศัพท์ เป็นต้น



แผนที่ 14 แสดงชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราชในพื้นที่ศึกษา

4.3.2.2. ด้านการศาสนา

ประชากรในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชมีหลายศาสนาทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชมีวัด ปุชนิยสถาน และศาสนสถานที่สำคัญตั้งอยู่หลายแห่ง บางแห่งมีความสำคัญระดับประเทศ ซึ่งได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และบางแห่งมีความสำคัญระดับท้องถิ่น เช่น วัดเสมาเมือง วัดหน้าพระลาน หอพระอิศวร และหอพระนารายณ์ของศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น



แผนที่ 15 แสดงสถานที่สำคัญโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

4.3.2.3.ด้านวัฒนธรรม ประเพณี

ประเพณีสารทเดือนสิบ

ประเพณีสารทเดือนสิบ³⁴ มีวิวัฒนาการมาจากประเพณีเปตพลีของพราหมณ์ ซึ่งลูกหลานจัดขึ้น เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ต่อมาพวกพราหมณ์จำนวนมากได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาและยังถือปฏิบัติในประเพณีดังกล่าวอยู่ พระพุทธองค์เห็นว่า ประเพณีนี้มีคุณค่า เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษนำความสุขใจให้ผู้ปฏิบัติ จึงทรงอนุญาตให้อุบาสกอุบาสิกาประกอบพิธีนี้ต่อไปได้ ประเพณีสารทเดือนสิบมีมาตั้งแต่พุทธกาลคาดว่า เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาในนครศรีธรรมราชจึงรับประเพณีนี้มาด้วย

ระยะเวลาดำเนินการ

วันแรม ๑ ค่ำ ถึงแรม ๑๕ ค่ำเดือนสิบ แต่ชาวนครศรีธรรมราช นิยมทำบุญคือ วันแรม ๑๓-๑๕ ค่ำ สำหรับการจัดงานเดือนสิบจะเริ่มตั้งแต่วันแรม 9 ค่ำ เดือน 10 ถึง วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี รวม 10 วัน 10 คืน



ภาพที่ 30 ประเพณีงานสารทเดือนสิบ

ที่มา : ผู้วิจัย

³⁴ <http://www.prapayneethai.com/ประเพณีสารทเดือนสิบ>

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ในสมัยที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชเป็นกษัตริย์ครองตามพรลิงค์(นครศรีธรรมราช) อยู่ ณั้ น ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์ครั้งใหญ่และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 1773 ขณะที่เตรียมสมโภชพระบรมธาตุอยู่ ณั้ น ชาวปากพนังมากราบทูลว่า คลื่นได้ซัดเอาผ้าแถบยาวผืนหนึ่งซึ่งมีภาพเขียนเรื่องพุทธประวัติมาขึ้นที่ชายหาดปากพนัง ชาวปากพนังเก็บผ้านั้นถวายพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พระองค์รับสั่งให้ชักผ้านั้นจนสะอาดเห็นภาพวาดพุทธประวัติ เรียกว่า “ผ้าพระบฏ” จึงรับสั่งให้ประกาศหาเจ้าของ ได้ความว่าชาวพุทธจากหงสาวดีกลุ่มหนึ่ง จะนำผ้าพระบฏไปบูชาพระพุทธรูปที่ลังกา แต่ถูกพายุกัดพามาขึ้นชายฝั่งปากพนัง เหลือผู้รอดชีวิตสิบคนพระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงมีความเห็นว่าควรนำผ้าพระบฏไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ เนื่องในโอกาสสมโภชพระบรมธาตุ แม้จะไม่ใช่พระพุทธรูปตามที่ตั้งใจ แต่ก็เป็ นพระบรมสารีริกธาตุซึ่งเจ้าของผ้าพระบฏก็ยินดี การแห่ผ้าขึ้นธาตุจึงมีขึ้นตั้งแต่นั้นและดำเนินการสืบต่อมา จนกลายเป็นประเพณีสำคัญของชาวนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน

ระยะเวลาดำเนินการ

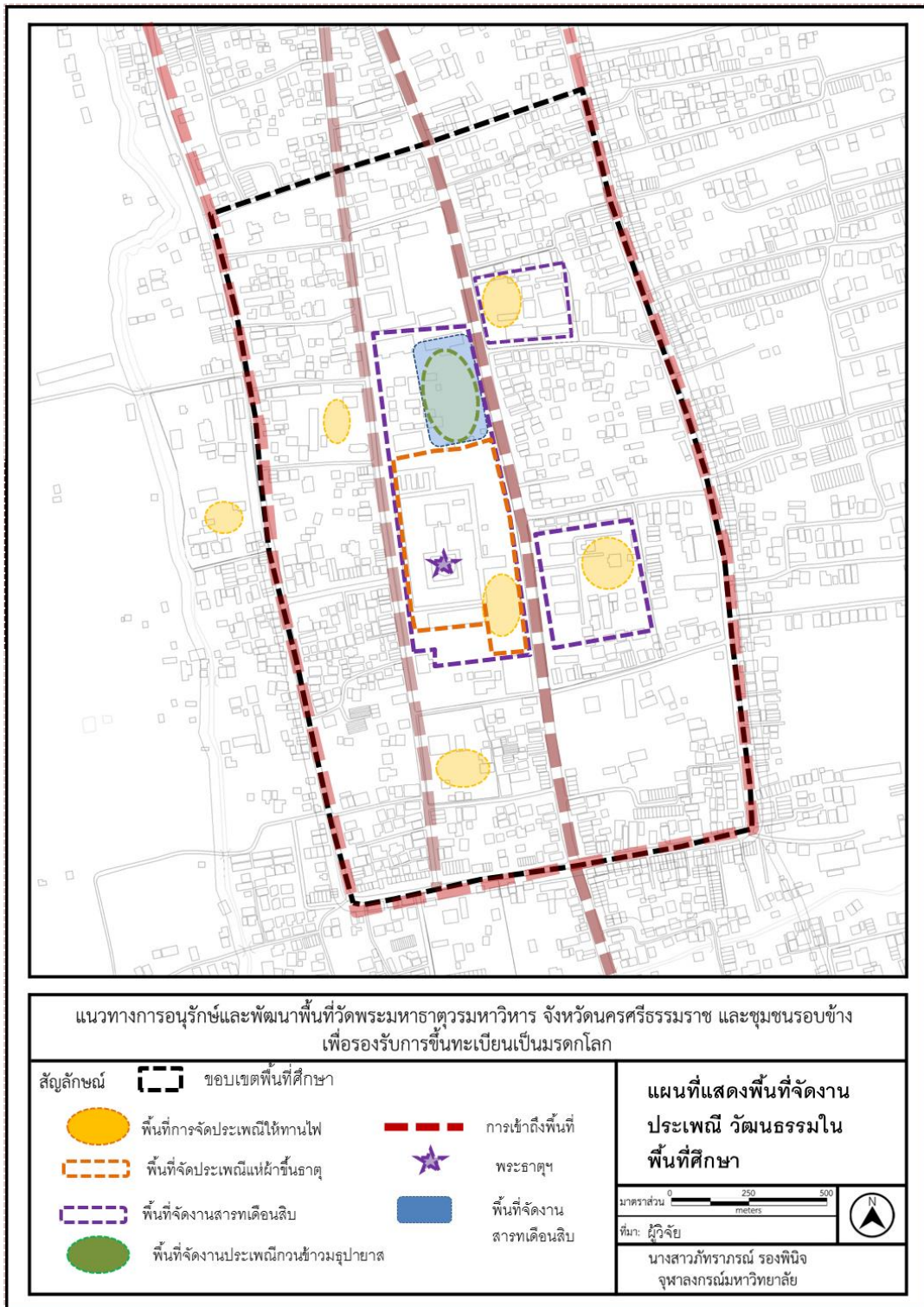
แต่เดิมการแห่ผ้าขึ้นธาตุ³⁵ นิยมจัดปีละสองครั้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสาม (วันมาฆบูชา) และวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนหก (วันวิสาขบูชา) โดยนำผ้าไปห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ปัจจุบันนิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสาม (วันมาฆบูชา) มากกว่า



ภาพที่ 31 ประเพณีงานแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ที่มา : ผู้วิจัย

³⁵ <http://www.prapayneethai.com/ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ>



แผนที่ 16 พื้นที่จัดงานเทศกาล ประเพณีในพื้นที่ศึกษา

4.4 กฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

4.4.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน

1. ผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราช

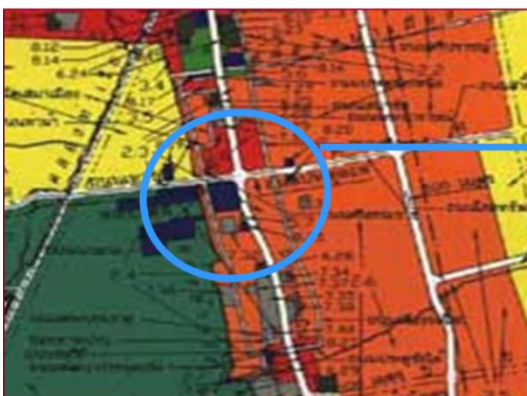
โดยในผังเมืองรวมที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน พื้นที่ศึกษาถูกกำหนดเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมไทย จนถึงปัจจุบันมีการใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราชทั้งสิ้น 3 ฉบับ ได้แก่

- ผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราช ปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2545
- ผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราช ปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2551
- ผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราช ปรับปรุงครั้งที่ 3 พ.ศ.2556

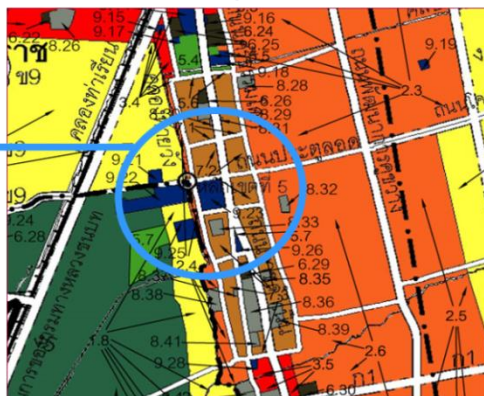
การออกกฎกระทรวงปรับปรุงผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราช (ครั้งที่ 3) มีการเปลี่ยนแปลง บริเวณที่ 10 ดังภาพที่ 4-5 เปลี่ยนที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางและพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ในบริเวณเขตเมืองเก่า ซึ่งเป็นการปรับปรุงตามข้อเท็จจริงและแนวโน้มการพัฒนา

การใช้ประโยชน์ที่ดินภายในพื้นที่ศึกษา จะเห็นว่าเป็นพื้นที่ประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ประกอบไปด้วยอาคารที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์กรรมร้านค้าอาคารร้านค้าต่างๆ ชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมที่อยู่ภายในพื้นที่ และศาสนสถานภายในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศาสนาได้แก่วัดต่างๆ และมัสยิด

ผังปรับปรุงครั้งที่ 2

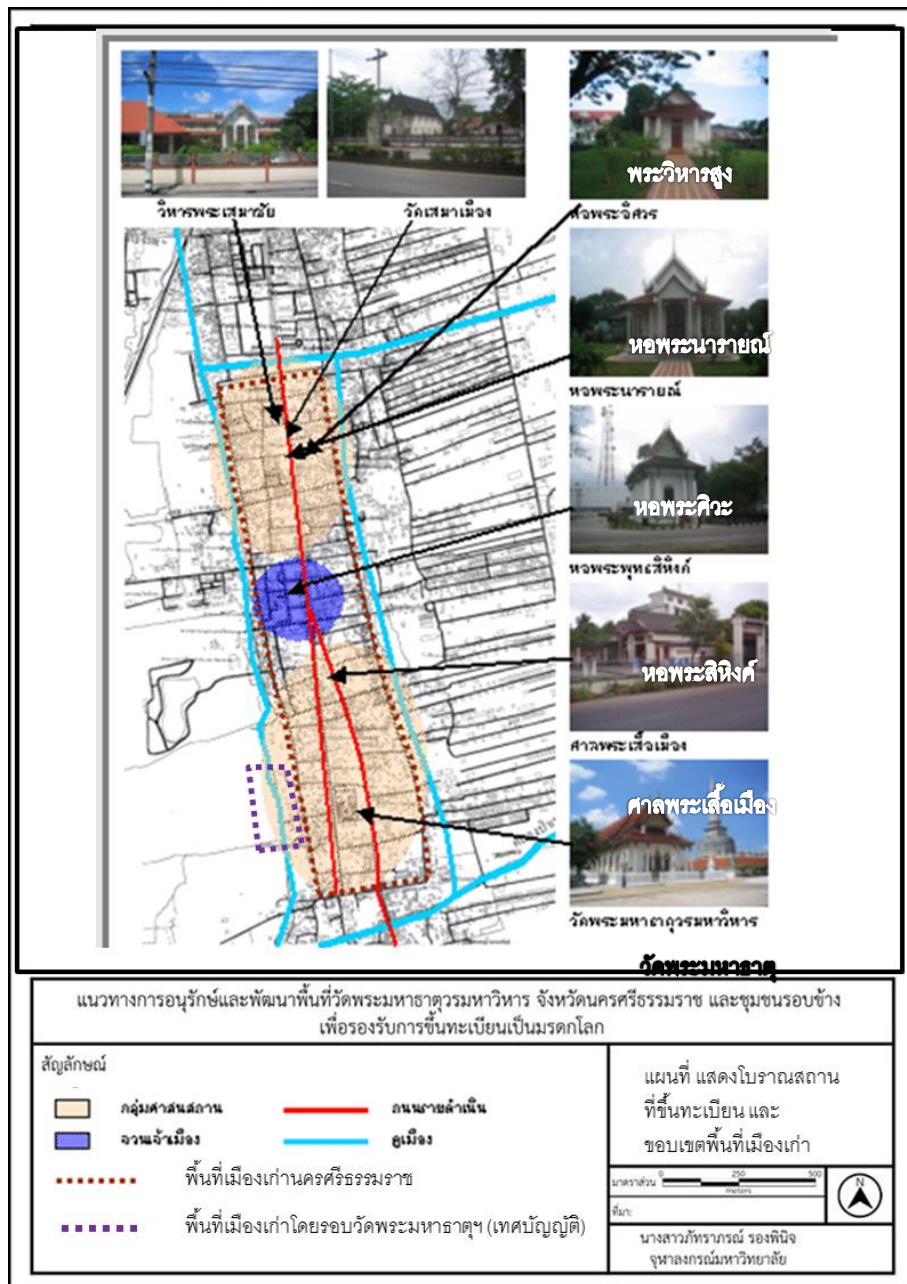


ผังปรับปรุงครั้งที่ 3



ภาพที่ 32 การปรับปรุงผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราช(ครั้งที่ 3) พ.ศ. 2556

2. พ.ร.บ. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมโบราณสถาน และข้อกำหนดการสร้างอาคารในพื้นที่เขตโบราณสถาน ซึ่งหากมีการก่อสร้างหรือปรับปรุงอาคารในเขตโบราณสถานจะต้องแจ้งและได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งจะขอในกรณีที่เกิดขึ้นในเขตโบราณสถานเท่านั้น ในเขตเมืองเก่ามีโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ วัดพระมหาธาตุฯ ศาลพระเสื้อเมือง หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ หอพระสีหิงค์ ศาลหลักเมือง (แผนที่ 17)

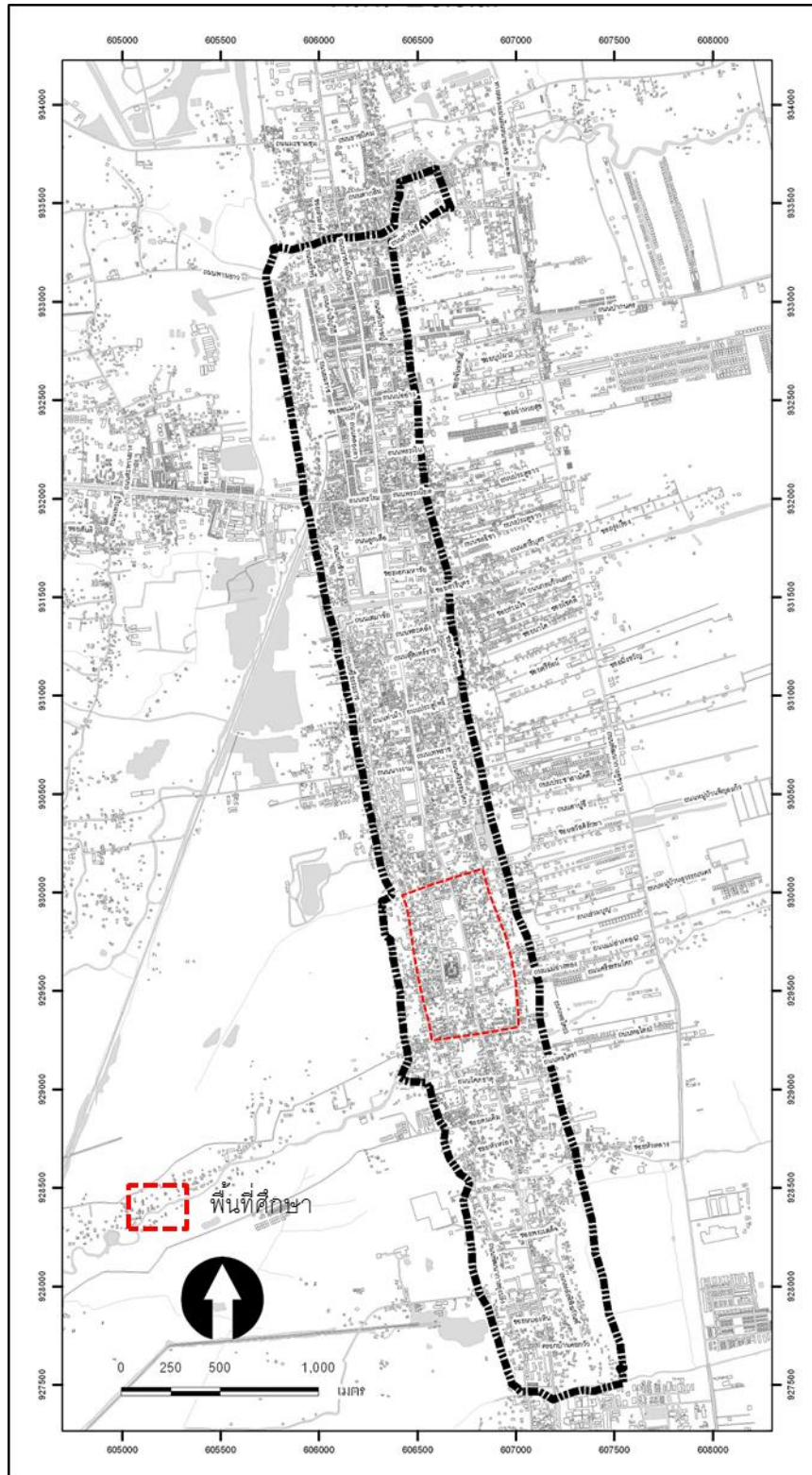


แผนที่ 17 แสดงโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนในเขตเมืองนครศรีธรรมราช

3. การประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยคณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ในการก่อสร้างอาคารของภาคเอกชนจะปฏิบัติตามมาตรการควบคุมการก่อสร้างอาคารของท้องถิ่น ขณะที่การก่อสร้างอาคารของภาครัฐบาลจะได้รับการยกเว้นตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร พ.ศ. 2550 ซึ่งการยกเว้นผ่อนผันการก่อสร้างอาคารดังกล่าวอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าได้ ซึ่งการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าจำเป็นต้องดำเนินการอย่างถูกหลักวิชาการ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นการป้องกันและรักษาคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อป้องกันการทำลายหลักฐานที่สำคัญและอนุรักษ์เมืองเก่าไว้เป็นมรดกของอนุชนรุ่นหลัง ตลอดจนเพื่อป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินการก่อสร้างของภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐอย่างอื่นที่อาจพืงมีในบริเวณเมืองเก่าที่ประกาศเขตพื้นที่ตามมติคณะรัฐมนตรี

ตามระเบียบนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 และมติคณะรัฐมนตรี จึงประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่านครศรีธรรมราช มีเนื้อที่รวม 3.789 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	จดคลองท่าวังและแนวเขตวัดท่าโพธิ์รวิหารด้านเหนือ
ทิศตะวันออก	จดแนวเขตวัดท่าโพธิ์รวิหารด้านตะวันออกเชื่อมถนนท่าโพธิ์มาทางตะวันตกจดแนวห่างจากเขตทางถนนศรีปราชญ์และถนนศรีธรรมโศกฝั่งตะวันออก 100 เมตร และแนวห่างจากแนวกำแพงเมืองพระเวียงด้านด้านตะวันออกมาทางตะวันออก 100 เมตร
ทิศใต้	จดคลองคูพาย
ทิศตะวันตก	จดคลองหัวห่อ้ง คลองท้ายวัง และคลองทุ่งปรีง



แผนที่ 18 เขตพื้นที่เมืองเก่านครศรีธรรมราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
 ที่มา: สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงเก่ารัตนโกสินทร์และเมืองเก่า
 สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. เทศบัญญัติเทศบาลนครนครศรีธรรมราช มีกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคาร บางประเภทในบริเวณเขตพื้นที่เมืองเก่า พ.ศ.2538 ห้ามมิให้ผู้ใดก่อสร้าง ดัดแปลง อาคารที่มีความสูงกว่า 12 เมตร ขึ้นไป บริเวณพื้นที่เมืองเก่าโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

สรุปกฎหมาย มาตรการ และนโยบายที่เกี่ยวข้อง กับพื้นที่ศึกษา เมื่อนำเอาผังเมืองรวมจังหวัด นครศรีธรรมราช ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3 ซึ่งเป็นฉบับล่าสุด พ.ร.บ. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 กฎหมาย ข้อบังคับ เทศบัญญัติเทศบาลนคร นครศรีธรรมราช มาซ้อนทับกัน จะเห็นว่าในส่วนของพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ย่านอนุรักษ์โดยมีข้อกำหนด ข้อห้ามดังนี้ คือ

- ห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคารบางประเภทในบริเวณเขตพื้นที่เมืองเก่า
- ห้ามมิให้ผู้ใดก่อสร้าง ดัดแปลง อาคารที่มีความสูงกว่า 12 เมตร ขึ้นไป
- การสร้างอาคารในพื้นที่ในเขตพื้นที่โบราณสถานในการปรับปรุงต้องแจ้งและได้รับอนุญาต เป็นหนังสือจากอธิบดีกรมศิลปากร

4.5 การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

จากความสนใจเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของทางมหาวิทยาลัยราชภัฏร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ที่เห็นด้วยกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ร่วมด้วยกับทางจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญจำแนกเป็นระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับนานาชาติได้ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 5 ตารางแสดงเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ปี	ระดับจังหวัด	ระดับประเทศ	ระดับนานาชาติ
2552	-จังหวัดนครศรีธรรมราช มอบหมายให้ผศ.ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ในนามม.ราชภัฏ ขณะนั้น ดำเนินการในการ เสนอองค์พระธาตุเป็นมรดก โลก		
2554		กระทรวงวัฒนธรรมโดยกรมศิลปากรร่วมกับจ.นครศรีธรรมราช และ ม.ราชภัฏ ได้จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน มี ผลสรุปคือปช.สนับสนุนการนำเสนอวัดพระมหาธาตุฯ เป็น มรดกโลก	
2555		-คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วย อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกมี มติเห็นชอบเสนอวัดพระ มหาธาตุฯ บรรจุไว้ในบัญชี รายชื่อเบื้องต้น -ที่ประชุมคณะกรรมการมรดก โลกมีมติ ครม.เห็นชอบนำเสนอ สู่มรดกโลก	เสนอวัดพระ มหาธาตุฯ ซึ่งมีองค์ พระธาตุเป็น ประธาน เป็นมรดก โลก

2556	<div style="border: 2px solid blue; padding: 5px;"> <p>-เหตุการณ์ประท้วง 21 ตุลาคม เนื่องจากประชาชนกลุ่มหนึ่งประท้วงไม่เอา มรดกโลก</p> </div>	<p>-1 พฤศจิกายน กระทรวงวัฒนธรรม จัดโครงการ วัฒนธรรมสัญจรแหล่งมรดกโลก สำหรับคณะทูตานุทูต 22 ชาติ</p>	<p>-21 มิ.ย. คณะกรรมการมรดกโลก มีมติรับรองวัดพระมหาธาตุฯ เข้าสู่บัญชีเบื้องต้น (tentative list)</p>
2557		<p>นำเสนอเอกสารต่ออธิบดีกรมศิลปากร ในฐานะเลขานุการและอนุกรรมการ คณะอนุกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อพิจารณาและรายงานต่อคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกพิจารณาและเสนอต่อคณะรัฐมนตรี</p>	
2558	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>คณะกรรมการจังหวัดจัดทำเพิ่มข้อมูล เพื่อนำเสนอคุณสมบัติอันโดดเด่นของพระบรมธาตุเจดีย์</p> </div>		
2559	<p>-ประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่1 (มีนาคม) -ประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่2 (เมษายน) -จัดทำรายงานโดยจะนำเอาผลจากการระดมความคิดเห็นใส่ในรายงาน</p>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>จัดนิทรรศการและเอกสารเผยแพร่ที่การประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ครั้งที่ 40 ที่ประเทศตุรกี</p> </div>	

จากกระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จะเห็นว่า เจ้าภาพหลักในการดำเนินการในกระบวนการเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุฯเป็นมรดกโลก คือจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมอบหมายให้หน่วยงานอื่นรับผิดชอบในแต่ละด้าน ดังนี้ มอบให้ผศ.ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ในนามม.ราชภัฏนครศรีธรรมราช จัดทำรายงาน มอบหมายให้ ม.วลัยลักษณ์ออกแบบผังแม่บทในการพัฒนาพื้นที่หลัก (core Zone) โดยมีการเตรียมการเริ่มที่ระดับจังหวัด และส่งต่อระดับประเทศในการอนุมัติมติเห็นชอบ แล้วมีการเสนอสู่ระดับนานาชาติคือองค์การยูเนสโก และปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการเตรียมรายงาน ภายหลังจากผ่านบัญชีเบื้องต้น(Tentative List) และเพียงจะมีการจัดระดมความคิดเห็นของประชาชนในปี 2559 นี้แล้วจะนำเอาผลจากการระดมความคิดเห็นใส่ลงในรายงาน ทำให้ตอนนี้อยู่ในขั้นตอนรวบรวมเขียนรายงานของคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อเตรียมนำเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกในการประชุมสามัญในครั้งต่อไป

4.6 โครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ศึกษา

4.6.1 โครงการในพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่โดยรอบ

โครงการเพื่อสนับสนุนวัดพระมหาธาตุฯเป็นมรดกโลก 2 โครงการ คือ

1. โครงการวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกปีพ.ศ.2556 (ผ่านสำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดโดยใช้งบประมาณของจังหวัด) เพื่อดำเนินการ 3 กิจกรรม ดังนี้
 - กิจกรรมที่ 1 จัดทำเอกสารภาษาไทย/อังกฤษเสนอยูเนสโก โดยมี.ราชภัฏนครศรีธรรมราช
 - กิจกรรมที่ 2 การรับรองทูตานุทูต 20 ประเทศ โดยมี.ราชภัฏนครศรีธรรมราช
 - กิจกรรมที่ 3 การประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ โดยประชาสัมพันธ์จังหวัด /สำนักงานจังหวัด
2. โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมบริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ปีพ.ศ.2556

ดำเนินการโดยสำนักโยธาธิการและผังเมือง โดยใช้งบประมาณของจังหวัด

เป็นโครงการออกแบบและปรับปรุงเขตพื้นที่หลัก (core zone) และเขตพื้นที่กันชน (Buffer zone) ของวัดพระมหาธาตุฯ

แนวความคิดในการออกแบบ ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาและส่งเสริมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้เป็นที่ยูนิคที่มีความสง่างามและมีความโดดเด่นของเมือง
2. อนุรักษ์องค์ประกอบที่สำคัญในพื้นที่โดยการส่งเสริมความสำคัญและสะท้อนถึงบรรยากาศเดิมของพื้นที่
3. ปรับปรุงพื้นที่บริเวณลานหน้าวัดให้มีเอกลักษณ์และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีต่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
4. ปรับปรุงทางเท้าให้เชื่อมต่อกับลานกิจกรรมภายในวัด และพื้นที่นอกวัด โดยให้มีรูปแบบที่เหมาะสมกับการใช้งานและมีความสวยงาม

ทั้งนี้สามารถสรุปการดำเนินการได้เป็น 2 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ปรับภูมิทัศน์บริเวณวัดพระมหาธาตุฯ (ปี 2557)

การออกแบบปรับปรุงพื้นที่พื้นที่บริเวณวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (CORE ZONE) รายละเอียดการออกแบบ



ภาพที่ 33 การปรับปรุงพื้นที่บริเวณวัดพระมหาธาตุฯ (core zone)

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตารางที่ 6 แสดงการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ในเขตพื้นที่หลัก(Core Zone)

ก่อนการปรับปรุง	หลังการปรับปรุง
1. การปรับปรุงลานบริเวณหน้าวัด	
	
2. การปรับปรุงพื้นที่ขายดอกไม้รูปเทียน	
	
3. การปรับปรุงพื้นที่จอดรถเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและประชาชน	
	
4. การปรับปรุงและวางระบบวิศวกรรมระบายน้ำบริเวณลานหน้าวัด	
	
5. การปรับปรุงอัตลักษณ์พื้นที่ขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง	
	
6. การปรับปรุงพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์	
	

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

กิจกรรมที่ 2 ปรับปรุงถนนราชดำเนิน ช่วงหน้าวัดพระมหาธาตุฯ (ปีพ.ศ.2558)

เป็นการออกแบบเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ บริเวณถนนราชดำเนินที่เป็นทางเข้าสำคัญของวัดพระมหาธาตุฯ โดยมีแนวคิดในการปรับปรุงดังต่อไปนี้

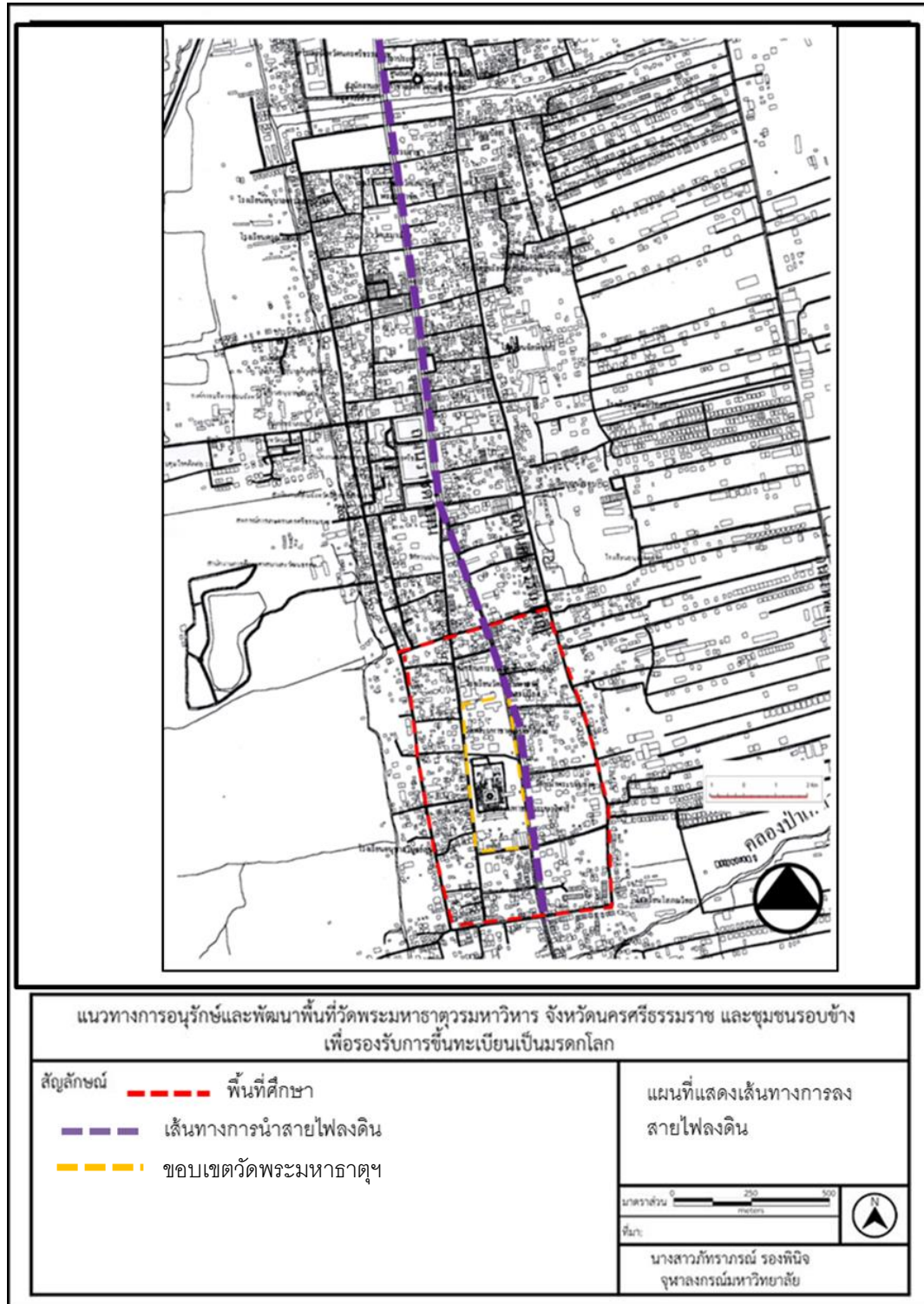
1. ปรับปรุงพื้นที่บริเวณนี้ให้มีศักยภาพเป็นสิ่งบ่งบอกความสำคัญของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ถัดไป(Buffer Zone)
2. รักษาความเป็นที่หมายตา(Landmark)ของพระบรมธาตุเจดีย์มิให้มีสิ่งใดมาบดบัง
3. บูรณะอาคารสิ่งก่อสร้างที่สำคัญในบริเวณพื้นที่ให้มีสภาพที่มั่นคงและมีรูปแบบที่เหมาะสม
4. ควบคุมความสูงอาคารบริเวณริม 2 ฟากถนนราชดำเนิน และถนนหลังพระบรมธาตุให้มีความสูงไม่เกิน 10 เมตรที่ผนังขอบฟ้าและไม่เกิน 12 เมตรที่สันหลังคา
5. ปรับปรุงบริเวณพื้นที่ให้มีส่วนส่งเสริมความสำคัญของวัดพระมหาธาตุ และพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง
6. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอื่นๆและเชื่อมต่อระบบทางเดินเท้าระหว่างวัดหน้าพระลานและวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร
7. ปรับปรุงบริเวณสี่แยกประตูชัยใต้ให้มีการรับรู้เป็นประตูเข้าสู่เขตเมืองเก่า



ภาพที่ 34 พื้นที่โดยรอบวัดพระมหาธาตุฯ (BUFFER ZONE)
ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

กิจกรรมสำคัญของการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนราชดำเนิน ได้แก่

1. โครงการการปรับปรุงระบบสายไฟลงดินช่วงแยกตลาดแขก-สี่แยกประตูชัยใต้ (ปี 2558)



แผนที่ 19 แสดงแผนผังโครงการปรับปรุงระบบสายไฟลงดิน(เส้นสีม่วง)

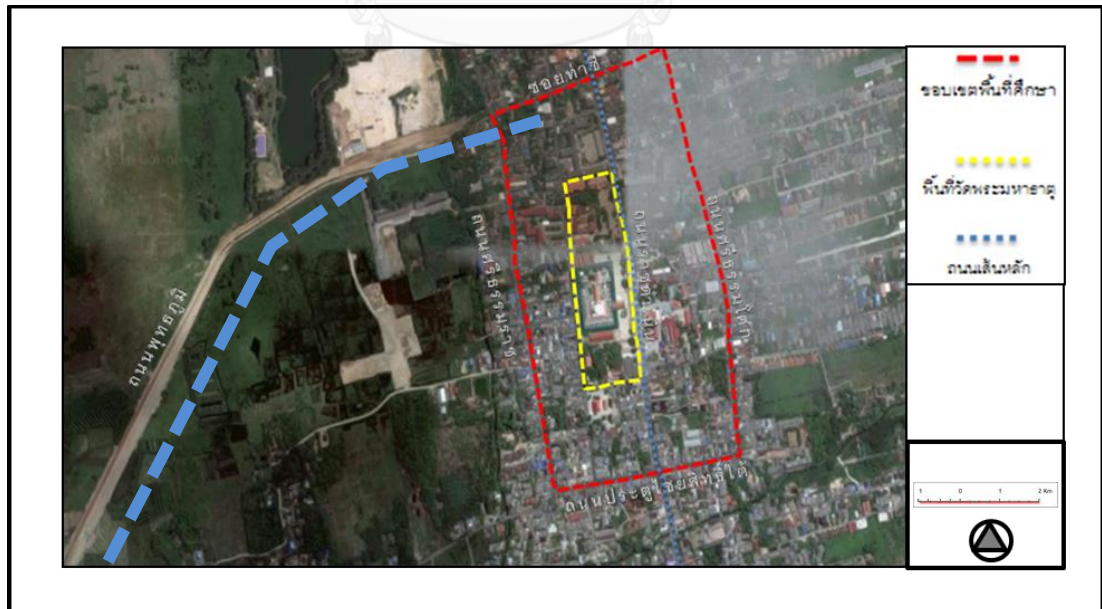
ที่มา: ผู้วิจัย



ภาพที่ 35 การปรับปรุงระบบสายไฟลงดิน ถนนราชดำเนิน

ที่มา : การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 8 นครศรีธรรมราช

2. การปรับปรุงและพัฒนาถนนพุทธภูมิ (แนวคันคลองชลประทานท่าดี ฝั่งขวา/ฝั่งซ้ายจากถนนเลียบริมทางรถไฟ สู่ถนนท่าชี มายังวัดพระมหาธาตุฯ ระยะทางประมาณ 2,211 เมตร (ปีพ.ศ.2557) เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงพื้นที่อนุรักษ์มรดกโลกวัดพระมหาธาตุฯ และลดความแออัดของถนนราชดำเนิน



ภาพที่ 36 แสดงแผนผังถนนพุทธภูมิ

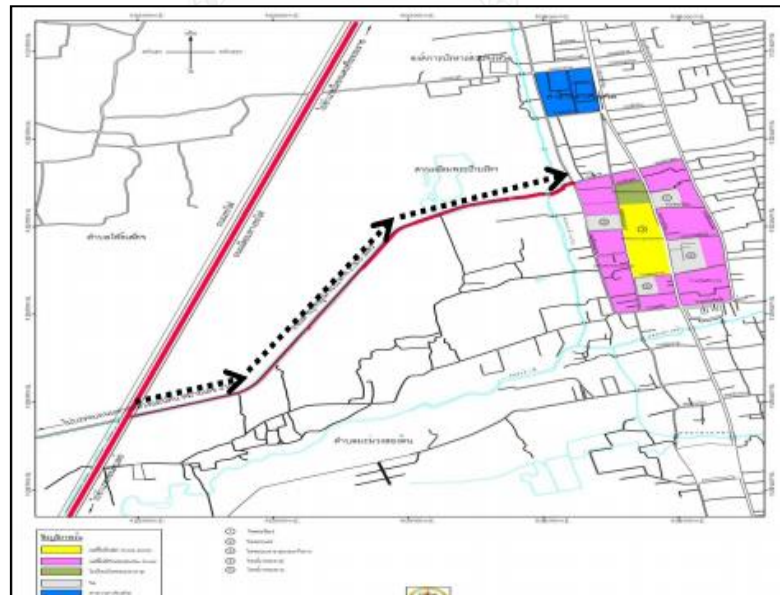
ที่มา: ผู้วิจัย



ภาพที่ 37 ถนนพุทธภูมิ (แนวคันคลองชลประทานท่าดี)

ที่มา: ผู้วิจัย

3. การวางผังและออกแบบการพัฒนาพื้นที่ตามแนวถนนพุทธภูมิ และถนนเข้าสู่วัดพระมหาธาตุฯ เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสม (ปีพ.ศ.2558)



ภาพที่ 38 การปรับปรุงถนนพุทธภูมิเชื่อมเข้าสู่พื้นที่ศึกษา

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

4. การศึกษา สำรองออกแบบ การสร้าง Car park/ศูนย์จำหน่ายสินค้า/ศูนย์อาหาร/ศูนย์การท่องเที่ยว เพื่อเชื่อมต่อกับถนนพุทธภูมิกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร บริเวณสี่น้ำเงินในภาพที่ 4-20 (ปีพ.ศ.2558)

จากโครงการของภาครัฐในการพัฒนาพื้นที่หลักวัดพระมหาธาตุฯ พื้นที่กันชน และพื้นที่ต่อเนื่องที่เกี่ยวข้องรวมถึงโครงการพัฒนาที่ส่งเสริมสนับสนุนต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุฯ โดยได้สรุปโครงการทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา ดังภาพที่ 4-19



ภาพที่ 39 แสดงโครงการพัฒนา จากการที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จะเห็นว่าโครงการพัฒนาให้ความสำคัญกับพื้นที่วัดเป็นหลัก จากโครงการพัฒนาของหลายๆ หน่วยงานทั้งทางจังหวัด กรมโยธาธิการ เทศบาล การไฟฟ้า ขาดการประสานงานในการวางแผนการบริหารจัดการในการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ ตัวอย่างเช่นโครงการถนนพุทธภูมิเข้ามาสู่พื้นที่กันชน แต่ไม่ได้มีการพัฒนาถนนเชื่อมต่อคือเส้นถนนท่าชี ช่วงการดำเนินโครงการปรับปรุงทัศนียภาพหน้าวัดได้มีการปิดถนน ซึ่งต่อมาการไฟฟ้านำสายไฟลงดินก้อปิดถนนต่อเนื่องอีก อีกทั้งโครงการพัฒนาทั้งหมดไม่มีการเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งมรดกวัฒนธรรมที่สำคัญในพื้นที่แหล่งอื่นๆ ซึ่งขัดกับการใช้พื้นที่จริง

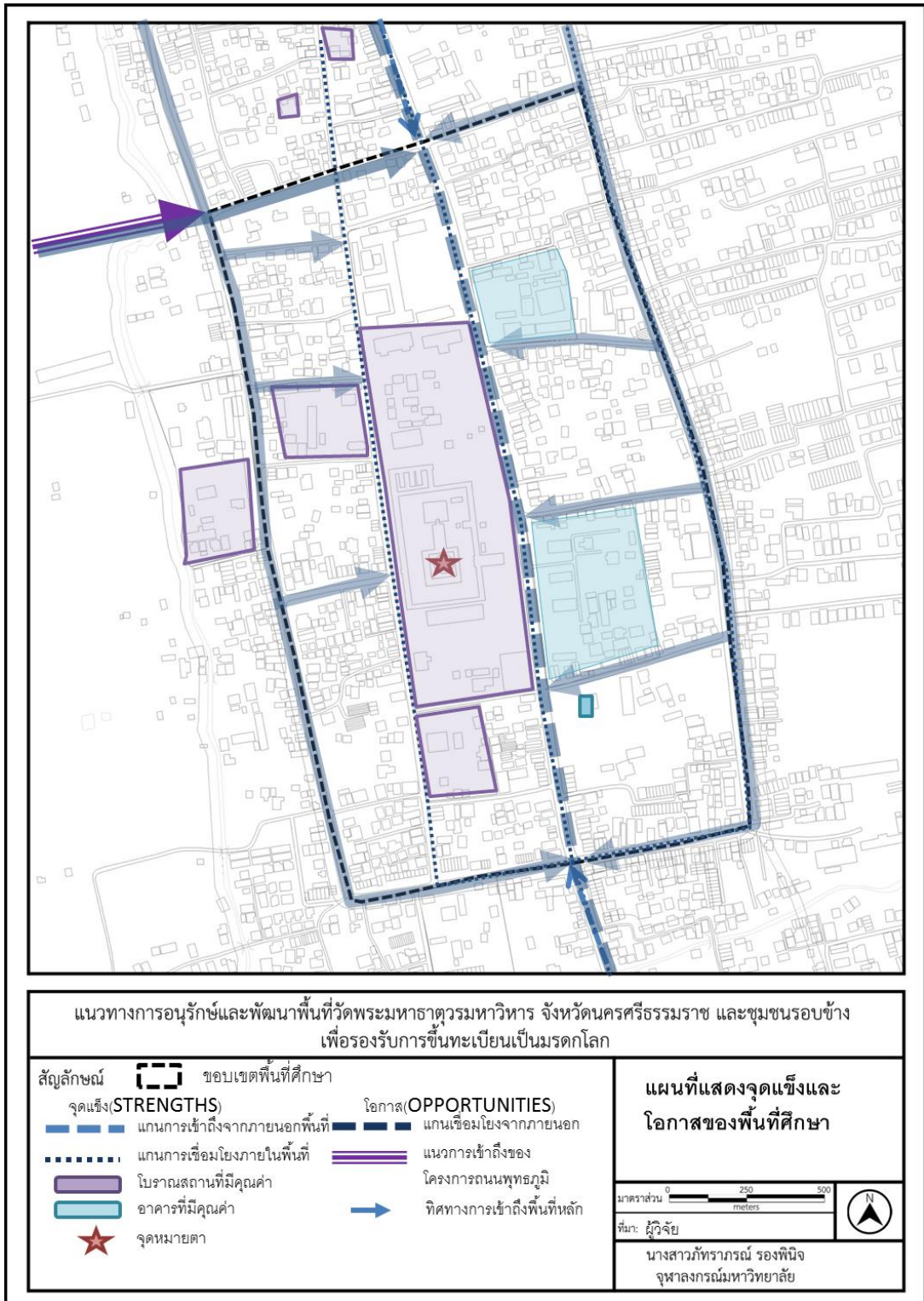
4.7 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT Analysis)

สรุปบทบาทของพื้นที่ศึกษา

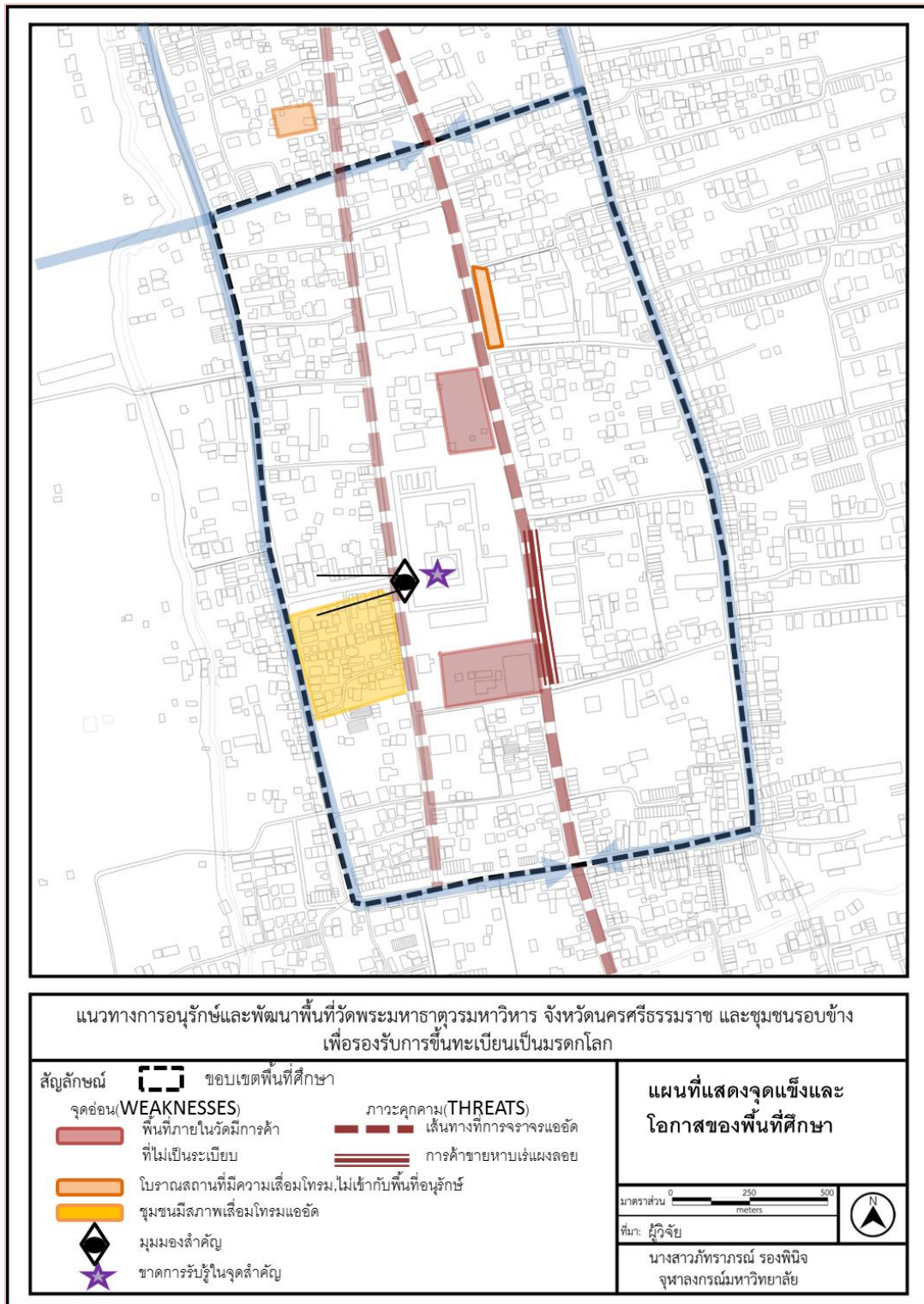
พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเป็นพื้นที่หลักในการส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดและภูมิภาค จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ที่เข้มข้นและการบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีระบบ

จากการศึกษาสภาพพื้นที่ศึกษาทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งบทบาทของพื้นที่นำมาสู่การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT Analysis) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุและพื้นที่โดยรอบเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในการหาแนวทางเสนอแนะ และการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

จุดแข็ง(Strengths)	จุดอ่อน(Weakness)
<ul style="list-style-type: none"> -วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้รับการขึ้นทะเบียนบัญชีเบื้องต้น เพื่อเสนอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก มีผลต่อการท่องเที่ยว ทำให้เป็นที่รู้จัก -พื้นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีชุมชนเก่าแก่ที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน คือภูมิปัญญาการทำเครื่องทองเหลือง -มีถนนราชดำเนินซึ่งเป็นแกนกลางสำคัญของเมือง นครศรีธรรมราช ในการเชื่อมต่อการเดินทาง ทำให้การเข้าถึงสะดวกและต่อเนื่อง -พระธาตุฯเป็นจุดหมายตาที่สำคัญ ทั้งระดับย่านและระดับเมือง -โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่วัด เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่กิจกรรมในการพักผ่อนของคนโดยรอบวัดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดโซนนิ่งพื้นที่ต่างๆ เช่น พื้นที่ค้าขาย พื้นที่สวนอนุสาวรีย์ต่างๆ พื้นที่จอดรถ 	<ul style="list-style-type: none"> -พื้นที่ภายในวัดมีกิจกรรมหลักคือการค้าขายที่เป็นกิจกรรมที่ดำเนินมาเป็นระยะเวลานาน ทำให้กลุ่มผู้ค้าขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย -การจราจรในพื้นที่บนถนนสายหลักมีความหนาแน่น เกิดปัญหาการจราจรติดขัด -การรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดในพื้นที่มีน้อย -กฎหมายในการควบคุมพื้นที่ ไม่ได้ควบคุมลักษณะอาคารทำให้รูปแบบของอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่อนุรักษ์
โอกาส(Opportunities)	ภาวะคุกคาม(Threats)
<ul style="list-style-type: none"> -โครงการพัฒนาถนนพุทธภูมิเข้าในพื้นที่ศึกษา เพื่อให้การเดินทางเข้าสู่วัดพระมหาธาตุสะดวกยิ่งขึ้น -มีศักยภาพในการสร้างเป็นพื้นที่ย่านเมืองเก่าที่สำคัญคือมีทั้งแหล่งมรดกโลก และชุมชนที่แสดงถึงภูมิปัญญาในการทำเครื่องทองเหลือง และการทำขนมลาซึ่งเป็นขนมพื้นบ้านของจังหวัดนครศรีธรรมราช และการเชื่อมโยงกับแหล่งมรดกวัฒนธรรมแหล่งอื่นๆ นอกพื้นที่ศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> -การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่น ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวไป -การพัฒนาอาคารด้านนอกพื้นที่วัด ที่จะมารบกวนภูมิทัศน์ -กระแสการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ



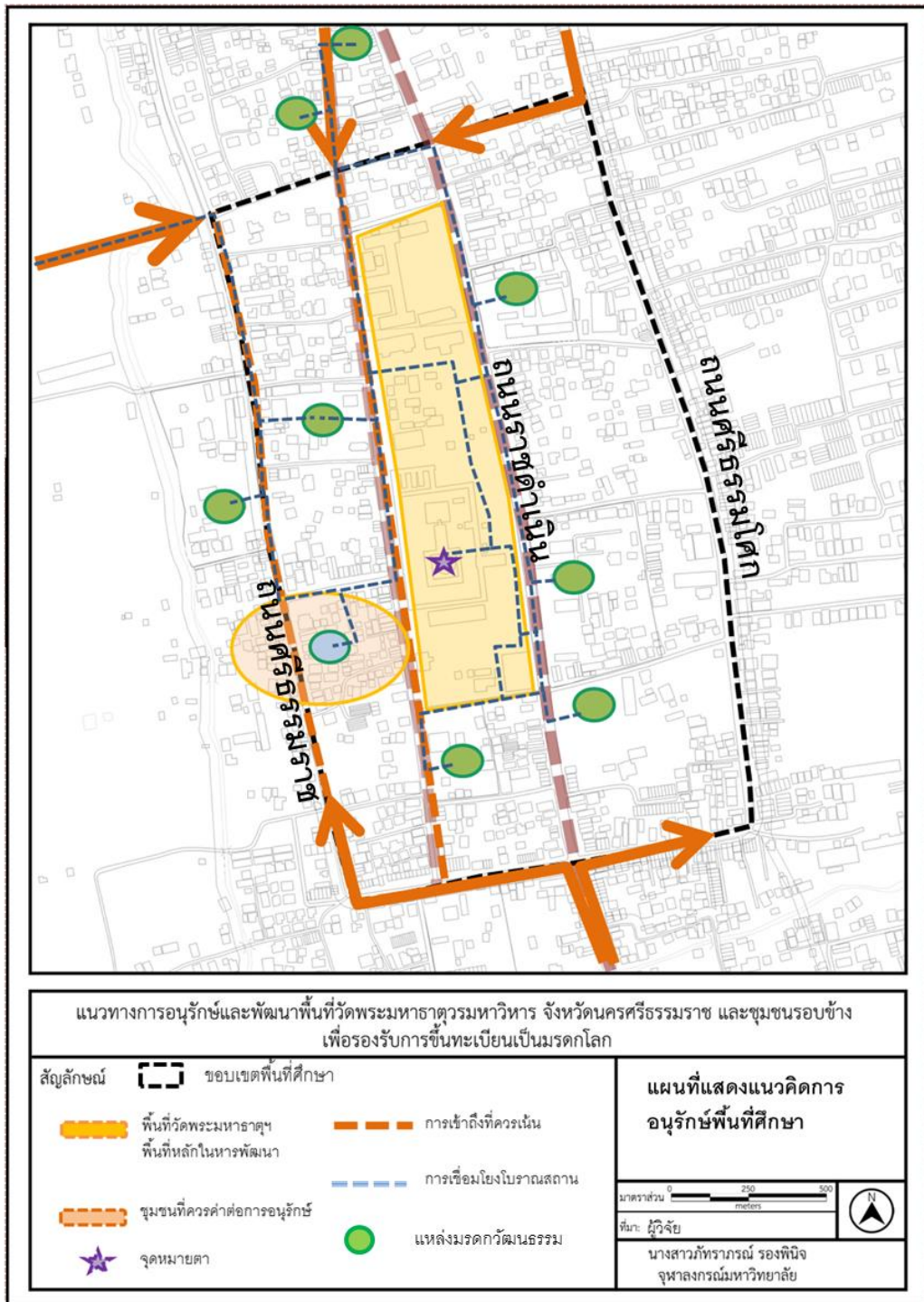
แผนที่ 20 แสดงจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาของพื้นที่ศึกษา



แผนที่ 21 แสดงจุดอ่อนและภาวะคุกคามในการพัฒนาของพื้นที่ศึกษา

4.8 สรุป

จากการสรุปเนื้อหาการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านทางกายภาพ ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ และข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา ทำให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ควรมีการส่งเสริม คือในพื้นที่ที่มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอีกหลายที่ นอกเหนือจากวัดพระมหาธาตุฯ ลักษณะถนนเส้นหลักที่มีอีก 2 เส้นขนาน และโครงการพัฒนาถนนจากทางเลียยมืองเข้ามาสู่พื้นที่อนุรักษ์ของเมือง ได้เสนอแนวคิด ในแผนที่ที่ 22 ให้มีการพัฒนาส่งเสริมบทบาทการเป็นพื้นที่อนุรักษ์พื้นที่บริเวณโดยรอบอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงระหว่างแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแหล่งอื่น การเข้าถึงในเส้นทางอื่นนอกจากเส้นถนนราชดำเนิน การยกระดับถนนเส้นหลักคือถนนราชดำเนินให้เป็นถนนสายอนุรักษ์ที่สำคัญของเมือง มีพื้นที่วัดพระมหาธาตุเป็นพื้นที่อนุรักษ์หลักของเมืองร่วมกับส่งเสริมวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่ การประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ จะทำให้เพิ่มศักยภาพของพื้นที่ เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มที่นิยมการอนุรักษ์โบราณต่างๆ และนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีความต้องการศึกษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คนในพื้นที่ อีกทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปสู่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการดูแลรักษาโบราณสถานที่สำคัญ และยังเป็นเกิดการกระจายรายได้สู่คนในชุมชนและยังเป็นการรักษาวิถีชีวิตไม่ให้หายไปตามยุคสมัยอีกด้วย



แผนที่ 22 เสนอแนวความคิดการอนุรักษ์พื้นที่ศึกษา

บทที่ 5

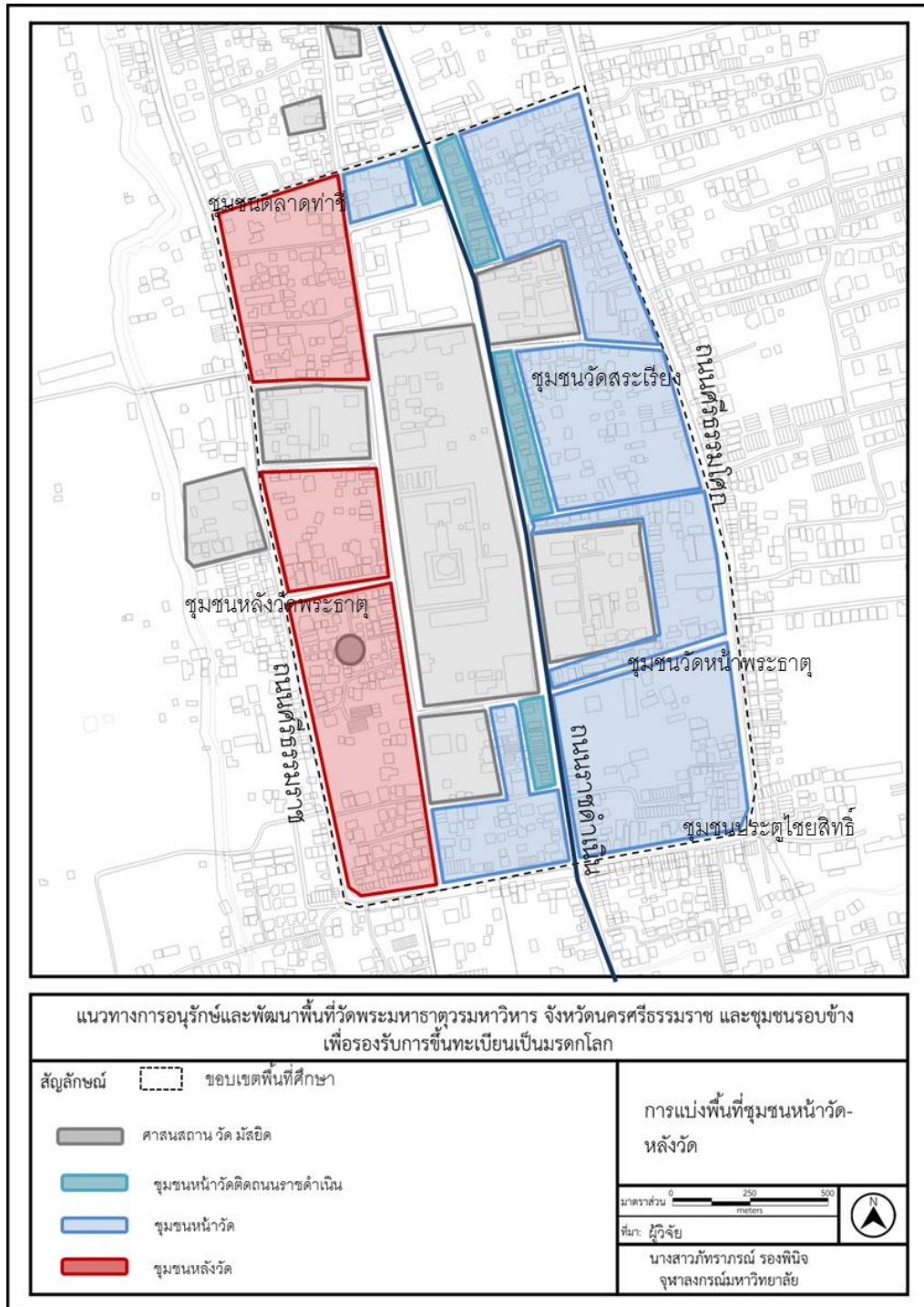
ผลการศึกษาและวิเคราะห์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาชุมชนโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร การสำรวจชุมชน การใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบวัด กิจกรรม การมีส่วนร่วม การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และผลกระทบที่เกิดจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก สะท้อนความต้องการของคนในพื้นที่การรับรู้ข้อมูลและผลกระทบที่อาจเกิดจากการขึ้นทะเบียนวัดพระมหาธาตุเป็นมรดกโลก เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ในปัจจุบันให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ชุมชนรอบข้าง ทำให้การพัฒนาพื้นที่เป็นไปตามแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนของวัดพระมหาธาตุฯของทางภาครัฐต่อไป

5.1 ผลการสังเกตการณ์พื้นที่

5.1.1 ชุมชนโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ชุมชนโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารประกอบด้วยชุมชนหลายชุมชน ในการศึกษาจะแบ่งชุมชนเป็น 2 กลุ่มคือชุมชนด้านหน้าวัด ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด และชุมชนด้านหลังวัด โดยชุมชนด้านหน้าวัด ได้แก่ ชุมชนวัดหน้าพระธาตุ ชุมชนวัดสระเรียง ชุมชนประตู่รั้ว ชุมชนศรีธรรมโศก ชุมชนประตู่ไชยสิทธิ์ และชุมชนด้านหลังวัดพระมหาธาตุฯ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก ดังแผนที่ 4-14 ที่ ได้แก่ ชุมชนหลังวัดพระมหาธาตุ ชุมชนตลาดท่าชี ชุมชนโดยรอบพื้นที่วัดทุกชุมชนล้วนมีปฏิสัมพันธ์กับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและวัดใกล้เคียงซึ่งได้แก่ วัดสระเรียง วัดหน้าพระธาตุ วัดพระลาน และวัดพระนคร



แผนที่ 23 แสดงชุมชนโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร



ชุมชนด้านหน้า (ภาพที่40) เป็นชุมชนเกิดตามแนวถนนเส้นหลัก คือถนนราชดำเนิน มีรูปแบบเป็นอาคารพาณิชย์ 2-4 ชั้น มีกิจกรรมการค้าและเป็นที่อยู่อาศัย ในถนนเส้นรองตัดถนนราชดำเนินไปเชื่อมต่อกับถนนศรีธรรมโศกราชเป็นลักษณะชุมชนอาคารพาณิชย์ ห้างแถว บ้านเดี่ยว

ทำกิจกรรมการค้าและเป็นที่พักอาศัยตั้งอยู่โดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร แต่เดิมการค้าขายในพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ มีมาตั้งแต่สมัยก่อน ในรูปแบบแผงลอยโดยแม่ค้าที่มาค้าขายแบ่งหลักๆ ได้เป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มแม่ค้าขายสินค้าจากทะเล ขนมา และกลุ่มสินค้าเครื่องเงิน เครื่องทองเหลือง

ชุมชนหลังวัดพระธาตุ (ภาพที่40) มีมาตั้งแต่สมัยเมืองนครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองที่สำคัญทางภาคใต้ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม รองลงมาคือศาสนาพุทธ ประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นช่างทองเหลือง ช่างตีเหล็ก ซึ่งเป็นช่างที่ถูกเชิญมา เพื่อทำอาวุธให้กับทหาร หลังจากบ้านเมืองเล็กทำอาวุธก็ได้พัฒนาเป็นการทำเครื่องทองเหลือง เช่น กระจอกทำขนมจีน ตะบันหมาก(ยน) แม่พิมพ์ขนมต่าง ๆ ตีพริ้ว ตีมีด และของใช้อื่น ๆ

ปัจจุบันกลุ่มอาชีพหล่อของใช้จากทองเหลืองยังคงมีอยู่ และได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลนครนครศรีธรรมราช สร้างโรงหล่อทองเหลือง เพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์กลุ่มช่างฝีมือดังกล่าวให้คงอยู่กับจังหวัด นครศรีธรรมราชสืบไป มีอาชีพรับจ้างทั่วไปเตรียมของส่งขายตลาดนัด เช่น ขนมหวาน อาหารแห้งต่างๆ เป็นต้น

ลักษณะบ้านในชุมชนเป็นบ้านเดี่ยว และห้องแถว3-4 คูหา ส่วนใหญ่มีชั้นเดียว เป็นลักษณะชุมชนค่อนข้างแออัด มีทางเดินแคบในชุมชน มีพื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนคือบริเวณมัสยิดนุรุลมุบีน ซึ่งเป็นมัสยิดกลางชุมชน ในส่วนของบ้านริมถนนศรีธรรมราช ส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ที่ใช้ขายของ เช่น กาแฟ อาหาร ของชำ ร้านเสริมสวย



ภาพที่ 41 ภาพร้านขายสินค้าภายในวัด ชุมชนด้านหลังวัด

ที่มา : ผู้วิจัย

5.1.2 การใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมต่างๆ

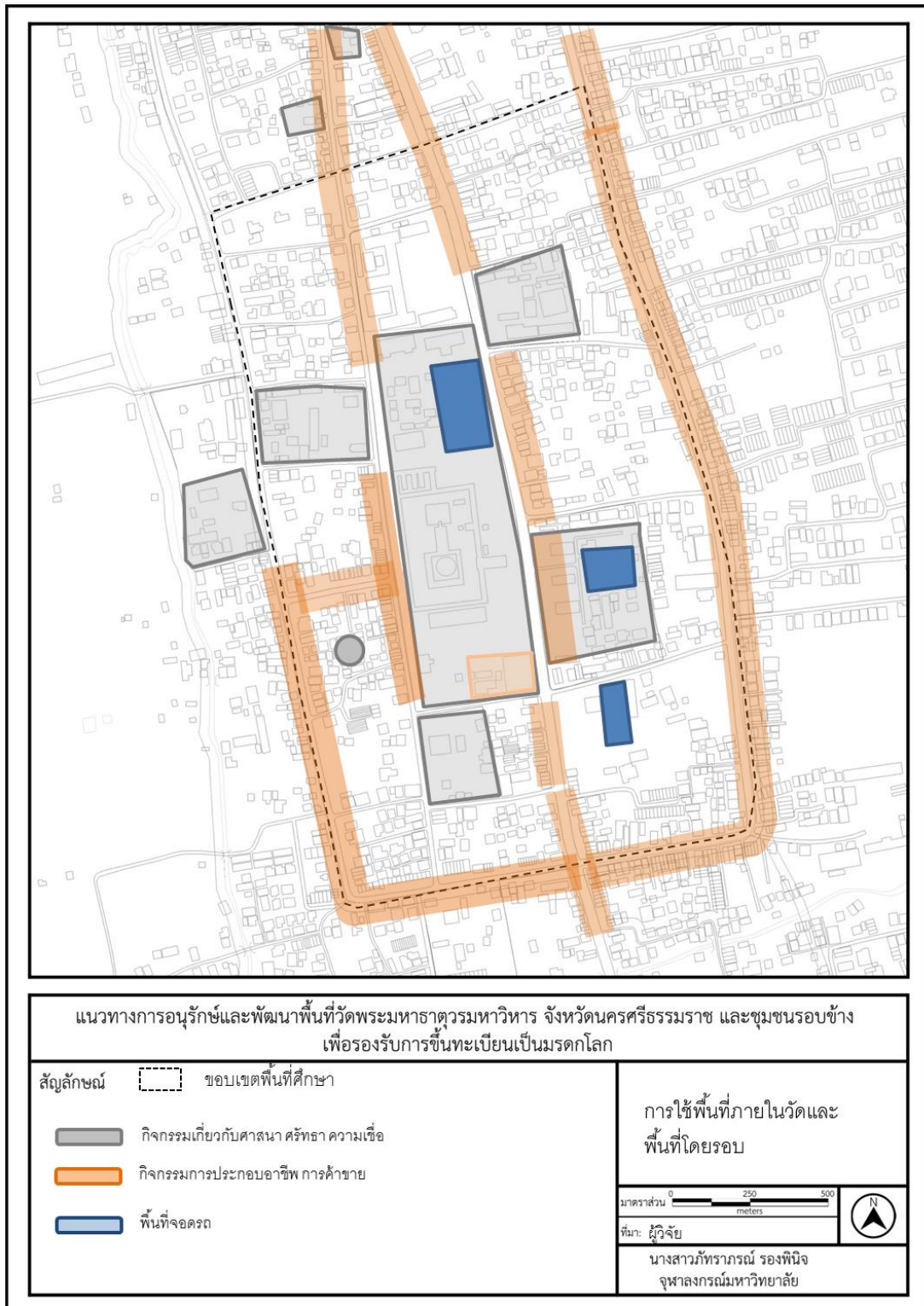
มีการใช้พื้นที่วัดในกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม การประกอบอาชีพ พื้นที่จอดรถ

- กิจกรรมด้านการค้า จะเกิดขึ้นใน 2 บริเวณหลักๆดังนี้คือ

1. บริเวณภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จะมีกิจกรรมการค้าขายของที่ระลึก และอาหารเวลาประมาณ 9.00 – 18.00 น. โดยกิจกรรมคนที่เข้ามาซื้อคือนักท่องเที่ยว

2. บริเวณหน้าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จะมีกิจกรรมการค้าขายของที่ระลึก เวลาประมาณ 9.00 – 18.00 น. โดยกิจกรรมคนที่เข้ามาซื้อคือนักท่องเที่ยว และด้านหลังวัดพระมหาธาตุฯ เป็นกิจกรรมการขายน้ำชา อาหาร โดยจะมีคนโดยรอบทั้งในและนอกพื้นที่เข้ามาซื้อ

- กิจกรรมทางศาสนาประเพณีที่สำคัญ จะเกิดบริเวณหลักๆคือในพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และในงานเทศกาลสำคัญ วัดหน้าพระธาตุ วัดหน้าพระลาน และวัดพระนคร จะมีบทบาทในการเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมทางศาสนาเช่นกัน
- กิจกรรมพื้นที่จอดรถ
จะใช้พื้นที่วัดพระมหาธาตุเป็นหลักในการจอดรถในช่วงเวลาปกติ โดยช่วงเวลาที่มิใช่ผู้ใช้งานแน่นอนคือช่วง กลางวันตั้งแต่ 9.00- 16.00 น. และจะมีช่วง 16.30 น. ที่มีกลุ่มผู้ปกครอง มารอรับนักเรียนที่โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ โดยผู้ใช้พื้นที่วัดจอดรถส่วนใหญ่คือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาสักการะพระธาตุ แต่ในช่วงงานเทศกาลเช่นสารทเดือนสิบหรือประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ วัดโดยรอบจะเป็นพื้นที่จอดรถแทน และกลุ่มที่มาใช้พื้นที่ ได้แก่ กลุ่มคนจากภายนอก และบริเวณโดยรอบ



แผนที่ 24 แสดงการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบ

5.2 ผลการจัดทำแบบสอบถาม

การเก็บแบบสอบถามในพื้นที่ศึกษาคือ พื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่ชุมชน โดยรอบ มีการตั้งประเด็นศึกษา 3 ประเด็นได้แก่

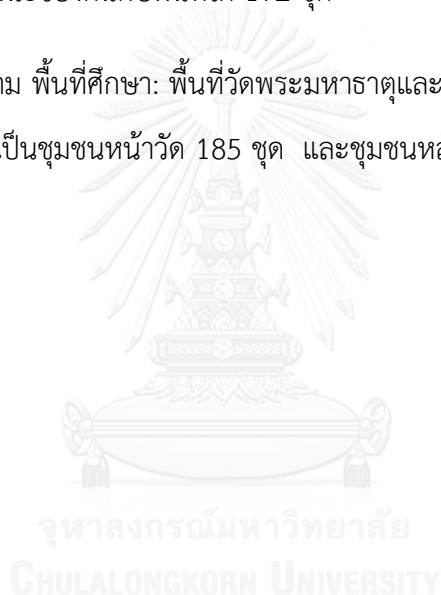
5.2.1 ความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่

5.2.2 การมีส่วนร่วม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

5.2.3 ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนา การรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้คือ 249 ครัวเรือน เก็บจริงได้ทั้งหมด 293 ชุด แต่ใช้ได้จริงในส่วนของความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ได้ 172 ชุด³⁶

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม พื้นที่ศึกษา: พื้นที่วัดพระมหาธาตุและชุมชนโดยรอบ โดยมีข้อมูลจำเพาะของคนในชุมชน โดยแบ่งเป็นชุมชนหน้าวัด 185 ชุด และชุมชนหลังวัด 108 ชุด ดังตารางที่5-1



³⁶ หมายเหตุ การเก็บข้อมูลส่วนนี้ เก็บจากแบบสอบถามทั้งหมด 293 ชุด แต่มีข้อมูลที่ใช้งานได้ 172 ชุด

เนื่องจากตอนที่ 2 ความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ มีส่วนแบบสอบถามที่ต้องใส่จำนวนความถี่ของการใช้พื้นที่วัด และพื้นที่โดยรอบในการทำกิจกรรม แต่ในส่วนแบบสอบถามที่เสียไปคือเป็นการทำเครื่องหมายใช้พื้นที่หรือไม่ ไม่ได้ใส่จำนวนความถี่ ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์ได้

ตารางที่ 7 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

		หน้าวัด	หลังวัด	รวม
เพศ	ชาย	69	50	119 คน
	หญิง	116	58	174 คน
กลุ่มอายุ	อายุต่ำกว่า 15 ปี	1	2	3 คน
	อายุ 15-24 ปี	42	26	68 คน
	อายุ 25-44 ปี	94	58	142 คน
	อายุ 45-60 ปี	43	19	64 คน
	อายุ 60 ปีขึ้นไป	5	3	16 คน
การศึกษา	ประถมศึกษา	62	74	136 คน
	มัธยมหรือเทียบเท่า/ ปวช.	12	10	22 คน
	อนุปริญญา/ปวส.	39	10	49 คน
	ปริญญาตรีขึ้นไป	72	14	86 คน
ที่พักอาศัย	บ้านเช่า/หอพัก	36	8	44 คน
	บ้านเดี่ยว	73	79	152 คน
	อาคารพาณิชย์/ตึกแถว/ ทาวน์เฮาส์	76	21	97 คน
อาชีพ	นักเรียน-นิสิต-นักศึกษา	50	11	61 คน
	พนักงาน/ลูกจ้าง	54	63	117 คน
	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	30	12	42 คน
	ผู้บริหาร/เจ้าของกิจการ	51	22	73 คน
บทบาทใน ชุมชน	หัวหน้า/ตัวแทนชุมชน	2	2	4 คน
	กรรมการชุมชน	12	8	20 คน
	ผู้อาศัยภายในชุมชน	171	98	269 คน
การถือครอง ยานพาหนะ ของ ครอบครัว	ไม่มี	26	30	56 คน
	มี	159	78	237 คน
	จักรยาน	12	11	23 คัน
	จักรยานยนต์	72	76	148 คน
	รถยนต์	81	23	104 คน

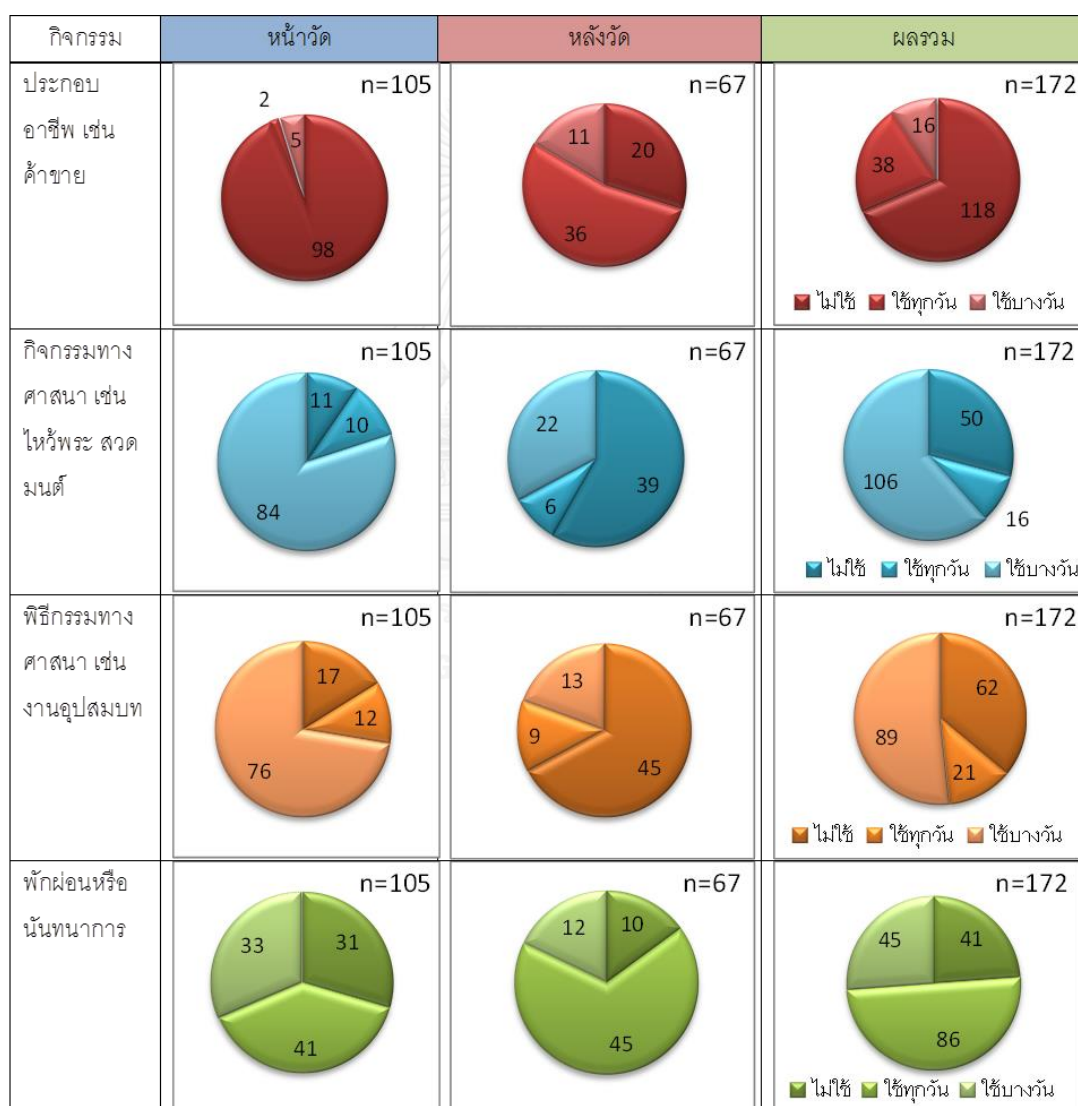
จากผลการเก็บแบบสอบถามพบว่าแต่ละพื้นที่มีลักษณะตามประเด็นศึกษาที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

5.2.1 ความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่

รูปแบบของกิจกรรมการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้าง

- การใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรม

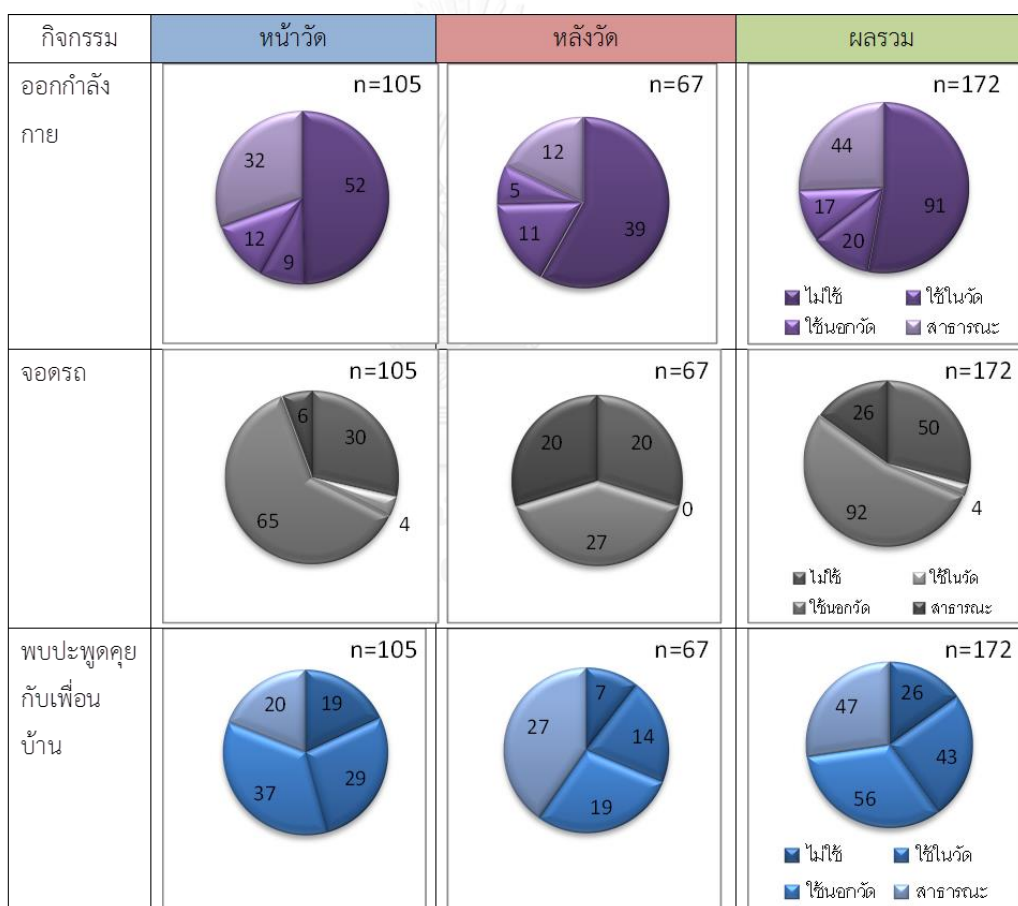
ผลแบบสอบถามแบ่งเป็นการเก็บพื้นที่ด้านหน้าวัด 105 ชุด และชุมชนด้านหลังวัด 67 ชุด



แผนภูมิที่ 10 แสดงการใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมต่างๆ

ผลจากแบบสอบถามสรุปรวมแบบสอบถามการใช้พื้นที่ภายในวัดพระมหาธาตุฯ ในชีวิตประจำวัน สรุปได้ว่าเกือบส่วนใหญ่ใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพ กิจกรรมทางศาสนา พิธีกรรมทางศาสนา หรือการพักผ่อน ล้วนใช้พื้นที่วัดในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น แต่เมื่อนำมาแยกเป็นชุมชนหน้าวัดติดถนนราชดำเนิน ชุมชนโดยรอบหน้าวัดและชุมชนหลังวัดแล้ว พบว่าประชาชนในพื้นที่โดยรอบวัดมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป คือคนหลังวัดใช้พื้นที่วัดในการค้าขายเป็นส่วนใหญ่และในกิจกรรมการพักผ่อน ซึ่งต่างกับคนหน้าวัดที่ใช้พื้นที่ในวัดในกิจกรรมทางศาสนา พิธีกรรมและการพักผ่อน แต่ไม่ใช้ในการประกอบอาชีพ

● การใช้พื้นที่วัดและโดยรอบทำกิจกรรม



แผนภูมิที่ 11 แสดงการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบทำกิจกรรม

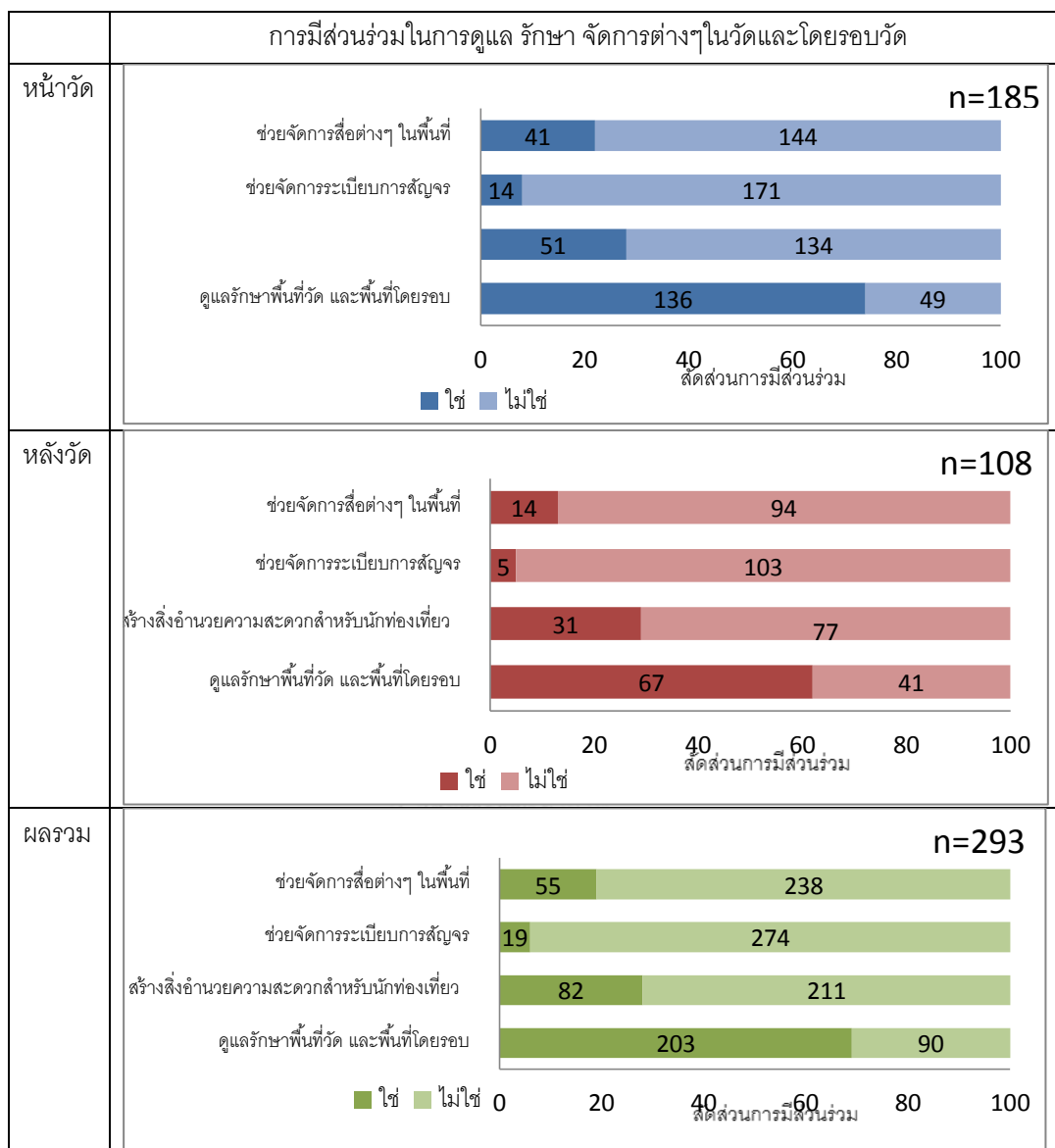
การสรุปแบบสอบถามการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบวัดในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน สรุปได้ว่าคนด้านหน้า และด้านหลังมีการใช้พื้นที่วัดในกิจกรรม การออกกำลังกายไม่แตกต่างกัน ส่วนในการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบวัดในการจอดรถใช้พื้นที่นอกวัดเป็นส่วนใหญ่โดยคนหน้าวัดใช้พื้นที่มากกว่าคนหลังวัด ซึ่งอาจเป็นปัจจัยการถือครองรถของคนหน้าวัดมีมากกว่าคนหลังวัด และการพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านซึ่งไม่แตกต่างกันเช่นกัน

โดยชุมชนด้านหน้าติดถนนราชดำเนิน พบว่าพฤติกรรมของคนในชุมชนหลังวัด ซึ่งเป็นชุมชนอิสลาม มีการใช้พื้นที่วัดในรูปแบบที่แตกต่างกับชุมชนอื่นๆ อย่างชัดเจน คือการใช้เพื่อกิจกรรมการค้าขาย ซึ่งเป็นการค้าขายในพื้นที่วัด เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีช่างฝีมือในการผลิตเครื่องทองเหลือง เครื่องเงินที่ขึ้นชื่อของจังหวัดนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่อดีต วิถีชีวิตของคนในชุมชนดังกล่าว จึงมีรูปแบบการใช้พื้นที่วัดเป็นแหล่งกระจายสินค้ามาเป็นเวลาหลายสิบปี รวมทั้งมีรูปแบบกิจกรรมการพักผ่อนพบปะพูดคุยกันในชุมชน การแลกเปลี่ยนข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ต่างๆ ในพื้นที่อย่างชัดเจน

5.2.2 การมีส่วนร่วม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

● การมีส่วนร่วม

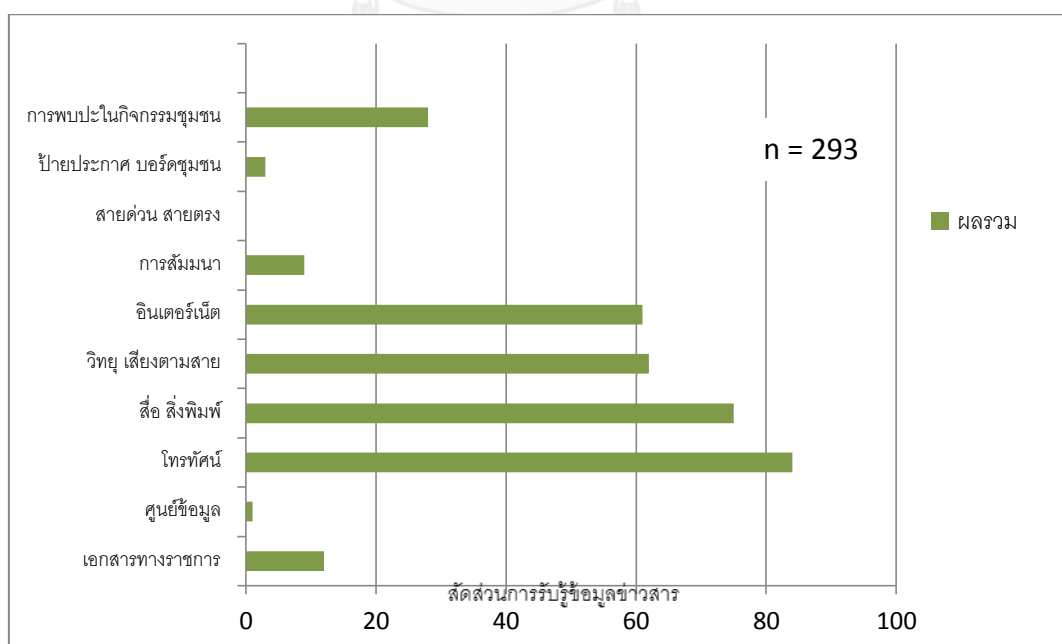
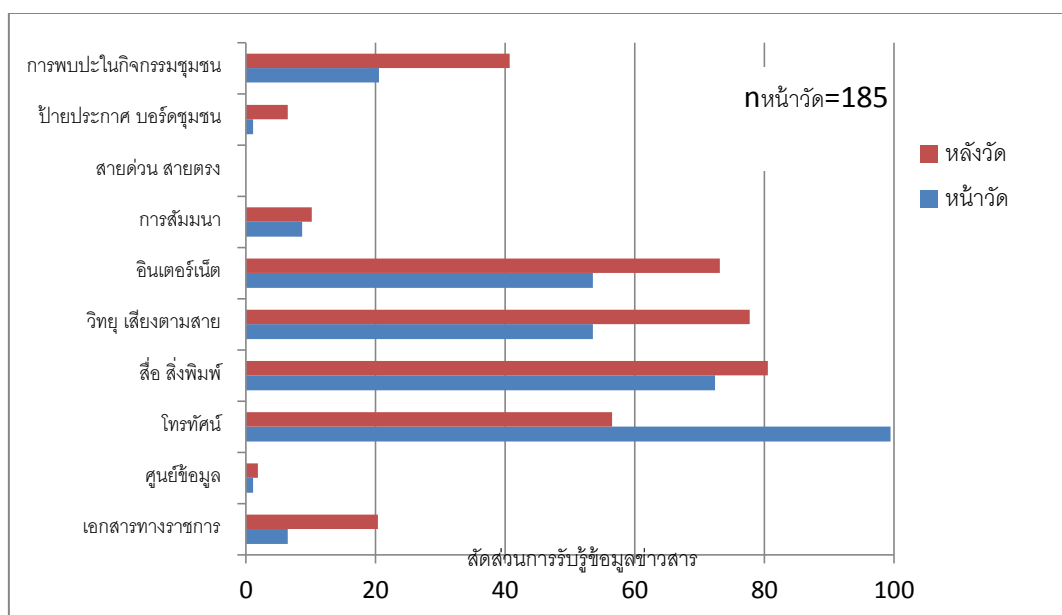
แบบสอบถาม ถามประเด็นการมีส่วนร่วมของผู้ใช้งานพื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้างโดยกิจกรรมที่ได้สอบถามได้แก่ เข้าร่วม ดูแลรักษาพื้นที่วัด และพื้นที่โดยรอบ เช่น กวาดลานวัด การบริจาคสิ่งของ/เงิน ร่วมงานพิธีกรรม ช่วยเหลือพระสงฆ์ การร่วมสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการงานประเพณี เทศกาลต่างๆ การช่วยจัดการระเบียบ การสัญจร การช่วยจัดการสื่อต่างๆ ในพื้นที่ เช่น ป้ายบอกทาง บอกความสำคัญสถานที่ ทั้งชีวิตประจำวัน หรือภายหลังการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว ได้ผลการศึกษาดังนี้



แผนภูมิที่ 12 แสดงการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา จัดการต่างๆในวัดและโดยรอบวัด จากการสอบถามการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆในพื้นที่วัดเมื่อแยกตามพื้นที่ชุมชน ผลจากแบบสอบถามของชุมชนด้านหน้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ริมถนนราชดำเนิน มีส่วนร่วมน้อยด้วยปัจจัยด้านเวลา แต่ในส่วนของชุมชนโดยรอบ ที่เป็นพุทธศาสนิกชน ต่างมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาพื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบเป็นอย่างดี รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ ทั้งส่งเสริมแนะนำนักท่องเที่ยว จัดการสื่อต่างๆในพื้นที่ และช่วยปัญหาการสัญจรในพื้นที่ และพบว่าชุมชนด้านหลัง ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ไม่ขอมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา การจัดระเบียบ การจัดการสื่อต่างๆ มีเพียงการให้ความร่วมมือในการกระจายข่าว หรือการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งส่วนนี้เพราะมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน

- การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

แบบสอบถาม ถามการรับรู้ข่าวสารการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางใดบ้าง จากการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ การจัดประชุม การจัดรับฟังความคิดเห็นที่ผ่านมา เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก แบ่งเป็นเปรียบเทียบระหว่างคนหน้าวัดและหลังวัด กับ ผลรวมของต้นทั้ง 2 กลุ่ม ได้ผลการศึกษาดังนี้



แผนภูมิที่ 13 แสดงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

จากแบบสอบถามพบว่าประชาชนทราบเรื่องการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากแหล่งต่างๆ โดยแหล่งที่สำคัญ ได้แก่ สื่อ สิ่งพิมพ์ รถแท่น หนังสือพิมพ์จังหวัด นิตยสารภาพในพื้นที่ ทางโทรทัศน์ ทั้งช่องของจังหวัดและช่องสาธารณะต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ตผ่านการแชร์ทางโซเชียลเน็ตเวิร์ค รวมถึง การกระจายข่าวสารผ่านการพบปะพูดคุยของคนในชุมชน

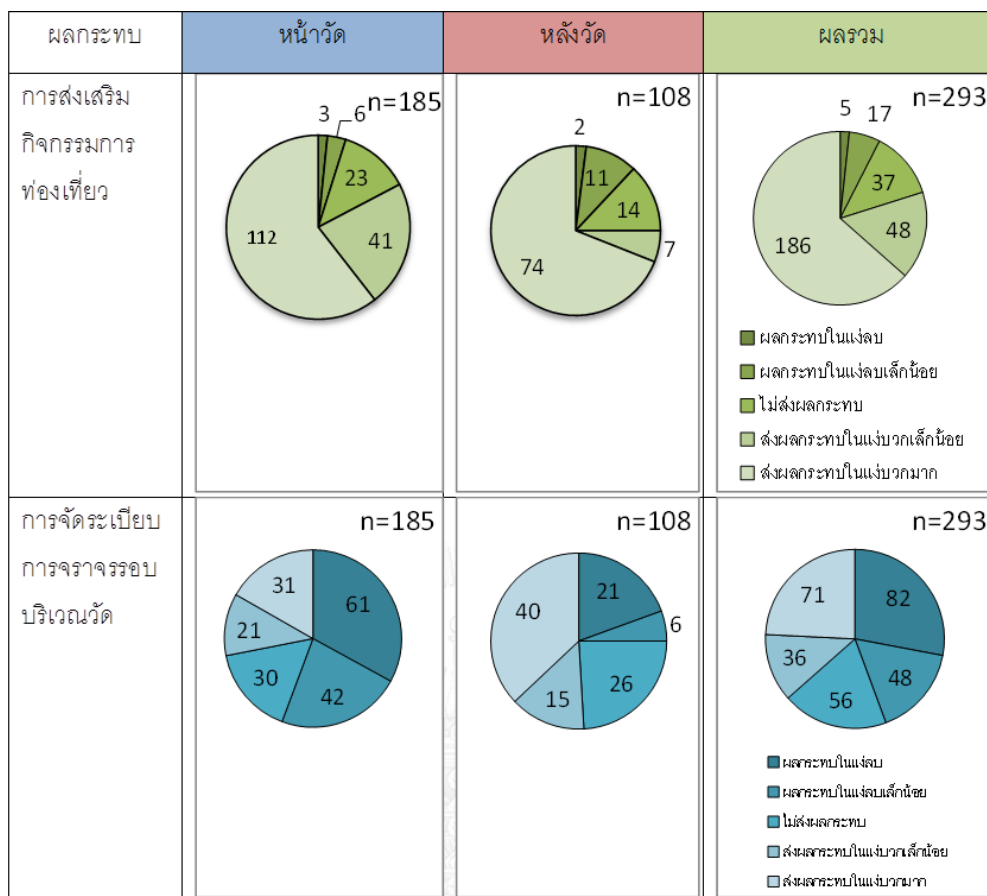
ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนภายในจังหวัด แต่พบว่า ประชาชนในพื้นที่ทั้งหน้าวัดและหลังวัดไม่ได้รับรู้เรื่องราวและไม่ได้เข้าร่วมรับฟัง และเสนอความคิดเห็นในกิจกรรมทั้ง 3 ครั้ง โดยที่คนได้รับรู้เรื่องการประชุมรับฟังความคิดเห็นที่ผ่านมา ไม่ถึงร้อยละ 5 ของชุมชนโดยรอบพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ

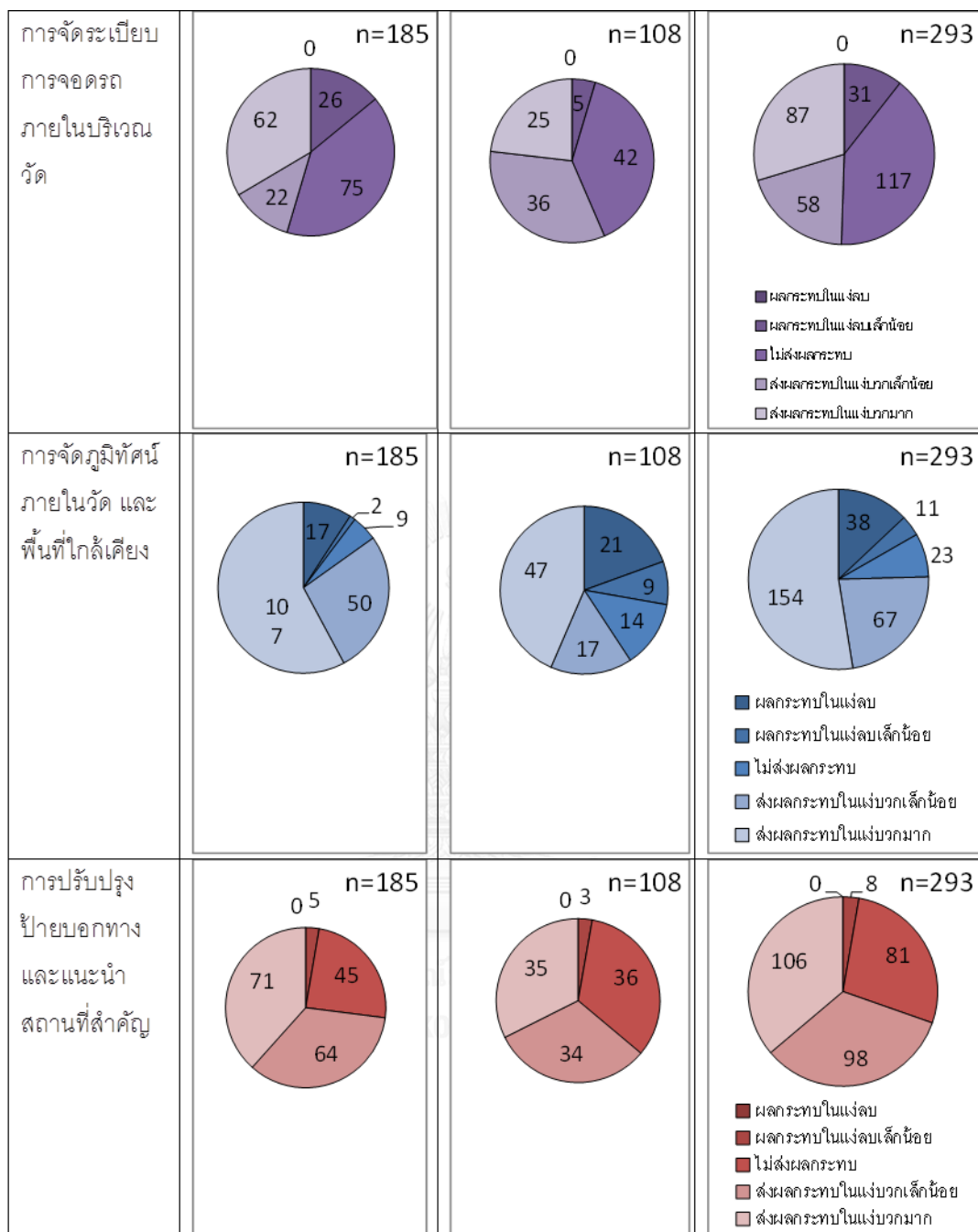
โดยจากการวิเคราะห์ถึงระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ ประชาชนในพื้นที่และพื้นที่ โดยรอบซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรได้มีส่วนร่วมในการรับฟัง เสนอความคิดเห็นและเป็นส่วนหนึ่ง การวางแผนการพัฒนา การจัดการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่จากการศึกษาพบว่า ประชาชนในพื้นที่มีระดับการมีส่วนร่วมแค่การรับรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งข่าวสารที่รับรู้มาส่วนใหญ่รับรู้จากสื่อในพื้นที่ และการพบปะพูดคุยของประชาชนกันเองทั้งสิ้น

5.2.3. ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา การรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

การศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดต่อประชาชนและชุมชนจากการบริหารจัดการด้าน ต่างๆดังต่อไปนี้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว การดูแลพื้นที่โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดการระบบการสัญจรในพื้นที่ และการจัดการสื่อต่างๆ ผลการศึกษา ดังนี้

- ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น





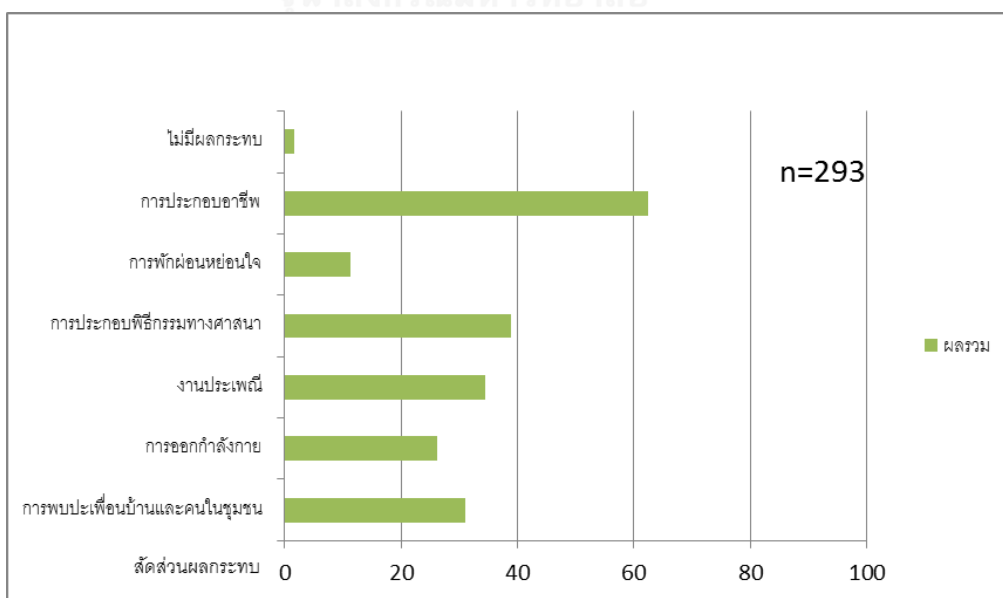
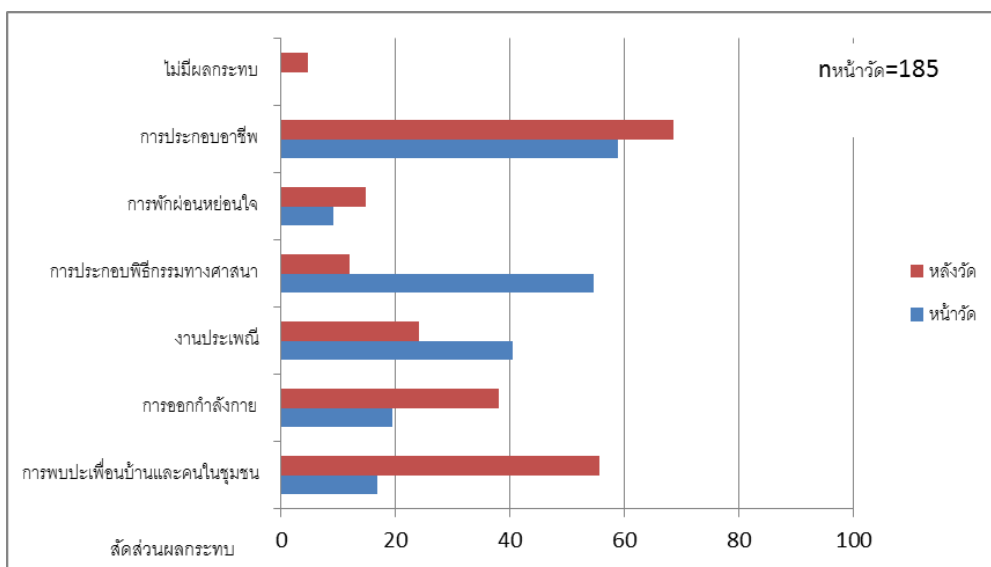
แผนภูมิที่ 14 แสดงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดต่อประชาชนและชุมชนจากการบริหาร จัดการด้าน
ต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่คิดว่าการพัฒนาพื้นที่ภายหลังการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจะ
เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างแน่นอน ซึ่งแบ่งได้เป็น ผลกระทบในแง่บวกและผลกระทบในแง่ลบ โดย
จะเห็นว่าในทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง การดำเนินการต่างๆ ส่วนใหญ่ส่งผลกระทบในแง่บวกต่อพื้นที่
ทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดระเบียบพื้นที่จอดรถ การสัญจร การปรับปรุงป้ายบอกทาง แต่ใน

ส่วนการจัดภูมิทัศน์ภายในวัดมีผลกระทบแง่ลบเกิดกับชาวบ้านที่ค้าขายในพื้นที่วัดจากการก่อสร้างทำให้การค้าขายได้รับผลกระทบ แต่เป็นในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เพราะเมื่อโครงการแล้วเสร็จจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการค้าขายในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

- ประเภทขอผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

หากวัดพระมหาธาตุฯ ได้รับรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนด้านต่างๆ ดังนี้



แผนภูมิที่ 15 แสดงผลกระทบที่อาจจะเกิด หากวัดพระมหาธาตุฯ ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

จากผลการศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดพบว่าประชาชนส่วนใหญ่เป็นห่วงเรื่องการประกอบอาชีพ คือการค้าขายในพื้นที่วัด และพื้นที่รอบข้าง อาจมีมาตรการควบคุม หรือการไล่พื้นที่ไม่ให้ค้าขายในพื้นที่วัดต่อไป ซึ่งจากแผนพัฒนาพื้นที่การปรับปรุงภูมิทัศน์และพื้นที่โดยรอบวัด ยังคงรักษาร้านค้าขายของที่ระลึกไว้แต่มีการปรับปรุงรูปแบบอาคาร มีการต่อเติมลักษณะที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะต่อพื้นที่โซนค้าขายสินค้าที่ระลึก รวมถึงการจัดระเบียบกลุ่มแม่ค้าหาบเร่ กลุ่มแม่ค้าขายดอกไม้ให้เป็นสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น และมีผลกระทบด้านประเพณีและพิธีกรรมต่างๆที่ทางวัดเคยมีการจัดงานเทศกาลต่างๆ อาจไม่สามารถดำเนินการได้ รวมถึงผลกระทบต่อการพบปะเพื่อนบ้าน คนในชุมชน และออกกำลังกายเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอาจมีการควบคุม ดูแลที่เข้มงวดเพิ่มขึ้น การเข้าถึงการใช้งานอาจเป็นไปได้ยากขึ้น

และจากแบบสอบถาม ยังมีข้อเสนอแนะอื่นๆ ซึ่งสรุปโดยคร่าวๆ ดังนี้

-การบริหารจัดการโดยการประสานกันของทุกภาคส่วนมีความจำเป็นและน่าเป็นห่วงอย่างยิ่งในการพัฒนาพื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบ

-การจัดสรรงบประมาณในการจัดการพื้นที่ ควรประสานงานกันอย่างมีระบบ

-การจัดการภายหลังโครงการต่างๆ ที่เกิดในพื้นที่ ว่าอยู่ภายใต้การปกครองของหน่วยงานใด รวมถึงการจัดการปัญหาความหนาแน่นของพื้นที่ พื้นที่รองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ปริมาณรถประมาณขยะ เป็นต้น

-การดำเนินการโครงการต่างๆ ไม่มีการสอบถามความคิดเห็นตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การออกแบบต่างๆ ควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น

5.3 ผลจากการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน หรือผู้มีบทบาทในชุมชน ก่อนการทำแบบสอบถามโดยมีประเด็นในการศึกษาเช่นเดียวกับแบบสอบถาม โดยเน้นที่ประเด็น การใช้พื้นที่วัด และพื้นที่โดยรอบในกิจกรรมต่างๆ ข้อมูลข่าวสารของการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โครงการพัฒนาต่างๆในพื้นที่ และผลกระทบที่เกิดจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ใช้การสัมภาษณ์โดยแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด 18 ชุด โดยแบ่งดังตาราง

ตารางที่ 8 แจกแจงผู้ให้สัมภาษณ์

ชุมชนหน้าวัด(12 ชุด)	ชุมชนหลังวัด (6 ชุด)
หัวหน้าชุมชนหน้าพระธาตุ 1 ชุด ตัวแทนชุมชนหน้าพระธาตุ 2 ชุด ตัวแทนชุมชนศรีธรรมโศก 1 ชุด	หัวหน้าชุมชนหลังพระธาตุ 1 ชุด, กรรมการชุมชนหลังพระธาตุ 1 ชุด
สมาชิกในชุมชนประตูไชยสิทธิ์ 2 ชุด สมาชิกชุมชนหน้าพระธาตุ 3 ชุด สมาชิกชุมชนศรีธรรมโศกราช 3 ชุด	สมาชิกในชุมชนหลังพระธาตุ 4 ชุด

ผลของการสัมภาษณ์ ค่อนข้างสอดคล้องกับผลจากแบบสอบถามโดยสรุปได้ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ตารางผลการสัมภาษณ์คนหน้าวัดและคนหลังวัด

ที่ตั้ง	คนหน้าวัด	คนหลังวัด
ศาสนา	พุทธ	อิสลาม,พุทธ
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัด	-ประกอบอาชีพต่างๆ เช่น ขายของหน้าวัด ร้านอาหาร ร้านเครื่องเงิน ร้านดอกไม้ แต่คนมาเพราะผลจากคนมาเที่ยววัด -สถานที่พักผ่อน พบปะระหว่างคนรอบๆ วัด -ช่วงเทศกาลงานสารทเดือนสิบ วัดเป็นลานกิจกรรม การละเล่น มหรสพทุกชนิดทั้งหนังตลุงโนราห์	-ใช้พื้นที่วัดขายของ -ขายของหลังวัด -อยู่อาศัย -สถานที่พักผ่อน ออกกำลังกาย -กิจกรรมชมรมหมากรุก พบปะพูดคุยกัน -คนสมัยก่อนคนเล่าว่า รุ่นทวดเคยมีประตูทางเข้าวัดจากด้านหนึ่งเชื่อมจากชุมชนด้านหลังแต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว
ทัศนคติต่อวัด	กิจกรรม มีความสำคัญ เป็นศูนย์รวมจิตใจ จุดศูนย์กลางพบปะพูดคุยของคนในพื้นที่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนทางปัญญา มีการแข่งขันประชันเพลงบอกลูกหนังตลุง โนราห์ชนโรงในทุกหน้าเทศกาลสำคัญๆ เช่นงานสารทเดือนสิบ งานแห่ผ้าขึ้นธาตุ	ประกอบอาชีพ เป็นพื้นที่หล่อรวมจิตใจ งานประเพณีต่างๆ พื้นที่ลานวัดเป็นโรงมหรสพ การเล่นหนังตลุง การแสดงโนราห์ เพลงบอกลูก
ประเด็นการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก	-การรับรู้ข่าวสาร -รับรู้จากสมาคมการท่องเที่ยว.นครศรีฯ -รับรู้จากสื่อ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต -การรับรู้ผ่านรถขยายเสียงของลุงชอบ(ลุงเป็นคนกระจายข่าวของจังหวัด)	-รับรู้เรื่องราวจากสื่อ -รับรู้จากปากต่อปากภายในวัด -รับรู้ทางสื่อ โทรทัศน์ โซเชียลเน็ตเวิร์ค

ตารางที่ 10 ตารางผลการสัมภาษณ์คนหน้าวัดและคนหลังวัด (ต่อ)

ที่ตั้ง	คนหน้าวัด	คนหลังวัด
ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลง	<p><u>ข้อดี</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี -การปรับปรุงภูมิทัศน์ การห้ามขายของหน้าวัด -การควบคุมการขายของที่มีคุณภาพดี เกิดการพัฒนา อาจมีผู้เดือดร้อนแต่เป็นกลุ่มเล็กๆ แต่ผลในภาพรวมน่าจะดีคิดว่าดี -การบริหารจัดการพื้นที่ให้เป็นระเบียบ <p><u>ข้อเสีย</u> คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> -ปัญหาจราจรทำให้ถนนหน้าวัดรถติด -ปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น -ปัญหาความสะอาด ความเรียบร้อยของแม่ค้าที่เข้ามาค้าขายในพื้นที่วัด 	<p><u>ข้อดี</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -คนเข้ามาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น รายได้ดีขึ้น -วัดสวยขึ้นจากการดูแลจากทุกๆฝ่าย <p><u>ข้อเสีย</u> คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> -มีผลกระทบกับคนข้างกลุ่ม เช่น แม่ค้าที่ค้าขายในวัดในช่วงการก่อสร้าง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ประเด็นการใช้พื้นที่วัด คนด้านหน้าวัดมีการใช้พื้นที่วัดน้อย เน้นกิจกรรมการค้าขาย ที่อาคารพาณิชย์ติดถนนราชดำเนินเป็นหลัก มีพักผ่อนหลังการทำงานโดยการใช้พื้นที่วัดในกิจกรรมพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางศาสนา เช่น ไหว้พระ สวดมนตร์ เพื่อพักผ่อน พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านมากกว่า ทำให้ผลการสัมภาษณ์ที่ออกมาต่อการตระหนักในการขึ้นทะเบียนวัดพระมหาธาตุฯ เป็นมรดกโลกอาจมีผลกระทบไม่มาก ส่วนคนด้านหลังวัด ใช้พื้นที่วัดในเวลากลางวันทั้งวัน เพื่อขายของที่ระลึกภายในวัด มรุมชนหลังวัดที่ผลิตเครื่องทองเหลืองนำมาจำหน่ายในวัด คนกลุ่มนี้มีความตื่นตัวต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกมากเนื่องจากมีกระแสออกมาว่าพื้นที่ค้าขายในวัดจะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

ประเด็นทัศนคติต่อวัดพระมหาธาตุฯ มีความเห็นว่าวัดพระธาตุฯ ถือเป็นสถานที่สำคัญของชุมชน ทั้งการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงเป็นศูนย์รวมจิตใจ ที่พึ่งของชาวจังหวัด นครศรีธรรมราช จุฑารวมประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ในอดีตถือว่าวัดพระมหาธาตุฯ เป็นสถานที่สำคัญ เป็นเวทีประชันมหรสพท้องถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังตลุง โนราห์ เพลงบอก เป็พื้นที่แลกเปลี่ยนวิชาความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่ลูกหลาน เป็นแหล่งรวมอาหารพื้นเมืองในช่วงงานเทศกาล

ประเด็นการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยการรับรู้ข่าวสารผ่านทางกลุ่มประชาชนภายในพื้นที่ กลุ่มท่องเที่ยวภายในจังหวัด และรับรู้เรื่องราวผ่านสื่อต่างๆ แต่ไม่ได้มีการเข้าร่วมในระดับอื่นๆ

ประเด็นผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ซึ่งการได้รับการขึ้นทะเบียนจะก่อให้เกิดผลกระทบกับกลุ่มแม่ค้าที่ค้าขายในพื้นที่วัด การบริหารจัดการ การพัฒนาต่างๆ ที่เข้ามาหากได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นเรื่องที่ดีเพราะจะทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเพิ่มสูงขึ้น รายได้เข้าสู่จังหวัดมากขึ้น

ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลการการสัมภาษณ์มีทิศทางเดียวกับแบบสอบถาม ประเด็นการใช้พื้นที่มีการเพิ่มเติมการใช้พื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ ไม่ได้เป็นเพียงวัดสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นพื้นที่ประกอบอาชีพ เป็นพื้นที่กิจกรรม การจัดงานเทศกาลสำคัญของเมือง การละเล่น รวมถึงอาหาร แหล่งรวมผู้คน ภูมิปัญญา อาหารพื้นถิ่น ความเชื่อความศรัทธา ของผู้คนทั้งในเมือง นครศรีธรรมราชและผู้คนจากทั่วทุกแห่ง ประเด็นการมีส่วนร่วมต่อการขึ้นทะเบียนในการรับรู้ข่าวสาร โดยส่วนใหญ่รับรู้ผ่านการส่งต่อข่าวสารในภาคประชาชน และผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดคิดว่าจะเกิดผลกระทบในด้านที่ดีต่อพื้นที่ หากพระธาตุฯ ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว พื้นที่จะได้รับการพัฒนา การท่องเที่ยวในพื้นที่มีมากขึ้น ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนในเมืองมากขึ้น

นอกจากนี้ ในวันที่ 9 มีนาคม 2559 ทางจังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกับสถาบันวิจัยของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และพื้นที่โดยรอบเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งมรดกโลกและแหล่งที่มีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลอย่างยั่งยืน ตามแผนการจัดการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสามารถสรุปประเด็นที่ได้จากการประชุม ได้แก่ ประเด็นปัญหา สิ่งที่ยากเห็นมรณาคต และการแก้ปัญหาต่างๆในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลในครั้งนั้นที่เพิ่มเติมภายหลังจากการประชุมรับฟังความคิดเห็นประชาชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 11 ตารางผลการประชุมระดมความคิดเห็นวันพุธ ที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2559

ปัญหา	สิ่งที่อยากเห็นในอนาคต	การแก้ปัญหา
-ความสะอาดในบริเวณพื้นที่วัด ส่งผลให้ความงดงามเสียไป -การจัดระเบียบพื้นที่ร้านค้า การจัด ระเบียบผู้ค้าเร่ -แบ่งพื้นที่เป็นZone -การจรรยาบรรณวัด ตัดขาด ไม่มีการ จัดระเบียบ เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง -พื้นที่จอดรถน้อย ที่จอดรถ นักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ ยิ่งช่วง เทศกาลสำคัญ -หน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ทำงานไม่เต็ม ประสิทธิภาพ -การขีดเขียนพระพุทธรูป -การประสานความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น -ไม่มีกฎระเบียบ ข้อบังคับในการ ปฏิบัติตนในพื้นที่วัด -ประเพณีดั้งเดิม เก่าแก่กำลังสูญ หาย	-วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ ศิลปะ และประเพณีท้องถิ่น มีการ อนุรักษ์ประเพณีแต่ผ้าขึ้นชาติ -วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนใน พื้นที่และบุคคลทั่วไป -อนุรักษ์ไว้ซึ่งความเดิมให้มากที่สุด -การปรับภูมิทัศน์ภายในวัด วัดมี ความเป็นระเบียบ พื้นที่รอบวัด สะอาดและร่มรื่น สวยงาม -มีการจัดระเบียบการจราจร ร้านค้า และพื้นที่จอดรถที่ดี -การจัดระเบียบร้านค้า ไม่มีร้านค้า กีดขวางทางเดิน -มีจุดตั้งจุดนักท่องเที่ยวอยากให้มี นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น รายได้จะ ได้สูงขึ้น -อนุรักษ์สิ่งเดิมขององค์พระธาตุ -การจัดระเบียบที่ทิ้งขยะ แยกขยะ	-หน่วยงานรัฐต้องประชาสัมพันธ์ให้ ประชาชน/คนท้องถิ่น รับทราบ เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ที่ สม่ำเสมอ -ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจและร่วมแก้ไขปัญหา -ปรับปรุงการให้บริการของวัด มีการจัดสภาพแวดล้อมในเรื่องความ สะอาด ขยะในพื้นที่ -การบริหารจัดการและแก้ปัญหา ต่างๆ ต้องโปร่งใส -จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและ เจ้าหน้าที่ดูแล -จัดจัดมีคู่มือแนะนำ นักท่องเที่ยว -ระเบียบจราจร เพิ่มพื้นที่จอดรถ -การบำรุงรักษาต้นไม้ ปกุดต้นไม้ เพิ่ม

จากการระดมความคิดเห็นคนในพื้นที่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่าประเด็นการระดมความคิดเห็นในประเด็นของปัญหาในพื้นที่ที่มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกับผลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ในด้านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ การเป็นระเบียบเรียบร้อย ปัญหาขยะ การจราจรหนาแน่น และการบริหารจัดการพื้นที่ การประสานงานในการพัฒนา ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ส่วนของประเด็นสิ่งที่อยากเห็นในอนาคต คือการคงอยู่ของความเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของภูมิภาค การปรับภูมิทัศน์ จัดระบบการจราจร เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพื้นที่ และประเด็นสุดท้ายคือการแก้ปัญหา มีความคิดเห็นว่าเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐ และคนในพื้นที่ ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล จนถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผน การแก้ไขปัญหาต่างๆ และมีประเด็นความโปร่งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐ จึงจะสามารถดำเนินการให้แผน แนวทางแก้ปัญหาดำเนินไปได้

5.3 การอภิปรายและวิเคราะห์ผลการศึกษา

ผลจากการสังเกตการณ์ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จากการสอบถามและสัมภาษณ์ แบ่งเป็นประเด็นการศึกษาดังนี้

5.3.1. การใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบในการทำกิจกรรมต่างๆ

ผลการศึกษาทั้งจากการสำรวจ ลักษณะทางกายภาพมีส่วนที่ไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนา (แผนที่ที่ 5-3) เนื่องจากการใช้งานพื้นที่วัดและพื้นที่อื่นๆรอบวัดมีความหนาแน่นของกิจกรรม ทั้งการประกอบอาชีพ กิจกรรมอื่นๆ มีการใช้พื้นที่แบบกระจายนอกเหนือจากเส้นหลักคือถนนราชดำเนิน แล้ว มีการกระจายตัวของถนนเส้นรองคือ ถนนศรีธรรมโศกซึ่งคือทางทิศตะวันออก และถนนศรีธรรมราชคือฝั่งตะวันตกด้านหลังวัด อีกทั้งแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีความหมายต่อวิถีชีวิตของคนในเมืองนครศรีธรรมราช แต่โครงการพัฒนาต่างๆของทางภาครัฐเน้นปรับปรุงที่พื้นที่วัดเป็นหลัก และถนนสายหลักคือถนนราชดำเนินเพียงเส้นเดียว และจากแผนพัฒนาโครงการสร้างถนนพุทธภูมิเข้าสู่พื้นที่มรดกโลก พบว่าพื้นที่การเข้าถึงควรมีการเข้าถึงจากทางด้านหลังเพิ่มเข้ามาอีกทางหนึ่งเพื่อเป็นการกระจายปริมาณจราจรที่หนาแน่นบนถนนเส้นหลักเพราะเป็นถนนที่มีรถโดยสารประจำทางที่จะเข้าสู่เมืองนครศรีธรรมราชผ่านอย่างหนาแน่นอยู่แล้ว และในอนาคตหากมีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวโดยการเชื่อมโยงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมทำให้ภาพของเมืองจะไม่ได้เน้นแค่เพียงบริเวณวัดพระมหาธาตุฯ เท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงพื้นที่โดยรอบด้วย เมื่อปริมาณรถนำเที่ยว นักท่องเที่ยวในอนาคตที่เข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้นจำเป็นต้องหามาตรการรองรับแทนพื้นที่เดิมซึ่งมีขนาดไม่เพียงพอต่อความต้องการ

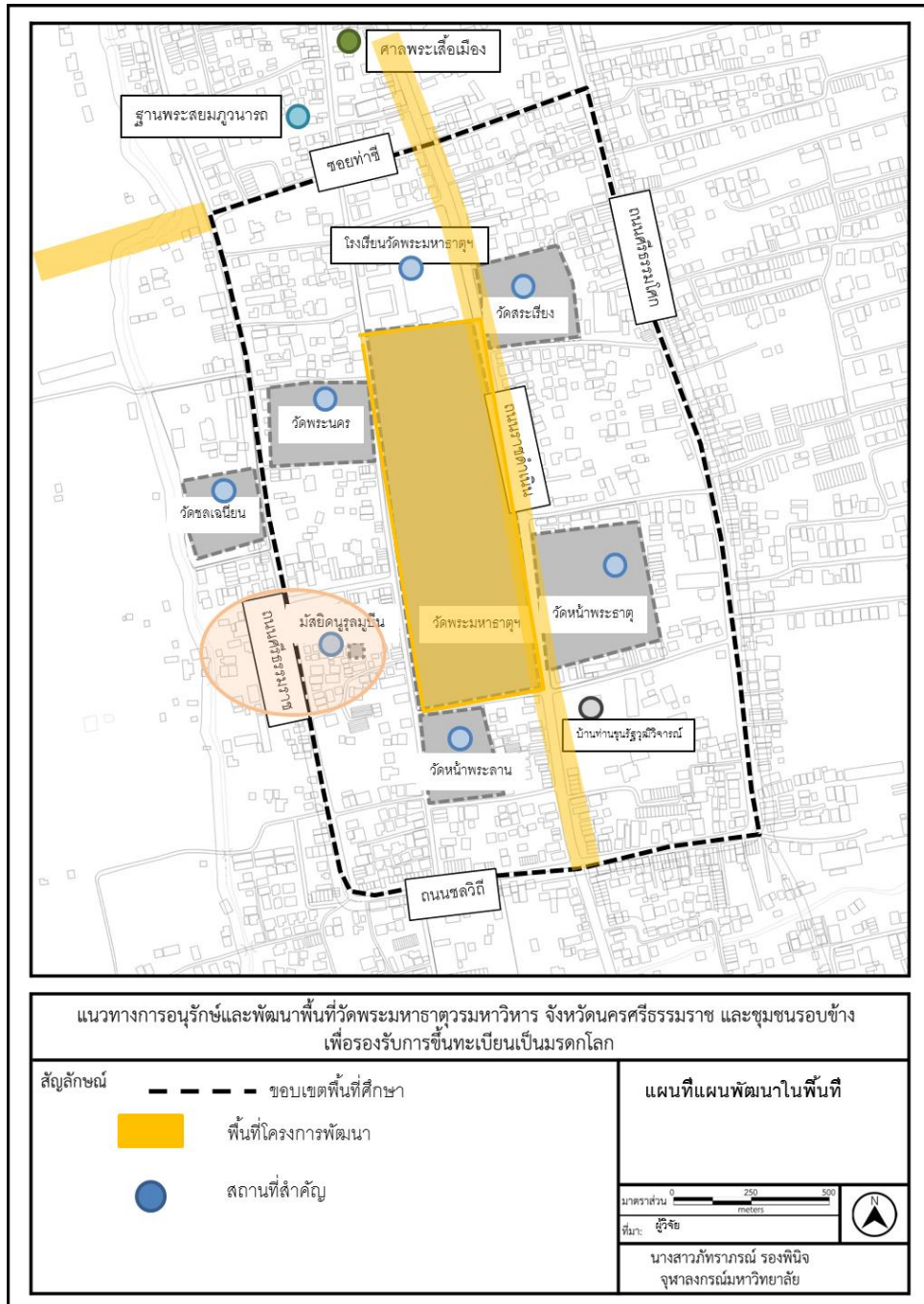
แผนพัฒนาของภาครัฐในพื้นที่หลัก (Core Zone) ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ใน ส่วนของการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่วัด ในการปรับปรุงพื้นที่โซนร้านค้าสินค้าพื้นเมืองของฝาก ทำให้การใช้พื้นที่ของคนรอบข้าง หรือกลุ่มแม่ค้าได้รับผลกระทบ คือ มีการต้องย้ายพื้นที่ค้าขายในช่วงการก่อสร้างโครงการ ทำให้พื้นที่ใหม่ที่แม่ค้าเลือกเป็นพื้นที่ค้าขายเป็นพื้นที่กลางลานทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบ ขัดขวางทางเดินเท้าในพื้นที่วัด และในส่วนของจัดการพื้นที่ขายดอกไม้ที่แต่เดิมเป็นรูปแบบเร่ขายได้มีการจัดพื้นที่ เพื่อความเป็นระเบียบ แต่ไม่เพียงพอกับจำนวนแม่ค้าเดิม ทำให้เกิดการลักลอบขายเช่นเดิม ซึ่งผลการจากสอบถามและสัมภาษณ์ต่อโครงการพัฒนาสอดคล้องกันในด้าน

การพัฒนาโครงการของภาครัฐ เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ต่อการใช้พื้นที่ ได้แก่ การค้าขาย การพักผ่อน การใช้พื้นที่จอดรถ

จากแบบสอบถามและสัมภาษณ์เมื่อแบ่งแยกกลุ่มตัวอย่างออกจากกัน พบว่า คนหน้าวัดซึ่งมีวิถีชีวิตในรูปแบบหนึ่งและคนด้านหลังวัดที่มีรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ด้วยลักษณะการใช้ชีวิตประจำวัน การนับถือศาสนา การประกอบอาชีพ ทำให้การใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบมีลักษณะต่างกัน เนื่องจาก คนหลังวัดไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มแม่ค้าที่เข้ามาค้าขายสินค้าในวัดหรือไม่ได้เข้ามาค้าขายสินค้าในวัดจะมีปฏิสัมพันธ์กับวัดในส่วนของกิจกรรมซึ่งเป็นหน้าที่หลักๆ ของวัดน้อย เช่น กิจกรรมทางศาสนา ไหว้พระ สวดมนต์ พิธีกรรมทางศาสนา งานประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ แต่จะมีปฏิสัมพันธ์กับวัดในรูปแบบการพึ่งพาพื้นที่วัดเป็นพื้นที่ประกอบอาชีพ พื้นที่พักผ่อน นันทนาการ และ พื้นที่พบปะพูดคุยของคนในชุมชน ชุมชนอื่นๆโดยรอบพื้นที่วัด เช่นเดียวกับคนหน้าวัดที่ใช้พื้นที่วัดในเวลาเดียวกันคือช่วงเย็น มีปฏิสัมพันธ์กับวัด ในเชิงพื้นที่นันทนาการ ออกกำลังกาย พบปะพูดคุยพักผ่อน และเพิ่มเติม กิจกรรมทางศาสนา ไหว้พระ สวดมนต์ พิธีกรรมทางศาสนา งานประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ

สรุปได้ว่ากิจกรรมในการใช้พื้นที่วัด ได้แก่ ในส่วนของกิจกรรมการประกอบอาชีพในพื้นที่วัด จะดำเนินตั้งแต่เช้า-เย็น โดยคนในพื้นที่หลังวัดและหน้าวัดจะประกอบอาชีพในส่วนของพื้นที่โดยรอบวัด กิจกรรมหลักของวัด ส่วนกิจกรรมทางศาสนา ไหว้พระ สวดมนต์ พิธีกรรมทางศาสนา คนหน้าวัดจะใช้เป็นหลัก และการใช้พื้นที่ภายในวัดในกิจกรรมประเพณี เทศกาลสำคัญ คนหน้าวัดและหลังวัดมีปฏิสัมพันธ์ทั้งคู่ มีการใช้พื้นที่ร่วมกันเช่นเดียวกับปฏิสัมพันธ์กับวัด ในเชิงพื้นที่นันทนาการ ออกกำลังกาย พบปะพูดคุยพักผ่อน ที่ทั้งคนหน้าวัดและหลังวัดใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบ ในการทำกิจกรรมดังกล่าวเช่นเดียวกัน โดยช่วงเวลาที่ใช้คือตลอดทั้งวัน และไม่เพียงแต่พื้นที่วัด คนทั้งหน้าและหลังวัดจะมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ในชุมชน ซึ่งมีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ถือว่าเป็นการใช้เวลากับพื้นที่โดยรอบวัดพระมหาธาตุฯ ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่และโดยรอบ ซึ่งไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนาต่างๆในพื้นที่ที่เน้นแค่เพียงพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ เพียงอย่างเดียว รวมทั้งประเด็นที่ประชาชนในพื้นที่มีความกังวลต่อการขึ้นทะเบียน โดยคนหน้าวัดจะมีความกังวลถึงกิจกรรมประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางศาสนาที่พื้นที่วัดในอนาคตยังคงได้ใช้พื้นที่วัดพระมหาธาตุในการทำกิจกรรมดังกล่าวอยู่หรือไม่ คนหลังวัดมีความกังวลต่อพื้นที่ค้าขายจากโครงการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ที่มี

การจัดระเบียบ จัดพื้นที่ ในอนาคตอาจยกเลิกการค้าขายในพื้นที่วัดอย่างถาวร และส่วนของกิจกรรม
 นันทนาการ การใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ เพื่อออกกำลังกาย พื้นที่จอดรถ พื้นที่พบปะพูดคุยระหว่างคน
 ในพื้นที่ด้วยกัน จะได้รับผลกระทบจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวในอนาคตแล้วทำให้วิถีชีวิตของคน
 ในพื้นที่ศึกษาเปลี่ยนแปลงไป



แผนที่ 25 แสดงพื้นที่พัฒนาในพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร



ภาพที่ 42 แสดงกิจกรรมในพื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร



ภาพที่ 43 กิจกรรมอื่นๆ ในพื้นที่โดยรอบ

กิจกรรมการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบจะเห็นว่า คนในพื้นที่และคนจากภายนอกมีการใช้พื้นที่ในกิจกรรมที่หลากหลายนอกเหนือจากพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักมีการใช้พื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่อาคารพาณิชย์ด้านหน้าในการซื้อสินค้า พื้นที่หลังวัดในการจับจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภคบริโภค รวมถึงการใช้พื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆในพื้นที่ ดังภาพที่ 5-4 การใช้พื้นที่ฐานพระสยาม การใช้พื้นที่ศาสนสถานในการละหมาด การใช้พื้นที่วัดโดยรอบในงานประเพณีต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่าการให้ความสำคัญโฟกัสอยู่แค่เพียงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ขาดการแนวคิดการเชื่อมโยงให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่อย่างยั่งยืน ขาดการกระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่อื่นๆ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนโดยรอบพื้นที่วัด

5.3.2. การมีส่วนร่วม และการรับรู้ข่าวสาร

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมที่ได้ทำการทบทวนวรรณกรรม การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่จะต้องเป็น กระบวนการพัฒนา การวางแผนจัดการอนุรักษ์ คุ้มครอง ปรับสภาพแวดล้อม รวมถึงการกำหนดแนวทางในการออกแบบ มาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งจากการศึกษาพบกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ แต่ในระดับที่ต่ำมาก มีจำนวนการจัดการแสดงความคิดเห็น ได้แก่

- การจัดประชุมแสดงความคิดเห็นสอบถามการขอขึ้นทะเบียนวัดพระมหาธาตุเป็นมรดกโลก (21 กรกฎาคม 2554)
- การจัดเวทีประชาคมการเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุฯ เป็นมรดกโลก (กุมภาพันธ์ 2557)
- การจัดประชุมคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากลของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (24 มิถุนายน 2557)
- การระดมความคิดเห็นเสนอแนวทางในการจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อเตรียมการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกครั้งที่ 1,2 (มีนาคม 2559, เมษายน 2559)

ซึ่งในการจัดการประชุมทุกครั้ง เพิ่งมี 2 ครั้งหลังที่ประชาชนในพื้นที่และตัวแทนประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างจริงจัง มีการจัดกลุ่มทำกิจกรรมย่อยให้แสดงความคิดเห็นต่อการขึ้นทะเบียน คุณค่าของวัดพระมหาธาตุฯ ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และแนวทางการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ แต่ในการประชุมครั้งแรกมีเพียงการถกเถียงถึงคุณค่าความ

โดดเด่นเป็นสากล ขั้นตอน กระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งสาเหตุที่ต้องดำเนินการเช่นนี้เพราะอยู่ในขั้นตอนการทำรายงาน อยู่ในกระบวนการเสนอชื่อเป็นมรดกโลก ทำให้การดำเนินการต่างๆ โดยการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางหน่วยงานหลักในการดำเนินการเห็นว่าเป็นการสร้างปัญหาระหว่างการดำเนินการ มีความเห็นว่าควรรอให้ดำเนินการเรียบร้อยก่อนจึงจะจัดการกับกลุ่มภาคประชาชนอย่างเป็นทางการภายหลัง

ปัจจุบันมีการจัดระดมความคิดเห็น ให้ประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้าร่วมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดการเสนอแนวทางในการจัดทำแผนจัดการการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำไปใส่ในรายงานเสนอต่อคณะกรรมการต่อไปด้วย

Arnstein (1962) กระบวนการมีส่วนร่วมตามบันได 8 ขั้น จำเป็นต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การสำรวจรับฟังความคิดเห็นก่อนการดำเนินการสนับสนุนให้เกิดการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล ขั้นตอนกระบวนการดำเนินการ ร่วมให้คำปรึกษา และร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งในความเป็นจริงของกระบวนการดังกล่าว การดำเนินการการมีส่วนร่วมอยู่ในขั้นที่ 3 เท่านั้น คือการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเมื่อดูจำนวน เป็นจำนวนที่น้อยเมื่อเทียบกับจำนวนประชาชนโดยรอบพื้นที่วัด โดยในช่วงแรกจะเห็นว่าคนรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับวัดพระธาตุที่จะได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก น้อยมาก เกิดความเข้าใจผิดพลาดในความเข้าใจต่อการขึ้นทะเบียนในหลายกรณี เมื่อมีการพูด การพบปะ การกระจายข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ ซึ่งยังคงไม่พัวการมีส่วนร่วมแค่บางส่วน การมีส่วนร่วมควรขยายวงกว้าง การมีส่วนร่วมบางส่วน คือประชาชนเริ่มได้มีการแสดงความคิดเห็นต่างๆ และในอนาคตประชาชนจะได้มีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นถึงระดับมีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษา หรือต่อรอง เป็นตัวแทนร่วมตัดสินใจในการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ

ชั้น	การดำเนินการ	
8	ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจ	มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
7	ตัวแทนร่วมตัดสินใจ	
6	เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา/ เจรจาต่อรอง	
5	ร่วมแสดงความคิดเห็น	มีส่วนร่วมบางส่วน
4	ร่วมให้คำปรึกษา	
3	ร่วมรู้ข้อมูล	
2	เข้าร่วมแต่ไม่มีผลต่อการตัดสินใจ	ไม่มีส่วนร่วม
1	การเป็นหุ่นเชิด	

ตารางที่ 12 แสดงบันไดแห่งการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1962)

ซึ่งในการพัฒนาพื้นที่มุมมองของภาครัฐเดิม มีความคิดแบบ(Top-Down) ทำให้การดำเนินการเกิดปัญหา รวมถึงการไม่พยายามสื่อสารทำความเข้าใจกับประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดเหตุการณ์ประท้วงการไม่อย่างให้พื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ เป็นมรดกโลก เพราะคิดว่ารอดทางวัฒนธรรมของคนไทยต้องโดนควบคุมดูแลโดยชาวต่างชาติ และปัจจุบันรัฐกำลังทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่มากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่แนวทางพัฒนาที่กำลังดำเนินการไปในทางที่ดีขึ้น สุดท้ายแล้วมรดกทางวัฒนธรรมนี้เป็นของคนทุกคน จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการเพิ่มกระบวนการการมีส่วนร่วมในชั้นอื่นๆ เพื่อให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ ดูแลรักษาอนุรักษ์พื้นที่เพื่อความยั่งยืนในอนาคต

จากหลักการอนุรักษ์ที่ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผู้มีความเกี่ยวข้องถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนา หรือดำเนินการใดๆ เพราะเมื่อโครงการแล้วเสร็จคนในพื้นที่เป็นคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงและเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่จะเป็นคนดูแล รักษา พื้นที่ดังกล่าวถ้าได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนในการดำเนินการวางแผนจัดการอนุรักษ์ คุ้มครอง ปรับสภาพแวดล้อม รวมถึงการกำหนดแนวทางในการออกแบบ มาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จะทำให้เกิดการปลูกจิตสำนึกรักพื้นที่ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และได้ตระหนักในการใช้พื้นที่อย่างเป็นระเบียบ

จากผลการศึกษาจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยแบ่งเป็นประเด็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการส่งเสริมการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

พบว่า คนส่วนใหญ่ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้ข่าวสารผ่านทางสื่อ สิ่งพิมพ์ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต โซเชียลเน็ตเวิร์ค สื่อท้องถิ่น รถประชาสัมพันธ์ เพราะปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่อินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกกลุ่มอายุ การกระจายข่าวสารทางนี้ ทำได้ง่ายและรวดเร็วสุด

และในส่วนการระดมความคิดเห็นที่ผ่านมา คนด้านหน้าและด้านหลังวัดซึ่งเป็นคนในพื้นที่มีส่วนน้อยมากที่รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับกระบวนการการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก รวมถึงได้การได้เข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งผลการศึกษาทั้งการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ตรงกัน คนในพื้นที่ได้เข้าร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่ผ่านมา เพราะการรับรู้ข้อมูลข่าวสารน้อย ทำให้ความเข้าใจของประชาชนไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดปัญหาการประท้วง

5.3.3.ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

จากการได้รับการเสนอชื่อเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระธาตุธรรมหาวิหาร ในส่วนของภาครัฐมีแผน นโยบาย โครงการพัฒนาต่างๆ เข้ามาในพื้นที่ แต่ในการดำเนินการตามแผนการพัฒนาพื้นที่อาจเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ความร่วมมือจากภาคเอกชน

ทัศนคติของคนในพื้นที่ต่อการขึ้นทะเบียน ความกังวลถึงความเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดจากการขึ้นทะเบียน ความไม่เข้าใจในตัวแผนพัฒนา กระบวนการการขึ้นทะเบียน ดังที่เคยปรากฏเหตุการณ์ประท้วง คือไม่ยอมรับให้องค์การยูเนสโกเข้ามาประกาศให้วัดพระมหาธาตุฯ เป็นมรดกโลกจากความเข้าใจผิด คิดว่าต่างชาติเข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากวัดพระมหาธาตุฯ ดังนั้นจึงควรกระจายข่าวสาร ข้อมูลที่ถูกต้องให้ประชาชนได้รับรู้ เพื่อความเป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาชนที่จะช่วยผลักดัน สนับสนุนให้โครงการต่างๆ แผนพัฒนาดำเนินและประสบผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งที่ผ่านมาจะเห็นว่าภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ในการวางแผน ระดมความคิดเห็นต่างๆน้อย ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว

ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ และพื้นที่รอบข้าง จากการศึกษาพบว่าแผนพัฒนาต่างๆ ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง การดำเนินการตามแผนดำเนินไปโดยขาด

การชี้แจงต่อภาคประชาชนซึ่งเป็นคนในพื้นที่ ไม่มีการรับรู้หรือแสดงความคิดเห็นของคนในพื้นที่ต่อแผนพัฒนา

จากผลของแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อผลกระทบในพื้นที่ในด้านบวก เมื่อวัดพระมหาธาตุฯ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้วจะทำให้เกิดโครงการพัฒนา ส่งเสริมการท่องเที่ยว เกิดการสร้างรายได้ระบบเศรษฐกิจในพื้นที่ดีขึ้น แต่ความกังวลของคนในพื้นที่ยังคงอยู่เนื่องจากยังไม่มีมาตรการควบคุมที่สามารถควบคุมการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีประเด็นสำคัญจากการศึกษา ดังนี้

- การเยียวยาในระยะสั้น
- การเชื่อมโยงองค์ประกอบพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมภายนอกวัดพระมหาธาตุฯ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว
- การบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ มาตรการควบคุมการพัฒนาต่างๆ

ดังนั้น ในการวางแผนและออกแบบพื้นที่เชิงกายภาพเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ จำเป็นควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและออกแบบชุมชนเมือง การอนุรักษ์พื้นที่และกิจกรรมที่มีคุณค่า เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราชได้เป็นอย่างดี

จากผลการสำรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ พบว่า คนในพื้นที่ที่มีความคิดเห็นส่วนใหญ่ว่าจะเกิดผลกระทบในแง่บวกต่อพื้นที่อย่างแน่นอนจากการได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การมีการวางแผนบริหารจัดการพื้นที่อย่างมีระบบ การแก้ไขปัญหาต่างๆในพื้นที่ แต่มีส่วนที่เป็นผลกระทบด้านลบในเชิงพื้นที่คือความหนาแน่นที่ตามมาทั้งปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ปริมาณรถหนาแน่นขึ้น ปริมาณขยะในพื้นที่ซึ่งยังขาดการบริหารจัดการเรื่องเหล่านี้อยู่ อีกส่วนคือความกังวลต่อพื้นที่ค้าขายในวัดจากแผนการบริหารจัดการว่าจะมีการกีดกันพื้นที่ค้าขายในอนาคตอย่างไรบ้าง ถือเป็นปัญหาในการบริหารจัดการในอนาคต ทั้งนี้ทั้งกลุ่มคนด้านหน้าวัดและด้านหลังวัดซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว

คาดหวังให้หน่วยงานภาครัฐผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้คำนึงถึงคนในพื้นที่เป็นสำคัญในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ในอนาคต

ปัจจุบัน ทางจังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมกับคณะกรรมการการเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก ผู้ดำเนินโครงการการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งมรดกโลกและแหล่งที่มีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลอย่างยั่งยืน ตามแผนการจัดการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดรับฟังความคิดเห็นประชาชนภายในจังหวัดผ่านทางเครือข่ายภาคส่วนต่างๆ พร้อมด้วยชุมชน 19 ชุมชนในเขตพื้นที่ปริมณฑลหรือ เขตกันชน (Buffer zones) ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจากพื้นที่เดิม จากการวิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองเก่า จะเห็นว่าระยะเขตกันชนที่กำหนดไว้ควรขยาย เพื่อสร้างการเชื่อมโยงในการแก้ปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ เช่นความหนาแน่นของการใช้พื้นที่บริเวณวัดพระมหาธาตุฯ อีกทั้งการขยายยังเป็นการกระจายการพัฒนาสู่แหล่งมรดกแหล่งอื่นๆภายในเขตเมือง ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวในภาพรวม โดยที่มีการจัดการประชุมระดมความคิดเห็น ในวันพุธที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2559 และครั้งต่อมาในวันอังคาร ที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2559 สารระสำคัญในการประชุมคือการจัดทำแผนจัดการการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราชระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนจัดการการอนุรักษ์คุ้มครองและปรับปรุงสภาพแวดล้อมแบบองค์รวมตลอดจนการกำหนดแนวทางและมาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนั้นอาจยังไม่เพียงพอกับการรับฟังผลกระทบที่เกิดกับประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ เพราะประชาชนในพื้นที่อาจมีข้อจำกัดในการเสนอผลกระทบเรื่องปากท้องเป็นหลัก หากมีการขยายกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบออกไปอีก อาจทำให้ได้รับมุมมองการเสนอหรือการได้รับรู้ผลกระทบด้านอื่นๆ เพื่อนำไปใช้ในการเตรียมการรับมือการขึ้นทะเบียนเพื่อลดผลกระทบที่จะกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ ให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของกระบวนการที่จะได้มาซึ่งมติร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และข้อเสนอเพื่อการบริหารจัดการอย่างบูรณาการต่อไป

บทที่ 6

แนวทางและข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่

จากการศึกษาพบว่า ประเด็นปัญหาการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวพบว่า การใช้พื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบในการทำกิจกรรมไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนา เนื่องจากแผนพัฒนาเน้นเพียงการปรับปรุงบริเวณวัดพระมหาธาตุฯเป็นสำคัญ โดยยังคงขาดการคำนึงองค์ประกอบทางมรดกวัฒนธรรมอื่นๆ ในพื้นที่ อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากคุณค่าแล้ว แผนควรเป็นการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวมคือการพัฒนาทั้งพื้นที่วัด และชุมชนโดยรอบไปด้วยกัน เพื่อเป็นการลดผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมพบว่า มีกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับต่ำมาก ทำให้ความเห็นหรือข้อกังวลถึงผลกระทบไม่ถูกสะท้อนออกมาในการออกแบบในพื้นที่ ทำให้มีความเสี่ยงในการร่วมบำรุงรักษาจากทฤษฎีที่ได้พบทวนมา จึงอนุมานข้อวิเคราะห์ที่ได้จากการสอบถามและสัมภาษณ์นำมาใช้เป็นเงื่อนไขในการออกแบบครั้งนี้ และประเด็นผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งมีผลกระทบที่เกิดจากแผนกับกลุ่มคนที่ใช้พื้นที่วัด ทำให้ต้องมีการออกแบบโดยคำนึงถึงประเด็นนี้ด้วย จึงสรุปประเด็นที่จะใช้ออกแบบพื้นที่ ดังนี้

6.1 สรุปประเด็นที่จะใช้ออกแบบพื้นที่

- บทบาทของพื้นที่

การที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจะนำมาซึ่งการท่องเที่ยว ถือเป็นบทบาทสำคัญบทบาทหลักของพื้นที่ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ของเมืองมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับวัดและพื้นที่โดยรอบมาเป็นเวลานาน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอด เช่น การทำเครื่องทองเหลือง ซึ่งถือว่าเป็นการอนุรักษ์ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม นอกจากโบราณสถานที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วยังมีองค์ประกอบอื่นที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาวิถีชีวิตของผู้คนดั้งเดิมในพื้นที่ แนวโน้มการเปลี่ยนเป็นโรงแรมและเกสต์เฮาส์ของพื้นที่โดยรอบ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เป็นย่านเมืองเก่าที่ควรอนุรักษ์ความดั้งเดิม ขนบธรรมเนียมประเพณี การรื้อฟื้นวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลาให้กลับมาในพื้นที่อีกครั้ง

- คุณค่าของพื้นที่

จากเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก วัดเป็นพื้นที่สำคัญที่สุดที่จะสะท้อนคุณค่าต่างๆ เหล่านั้น ซึ่งองค์พระบรมธาตุมีความโดดเด่นมากที่สุด โดยเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญสำหรับศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท จากตำนานรวมถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งตรงกับเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกข้อที่ 2 ที่ว่า แสดงออกถึงการแลกเปลี่ยนคุณค่าต่างๆ ของมนุษย์ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือภายในพื้นที่วัฒนธรรมหนึ่งของโลก ในแง่พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี ศิลปะที่ยิ่งใหญ่ ผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์

วัดเป็นอนุสรณ์สถานสถาปัตยกรรมทางศาสนาพุทธที่ผ่านพลังสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่ ซึ่งตรงกับหลักเกณฑ์ข้อที่ 4 ที่ว่าเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของประเภทอาคาร กลุ่มสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาที่สำคัญ ช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงในประวัติศาสตร์ของมนุษย์

รูปแบบประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระธาตุฯ ของคนจังหวัด นครศรีธรรมราช และคาบสมุทรมลายูที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อน ถือเป็นเส้นทางวัฒนธรรม ตรงกับเกณฑ์ข้อที่ 6 ที่ว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงหรือความสัมพันธ์เชิงรูปธรรม กับเหตุการณ์หรือประเพณีที่ดำรงอยู่ กับความคิดหรือกับความเชื่อ กับงานศิลปะและวรรณกรรม ที่มีความสำคัญโดดเด่นเป็นสากล

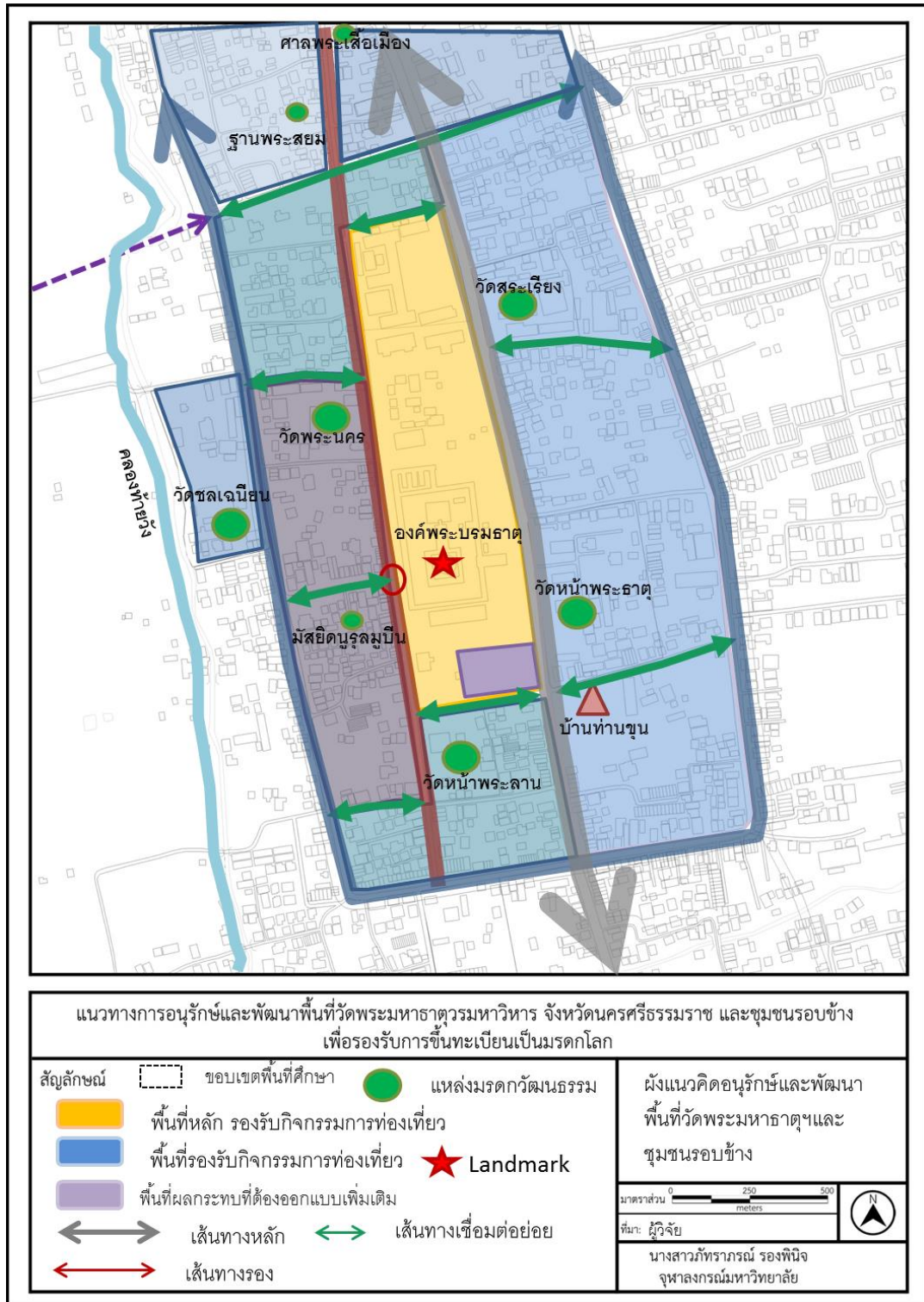
เป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณค่าของพัฒนาการอันสำคัญของมนุษยชาติ, ที่ก้าวข้ามผ่านกาลเวลา หรือเป็นช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของวัฒนธรรมโลก, เป็นพัฒนาการทางสถาปัตยกรรม หรือเทคโนโลยี, อนุสรณ์ทางศิลปะ, การวางผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์

โดยคุณค่าที่สำคัญที่สุดของพื้นที่ศึกษาคือองค์พระบรมธาตุ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากไม่ใช่แค่เพียงต่อคนในพื้นที่เท่านั้น ยังมีความสำคัญในระดับสากล ดังนั้นในการออกแบบพัฒนาพื้นที่ จำเป็นต้องให้ความสำคัญเป็นพื้นที่หลัก และรวมถึงพื้นที่โดยรอบ ชุมชนโดยรอบที่ร่วมกันขับเคลื่อนคุณค่าความสำคัญขององค์พระธาตุมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งต้องรักษาความโดดเด่นในเชิงมุมมองเอาไว้ให้ได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

- การเยียวยาพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ

ความต้องการใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพ กับผลกระทบที่อาจจะเกิดที่กระทบต่อวิถีชีวิต จากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ก่อให้เกิดปัญหาความหนาแน่นของรถ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น ความเชื่อ การเยียวยาพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจะเป็นการรักษาวิถีชีวิตไปพร้อมๆกัน การแก้ปัญหาโดยการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในพื้นที่เป็นการเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกอีกด้วย และการคาดหวังจากการพัฒนาพื้นที่หลังได้รับการขึ้นทะเบียนจะทำให้เกิดการพัฒนามากขึ้นส่งผลให้เกิดรายได้ในพื้นที่ และความต้องการการบริหารจัดการที่ดี

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานต่างๆของพื้นที่ศึกษา พบว่าในพื้นที่ศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยการนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่นอกเหนือจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่ายังมีการอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่ โดยการเสนอเป็นย่านเมืองอนุรักษ์วัดพระมหาธาตุและชุมชนโดยรอบ โดยมีผังแนวคิดตั้งแผนที่ที่ 26 คือ การให้วัดพระมหาธาตุฯเป็นพื้นที่หลักโดยมีองค์พระธาตุเป็นจุดนำสายตาที่สำคัญ มีถนนด้านหน้าคือถนนสายหลักของเมือง (ถนนราชดำเนิน) เพิ่มบทบาทให้เป็นถนนสายอนุรักษ์ที่สำคัญของเมือง เพิ่มการเข้าถึงพื้นที่อนุรักษ์เมืองด้วยระบบขนส่งทางเลือก กันรถยนต์ รถโดยสารขนาดใหญ่ที่อาจส่งผลกระทบต่อองค์พระธาตุให้ใช้ถนนเลี่ยงเมือง คือเส้นถนนพัฒนาการคูขวาง เชื่อมต่อพื้นที่ด้วยถนนย่อยที่เชื่อมระหว่างถนนราชดำเนิน-ถนนศรีธรรมโศก-ถนนศรีธรรมราช ส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นวัดหน้าพระธาตุ วัดหน้าพระลาน วัดพระนคร วัดชลเจนียน ฐานพระสยาม ศาลพระเสื้อเมือง วัดสระเรียง รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีอนุรักษ์ที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นช่างทองเหลืองในชุมชนหลังวัดพระมหาธาตุฯ เพื่อส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจในชุมชน รวมทั้งพื้นที่ด้านหลังวัดเปิดมุมมองจากการเข้าถึงทางถนนพุทธภูมิเข้าสู่พื้นที่อนุรักษ์

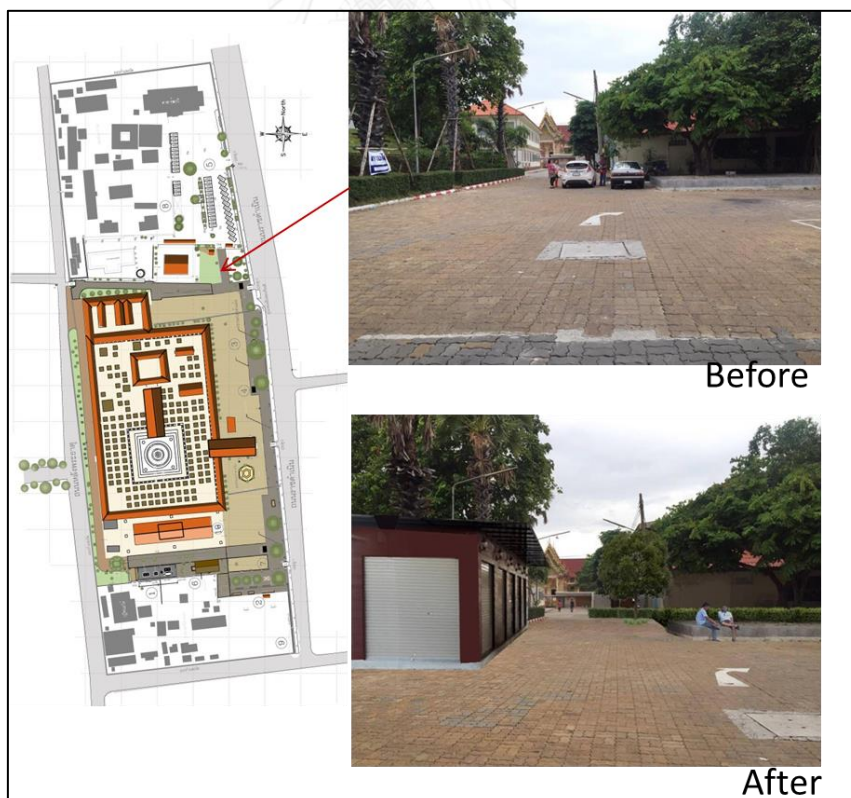


แผนที่ 26 ผังแนวคิดในการออกแบบพื้นที่อนุรักษ์วัดพระมหาธาตุฯและชุมชนโดยรอบ

6.2 การออกแบบ

แนวคิดในการออกแบบพื้นที่จะเน้นการเพิ่มเติมจากแผนพัฒนาที่มีอยู่เดิม ซึ่งแผนพัฒนาที่มีอยู่เดิมมีความเหมาะสมในการพัฒนาพื้นที่เพื่อความเป็นระเบียบ การจัดพื้นที่โซนนิ่ง รวมถึงการออกแบบโดยคำนึงความเป็นมาของวัดพระมหาธาตุฯ แต่ควรมีการปรับปรุงและออกแบบเพิ่มเติมในบางบริเวณเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และลักษณะการใช้งานพื้นที่มากขึ้น

1.การจัดพื้นที่ค้าขาย และพื้นที่จอดรถให้เพียงพอกับความต้องการอย่างมีระเบียบและเป็นระบบ นอกจากการจัดระเบียบพื้นที่ขายของในวัดแล้ว ในระยะยาว เมื่อนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เสนอแนวทางการลดปริมาณรถยนต์ในพื้นที่โดยการจัดสรรพื้นที่ด้านนอกพื้นที่อนุรักษ์แทนการเข้ามาในพื้นที่โดยตรง ให้เข้ามาในพื้นที่ด้วยรถราง และในระยะยาวมีแนวคิดส่งเสริมให้ถนนราชดำเนินด้านหน้าวัด (ภาพที่45) อาจปิดไม่ให้รถเข้ามาในพื้นที่ในช่วงเทศกาลสำคัญ วันหยุด เพื่อส่งเสริมการใช้พื้นที่เพื่อนันทนาการ การจัดถนนคนเดินมีการค้าขายสินค้าพื้นเมือง การจัดการละเล่น การแสดง ศิลปะพื้นบ้านเช่น หนังตลุง มโนราห์ เป็นต้น เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง



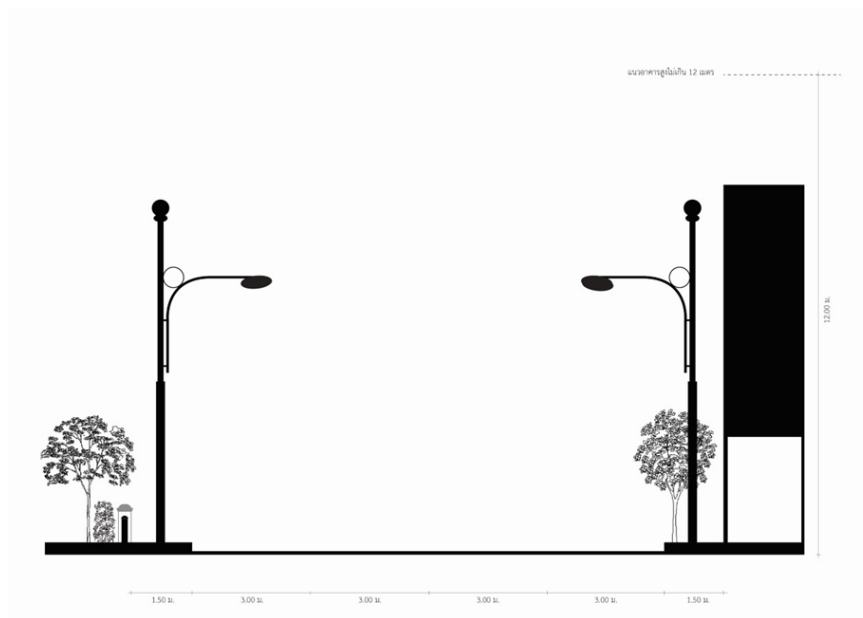
ภาพที่ 44 การจัดระเบียบพื้นที่ค้าขาย



ภาพที่ 45 การใช้พื้นที่เพื่อนันทนาการและการจัดถนนคนเดิน

2. เชื่อมโยงกับโบราณสถานอื่นๆ พื้นที่สาธารณะ พื้นที่วัด และพื้นที่รอบข้างให้สอดคล้องกับของเดิม และเน้นให้ถนนราชดำเนินเป็นมิตรต่อการท่องเที่ยว แนวทางการออกแบบพื้นที่เชื่อมต่อมรดกวัฒนธรรมเป็นย่านอนุรักษ์วัดพระมหาธาตุ มรดกทางวัฒนธรรม เป็นส่วนสำคัญในการควบคุมการออกแบบบริเวณ พื้นที่ศึกษามรดกวัฒนธรรม สามารถนำมาเป็นจุดดึงดูดให้กับพื้นที่ได้ จะมีมรดกวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมเส้นทางการท่องเที่ยว โดยมีการจัดการการสัญจรในพื้นที่ เพิ่มบทบาทถนนสายหลัก ถนนราชดำเนินให้เป็นถนนสายอนุรักษ์ เป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณี เพิ่มคุณค่า โดย

การลดปริมาณการจราจรในเขตพื้นที่เมืองอนุรักษ์ เพิ่มการเข้าถึงถนนเส้นหลังวัดพระมหาธาตุ การเชื่อมต่อโบราณสถานที่สำคัญต่างๆด้วยระบบทางเดินเท้าในพื้นที่เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

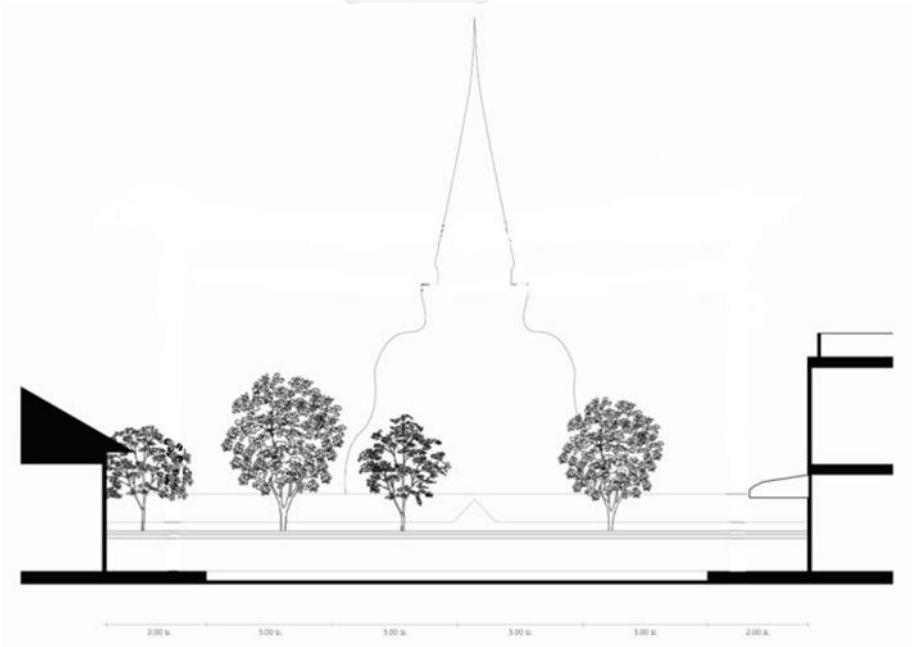


ภาพที่ 46 ภาพตัดแสดงการปรับปรุงถนนราชดำเนิน

3.การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนหลังพระธาตุ ซึ่งเป็นชุมชนทำเครื่องทองเหลือง การส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน เปิดมุมมองพื้นที่ด้านหลังวัดตรงถนนหลังวัดพระมหาธาตุฯ (ภาพที่ 48) จากนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในพื้นที่ให้ยังคงความเป็นส่วนตัวแต่มีความสะดวกและเป็นระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น โดยการใช้ต้นไม้ในการบังสายตา การส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน เกิดการค้าขายในพื้นที่ชุมชน ขายสินค้าในพื้นที่ เพื่อในอนาคตอาจจะเปลี่ยนจากการใช้พื้นที่วัดเป็นพื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ค้าขาย เพื่อวัดยังคงรูปแบบหน้าที่การเป็นสถานที่สำคัญสำหรับการประกอบกิจกรรม พิธีกรรม ประเพณีทางศาสนา



ภาพที่ 47 การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนหลังวัดพระธาตุ

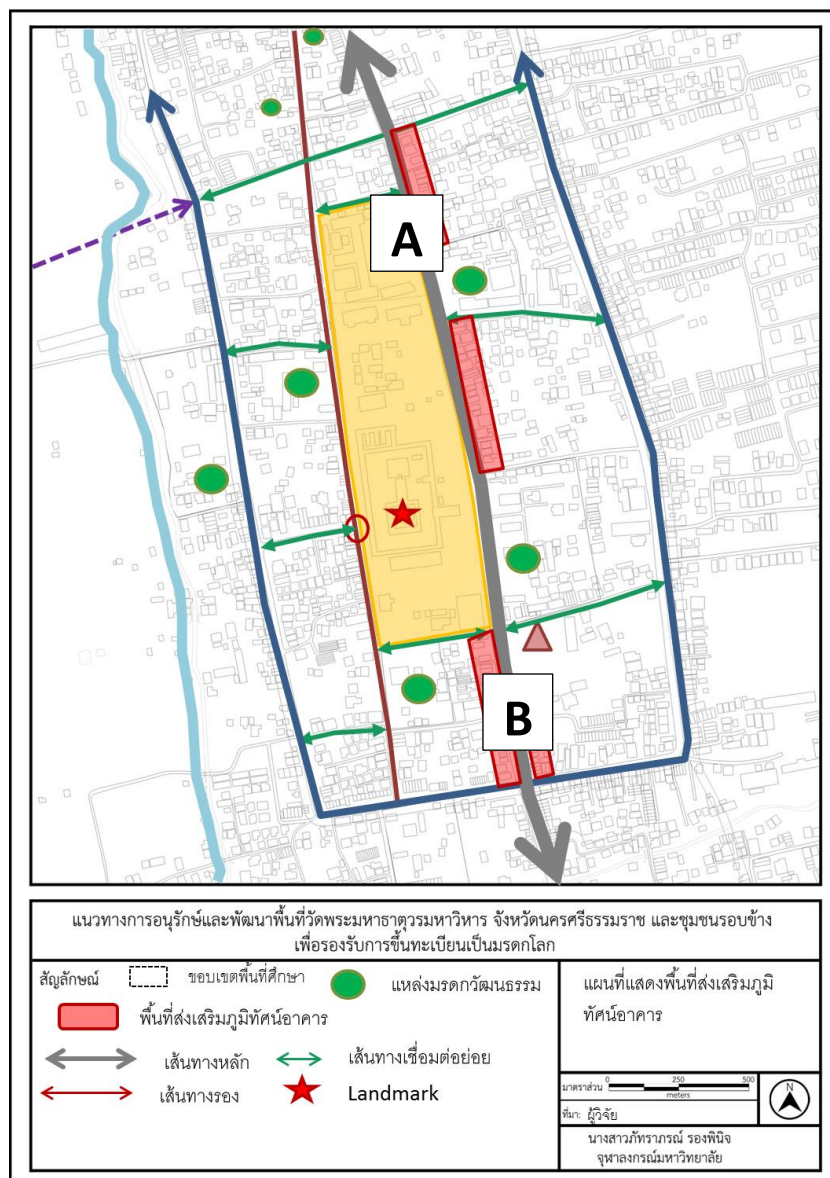


ภาพที่ 48 ภาพตัดแสดงการปรับปรุงถนนหลังพระธาตุ

6.3 แนวทางการส่งเสริมภูมิทัศน์ Design Guideline

1. การส่งเสริมภูมิทัศน์ของอาคารอื่นๆ

กำหนดให้ถนนราชดำเนินเป็นแกนสำคัญของพื้นที่ แก้ปัญหาความไม่เป็นระเบียบของตึกแถวริมถนนราชดำเนินด้านหน้าวัด นอกจากควบคุมความสูงอาคารแล้วจำเป็นต้องมีการควบคุมลักษณะหน้าตาอาคาร สี วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง รูปแบบป้ายร้าน ป้ายโฆษณาต่างๆ รูปแบบสถาปัตยกรรม ช่องเปิดช่องปิด เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศของการท่องเที่ยวย่านอนุรักษ์



แผนที่ 27 พื้นที่ส่งเสริมภูมิทัศน์อาคาร



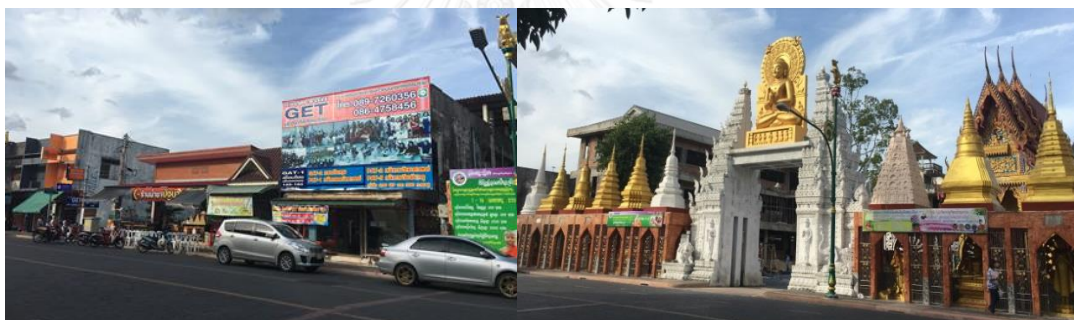
ภาพที่ 49 แสดงสภาพปัจจุบันบริเวณริมถนนราชดำเนิน ฝั่งด้านหน้าวัดพระมหาธาตุฯ



ภาพที่ 50 แสดงสภาพปัจจุบันบริเวณริมถนนราชดำเนิน ฝั่งตรงข้ามวัดพระมหาธาตุฯ

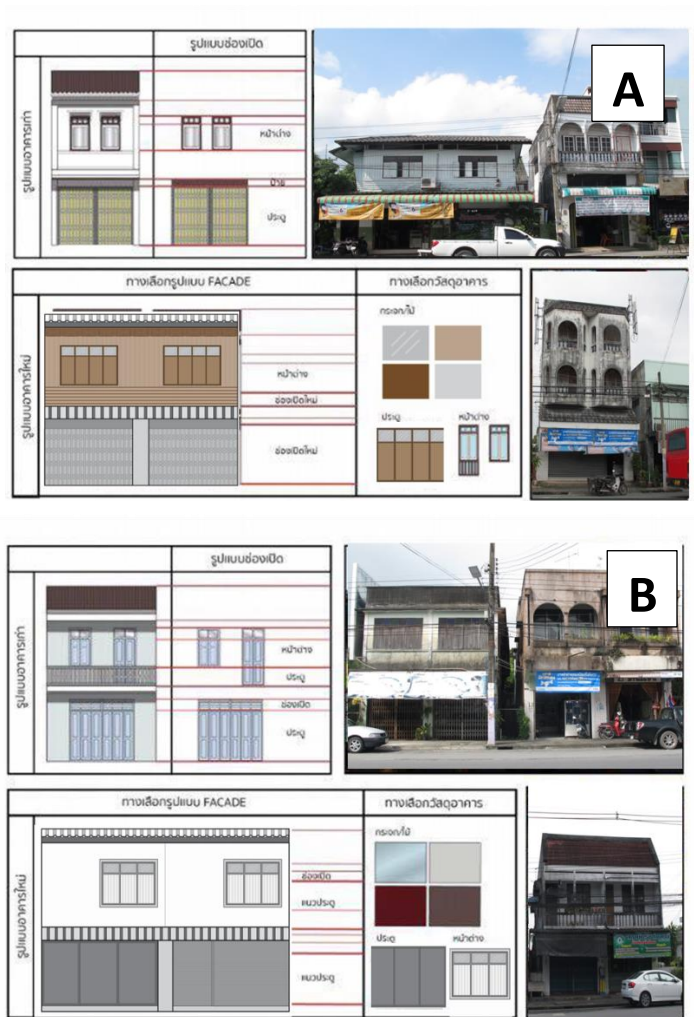


ภาพที่ 51 แสดงสภาพปัจจุบันบริเวณริมถนนราชดำเนิน ฝั่งวัดพระมหาธาตุฯ



ภาพที่ 52 แสดงสภาพปัจจุบันบริเวณริมถนนราชดำเนิน ฝั่งด้านหน้าวัดสระเรียง

จากลักษณะสภาพอาคารริม 2 ข้างทางถนนราชดำเนินจะพบเห็นความไม่เป็นระเบียบทั้งลักษณะอาคาร สีอาคาร ลักษณะป้ายร้าน ป้ายโฆษณาที่ไม่เหมาะสมในเขตพื้นที่อนุรักษ์ รวมถึงการสร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ที่กระทบต่อมุมมองการให้ความสำคัญต่อองค์พระธาตุ และวัดพระมหาธาตุฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ด้านหน้าวัดสระเรียง (ภาพที่ 52) ทำให้พื้นที่เกิดความไม่เป็นระเบียบ และอาจส่งผลกระทบต่อมุมมองทางด้านการมองเห็นองค์พระธาตุในพื้นที่



ภาพที่ 53 ตัวอย่างการกำหนดรูปแบบอาคารในพื้นที่

การควบคุมลักษณะอาคาร จากการทบทวนวรรณกรรมจากตัวอย่างเมืองกรณีสึกษาคือมะละกา และหลวงพระบางได้แนวคิด และนำมาปรับให้เข้ากับพื้นที่ศึกษา โดยให้ควบคุมองค์ประกอบ ดังนี้ การกำหนดหน้าตาของอาคาร รูปแบบหลังคา ประเภทอาคาร รูปแบบอาคารรวมถึงลักษณะช่องเปิด ช่องปิดของอาคารด้วย วัสดุก่อสร้างอาคาร ให้ใช้ไม้ ปูน วัสดุผนังหลังคาได้แก่กระเบื้อง เพื่อลดการสะท้อนเมื่อมองจากพระบรมธาตุฯ รวมทั้งการสร้างกลไกที่เข้มข้นกว่าของทางกรมศิลป์ โดยใช้อำนาจของท้องถิ่นในการบังคับให้ไปไปตามความเหมาะสม โดยมีตัวอย่างการกำหนดรูปแบบอาคารตามภาพที่ 52 ซึ่งมี 2 พื้นที่ คือ A และ B แสดงตำแหน่งในแผนที่ที่ 28 โดยการกำหนดเกณฑ์ในการต่อเติมอาคาร ได้แก่

- สัดส่วนต่างๆของรูปด้านหน้าอาคาร สัดส่วนระหว่างความสูงต่อความกว้างอาคาร และ สัดส่วนรูปด้านอาคารต่อช่องเปิดอาคาร
- จังหวะของช่องเปิด
- ลักษณะของวัสดุต่างๆ เช่น ชนิด และสี
- รูปทรงหลังคาอาคาร และส่วนประกอบต่างๆ ของหลังคา เช่นวัสดุคลุมหลังคา

2. แนวทางการควบคุมความสูงอาคาร

การสร้างแนวทางการควบคุมการออกแบบบริเวณวัดพระมหาธาตุและพื้นที่โดยรอบ เพื่อให้การกำหนดแนวทางในการออกแบบพัฒนาพื้นที่ เป็นไปตามแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่ เพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก แนวทาง ในการควบคุมการออกแบบจะพิจารณาทั้งทางด้านกายภาพ และความเป็นมรดกโลก ทำให้นำมาสู่การเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ศึกษา จากเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกให้ความสำคัญกับพื้นที่วัดพระมหาธาตุเป็นพื้นที่หลัก โดยพื้นที่โดยรอบควรมีการควบคุมความสูง จากแนวคิดการพัฒนาเมืองเกียวโต การส่งเสริมให้Landmarkเด่น การควบคุมความสูงเพื่อรักษาบรรยากาศถนน การใช้ประโยชน์อาคารและกิจกรรมที่ไม่ควรเกิดในพื้นที่อนุรักษ์ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร บริเวณเขตพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งในพื้นที่ศึกษาถูกจำกัดความสูงอยู่ในเขตความสูงไม่เกิน 10 เมตรที่ผนังของฝ้าและไม่เกิน 12 เมตรที่สันหลังคา ทั้งถนนราชดำเนินและถนนศรีธรรมราช ซึ่งเทศบัญญัติที่มีไม่เพียงพอ ควรเพิ่มมาตรการการกำหนดอื่นๆ ด้วย

ปรับปรุงมุมมองจากองค์พระธาตุสู่พื้นที่ด้านนอกทั้งด้านหน้าและหลัง จากการควบคุมความสูง หน้าตาของอาคาร การกำหนดรูปแบบหลังคา ประเภทอาคาร รูปแบบ ป้าย กันสาด สีอาคาร วัสดุอาคารที่ไม่สะท้อนแสง และปรับปรุงมุมมองจากด้านนอกมาสู่องค์พระธาตุ ป้ายหน้าวัด สายไฟต่างๆ ให้เป็นการเปิดมุมมองสู่องค์พระมหาธาตุ หรือการคุมความสูงอาคารในการรับรู้จากพื้นที่ด้านนอกพื้นที่อนุรักษ์

หลักเกณฑ์ด้านความงามในสภาพแวดล้อม

- ภูมิทัศน์ควรได้รับการปรับปรุงให้สวยงาม มีความระเบียบเรียบร้อย แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน ที่แสดงลักษณะเฉพาะของสถานที่ที่ไม่เหมือนสถานที่อื่น

- ควบคุมป้าย ควบคุมลักษณะและความหมายของอุปกรณ์ประกอบถนน ควบคุมสาธารณูปโภคทั้งหลายไม่ให้สร้างในบริเวณที่เกะกะสายตา
- ควบคุมลักษณะหน้าตาอาคารโดยรอบและริมถนนที่เป็นเส้นทางหลักเข้าสู่เมืองเก่าให้เป็นระเบียบและเป็นการส่งเสริมบรรยากาศการเดินทางเข้าสู่ดินแดนประวัติศาสตร์ที่เป็นมรดกโลก
- ควบคุมอาคารราชการในเขตพื้นที่เมืองปัจจุบันที่ไม่ต้องขออนุญาตก่อสร้างโดยให้มีกรรมการหรือองค์กรเฉพาะพิจารณาความเหมาะสม
- องค์ประกอบที่เป็นส่วนของเมืองเก่าที่ยังหลงเหลืออยู่ ควรให้มีการป้องกันการรुकล้ำและควบคุมการก่อสร้างในบริเวณใกล้เคียงอย่างเข้มงวด
- ส่งเสริมองค์ประกอบที่จะช่วยสร้างให้เห็นและเข้าใจโครงสร้างของเมืองเดิม

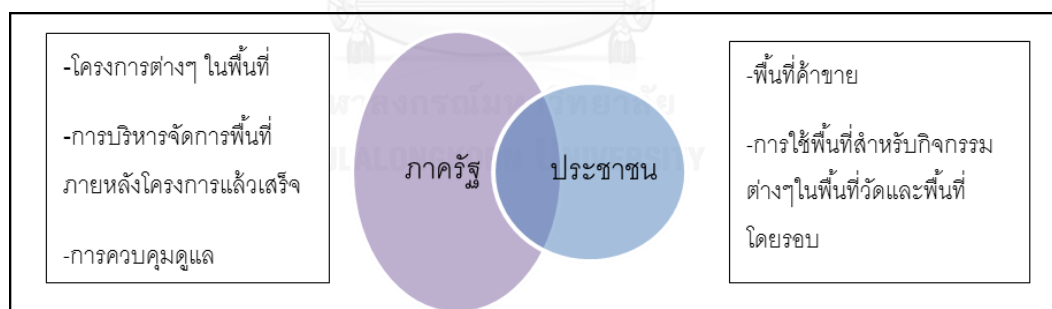
ดังนั้นการออกแบบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องเป็นไปตามแนวทางการควบคุมการออกแบบโดยประกอบไปด้วยการควบคุม ดังนี้ แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์สัญจร แนวทางการควบคุมความสูงอาคาร การปรับมุมมอง โดยทั้งหมดผ่านมาตรการบังคับใช้ควรเพิ่มเติมในเทศบัญญัติเป็นพื้นที่พิเศษ หรือการใช้มาตรการจูงใจ เช่นการลดหย่อนภาษี เป็นต้น ซึ่งในพื้นที่มีเทศบัญญัติเทศบาล มีผังเมืองรวมเมืองนครศรีธรรมราช แต่ควรมีการจัดทำผังเฉพาะพื้นที่เพื่อควบคุมนอกเหนือกฎหมายที่มีอยู่เดิม ได้แก่ การควบคุมความสูง หน้าตาของอาคาร การกำหนดรูปแบบหลังคา ประเภทอาคาร รูปแบบ ป้ายโฆษณา กันสาด สีอาคาร วัสดุอาคารที่ไม่สะท้อนแสง ลักษณะหลังคา ช่องเปิดและช่องปิดของอาคาร เป็นต้น เพื่อให้มีความเป็นระเบียบและเป็นการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับถนนราชดำเนินและถนนหลังพระธาตุ ซึ่งเป็นมุมมองที่สำคัญของพื้นที่ย่านอนุรักษ์ โดยอาคารเก่าที่สูงกว่าข้อกำหนดควรเร่งรัดให้มีการปรับปรุงหรือทอนผลกระทบด้วย จากเกณฑ์การได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จากข้อที่ 2 คือแสดงออกถึงการแลกเปลี่ยนคุณค่าต่างๆ ของมนุษย์ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือภายในพื้นที่วัฒนธรรมหนึ่งของโลก ในแง่พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี ศิลปะที่ยิ่งใหญ่ ผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์ และข้อ4 คือเป็นตัวอย่งที่โดดเด่นของประเภทอาคาร กลุ่มสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาที่สำคัญ ช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงในประวัติศาสตร์ของมนุษย์

จึงต้องแสดงให้เห็นถึงความสำคัญขององค์พระธาตุ รวมถึงการแสดงให้เห็นลักษณะการ ออกแบบพื้นที่วัดพระมหาธาตุฯ รวมทั้งอาคารโดยรอบในพื้นที่ จึงจำเป็นต้องแสดงให้เห็นความ ชัดเจนดังกล่าว สิ่งก่อสร้าง อาคารใดๆ ที่บดบังมุมมอง ซึ่งทำให้ไม่เห็นคุณค่าที่แท้จริง สร้างทัศนวิสัย ไม่ดีทางสายตา อาจมีผลกระทบต่อการนำเสนอเป็นมรดกโลก จำเป็นต้องดำเนินการแก้ไข ปรับปรุง เพื่อเป็นการส่งเสริมการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก

6.4 แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่

6.4.1 การสร้างกลไกเพื่อการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการพื้นที่ จากการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง รักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งจากการศึกษาเมืองหลวงพระบาง มีการรักษาประเพณีและมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม จึงนำเอาแนวคิดส่วนนี้มาประยุกต์ใช้กับพื้นที่วัด พระมหาธาตุวรมหาวิหาร เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นต้น โดยการ ดำเนินการหลักเป็นหน้าที่ของภาครัฐ โดยมีประชาชนคอยสนับสนุน และร่วมเป็นส่วนหนึ่งใน ประเพณี กิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่



ภาพที่ 54 ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน

การดำเนินการร่วมกันของภาครัฐ และต้องมีการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในกระบวนการ ดำเนินการ เพื่อให้การดำเนินการของภาครัฐดำเนินได้ตามเป้าที่วางไว้ เกิดการบริหารจัดการอย่าง ยั่งยืน และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความเป็นระเบียบ เรียบร้อยของพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน โดยแบ่งหน้าที่กันให้ภาครัฐควบคุมดูแลโดยมี ประชาชนเป็นคนดำเนินการ เข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น ร่วมถกเถียงร่วมหาข้อสรุปกับภาครัฐ

อีกประเด็นคือ หน่วยงานหลักในการเสนอเรื่องขึ้นทะเบียนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนั้น นอกจากรายบุคคลหลักๆในการดำเนินการแล้วมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นจังหวัด นครศรีธรรมราช คณะกรรมการในการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก สำนักศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช สภาวัฒนธรรมจังหวัด นครศรีธรรมราช องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ซึ่งจริงๆแล้วในการบริหารจัดการในอนาคตควรมอบหมายหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เป็นเทศบาล ควรเป็นผู้นำเจ้าภาพหลักในการดำเนินการและประสานงานหน่วยงานอื่น

การให้ข้อมูลข่าวสารต่อภาคประชาชน การนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อการอนุรักษ์พื้นที่ เพื่อให้ประชาชนทำความเข้าใจ และทราบถึงข้อเท็จจริงในทุกๆด้าน ก่อนการเสนอความคิดเห็น การร่วมเสวนา ถกเถียง เพื่อผลการแสดงความคิดเห็นที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ต่อยอดในการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

- จัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่อโครงการพัฒนา จากปัจจุบันที่มีเพียงการให้ข้อมูลข่าวสารเพียงอย่างเดียว เช่นการจัดเวที สำหรับคนในพื้นที่ เพื่อสะท้อนความคิดเห็นต่อแผนพัฒนา ทำให้เห็นภาพสะท้อนปัญหาชัดเจนกว่าการจัดเวทีในระดับจังหวัด
- ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการร่วมออกแบบโดยชุมชน เพื่อประสานแนวคิดในการปรับภูมิทัศน์ของพื้นที่กับความต้องการและการใช้งานจริงของประชาชนที่อยู่อาศัยโดยรอบ

2. การแต่งตั้ง กลุ่ม องค์กรคณะกรรมการฝ่ายบริหารจัดการฝ่ายต่างๆ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม

- ให้มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน ร่วมอยู่ในคณะกรรมการ
- ชุมชนรอบข้างจำเป็นต้องมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการพื้นที่ นอกจากการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนสามารถกำหนดแนวทางการออกแบบพื้นที่ที่ต้องการโดยการจัดการสัมมนาในพื้นที่เพื่อหาจุดยืนในการพัฒนาพื้นที่ เพราะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญที่สุด

-สร้างกลไกการบริหารจัดการพื้นที่โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร โดยไม่ใช่แค่การเลือกตัวแทนชุมชน แต่คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอแนวคิด การบริหารจัดการ โดยตั้งอยู่บนผลประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นหลัก

ในการวางแผนการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งมรดกโลกและแหล่งที่มีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลอย่างยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่จำเป็นต้องให้คนในพื้นที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ต่างตระหนักเห็นตรงกันในการร่วมมือกันวางแผน พุดคุย ดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆไปด้วยกันเพื่อให้เกิดแผนการจัดการการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมแบบองค์รวม ได้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนการกำหนดแนวทางที่ชัดเจน มาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ทราบ เป็นส่วนหนึ่งและได้ช่วยบริหารจัดการพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและพื้นที่โดยรอบต่อไปในอนาคต สามารถบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืน

รายการอ้างอิง

ASSOCIATION, I. T. Retrieved Jun 24, 2015 from <http://www.icomosthai.org/charters/>.

Cullen, G. (1996). "Convention." Vision of Urban Design. Retrieved August 25, 2012, from <http://whc.unesco.org/en/guidelines/>.

Feilden, B. M. (1994). Conservation of Historic Building, Great Britain: Bath Press Ltd.

Feilden, M. B. J., Jukka (1993). Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites, Rome, ICCROM.

Hedman, R., and Jaszewki, A (1979). Fundamentals of Urban Design. New York, McGraw-Hill.

Idid, S. Z. A. (2008). MELAKA as a WORLD HERITAGE CITY. Dicitak di Malaysia oleh.

Michale, M. (1972). "“Conservation in action” in A Progress Report on What is Being Done in Britain’s Conservation Area." Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall: 8.

กรมศิลปากร (2546). พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. กรุงเทพฯ, บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด.

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2556). "การพัฒนาเมือง/ชุมชนเมืองในแนวอนุรักษ์ " เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: เมืองเก่าภายใต้โครงการบริหารจัดการและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม: หน้า 31.

เกรียงไกร เกิดศิริ (2558). มรดกพุทธศิลปะสถาปัตยกรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ, อูษาคเนย์.

เกษตรศาสตร์, ม. (2556). "ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ." Retrieved 18 กันยายน

2557, from <http://pirun.ku.ac.th/~b5411050651/page3.html>.

คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า (2548). ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า พ.ศ. 2548-2552. กรุงเทพฯ, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2559). โครงการศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบต่อด้านภูมิทัศน์, สำนักงานโยธาและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

จินตวีร์ เกษมสุข (2554). "งานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์." เอกสารประกอบการเรียนรู้ หมวดวิชาการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์: หน้า1-4.

จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์ (2547). ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:กรณีศึกษา เมืองหลวงพระบาง. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. เชียงใหม่, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.

ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ (2558). พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก. นครศรีธรรมราช, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

ฐิติมา ตาหล้า (2556). แนวคิด "การสร้างบ้านแปลงเมือง" ของเมืองเกียวโตในฐานะที่เป็นเมืองท่องเที่ยว. สาขาภาษาญี่ปุ่นภาคตะวันออก, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ปริญญาบัณฑิต.

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร, ศักดิ์โสภณการพิมพ์.

นพนันท์ ตาปนันท (2550). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการเสริมสมรรถนะการวิเคราะห์วางแผนพื้นที่และประสานเชื่อมโยงการจัดการเชิงพื้นที่ทุกระดับ

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ (2544). ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ, สวีริยศาสตร์.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2550). "การพัฒนาเมือง/ชุมชนเมืองในแนวอนุรักษ์." เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: เมืองเก่า ภายใต้โครงการบริหารจัดการและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม.

ปรีดา หุตะจุกะ (2546). พัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนริมน้ำบ้านบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี. ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.

- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ (2552). การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน. กรุงเทพฯ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ เวียงชัย (2546). แนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชนไท-โคราช กรณีศึกษา:หมู่บ้านพระเพลิง. ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร (2539). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่านครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ, คณะสถาปัตยกรรม-ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยงนิศร์ พิมลเสถียร (2556). การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิรุจ ถิ่นนคร (2558). "แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญด้านมรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเสนอชื่อเป็นแหล่งมรดกโลก."
- วิวรรณ สีหนาท การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลองกรณีศึกษา: คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี.
- ศรีศักร วัลลิโภดม (2540). "ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย ท้องถิ่นวัฒนา." เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เสนอที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 22-23 มิถุนายน.
- ศูนย์ข้อมูลมรดกโลก กระทรวงวัฒนธรรม (2555). การเตรียมการนำเสนอแหล่งมรดกเพื่อขึ้นบัญชีมรดกโลก. บริษัทสหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2547). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการแนวทางการจัดทำแผนแม่บทเพื่อ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร, สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ก. (2553). โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเมืองนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ, ชินครอนกรุ๊ป.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ก. (2556). ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ คุ้มครองแหล่งมรดกโลก. กรุงเทพฯ, สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2556). การเตรียมการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก. กรุงเทพฯ, บริษัท โมโนกราฟ สตูดิโอ จำกัด.

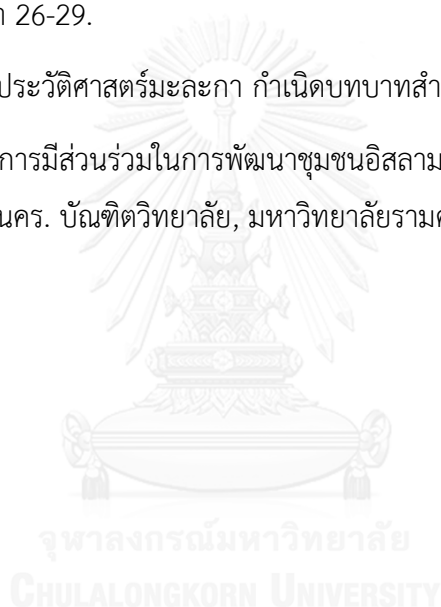
สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2541). แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย. กรุงเทพมหานคร, บริษัทวิทยารักษ์จำกัด.

สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 นครศรีธรรมราช (2543). ประวัติศาสตร์โบราณคดีนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ, บริษัทเอ.พี. กราฟิก ดีไซน์ และการพิมพ์ จำกัด.

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร (2520). "การอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมือง." ข่าวสารสำนักผังเมือง 33: หน้า 26-29.

อัญญา โต้ะสาน (2012). "ประวัติศาสตร์มะละกา กำเนิดบทบาทสำคัญ." Patani Forum.

อารดา บุตรวงศ์ (2548). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอิสลามคลองกุ่มและชุมชนสมหวัง เขตป้อมกุ่ม กรุงเทพมหานคร. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง. มหาบัณฑิต.





ภาคผนวก ก แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

แบบสอบถาม: การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่รอบข้างต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระธาตุวรมหาวิหาร คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนรอบข้างเพื่อรองรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ของนางสาวภัทราภรณ์ รองพินิจ นิสิตปริญญาโท คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยผลการศึกษานี้จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและวิชาการเท่านั้น

แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2: รูปแบบของกิจกรรมการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้าง

ส่วนที่ 3: การมีส่วนร่วมของผู้ใช้งานพื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้าง

ส่วนที่ 4: ความเห็นต่อการขึ้นทะเบียนพระบรมธาตุเจดีย์เป็นมรดกโลก

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ ชาย หญิง

กลุ่มอายุ อายุต่ำกว่า 15 ปี อายุ 15-24 ปี อายุ 25-44 ปี

อายุ 45-60 ปี อายุ 60 ปีขึ้นไป

การศึกษา ประถมศึกษา มัธยมหรือเทียบเท่า/ปวช.

อนุปริญญา/ปวส. บริญญาตรีขึ้นไป

ที่พักอาศัย บ้านเช่า/หอพัก บ้านเดี่ยว อาคารพาณิชย์/ตึกแถว/ทาวน์เฮาส์

อาชีพ นักเรียน-นิสิต-นักศึกษา พนักงาน/ลูกจ้าง ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ

ผู้บริหาร/เจ้าของกิจการ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

การถือครองยานพาหนะของครอบครัว ไม่มี มี โปรดระบุ จักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์

บทบาทในชุมชน หัวหน้า/ตัวแทนชุมชน กรรมการชุมชน ผู้อาศัยภายในชุมชน

ส่วนที่ 2: รูปแบบของกิจกรรมการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้าง

(1) ท่านและครอบครัวใช้พื้นที่วัดในการทำกิจกรรมใดบ้าง

กิจกรรม	ไม่ใช้	ใช้ทุก วัน	ใช้เป็นบางครั้ง (โปรดระบุตัวเลขความถี่ในการใช้งาน)		
			วันต่อสัปดาห์	วันต่อเดือน	วันต่อปี
ประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย					
กิจกรรมทางศาสนา เช่น ไหว้พระ สวดมนต์					
พิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานอุปสมบท					
พักผ่อนหรือนันทนาการ					
อื่น ๆ (ระบุ).....					

ส่วนที่ 2: รูปแบบของกิจกรรมการใช้พื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้าง

(2) ท่านและครอบครัวใช้พื้นที่วัดหรือพื้นที่รอบข้างวัดในการทำกิจกรรมใดบ้าง

กิจกรรม	ไม่ใช้ หรือ ใช้น้อยกว่า 1 ครั้งต่อสัปดาห์	ใช้ (โปรดระบุจำนวนวัน/สัปดาห์)		
		พื้นที่ในวัด	พื้นที่นอกวัด	พื้นที่สาธารณะ
ออกกำลังกาย				
จอดรถ				
พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน				
อื่นๆ(ระบุ).....				

ส่วนที่ 3: การมีส่วนร่วมของผู้ใช้งานพื้นที่วัดและพื้นที่รอบข้าง

ในช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมา ท่านและครอบครัวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมใดบ้าง

- เข้าร่วม ดูแลรักษาพื้นที่วัด และพื้นที่โดยรอบ เช่น กวาดลานวัด
- บริจาคสิ่งของ/เงิน ร่วมงานพิธีกรรม ช่วยเหลือพระสงฆ์ ใช่ ไม่ใช่
- ร่วมสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว
- เช่น ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการงานประเพณี เทศกาลต่างๆ ใช่ ไม่ใช่
- ช่วยจัดการระเบียบการสัญจร เช่น เป็นอาสาจราจร ? ใช่ ไม่ใช่
- ช่วยจัดการสื่อต่างๆ ในพื้นที่ เช่น ป้ายบอกทาง บอกความสำคัญสถานที่ ใช่ ไม่ใช่

ส่วนที่ 4: ความเห็นต่อการขึ้นทะเบียนพระบรมธาตุเจดีย์เป็นมรดกโลก

4.1 ท่านและครอบครัวรับรู้ข่าวสารการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางใดบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

เอกสารทางราชการ จดหมายข่าว/ประกาศ/หนังสือแจ้งข่าว การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร โทรทัศน์

สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อทางวิทยุ การกระจายเสียงตามสาย อินเทอร์เน็ต การจัดสัมมนา สายด่วน สายตรง

ป้ายประกาศ/บอร์ดชุมชน การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน

4.2 ท่านและครอบครัว ได้เคยแสดงความคิดเห็นต่อการขึ้นทะเบียนฯ ทางใดบ้าง(ตอบได้หลายข้อ)

การพบปะในโอกาสร่วมงานพิธีกรรมทางศาสนาในชุมชน สายด่วน สายตรง การร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลกับคณะทำงาน

การพบปะสนทนาของคนในชุมชน การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์

4.3 ท่านและครอบครัวเคยได้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น ประชุม วางแผนต่างๆ ที่ผ่านมาจัดโดยกระทรวงวัฒนธรรมศิลปวัฒนธรรมร่วมกับจ.นครศรีฯ โดยมี.ราชภัฏครั้งใดบ้าง

การสำรวจความคิดเห็น จัดเวทีประชาคม (17 ธันวาคม 2557) การรับฟังความคิดเห็น (21 กรกฎาคม 2554)

4.4 หากพระบรมธาตุได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยสมบูรณ์แล้ว ถ้ามีโอกาส ท่านมีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมดูแลรักษา มรดกโลกหรือไม่ อย่างไร

มีความตั้งใจที่จะ

.....

 ..

ไม่มีความตั้งใจ เพราะ

.....

 ..

4.5 ท่านและครอบครัวคิดว่า หากหลังจากพระบรมธาตุฯ ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว กิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา จะส่งผลกระทบต่อตัวท่าน และครอบครัวมากน้อยอย่างไร

ผลกระทบ	ไม่ส่งผลกระทบ	ส่งผลกระทบ น้อย	ส่งผลกระทบ ปานกลาง	ส่งผลกระทบ มาก
การดูแลพื้นที่วัดและพื้นที่โดยรอบ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง				
การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว				
การใช้ประโยชน์พื้นที่วัดของท่านและครอบครัว				
การจัดการสัญจร (รวมพื้นที่จอดรถ)				
การจัดการสื่อต่างๆ ในพื้นที่ เช่น ป้ายบอกทาง บอก ความสำคัญสถานที่				
อื่นๆ (ระบุ).....				

4.6 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ต่อการขึ้นทะเบียนพระธาตุเป็นมรดกโลก

.....

ภาคผนวก ข ผลแบบสอบถาม

สรุปแบบสอบถาม(293ชุด)

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	ชาย 120 คน	หญิง 173 คน	
กลุ่มอายุ	ต่ำกว่า 15 ปี	53คน	
	15-24 ปี	47คน	
	25-44 ปี	109คน	
	45-60 ปี	74คน	
	60 ปีขึ้นไป	10คน	
การศึกษา	ประถมศึกษา 3 คน		
	มัธยมหรือเทียบเท่า/ปวช. 86 คน		
	อนุปริญญา/ปวส.138 คน		
	ปริญญาตรีขึ้นไป 66 คน		
ที่พักอาศัย	บ้านเช่า/หอพัก66		
	บ้านเดี่ยว 138		
	อาคารพาณิชย์/ตึกแถว/ทาวน์เฮาส์ 89		
อาชีพ	นักเรียน-นักศึกษา 17คน	พนักงาน/ลูกจ้าง 72 คน	ข้าราชการ/
รัฐวิสาหกิจ 45คน			
	ผู้บริหาร/เจ้าของกิจการ 146 คน	อื่นๆ	แม่บ้าน 13 คน
การถือครองยานพาหนะของครอบครัว	ไม่มี 42 คน		
มี 251 คน	โปรตระบู	จักรยาน 15	จักรยานยนต์ 165
			รถยนต์ 86
บทบาทในชุมชน	หัวหน้า/ตัวแทนชุมชน3 คน		
	กรรมการชุมชน 23 คน		
	ผู้อาศัยภายในชุมชน 267คน		

ผลแบบส่วนที่ 1

สอบถาม		หน้าวัด	หลังวัด	รวม
เพศ	ชาย	69	50	119 คน
	หญิง	116	58	174 คน
กลุ่มอายุ	อายุต่ำกว่า 15 ปี	1	2	3 คน
	อายุ 15-24 ปี	42	26	68 คน
	อายุ 25-44 ปี	94	58	142 คน
	อายุ 45-60 ปี	43	19	64 คน
	อายุ 60 ปีขึ้นไป	5	3	16 คน
การศึกษา	ประถมศึกษา	62	74	136 คน
	มัธยมหรือเทียบเท่า/ ปวช.	12	10	22 คน
	อนุปริญญา/ปวส.	39	10	49 คน
	ปริญญาตรีขึ้นไป	72	14	86 คน
ที่พักอาศัย	บ้านเช่า/หอพัก	36	8	44 คน
	บ้านเดี่ยว	73	79	152 คน
	อาคารพาณิชย์/ตึกแถว/ ทาวน์เฮาส์	76	21	97 คน
อาชีพ	นักเรียน-นิสิต-นักศึกษา	50	11	61 คน
	พนักงาน/ลูกจ้าง	54	63	117 คน
	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	30	12	42 คน
	ผู้บริหาร/เจ้าของกิจการ	51	22	73 คน
บทบาทใน ชุมชน	หัวหน้า/ตัวแทนชุมชน	2	2	4 คน
	กรรมการชุมชน	12	8	20 คน
	ผู้อาศัยภายในชุมชน	171	98	269 คน
การถือครอง ยานพาหนะ ของ ครอบครัว	ไม่มี	26	30	56 คน
	มี	159	78	237 คน
	จักรยาน	12	11	23 คัน
	จักรยานยนต์	72	76	148 คน
	รถยนต์	81	23	104 คน

ผลแบบสอบถามส่วนที่ 2

การใช้พื้นที่ในวัดทำกิจกรรม

1. ใช้ประกอบอาชีพ

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ไม่ใช้	98	20	118
ใช้	2	36	38
ใช้บางวัน	5	11	16

2. กิจกรรมทางศาสนา

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ไม่ใช้	11	39	50
ใช้	10	6	16
ใช้บางวัน	84	22	106

3. พิธีกรรมทางศาสนา

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ไม่ใช้	17	45	62
ใช้	12	9	21
ใช้บางวัน	76	13	89

4. พักผ่อน

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ไม่ใช้	31	10	41
ใช้	41	45	86
ใช้บางวัน	33	12	45

กิจกรรม	ไม่ใช้	ใช้ทุก วัน	ใช้เป็นบางครั้ง (โปรดระบุความถี่เป็น ตัวเลข)		
			วันต่อ สัปดาห์	วันต่อเดือน	วันต่อปี
ประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย	40	20	5	4	2
กิจกรรมทางศาสนา เช่น ไหว้พระ สวดมนต์	50	-	4-7	1-4	1-2
พิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานอุปสมบท	50	-	1-2	1-2	1-4
พักผ่อนหรือนันทนาการ	27	20	5-7	4-6	10
อื่น ๆ (ระบุ).....					

การใช้พื้นที่นอกวัด

1. ออกกำลังกาย

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ไม่ใช้	52	39	91
ใช้ในวัด	9	11	20
ใช้นอกวัด	12	5	17
ใช้ที่สาธารณะ	32	12	41

2. จอดรถ

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ไม่ใช้	30	20	50
ใช้ในวัด	4	0	4
ใช้นอกวัด	65	27	92
ใช้ที่สาธารณะ	6	20	26

3. พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ไม่ใช้	19	7	26
ใช้ในวัด	29	14	43
ใช้นอกวัด	37	19	56
ใช้ที่สาธารณะ	20	27	47

ท่านและครอบครัวใช้พื้นที่วัดและ/หรือพื้นที่รอบข้างวัดในการทำกิจกรรมใดบ้าง

กิจกรรม	ไม่ใช้ หรือใช้น้อยกว่า 1 ครั้งต่อสัปดาห์	ใช้ (โปรดระบุความถี่เป็นจำนวนวัน/สัปดาห์)		
		พื้นที่ในวัด	พื้นที่นอกวัด	พื้นที่สาธารณะ
ออกกำลังกาย	45	9(2-4)	10(5-7)	14(4-7)
จอดรถ	32	6(2-4)	28(5-7)	16(5-7)
พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน	25	15(4-7)	20(5-7)	15(5-7)

ผลแบบสอบถามตอนที่ 3

การมีส่วนร่วม

ส่วนร่วมต่อการทำกิจกรรมดังต่อไปนี้

กิจกรรม	หน้าวัด		หลังวัด		รวม	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
ดูแล รักษา พื้นที่ วัด	136	49	14	94	55	238
สร้างสิ่งอำนวยความสะดวก	51	134	5	103	19	274
ช่วยการสัญจร	14	171	31	77	82	211
จัดการสื่อ	41	144	67	41	203	90

ส่วนที่ 4: ความคิดเห็นต่อการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ท่านและครอบครัวรับรู้ข่าวสารการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ช่องทาง	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
เอกสารราชการ	12	22	34
ศูนย์ข้อมูล	2	2	4
โทรทัศน์	184	61	245
สื่อ สิ่งพิมพ์	134	87	221
วิทยุ	99	84	183
Internet	76	79	178
สัมมนา	16	11	27
สายด่วน	0	0	0
ป้ายประกาศ	2	7	9
บอกต่อ	38	44	82

ที่ผ่านมาท่านและครอบครัว ได้เคยแสดงความคิดเห็นต่อการขึ้นทะเบียนฯ ทางใดบ้าง

การพบปะในโอกาสร่วมงานพิธีกรรมทางศาสนาในชุมชน 5 การร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลกับ
คณะทำงาน -

การพบปะสนทนาของคนในชุมชน 33 การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ 9
ไม่เคยแสดงความคิดเห็น 45

4.3 ท่านและครอบครัวเคยได้เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็น ประชุม วางแผนต่างๆ ที่ผ่านมา ซึ่งจัดโดย
กรมศิลปากรร่วมกับจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมี.ราชภัฏครั้งใดบ้าง

การสำรวจความคิดเห็น 24

การจัดเวทีประชาคม (17 ธันวาคม 2557) ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช -

การรับฟังความคิดเห็น (21 กรกฎาคม 2554) ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครศรีธรรมราช -

ไม่ได้เข้าร่วม 53

4.4 หากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยสมบูรณ์แล้ว ถ้ามีโอกาส
ท่านมีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมดูแลรักษามรดกโลกหรือไม่ อย่างไร

มีความตั้งใจที่จะ (37)

เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา เพื่อพัฒนาให้วัดพระมหาธาตุฯ เจริญมากขึ้น ช่วยดูแลรักษาวัด
เข้าไปมีส่วนร่วม ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าเดิม ทำให้จังหวัดนครศรีธรรมราชมีความ
เจริญมากขึ้น

เพราะ เป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่ต้องทำบำรุงศาสนา เพราะพระบรมธาตุเจดีย์เป็นสิ่งที่เชิด
หน้าชูตาชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช

ไม่มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมดูแลรักษา (23)

เพราะต่างศาสนา ไม่มีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าว

ผลแบบสอบถามตอนที่ 5

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการขึ้นทะเบียน

1. กิจกรรมการท่องเที่ยว

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ผลกระทบแง่บวกมาก	3	2	5
ผลกระทบแง่บวก	6	11	17
ไม่กระทบ	23	14	37
ผลกระทบแง่ลบ	41	7	48
ผลกระทบแง่ลบมาก	112	74	186

2. จัดระเบียบจราจร

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ผลกระทบแง่บวกมาก	61	21	82
ผลกระทบแง่บวก	42	6	48
ไม่กระทบ	30	26	56
ผลกระทบแง่ลบ	21	15	36
ผลกระทบแง่ลบมาก	31	40	71

3. จอดรถในวัด

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ผลกระทบแง่บวกมาก	0	0	0
ผลกระทบแง่บวก	26	5	31
ไม่กระทบ	75	42	117
ผลกระทบแง่ลบ	22	36	58
ผลกระทบแง่ลบมาก	62	25	87

4. การจัดภูมิทัศน์

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ผลกระทบแง่บวกมาก	17	21	56
ผลกระทบแง่บวก	2	9	11
ไม่กระทบ	9	14	23
ผลกระทบแง่ลบ	50	17	67
ผลกระทบแง่ลบมาก	107	47	154

5. ปรับปรุงป้าย

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
ผลกระทบแง่บวกมาก	0	0	0
ผลกระทบแง่บวก	5	3	8
ไม่กระทบ	45	36	81
ผลกระทบแง่ลบ	64	34	98
ผลกระทบแง่ลบมาก	71	35	106

หากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้วท่านเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของท่านและครอบครัวในด้านใดบ้าง (ตอบได้หลายข้อ) และมีผลกระทบอย่างไร

- การพบปะสังสรรค์เพื่อนบ้าน และคนในชุมชน 16
- การออกกำลังกาย 22
- งานประเพณี เช่น แห่ผ้าขึ้นธาตุ 18
- การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานอุปสมบท 5
- การพักผ่อนหย่อนใจ 15
- ประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย 26
- ไม่มีผลกระทบ 27

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

	หน้าวัด	หลังวัด	รวม
การพบปะ	31	60	91
ออกกำลังกาย	36	41	77
ประเพณี	75	26	101
ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา	101	13	114
พักผ่อน นันทนาการ	17	16	33
การประกอบอาชีพ	109	74	183
ไม่มีผล	0	5	5

ตอนนี้ยังมีผลกระทบน้อย แต่ถ้าให้ตี ควรให้คนในชุมชนใกล้เคียงเข้าไปมีส่วนร่วมให้มากกว่านี้ ผลกระทบการจราจร ผลกระทบต่อแม่ค้าในพื้นที่ไม่มีที่ขายของ อยากให้หลายๆฝ่ายร่วมมือกันคิด ให้อนุรักษ์ไว้ให้คงเดิมทั้งประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ร่วมกันพัฒนาพื้นที่ภายในวัด และรอบๆ วัดเป็นเจ้าบ้านที่ดี วางแผนให้ดี เพื่อให้เมืองนครน่าเที่ยว

4.7 ความเห็นอื่นๆ ต่อการขึ้นทะเบียนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลก

อยากให้ชุมชนร่วมกันส่งเสริมให้พื้นที่เป็นย่านการค้าของฝาก ร่วมเป็นเจ้าบ้านที่ดีเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ร่วมอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม ให้วัดและชุมชนพัฒนาไปด้วยกัน เป็นสิ่งที่ดีมากในด้านการท่องเที่ยว เพื่อคนทั่วโลกได้รู้จักวัดพระธาตุ แต่ควรไม่ให้กระทบต่อชุมชนอิสลามด้านหลังวัดพระธาตุ ซึ่งจะได้อยู่ร่วมกันได้ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัด การค้าขายดีขึ้น ไม่ค่อยเห็นด้วยเพราะเมื่อได้เป็นมรดกโลกก็จะกระทบต่อชาวบ้านบริเวณวัด ไม่สะดวกในการทำหากิน มีปัญหาตามมาภายหลังตอบคำถามได้ไม่มากนัก เนื่องจากชุมชนยังไม่รู้ข้อมูลที่ชัดเจน ว่าทางวัดจะจัดการอย่างไร จะเวนคืนที่ดินรอบวัดหรือไม่ จึงยังไม่ทราบว่าจะผลกระทบมากน้อยเพียงใด

ภาคผนวก ค กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หลักเกณฑ์สำหรับมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ทั้งหมด 6 ข้อ

1. เป็นตัวแทนของผลงานชิ้นเอกของอัจฉริยภาพการสร้างสรรค์ของมนุษย์
2. แสดงออกถึงการแลกเปลี่ยนคุณค่าต่างๆ ของมนุษย์ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หรือภายในพื้นที่วัฒนธรรมหนึ่งของโลก ในแง่พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี ศิลปะที่ยิ่งใหญ่ ผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์
3. เป็นประจักษ์พยานเพียงหนึ่งเดียว หรืออย่างน้อยมีลักษณะพิเศษ ของการสืบทอดทางวัฒนธรรม หรือของอารยธรรมที่ยังดำรงอยู่หรือสูญไปแล้ว
4. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของประเภทอาคาร กลุ่มสถาปัตยกรรมหรือเทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาที่สำคัญ ช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงในประวัติศาสตร์ของมนุษย์
5. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่สืบทอดกันมา การใช้ที่ดิน หรือการใช้สอยพื้นที่ในทะเล ซึ่งเป็นตัวแทนของวัฒนธรรม (หรือหลายวัฒนธรรม) หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเมื่อสิ่งแวดล้อมมีความอ่อนไหวเนื่องด้วยผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจย้อนคืน
6. มีความสัมพันธ์โดยตรงหรือความสัมพันธ์เชิงรูปธรรม กับเหตุการณ์หรือประเพณีที่ดำรงอยู่ กับความคิดหรือกับความเชื่อ กับงานศิลปะและวรรณกรรม ที่มีความสำคัญโดดเด่นเป็นสากล
7. มีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สุดยอด หรือพื้นที่ที่มีความงามตามธรรมชาติเป็นพิเศษ และมีความสำคัญทางสุนทรียศาสตร์
8. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นอันเป็นตัวแทนช่วงเวลาสำคัญในประวัติศาสตร์ของโลก รวมถึงการบันทึกชีวิต กระบวนการทางธรณีวิทยาสำคัญที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในพัฒนาการของภูมิลักษณะหรือลักษณะทางธรณีสัณฐาน หรือภูมิลักษณะวรรณภาพที่สำคัญ
9. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นอันเป็นตัวแทนของกระบวนการทางนิเวศวิทยาและชีววิทยาที่ดำเนินอยู่ในวิวัฒนาการและพัฒนาการของพื้นที่บนดิน พื้นที่น้ำจืด ระบบนิเวศชายฝั่งและในทะเล และชุมชนของพืชและสัตว์
10. มีแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติที่สำคัญที่สุดและมีความหมายมากที่สุดสำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในแหล่งที่ตั้ง รวมถึงพื้นที่ที่มีสปีชีส์ที่ถูกคุกคามซึ่งมีคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากลในแง่ของวิทยาศาสตร์หรือการอนุรักษ์

เทศบัญญัติเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

หน้า ๔๒

เล่ม ๑๑๒ ตอนที่ ๑๐๑ ง ราชกิจจานุเบกษา ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๘

เทศบัญญัติของเทศบาลนครนครศรีธรรมราช
เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง คัดแปลง อาคารบางประเภท
ในบริเวณเขตพื้นที่เมืองเก่า
พ.ศ. ๒๕๓๘

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖๐ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๖ และมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้รับความเห็นชอบจากสภาเทศบาล และโดยอนุมัติของผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงตราเทศบัญญัติขึ้น ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ เทศบัญญัตินี้เรียกว่า “เทศบัญญัติกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง คัดแปลง อาคารบางประเภทในบริเวณพื้นที่เมืองเก่า พ.ศ. ๒๕๓๘”

ข้อ ๒ เทศบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อประกาศโดยเปิดเผยที่สำนักงานเทศบาลแล้วเจ็ดวันและวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในเทศบัญญัตินี้

“เจ้าพนักงานท้องถิ่น” หมายความว่า นายกเทศมนตรีนครนครศรีธรรมราช

“เขตเมืองเก่า” หมายความว่า บริเวณพื้นที่ซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นได้กำหนดให้พื้นที่นั้น ๆ เป็นที่พื้นที่เมืองเก่า โดยอาศัยหลักฐานทางโบราณสถาน และพื้นที่โดยรอบบริเวณนั้น ๆ

ข้อ ๔ ห้ามมิให้ผู้ใดก่อสร้าง ดัดแปลง อาคารมีความสูงเกินกว่า ๑๒ เมตร
ขึ้นไป บริเวณพื้นที่เมืองเก่าดังต่อไปนี้

๑. บริเวณพื้นที่เมืองเก่าโดยรอบโรงเรียนเทศบาลวัดเสมาเมืองปัจจุบัน
 - ทิศเหนือ จดคลองหน้าเมือง
 - ทิศใต้ จดถนนท่าม้าและถนนประตูโพธิ์
 - ทิศตะวันออก จดถนนศรีธรรมโศก
 - ทิศตะวันตก จดถนนศรีธรรมราช
๒. บริเวณพื้นที่เมืองเก่าโดยรอบวัดพระมหาธาตุรวมหาวิหารปัจจุบัน
 - ทิศเหนือ จดถนนโรงช้างและถนนตึกดิน
 - ทิศใต้ จดถนนชลวิถีและถนนประตูชัยใต้
 - ทิศตะวันออก จดถนนศรีธรรมโศก
 - ทิศตะวันตก จดถนนศรีธรรมราช

ข้อ ๕ ห้ามมิให้ผู้ใดก่อสร้าง ดัดแปลงอาคาร มีความสูงเกินกว่า ๑๕ เมตร
ขึ้นไป บริเวณเมืองเก่าโดยรอบที่ตั้งศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราชปัจจุบัน

- ทิศเหนือ จดถนนท่าม้าและถนนประตูโพธิ์
- ทิศใต้ จดถนนโรงช้างและถนนตึกดิน
- ทิศตะวันออก จดถนนศรีธรรมโศก
- ทิศตะวันตก จดถนนศรีธรรมราช

ข้อ ๖ การวัดความสูงของอาคารตามข้อ ๔ และข้อ ๕ ให้วัดจากระดับ
พื้นดินที่ก่อสร้างถึงพื้นลาดฟ้า สำหรับอาคารทรงจั่วหรือป็นหยา ให้วัดจากระดับ
พื้นดินที่ก่อสร้างถึงยอดคมนั่งของชั้นสูงสุด

หน้า ๔๔

เล่ม ๑๑๒ ตอนที่ ๑๐๑ ง ราชกิจจานุเบกษา ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๘

ข้อ ๙ เทศบัญญัตินี้มีให้ใช้บังคับการซ่อมแซมอาคารซึ่งยังคงสภาพหรือการตัดแปลงภายในตัวอาคาร โดยไม่เปลี่ยนแปลงสภาพภายนอกของตัวอาคาร

ข้อ ๘ ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างหรือตัดแปลงอาคารก่อนเทศบัญญัติใช้บังคับให้คงดำเนินการก่อสร้างตามที่ได้รับอนุญาตต่อไปได้จนแล้วเสร็จ

ข้อ ๕ ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเทศบัญญัติมีความผิดและต้องระวางโทษตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๑๐ ให้นายกเทศมนตรีนครนครศรีธรรมราช รักษาการตามเทศบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกประกาศ ระเบียบ คำสั่งเพื่อใช้ในการปฏิบัติตามเทศบัญญัตินี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘

สมนึก เกตุชาติ

นายกเทศมนตรีนครนครศรีธรรมราช



ประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า
เรื่อง ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่านครศรีธรรมราช

เพื่อให้เมืองเก่านครศรีธรรมราชเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดความเจริญรุ่งเรืองด้านศิลปวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาติตลอดไป อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๙ (๑) แห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ. ๒๕๕๖ และมติคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ จึงประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่านครศรีธรรมราช มีเนื้อที่รวม ๓.๗๘๙ ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ จดคลองท่าวังและแนวเขตวัดท่าโพธิ์รวิวิหารด้านเหนือ
 ทิศตะวันออก จดแนวเขตวัดท่าโพธิ์รวิวิหารด้านตะวันออกเชื่อมถนนท่าโพธิ์มาทางตะวันตก
 จดแนวห่างจากเขตทางถนนศรีปราชญ์และถนนศรีธรรมโศกฝั่งตะวันออก
 ๑๐๐ เมตร และแนวห่างจากแนวกำแพงเมืองพระเวียงด้านตะวันออกมาทาง
 ตะวันออก ๑๐๐ เมตร
 ทิศใต้ จดคลองคูพาย
 ทิศตะวันตก จดคลองหัวห่อง คลองท้ายวัง และคลองทุ่งปรัง
 ตามแผนที่ท้ายประกาศนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

พลตรี *A. Samart*

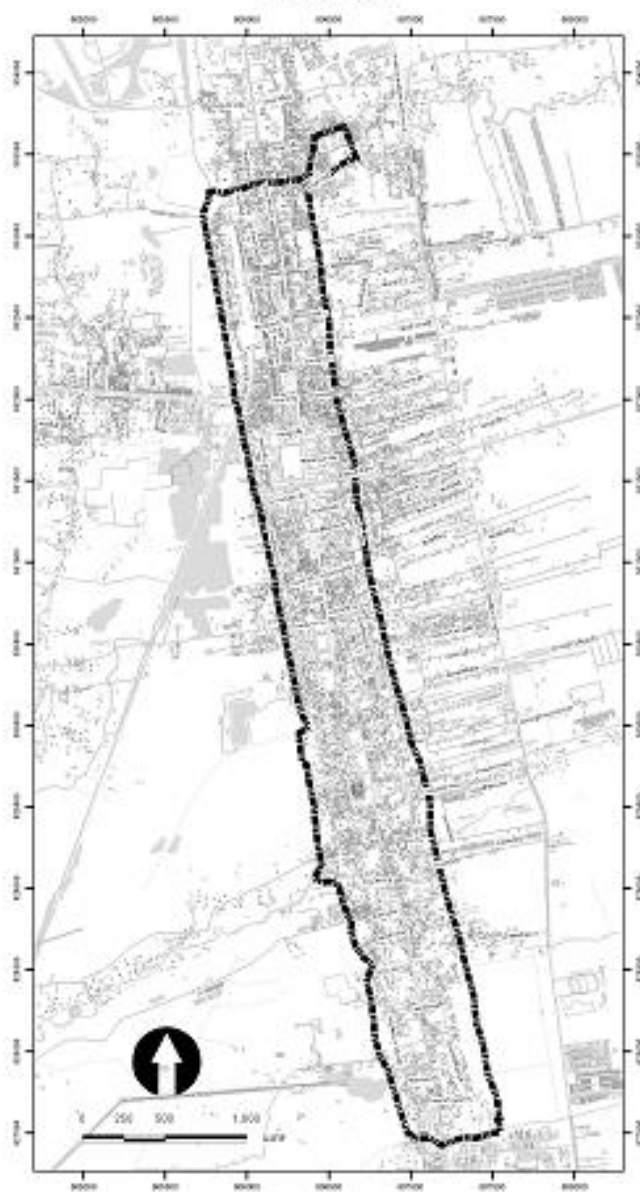
(สนัน ขจรประศาสน์)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า

แผนที่ท้ายประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า
เรื่อง ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่านครศรีธรรมราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๕๕๓



สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวภัทรภรณ์ รongพินิจ

izabell_aoy@windowslive.com

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี ผังเมืองบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

งานวิจัย

-ผู้ช่วยวิจัยโครงการศึกษาแนวทางพัฒนาเมืองในพื้นที่ภาคกลาง คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

โครงการเชิงปฏิบัติการ

-Urban Planning Workshop in foreign Contries, April, 2008 at University of
Kitakyushu ,Japan



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY